

Karel Capek

Război cu salamandrele

Karel Čapek

RĂZBOI CU SALAMANDRELE

Traducere de
MIHAI POP și CONSTANTIN ȚOIU

1964
BIBLIOTECA PENTRU TOȚI
EDITURA PENTRU LITERATURĂ
Traducere de Mihai Pop și Constantin Țoiu
Prefață de Ov. S. Crohmăliceanu
Tabel cronologic de Cornel Barborică și Tiberiu Pleter

Karel Čapek
Válka s Mloki
Československý spisovatel
Praha, 1953

PREFAȚĂ

Ziaristul, romancierul, dramaturgul cu renume mondial Karel Čapek s-a născut în 1890, ca fiu al unui medic. În familia sa aspirațiile artistice nu erau însă ciudățenii. Fratele lui mai mare, Josef, prinsese gustul literaturii, picta și se ocupa serios de filosofie. Primele sale lucrări Karel Čapek le-a scris împreună cu el: *Adâncimi strălucitoare, Livada lui Krakonoš*. Pe vremea aceea proaspătul doctor în filosofie, autorul unei disertații despre pragmatism, părea că abandonează literatura numai pentru a sonda prin mijlocirea ei problemele teoretice ale cunoașterii. Școala relativismului și filosofia lui William James exercitaseră asupra lui o influență activă. Literatura era încă pentru Karel Čapek un fel de prelungire a monologurilor sale interioare pe teme filosofice. Culegerea de schițe *Răstignire* și *Povestiri penibile* lăsau să se vadă un zbucium sufletesc impresionant, dar un zbucium steril, deoarece ducea la concluzia finală că adevărul nu poate fi atins niciodată, că fiecare are dreptate în felul său, că răul este un dat organic al sistemului social și, deci, nimeni nu poartă nicio vină. Aceste dezbateri interioare lăsau totuși să se întrezărească unele crâmpeie tragice din universul oamenilor mărunți: funcționari umili, studenți săraci, cu grijile lor cotidiene. Impresia dominantă rămânea însă de confuzie și tortură vană. În pofida izbucnirii juvenile din *Haiducul* (piesa anilor de studenție voioasă, piesa primelor iubiri), Čapek era totuși, în mijlocul haosului și al dezamăgirilor provocate de primul război mondial, „un sceptic sfâșiat – cum spune criticul sovietic I. Gos – de gândul că legile vieții, ale binelui și ale răului, enigmele nenorocirilor omenești rămân secrete și inaccesibile omului”.

Această ultimă idee apare îndeosebi când Čapek se desprinde de investigațiile psihologice în favoarea problematicii sociale, când părăsește abstracțiile pentru o serie de întrebări concret istorice. Pe măsură însă ce prozatorul înaintează în analiza societății, observația lucidă asupra realității se îmbogățește, talentul lui deosebit pune în umbră convingerile greșite. Opera lui Čapek capătă accente critice impresionante și devine chiar, la un moment dat, o demascare vehementă a societății capitaliste.

Încotro se îndreaptă civilizația modernă? Ce va aduce omului progresul trepidant al tehnicii? Sunt întrebări care îl vor preocupa în cea mai mare măsură și îl vor obseda toată viața.

Ca de fiecare dată când abordează probleme de interes universal, de la primele încercări Čapek recurge la limbajul fantastic.

Piesa *R.U.R.*, dramă utopică și colectivă în trei acte și un prolog, pornește de la un motiv care mai târziu avea să tulbure multe conștiințe, inspirând numeroase lucrări similare. Prin ea a fost introdus în literatura universală termenul „robot” (de la *robota*, în limba cehă *muncă*). Izolat pe o insulă pustie, departe de lume, un savant cu nume simbolic (Rațiune), venit aici să studieze viața animalelor marine, descoperă din întâmplare procedeul fabricării materiei vii. Pe baza acestei descoperiri, el putea acum să creeze în laboratoare orice vietate („o meduză cu creier de Socrate sau un vierme de 50 m lungime”). După o serie de experiențe migăloase, izbutește să construiască o ființă cuvântătoare și rațională, un om. Nepotul savantului, inginer intrepid și fiu demn al secolului său practic, nu se mai încurcă în speculații filosofice și trece rapid la industrializarea descoperirii. În curând insula devine teatrul unei activități febrile și ciudate. Se înjghebează o uzină cu zeci de cazane uriașe în care fierbe materia primă pentru ficați și creieri, o fabrică de oase, o țesătorie din care ies deodată zeci de kilometri de nervi, o hală enormă unde oamenii se montează ca automobilele cu ajutorul benzii rulante etc.

Insula devine curând sediul celei mai înfloritoare întreprinderi din lume (Rational-Universal-Robot: R.U.R.), pentru că pretutindeni se caută forță de muncă la un preț cât mai ieftin. Motivul fantastic începe să se transforme treptat într-o convenție verbală pentru o discuție despre societatea contemporană. Parabola e tot timpul transparentă. Apariția roboților pare să anunțe toate binefacerile posibile; ei vor confecționa cărămizi, vor construi case, vor mătura odăile, vor ține socotelile, vor face să scadă prețul la grâu și la automobile, vor ajuta să dispară sărăcia și vor aduce în locul ei o opulență universală. Pe nesimțite însă oamenii scapă din mâini orice control asupra propriilor lor produse. Roboții invadează țările continentale, își creează organizații de sine stătătoare, declară război lumii, amenințând să extermine seminția omenească. De

pe insulă, conducătorii lui Rational-Universal-Robot, îngrijorați de întorsătură, plănuiesc să fugă pe un vapor și să se întoarcă după câteva săptămâni, când furia se va fi potolit și când roboții se vor liniști, dându-și seama că nu pot trăi fără oameni, pentru că numai aceștia cunosc secretul fabricației roboților. Atunci va fi inaugurată o fază nouă în istoria întreprinderii Rational-Universal-Robot, când se vor folosi toate învățămintele tragicei experiențe și, cum zice unul din reprezentanții R.U.R.-ului, „nu va mai fi doar o fabrică, nu vor mai fi doar universal-roboți. Vom întemeia câte o fabrică în fiecare țară, în fiecare stat, și aceste fabrici noi vor fabrica, îți trece prin minte ce?… Național-roboți! Din fiecare fabrică vor ieși roboți de altă culoare, cu alt păr, cu altă vorbire. Ca să rămâie străini unii de alții, străini ca stanele de piatră; ca să nu se mai poată înțelege între ei; și ca noi, noi oamenii, să-i educăm nițeluș în așa fel, ca un robot, până la moarte, până-n groapă, până-n vecii vecilor, să-i urască pe roboții care vor avea o altă marcă a fabricii.” Este o idee care va reveni deseori la Čapek, ca un protest împotriva naționalismului și rasismului, a diversiunilor care împiedică solidaritatea exploataților. Dar în piesă planul acesta nu poate fi pus în aplicare, pentru că roboții se răscoală mult mai repede decât s-ar fi putut bănui, exterminând întreaga conducere a societății, cu excepția unui maistru zidar. În actul trei roboții îl imploră pe singurul supraviețuitor al speciei umane să-i salveze de la dispariție, dezvăluindu-le taina fabricației, dar acesta e incapabil să refacă experiențele savantului Rațiune. Și când totul pare pierdut, când pământul este amenințat să rămână pustiu și toate ființele cuvântătoare să se stângă, se aprinde o lumină nouă. Înainte de moarte, doctorul Gaal făcuse câteva experiențe pentru a da roboților, din motive industriale, ceva din sensibilitatea ființei umane.

Prevederile savantului sunt întrecute. Când doi roboți, Primus și Helene, învață să râdă și să plângă, când se arată gata să se sacrifice unul pentru celălalt, roboții și-au depășit condiția de roboți și au devenit oameni. Ca de atâtea ori, și de data aceasta Čapek avea să vadă în iubire cheia tuturor lacătelor: „Case și mașini se vor prăbuși, sisteme se vor nărui, și numele celor mari se vor scutura ca frunza; numai tu, iubire, înflorești sus pe ruinele cetăților și încredințezi vântului semințele vieții”. Soluția dramaturgului este mai utopică decât piesa însăși: o omenire

întoarsă din infernul mecanicist al civilizației capitaliste la o viață pașnică, simplă, patriarhală, prin dragostea unui nou Adam și a unei noi Eve.

În *R.U.R.* apare însă clară identificarea pe care o face Čapek între progresul tehnic și lumea capitalistă. Infernul mecanicist pentru el nu ia forme abstracte și universale, ci forma societății moderne capitaliste. Este un infern al marilor trusturi, al directorilor cu dictafoane și cabinete capitonate, al regilor neîncoronați, care cumpără invenții, le industrializează și pot prin câteva combinații de bursă să dispună de milioane de vieți. Infernul pentru Čapek este societatea în care omul este transformat într-o mașină și valorează atât cât valorează forța lui de muncă, societatea care-și trimite roboții istoviți la sfărmător.

Toată atmosfera piesei, toate amănuntele concret istorice vizează „civilizația dolarului”.

Dacă pe Čapek îl îngrozește progresul tehnic, dacă într-un fel de oroare antimașinistă personajul lui cel mai bun țipă: „Acuz știința! Acuz tehnica!”, „Pentru nebunia noastră, pentru cine știe ce câștig, pentru progres, pentru nu știu ce lucru mare, am ucis omenirea”, dacă autorul opune agitației, vitezei, complicației lumii moderne imaginea unei lumi simple, potolite, dacă visează pentru omenire nu zgârie-nori, ascensoare rapide și lumini de neon, ci căsuțe modeste cu grădini, oameni întorși seara de la treabă, obosiți, câini ieșind în întâmpinarea stăpânilor și un soare care apune blând după un șir de coline, acest lucru se datorează tocmai unei identificări abuzive (civilizație = civilizația lumii capitaliste). Această confuzie va persista aproape în toată opera scriitorului. În mod obiectiv însă, satirizând (ca și Chaplin) „timpurile moderne”, Čapek, dincolo de erorile viziunii sale, a satirizat anarhia societății capitaliste, dezvoltarea ei monstruoasă, catastrofică. Simbolul ucenicului vrăjitor domină întreaga desfășurare a dramei; marile universități de pe glob fac memorii pentru restrângerea fabricării roboților, de pretutindeni se trag semnale de alarmă și se aud voci care prezic cataclismul. Dar nimeni nu mai poate opri stânca în prăvălire. Societatea capitalistă nu e în stare să stăpânească legile economice. Ea rămâne neputincioasă în fața acțiunii lor strivitoare. („Crezi că directorul e stăpânul producției? Stăpânul producției e cererea”, spune un personaj.)

Lumea aceasta – trage concluzia Čapek – nu va fi capabilă să oprească zdrobirea omului de către mașină.

Neîncrederea scriitorului în viitor avea desigur un caracter retrograd, conservator. Soluțiile lui de întoarcere la o existență patriarhală erau, firește, iluzorii. Dar critica îndreptată de el împotriva dezumanizării pe care o săvârșește societatea capitalistă în numele tehnicii și progresului rămâne în picioare.

După *R.U.R.*, problema viitorului omenirii va reveni în opera lui Čapek aproape obsesiv, deghizată însă întotdeauna sub motive fantastice. În piesa *Din viața insectelor*, scrisă în colaborare cu fratele său Josef, societatea burgheză va lua înfățișarea unei lumi a gângăniilor, a unui univers populat de fluturi ușuratici, furnici militariste, setoase de putere, gândaci murdari. În *Cazul Makropulos* se pleacă de la ideea elixirului vieții, scriitorul atribuindu-i împăratului alchimist Rudolf al II-lea această descoperire. Ea a fost experimentată pe fiica monarhului, o cântăreață renumită, care trăiește plină de strălucire de zeci și zeci de ani printre muritorii obișnuiți. Peste această existență scutită de avatarurile bătrâneții, Čapek lasă să plutească aburul amărăciunii, al lasitudinii, al unei răceli înspăimântătoare. La ce bun să râvnim nemurirea? se întreabă autorul. Viața e mereu aceeași.

Preocuparea pentru soarta omenirii revine într-o formă extrem de explicită în *Fabrica de absolut*. Romanul a căpătat repede o faimă universală, desigur, pentru că era una din lucrările cele mai izbutite de *Science-fiction*, gen foarte răspândit în Europa îndată după primul război mondial, dar și pentru că răspundea unei probleme pe care nu numai poporul ceh, ci și popoarele din întreaga lume, răscolite de experiența recentului măcel, și-o puneau: încotro mergem? ce ne așteaptă în viitor?

„Motivul fantastic” este aici invenția inginerului Marko. El descoperă un carburator, care izbutește să realizeze o combustie totală, fără reziduuri, fără pierderi. În felul acesta, 1 kg de huilă devine suficient pentru a pune în mișcare o uzină mijlocie sute de ere în șir. Ca în *R.U.R.*, invenția pare la început să aducă fericirea Universului. Dar domnul Bondy, președintele consiliului de administrație al întreprinderii *Someta*, decide fabricarea carburatorilor în serie. Mașina inginerului Marko

începe să ducă la consecințe neprevăzute, din ce în ce mai grave pentru industrie.

Paralel însă cu aceste perturbări economice, au loc o serie de tulburări în cu totul alt plan. Persoanele care lucrează sau locuiesc în jurul carburatorilor încep să manifeste simptome alarmante. Un portar ateu devine credincios fanatic și propagandist religios. Printre lucrători apar fenomene de levitațiune. Oamenii încep să aibă viziuni, să citească gândurile vecinilor, să prezică viitorul. La fiecare pas se întâmplă lucruri miraculoase: un alcoolic este dezintoxicat instantaneu, o unghie smulsă crește la loc imediat.

După o serie de cercetări, inginerul Marko dezleagă misterul. Disociind complet materia, savantul a eliberat „absolutul”, care (după credința panteistă) există în fiecare atom, a descătușat cu alte cuvinte pe Dumnezeu, un Dumnezeu „în stare pură și virulentă”. Carburatorul a devenit o „fabrică de absolut”.

Când domnul Bondy începe să împânzească lumea cu noul produs al fabricii sale, o gigantică epidemie religioasă amenință să cuprindă Europa.

Viața întregii planete e întoarsă pe dos de febra religioasă. În plus, lucrând sub semnul absolutului, carburatoarele nu cunosc nicio măsură și, odată pornite, încep să producă la infinit, inundând continentele cu bunuri și amenințând omenirea cu catastrofa unei abundențe nelimitate.

Ceea ce în alte condiții amintea paradisul, acum devine iadul pe pământ.

Lumea intră într-o teroare apocaliptică. Intervențiile bisericii nu pot ajuta la nimic. Carburatoarele își continuă opera lor: în Congo belgian băștinașii îi mănâncă pe misionari, pentru că mașina inginerului Marko le-a descoperit un zeu nou. La Mecca, în Tripolitania, Arabia, Egipt se produc violente agitații religioase. În Europa absolutul împarte credincioșii în secte și îi face să se arunce unii împotriva celorlalți cu o ură feroce. Continentul începe să fie sfârtecat de un sângeros război religios, pe care Čapek îl descrie cu mult umor și cu mult sarcasm.

Epilogul cărții conține un apel la luptă împotriva războiului. Autorul rămâne tot timpul, în termenii convenției sale fantastice, dar referirile la sutele de generali fără armată care ațâțau spiritele, care cutreierau continentul înconjurați de o suită

belicoasă („un toboșar, un hoț, un licean, un om cu un gramofon și doi invalizi necunoscuți de nimeni”), aluziile sale la „contribuțiile de război”, la „concertele în beneficiul invalizilor, a văduvelor lor și a orfanilor” sugerează stări de fapt contemporane. Mânia militaristă din lumea „fabricii de absolut” este una din cele mai strălucite anticipații ale valului militarist dezlănțuit peste câțiva ani de Hitler.

Dragostea de pace, pe care Čapek o opune aici războiului, este totuși mai mult o atitudine sentimentală decât o atitudine filosofică, ideologică. „Oamenii – spune Čapek – trebuie să creadă în oameni, și restul vine de la sine. Marea credință ar fi să crezi în om.” Autorul își închipuie că soluția păcii universale ar fi toleranța pe care toți o datoresc tuturor. Firește, atitudinea lui trebuie și aici înțeleasă în limitele simplului umanitarism, atitudine încălzită totuși de o mare dragoste pentru omul de rând. Pe acest om scriitorul l-a prezentat, chiar în această carte, apăsat de condiția lui modestă, incapabil să înțeleagă ce se petrece în jur (de unde vin războaiele? cine le-a dezlănțuit? de ce se abat asupra lui? de ce s-au scumpit ouăle?). La sfârșitul cărții acest erou anonim apare mai ferm și parcă și mai edificat sub înfățișarea celor treisprezece soldați, supraviețuitorii ultimei bătălii, al „celui mai mare război care a existat vreodată”.

Romanul *Krakatit* urmează linia *Fabricii de absolut*, dar integrează motivele fantastice unei țesături psihologice foarte deasă, pe alocuri chiar obscură. Anecdotica urmărește drama unui inventator, Prokop, care a creat, ca și inginerul Marko, ceva capabil să răstoarne întreaga societate contemporană; de astă dată, un exploziv cu o uriașă forță de distrugere. Intriga e complicată, cu întorsături de roman polițist și situații senzaționale: un prieten care fură o parte din lucrare și cade victimă primei explozii; o luptă acerbă în jurul secretului undei capabile să arunce în aer de la 3 000 km o bucată de krakatit; apariția emisarilor unei puteri străine, răpirea inventatorului, discuții aprinse și primejdioase, șantajul exercitat asupra lui Prokop, exilul într-un sătuleț german, apariția iubitei, a doua răpire, apoi a doua arestare, ivirea misteriosului domn Daimon, introducerea silită într-o societate de anarhiști, luptele intestine din noul mediu, cataclismul etc., etc. Pe fondul acesta se desfășoară zbuciumul conștiinței unui savant, care vede cum descoperirea sa riscă să distrugă omenirea. Protestul lui Čapek

se îndreaptă împotriva aservirii științei intereselor trusturilor și militarismului. Eroul se zbate să nu devină instrumentul unor forțe distrugătoare și strigă cât îl ajută puterile: „Nu, nu vreau să am nimic comun cu războaiele voastre, nu, nu vreau”. La sfârșitul romanului, eroul, răscolit de consecințele produse de explozibil, reîntâlnește într-o casă țărănească un moșneag cu barbă albă. El trăiește senin și fericit, înconjurat de natura darnică, constituind un fel de simbol al înțelepciunii bătrânești, un fel de chemare, în spiritul filosofiei naturiste a lui Rousseau, la o existență primitivă, străină de toate păcatele civilizației.

Čapek a manifestat întotdeauna această spaimă în fața viitorului, care – după el – nu trebuie zgândărit prea mult. A crezut întotdeauna că oamenii trebuie să-și înfrâneze spiritul iscoditor, pentru că tehnicizarea vieții, prea multul confort atrag după sine un convoi de nenorociri. În romanul acesta problema este pusă într-un context care accentuează însă nu teama de civilizație, ci răspunderea savantului față de omenire și față de propria lui conștiință. Acum, după un sfert de secol, conflictul din Krakatit ne apare o anticipație tulburătoare a uneia dintre cele mai ascuțite probleme contemporane.

Perioada care urmează acestei cărți marchează un regres. De câtva timp scriitorul începuse să călătorească prin Europa și să publice o serie de note sub titlurile *Scrisori din Italia*, *Scrisori din Anglia*. Mai târziu aveau să urmeze *Plimbare prin Spania*, *Imagini din Olanda*, *Călătorie în nord*. Foarte multe din paginile însemnărilor de călătorie conțin observații sociale pertinente, o ironie subțire, un flux poetic incontestabil. „Era – scria Julius Fučik – de o mare putere creatoare. O simți mai ales la începutul și la sfârșitul carierei sale, dar între acest început și sfârșit se întinde un interval când unii îl numeau cu satisfacție, iar alții cu amărăciune «scriitor oficial».” Era perioada sărăcirii forțate, când inima scriitorului năzuia spre adevăr și când sentimentul greșit al răspunderii pentru orânduirea socială existentă îl silea să descrie viața într-un mod superficial. Este epoca în care mișcarea revoluționară din Cehoslovacia intră într-un reflux temporar; epoca în care Čapek, împrietenit cu președintele Masaryk, începe să creadă în posibilitățile de regenerare ale democrației burgheze. Opera sa nu mai vizează marile probleme ale secolului. Čapek nu se mai întreabă atât de insistent:

„Încotro se îndreaptă omenirea?”. Reîncepe să scrie schițe, și atenția pare să i se oprească la faptele mărunte.

Totuși, *Povestirile dintr-un buzunar* și *Povestirile din celălalt buzunar* izbutesc să aducă sub aparența unor schițe polițiste noi elemente ale universului său artistic. Folosind tehnica tensiunii și a misterului, la prima vedere s-ar părea că avem de-a face aici cu niște romane de aventuri condensate. Un document de spionaj ascuns într-o cutie de macaroane este furat. O bătrână e călcată de o mașină neidentificabilă. Un escroc sentimental face ravagii într-o regiune și scapă mereu poliției. Un spărgător de case de bani execută perfect un furt, dar dantura falsă îl dă de gol. Un incendiu izbucnește din senin, undeva într-un sat, și nimeni nu poate să facă legătura între foc și ciobul de oglindă ascuns sub grinda unei șuri. Čapek, pare preocupat să compună șarade polițiste, povești cu Sherlock Holmes-i praghezi, să contrarieze, să intrige, să provoace stupoare.

Comicul povestirilor rezultă mai ales din camaraderia polițiștilor și hoților, din relațiile lor colegiale. Polițiștii trebuie să prindă infractori, iar infractorii înțeleg foarte bine că urmăritorii lor trebuie să mănânce și ei o pâine. Nu se urăsc, nu-și poartă ranchiună, nu încearcă să se înșele cu trucuri, pe care și unii și ceilalți le cunosc de mult. Polițiștii admiră un lucru bine făcut cu o plăcere profesională („O plăcere să vezi, zicea Pistora, cât de curat și de frumos a lucrat omul ăla!”), Comisarii își cunosc mușteriii, îi strigă pe numele mic și, de câte ori îi revăd, se naște un fel de intimitate voioasă, caracteristică vechilor cunoștințe. Delicvenții au fiecare specialitatea lui. Nimeni nu se gândește să răstoarne o diviziune a muncii demult hotărâtă.

Chiar dacă uneori tehnica genului dă impresia că a captat cu totul atenția prozatorului și chiar dacă el rezistă greu ispitei de a face speculații umoristice, Čapek rămâne chiar în aceste lucrări de mai mică întindere vigurosul scriitor social. *Dispariția actorului Benda* este în primul rând nu o problemă judiciară, ci o problemă socială. Rechizitoriul nu privește un asasin și complicele său, ci o clasă.

Zguduită de consecințele crizei economice, de priveliștea mizeriei și a șomajului, conștiința socială a scriitorului înregistrează după 1930 începutul unei perioade de radicalizare. Acum Čapek este preocupat de întrebări care privesc soarta oamenilor mărunți. Tematica este asemănătoare cu cea

abordată la începutul carierei sale scriitoricești, dar lucrările sunt construite pe dimensiuni mult mai ample. Opera cea mai caracteristică, și pentru ceea ce a câștigat Čapek și pentru ceea ce nu a câștigat încă, este fără îndoială trilogia care începe cu romanul *Hordubal* și continuă cu *Meteorul* și *O viață obișnuită*.

Ciclul reflectă, într-un mod mai evident decât oricare altă operă, conflictul interior dintre relativismul gândirii autorului și puternicele elemente realizate din scrisul său. Teoretic, Čapek tinde încă să afirme că enigmele cunoașterii rămân indescifrabile. Fiecare are dreptate în felul său. Filosoful vrea să arate – cum spune criticul cehoslovac Jan Rjezac – „că există atâtea adevăruri câte puncte de vedere”. Când materialul vieții este rarefiat și șubred, asemenea idei viciază conținutul, îi încețoșează mesajul, distrugându-i forța în parte (*Meteorul*) sau total (*O viață obișnuită*).

Meteorul este romanul unui necunoscut, prăbușit cu un avion particular pe o furtună. Nimeni nu știe de unde venea și încotro voia să meargă. Doctorii privesc cu tristețe trupul muribund. Surorile plâng miloase la căpătâiul anonimului în agonie, iar bolnavii din sălile alăturate fac tot felul de presupuneri asupra existenței care în curând se va curma. Romanul este, de fapt, istorisirea a trei din aceste presupuneri. O soră, un vizionar și un scriitor povestesc viața necunoscutului care trage să moară, și istorioarele lor haotice încep să se conexeze într-un chip ciudat și să se închege într-o biografie bizară. În înlănțuirea întâmplărilor, Čapek uzează de multă dibăcie tehnică. Capitolele sunt amestecate într-o falsă dezordine, firul povestirii este întrerupt în momente culminante, se folosește retrospecția – toate pentru a îmbrăca narația într-un nor de mister și pentru a spori tensiunea. De-a lungul romanului sunt fragmente admirabile, poate câteva din cele mai frumoase pagini care s-au scris cândva împotriva colonialismului și (în mod secret) împotriva literaturii exotice.

Oroarea scriitorului de civilizație izbucnește în *Meteorul* o dată mai mult și, fără s-o aprobi, poți totuși s-o înțelegi, atâta vreme cât se referă la pretențiile civilizatoare ale colonialiștilor. „Indigenii fericiți din prospecte aduc pe creștet, la vapoare, coșuri cu nuci de cocos, butoaie de rom de piment, și omul alb îi îmbărbătează: «Mișcați-vă, porci negri… mai repede, să nu vă presar sare pe coadă…».”

Pasajele acestea, la care substanța realităților înfățișate e deasă și profund convingătoare, apar însă numai în partea a doua a cărții. Partea întâi cuprinde speculații psihologiste, în care rolul predominant îl joacă subconștientul, și digresiuni în spiritul relativismului. Pe zeci de pagini sunt înșirate haotic încercările unui vizionar de a se pune într-o stare de comunicare cu muribundul. Reconstituirea are un aspect halucinatoriu. Peste tot plutește un aer morbid. Istorisirea pare redactată într-o stare de narcoză. Abia în partea a doua, și numai într-o măsură, talentul scriitorului realist eclipsează speculațiile admiratorului lui James și al psihanalizei.

În volumul următor, *O viață obișnuită*, Čapek nu poate însă realiza nici măcar această jumătate de succes. Eroul său este un șef de gară, care în anii pensiei vrea să-și facă bilanțul vieții. În memorie i se perindă copilăria fericită, căsnicia calmă, profesiunea de om modest. Totul i se pare simplu, obișnuit. Dar după o pauză, când reia firul întâmplărilor și le privește dintr-un unghi nou, imaginea propriei sale vieți îi pare falsă și străină. Copilăria n-a fost fericită, nici căsnicia calmă, nici profesiunea bazată pe modestie. S-a însurat din interes, ca să-și asigure o protecție. A fost tot timpul ros de invidie și de dorința de a parveni. Calmul lui a fost egoist, modestia, ipocrită. Tot ceea ce i se părea bun în trecut dintr-odată i se înfățișează sub o lumină nouă, urâtă. În *O viață obișnuită* Čapek este evident preocupat de un studiu psihologic, și dacă intenția scriitorului ar fi fost ca în felul acesta să realizeze un fel de monografie a existenței mic-burgheze, poate, ar fi putut da o lucrare izbutită. Dar romancierul pornește de la o idee falsă că „prea marea populare a lumii are ca efect faptul că fiecare om este locuit de mai mulți indivizi”. Scriitorul își propune să arate, în spiritul experiențelor pirandelliene, joyciene și freudiste, că în fiecare om există mai multe personalități. Răul și binele se găsesc pe același plan într-o permanentă osmoză. Materialul vieții a fost aici prea slab pentru a pune în umbră o asemenea filosofie a ambiguității, asemănătoare cu cea profesată azi de mulți partizani ai existențialismului.

Hordubal, primul volum al trilogiei, este, fără îndoială, cel mai bun din întreg ciclul. Forța realităților zugrăvite exact a estompat aici schemele preconcepute și a făcut ca observațiile să se închege într-un elocvent document omenesc. Cartea

cuprinde tragedia unui țăran muntean pe care sărăcia l-a aruncat în emigrație. După opt ani de muncă neomenească în minele Americii de Nord, după ce pierde cea mai mare parte a economiilor adunate cu prețul unei vieți de câine, Juraj Hordubal se întoarce acasă, la familia lui, ca să se trezească un tată străin lângă un copil străin, un bărbat străin lângă o soție care de multă vreme nu-i mai aparține. Nimeni în lume nu mai are nevoie de omul acesta posac și bun, și mulți îl socotesc cam prostănac. În America e șomaj și minele de la Johnstown s-au închis. În gospodăria lui obiceiurile s-au întors pe dos. Nevasta își privește soțul sculat din morți cu o ură înciudată, se ascunde în casă și nu vrea să mai știe de nimic. Fetița se ferește de el, temătoare, și smiorcăie tristă prin colțuri. La cârciumă vechii prieteni îi răspund parcă stingherit, iar ceilalți râd gros când aduc vorba de nevastă-sa.

Ne aflăm în fața unui lung monolog interior, ținut de un om care nu are curajul să-și mărturisească adevărul și, cu atât mai puțin, curajul să lupte, să schimbe ceva. Toată cartea este un zbucium atât de trist încât din umorul incisiv cu care Čapek ne obișnuise nu mai rămâne nicio fărâmă. În *Hordubal* romancierul se apropie parcă de Cehov prin duioșia cu care cercetează existențele oamenilor mărunți, dramele lor neștiute, calitățile lor nedescoperite de nimeni. Aici este și nucleul tragic al cărții. Hordubal crede că e „cineva”. O crede fără trufie, fără ambiție, ca și cum n-ar putea să nu recunoască ceea ce este evident. Mai demult, la Johnstown, când s-a surpat o galerie, el a fost singurul care a îndrăznit să înfrunte primejdia, și inginerul-șef i-a strâns mâna. Era „cineva”. Cei trei mii de dolari adunați cent cu cent i-au fost furați, dar amintirea că a avut în mână o asemenea sumă îl umple de orgoliu. În sinea lui își imaginează mirarea celor care ar afla-o. Chiar și compătimirea lor plină de admirație îi face bine.

Tragismul cărții vine deci nu numai dintr-o realitate obiectivă crudă, ci și din această imensă credulitate a unui om care nu este nici prost, nici înfumurat, dar se încăpățânează să-și închipuie „că e cineva”, că se ține cont de el, că poate să facă ceva care să-l ridice deasupra mediului său, dar care în fapt nu interesează pe nimeni. Nimeni nu are nevoie de el. Inginerul, care îi strânsese mâna pentru bravură, l-a concediat odată cu alte șase sute de oameni, și Hordubal nu numai că n-a fost

„cineva”, dar n-a știut nici măcar pentru ce l-au dat afară. („Prea mulți cărbuni sau mai știu eu ce?”). Banii i s-au furat, și nimeni nu s-a oprit o clipă, nu numai ca să caute hoțul, dar nici măcar să asculte pe păgubaș. S-ar fi putut foarte bine ca și peste el să fi căzut o grindă și să-l facă zob – așa cum a căzut peste colegul său Bobok – și nimeni n-ar mai fi știut nimic despre el, și nimeni n-ar fi suferit din cauza aceasta. Dar Hordubal s-a întors acasă cu nădejdi mari și refuză să ia act de un adevăr atât de crud.

Čapek studiază în *Hordubal* procesul de strivire lentă a unei existențe mărunte. Treptat, eroul eșuează pe toate planurile. Ideea de a intra într-o fabrică sau la o carieră de construcție nu se poate îndeplini, pentru că în fiecare loc există prea multe brațe de muncă. Proiectele sale în legătură cu gospodăria devin inutile, pentru că în casa lui el însuși a devenit de prisos. Nevasta îl socotește o povară. Hordubal visează să trăiască liniștit cu nevasta și copilul lui, să asculte seara cum se întorc vacile de la pășune, să umple oalele cu lapte cald, muls cu degetele lui butucănoase, să crească iepurași, să cioplească păpuși pentru fetiță, să potrivească scânduri și să construiască stupi, să înfigă din nou plugul în bolovanii de pe coastă.

Reapare în întocmirile la care visează Hordubal aceeași nostalgie a lui Čapek după bucuriile simple ale traiului patriarhal. Există apoi în erou o imensă tandrețe față de miracolele pe care firea le împlinește pe colțul celei mai sterpe stânci, la umbra celui mai firav fir de iarbă. Fiecare lucru din jurul lui, Hordubal îl vede minunat. Se simte înfrățit cu bolovanii, ascultă respirația codrului ca răsuflarea unui copil, stă de vorbă cu o ciupercă sfrijită. Cum spuneam, sufletul său e însetat de bucurii simple. Čapek insistă asupra modestiei idealurilor eroului său pentru a sublinia și mai clar că societatea în mijlocul căreia trăiește Hordubal este în așa fel întocmită, încât omul mărunt nu poate să aibă parte nici de această fericire minimă. Drama personală nu vine decât să accentueze surparea înceată și implacabilă. În aceste condiții, credulitatea încăpățânată a lui Hordubal la un moment dat încetează să mai țină de ingenuitate. Ea exprimă acum forța instinctului vital, o ultimă reacție de apărare. În clipa în care Hordubal ar trebui să-și mărturisească adevărul, s-ar prăbuși definitiv. De altfel, prăbușirea descrisă de Čapek (procesul, ancheta, expertiza, pledoariile etc.) nu face decât să cristalizeze ideea de bază a

cărții: indiferența societății burgheze în fața existențelor umile. În jurul asasinării lui Hordubal se fac tot felul de presupuneri stupide care trădează că nimeni n-a înțeles niciodată nimic din ceea ce s-a petrecut cu eroul. Organele de stat nu se pun în mișcare decât datorită zelului unui funcționar dornic de avansare. Destinul inimii lui Hordubal este în acest sens simbolic. În timpul agitației în legătură cu asasinarea lui, toți cei prinși în vârtej s-au interesat de tot în afară de inima străpunsă, și… „inima lui Hordubal s-a pierdut pe undeva și n-a mai fost îngropată niciodată”.

Niciodată până aici Čapek n-a fost parcă mai grav. Întotdeauna s-a sfiit să-și dezvăluie natura sentimentală și și-a deghizat emoțiile în fraze ironice. În *Hordubal*, Čapek este atât de înduioșat, încât a uitat parcă să ia atitudinea sa preferată de raționalist rece și zeflemitor. În *Hordubal*, Čapek renunță să fie spiritual, și practic îi este imposibil să schițeze o grimasă ironică. Ceea ce se degajă din fiecare pagină a romanului este o imensă duioșie și părere de rău față de toți oamenii aceștia nebăgați în seamă, care trăiesc și pier fără să poată lăsa în urma lor nicio urmă și niciun regret.

În anul 1933 Hitler venise la putere, și tot ceea ce se petrecea în interiorul granițelor germane era de natură să îngrijoreze orice om lucid, de oriunde, și cu atât mai mult dintr-o țară de la frontiera Germaniei hitleriste, țintă imediată a tendințelor ei agresive. În 1934 scriitorii și artiștii din Cehoslovacia semnează manifestul împotriva persecuțiilor politice și rasiale din Germania. În curând avea să izbucnească războiul civil din Spania. În curând întreaga Europă, cu tradițiile, cultura, orașele și oamenii săi, avea să se simtă primejduită de valul crescând al fascismului. În fața acestui val, parlamentarismul burghez avea să se dovedească în fiecare zi mai neputincios, și Čapek, cel care crezuse cândva în eficacitatea democrației burgheze, avea să-și dea seama de eroarea sa, și el, partizanul non-violenței, avea să pornească la atac. Arma sa favorită rămâne tot parabola, dar limbajul esopic e încetul cu încetul atât de radical curățat de divagații gratuite, încât transparența totală a acestor ultime lucrări literare dezvăluie fără niciun echivoc contururile realității la care se referă.

Război cu salamandrele este, fără îndoială, sinteza experienței lui Čapek de până acum. Romanul este unul din cele

mai vehemente și mai realizate pamflete sociale, deghizate sub haina utopiei fantastico-științifice.

Parabola se servește, ca de obicei, și aici de motivul unei descoperiri. Căpitanul van Toch întâlnește pe una din insulele Oceanului Pacific o specie de salamandre foarte ușor educabile. Vietățile ciudate devin întâi o acuzație a lumii moderne, iar apoi cea mai ieftină forță de muncă la îndemâna monopolurilor capitaliste. Magnații industriei le învață să folosească uneltele, provoacă înmulțirea lor vertiginoasă, le transportă în toate colțurile lumii, le organizează, le înarmează, împinși de creșterea fabuloasă a profiturilor, fără să prevadă consecințele și, de altfel, neputincioși să țină piept unei situații care a luat o desfășurare implacabilă. Salamandrele joacă aici rolul roboților din *R.U.R.*, al carburatorilor din *Fabrica de absolut*. Sfârșitul romanului povestește războiul salamandrelor împotriva oamenilor și descrie o stare de apocalips demnă de scepticismul dintotdeauna ai lui Čapek. În goană după „spațiu vital”, salamandrele, ca animale marine, vor inunda pe rând țările și continentele și vor ajunge la dominația întregului glob. Va mai izbuti vreodată omul să-și recâștige supremația? S-ar putea. Cum? Aici Čapek dă un răspuns amar, dezabuzat. Devenind stăpânitoarele planetei, salamandrele, ca și predecesorii lor, oamenii, vor redescoperi în plină înflorire legea junglei, vor reedita în era lor salamandrină pe „homo homini lupus” și, devorându-se între ele în lupte intestine, vor redeschide umanității perspectiva redresării. Concluziile sunt în spiritul scepticismului lui Čapek, al credințelor sale în „răul necesar”. Fatalitatea este chemată în ajutor, spre a rezolva o situație, pentru optica autorului, fără ieșire. Ideea pesimistă a ciclurilor care ar regiza istoria și ar face-o de la sine să se întoarcă după catastrofe la momente fericite, printr-o repetiție infinită, se insinuează în finalul cărții.

Dar frumusețea romanului și valoarea lui socială stau nu în aceste pagini de anticipație sumbră, lipsită de suport realist, ci în fresca satirică a sistemului imperialist mondial și a catastrofei spre care fascismul împinge lumea. Simbolul este pretutindeni transparent, iar umorul fantastic nu face decât să îngroașe caricatural semnificațiile pamfletului. De fapt, în momentul în care intri în convenția limbajului esopic, lucrarea încetează să mai pară un roman și începe să capete aerul unei monografii, a

unei monografii extrem de spirituale, de ingenioase, dar a unei monografii riguroase, sistematice, complete – monografia societății capitaliste și a tuturor tarelor sale.

Prima carte vizează o etapă de început. Căpitanul van Toch, ancorat pe o insulă cu ulei de palmier, piper, camfor, nuci de cocos și gutapercă descoperă salamandrele. Totul amintește era când colonialismul îmbrăca haina romantică a aventurilor în țări exotice, era vapoarelor răzlețe care poposeau de două ori pe an în arhipelagurile cu mirodenii și maimuțe, a vânătorilor de crocodili, a exploratorilor temerari și a trocului: câteva bricege în schimbul unui săculeț de perle.

Cu o ironie copioasă, dar și cu o undă de sentimentalism, Čapek evocă romantismul primelor expediții, relațiile de exploatare paternalistă dintre colonizatori și băștinași. Căpitanul van Toch stă seara sub lună, înconjurat de viețuitoare tuciurii și le învață cu răbdare de misionar să silabisească și să folosească *knives*-uri. El le dă salamandrelor cuțite ca să se apere împotriva rechinilor, iar acestea îi aduc cuminți cochilii cu perle. Între colonizator și indigeni persistă încă un fel de intimitate creată de apropierea zilnică și de contactul direct. Căpitanul vorbește aproape cu tandrețe despre „drăgălășenia” salamandrelor sale, laudă cu un fel de mândrie paternă istețimea lor și tresare știindu-le în primejdie. („Numai de nu le-ar mânca rechinii!”)

Toate acestea nu fac decât să pregătească faza care va urma. Interesul lumii pentru „dracii” lui van Toch ia repede formele specifice societății capitaliste, bazate pe goana avidă de câștiguri prin exploatarea nemiloasă a muncii.

Čapek arată cum funcționează sistemul de spoliere în mare, pe scară internațională și la nivelul trusturilor imperialiste, trecând salamandrele din mâna bătrânului lup de mare, răposat întru Domnul, în mâna domnului Bondy, președintele consiliului de administrație al societății M.E.A.S., președinte a douăzeci de societăți și carteluri.

Schimbarea se traduce în primul rând prin noul personaj, care decide destinul salamandrelor. Căpitanul de marină van Toch, puțin năuc, puțin turbat, o matahală poliglotă și necioplită, e reprezentantul unei faze de început în istoria capitalismului. El lucrează cu mijloace primitive, pune abia temeliile vânzării de sclavi. Cu domnul Bondy intrăm în altă etapă. El nu mai străbate

mările, nu duce tratative cu indigenii, nu știe cum arată o insulă din Pacific și n-a văzut măcar o salamandră. Dar din biroul lui capitonat, combinând câteva operații financiare, transformă povestea „dracilor” descoperiți de căpitanul van Toch într-o uriașă afacere de milioane. Discursul său în fața consiliului de administrație al concernului este un fel de disertație despre concentrarea marilor capitaluri, iar referirea la salamandre nu face decât să pigmenteze frazele cu umor.

După tabloul satiric al jafului colonialist, Čapek ne prezintă acum în detaliu, firește tot în formă aluzivă, dar mai mult decât transparent, întreaga organizare modernă a exploatării muncii salariate, cu tot cortegiul ei de ipocrizie și cruzime.

În a doua carte, chiar ritmul și stilul povestirii se schimbă. Un fir epic rămâne, și rostul lui e să urmărească evoluția salamandrelor ieșite din genunele marine. Folosind tot timpul umorul, tonul dominant al acestei părți este însă în mod voit un ton de analiză, de anchetă socială, de articol, de reportaj. Sistematic Čapek împrumută aerul istoricului, al sociologului, al omului de știință care întreprinde studiul civilizației salamandrine din unghiurile cele mai diferite (organizare industrială, tehnică, relații economice, comerț, protecția muncii, știință, statut juridic, biserică, rațiune, cultură etc.). Ansamblul observațiilor reface alegoric ancheta unei lumi sfârtecate de cele mai odioase antagonisme. Este un univers în care forța de muncă a devenit marfă, iar deținătorii ei sunt apreciați exclusiv după randament. În *Salamander-Building* există chiar o adevărată bursă a salamandrelor împărțite pe categorii.

Spre deosebire de epocile precedente, în care comerțul cu sclavi lua forme brutale și sordide, sclavia nouă se exercită în cele mai perfecte condiții tehnice și igienice. Piața salamandrelor este un palat cu coloane ionice, cu zumzăit de convorbiri telefonice și funcționari stilați („— Da, domnule. *Leading* costă 63. Cât? Două sute de bucăți… *Right? Thank you, sir*”). Înmulțirea salamandrelor se face după metode noi în crescătorii speciale, cu profesori experți și program științific, ore de gimnastică și marș, exerciții pedagogice (lenea și neascultarea se pedepsesc cu suspendarea hranei; alte pedepse corporale nu există), hrănirea rațională (biscuiți speciali, cu mălai și seu). Transportul are loc în mod civilizat, în cisternele vapoarelor. „De obicei cea mai mare parte se supune de

bunăvoie – ajunge să te răstești la ele; în alte cazuri, destul de rare, cel mult dacă e nevoie de o constrângere ușoară, cu punerea în lanțuri.” Bineînțeles, apa se schimbă în fiecare zi cu ajutorul unor pompe speciale și în timpul călătoriei; baloturile vii sunt hrănite mai consistent, astfel încât mortalitatea nu depășește zece la sută. La cererea Societății pentru protecția animalelor pe fiecare vapor există un preot cu menirea de a veghea asupra felului cum se poartă oamenii cu salamandrele, de a ține predici ca „să le insufle dragoste pentru viitorii lor patroni”. Čapek enunță faptele cu aerul unui fals purtător de cuvânt al marii industrii și se amuză încercând să pară înduioșat de tot ceea ce se face pentru prosperitatea salamandrelor. Umorul scriitorului rezultă aici mai ales din această obiectivitate prefăcută. „Sunt oameni care traduc prescurtarea S. Trade (Salamander-Trade) drept Slave-Trade, adică negoțul cu sclavi. Ca observatori obiectivi, putem afirma că dacă a existat vreodată un comerț de sclavi atât de bine organizat și atât de perfect din punct de vedere igienic ca negoțul cu salamandre, n-am putea decât să-i pizmuim pe acei sclavi… Autorul acestor rânduri a văzut cu ochii săi cât de adânc au fost mișcați până și cei mai vajnici marinari de pe vaporul cisternă S.S. 14 când li s-au îmbolnăvit de o diaree grea – într-un singur tanc – două sute patruzeci de salamandre de primă calitate. Se duceau să le vadă cu ochii scăldați în lacrimi, exprimându-și sentimentele lor omenești prin cuvintele: «Dracu’ ni le-a mai adus și pe astea pe cap!».”

Čapek demască nu numai natura antiumană a structurii imperialismului, ci și cele mai caracteristice din elementele lui suprastructurale: știința, biserica, justiția, presa, cultura, tehnica, politica și diplomația imperialistă.

Anticipând cu câțiva ani numai apariția „savanților” de la Buchenwald și Auschwitz, experiențele din lagărele morții, cuptoarele ultramoderne de exterminare în masă și alte metode tehnice „superioare” de nimicire a vieții, romancierul descrie cu o ironie nimicitoare preocupările „cercetătorilor științifici” din era salamandrelor. La un congres de psihologie salamandrină se fac comunicări în legătură cu comportarea salamandrelor, descriindu-se cu lux de amănunte cazuri „interesante”: reacțiile pacienților cărora li se extirpă un lob al creierului sau sunt supuși la temperaturi radicale sau la o stare de uscăciune

extremă, la medii toxice, la amputări esențiale etc. Cu excepția unor scurte accese de revoltă nedeghizată („cât despre mine, aș fi dispus în interesul științei să sparg ochelarii profesorului Dubosque sau să scap niște scântei electrice pe chelia profesorului Dieten, după care aș publica un articol despre felul cum au reacționat”), scriitorul se preface că ia apărarea întreprinderii domnului Bondy, și hazul cam sinistru al acestor pagini provine tocmai din contradicția între tonul științific, sec, riguros al expunerii și atrocitatea conținutului. („Dacă unei salamandre i se zdrobesc arterele sau omoplatul, membrul rupt cade și îi crește din nou. De asemenea, îi crește ochiul scos sau limba tăiată; interesant e faptul că salamandra căreia i-a fost extirpată limba a uitat să vorbească și a trebuit să învețe din nou. Dacă i se taie capul sau corpul între gât și bazin, salamandra moare.”) Sugerând cu anticipație produsele din păr de om, din piele de om, din oase de om ale lagărelor fasciste, Čapek arată zelul savanților aserviți intereselor marilor monopoluri capitaliste, întrecând orice prevederi. Știința reușește să valorifice salamandrele ca materie primă, ajungând la asemenea rezultate practice: pielea de salamandră e mai trainică decât pielea de vită, în schimb carnea ei e necomestibilă, ba chiar otrăvitoare. „Dr. Hinkel a constatat, după multe experiențe, că aceste efecte vătămătoare dispar dacă se opărește carnea cu apă clocotită (la fel ca la unele ciuperci)...” Totul e redactat într-o vervă de zile mari.

Čapek este imbatabil mai ales când își propune să vorbească despre elanurile generoase ale claselor stăpânitoare. Cu sarcasm, romancierul arată cum societatea capitalistă și-a organizat filantropia pentru a-și inocula mai sigur ideile în păturile de jos. Caracterul ridicol și efectul derizoriu al instituțiilor de acest fel sunt principalii cai de bătaie ai lui Čapek. Scriitorul satirizează solicitudinea doamnelor din înalta societate, serbările de binefacere, acțiunile de ocrotire, protestele mărinimoase și, în general, toate instituțiile de așa-zisă protecție a muncii. La școala de salamandre-fete din Menton elevele învață muzica, bucătăria dietetică și broderia („la care Mme Zimmelman ținea mai ales din punct de vedere pedagogic”). Elevele mai avansate sunt scoase din bazine și îmbrăcate într-un fel de rochii albe. Li se pun întrebări despre fabulele lui La Fontaine, iar ele răspund spre hazul și încântarea

asistenței, dar de după o perdea, „ca să nu sperie doamnele”. Tot din impulsuri generoase, salamandrele sunt scoase din raza societăților pentru protecția animalelor și se înființează o Ligă internațională pentru ocrotirea salamandrelor, „sub înaltul patronaj al prințesei Huddersfield”. Aceasta ia măsuri pentru amenajarea unor terenuri sportive la malul mării și adresează un apel către studenți, rugându-i „să nu mai arunce cu pietre în salamandre”. Liga publică o proclamație în mai multe limbi, care cere femeilor să colaboreze „în interesul corectitudinii și ai bunelor moravuri” la acțiunea de îmbrăcare cuviincioasă a salamandrelor. Societatea capitalistă – reușește să arate Čapek – cu toate pretențiile sale de civilizație și confort, menține într-o stare de sclavie camuflată masele muncitoare. Tot sistemul se bazează pe o dezgustătoare ipocrizie, care ascunde discriminarea socială între exploatați și exploatatori. Juriștii discută interminabil pe tema drepturilor salamandrelor și sfârșesc alcătuind câteva legi care stabilesc îndatoririle salamandrelor în caz de război. După o campanie în favoarea salamandrelor, li se stipulează acestora o serie de privilegii: „Orice salamandră este înscrisă în evidența salamandrelor și înregistrată la locul ei de muncă...”

Meritul special al lui Čapek este de a fi legat foarte net apariția fascismului de sistemul imperialist. Romancierul dezvăluie cum diversiunea rasială decurge nemijlocit din natura acestei societăți bazate pe discriminare. Čapek vorbește de salamandrele linșate sau arse pe rug sub acuzația că au încercat să violeze femei (după protestul savanților care arătau că „din punct de vedere anatomic, asemenea crime sunt excluse”, autodafeurile au fost limitate „în sensul că nu puteau fi făcute decât sâmbătă și sub supravegherea pompierilor”). Autorul amintește de „mișcarea împotriva linșării salamandrelor”, în fruntea căreia se află reverendul Poheri I. Washington, de Congresul de la Nisa, un fel de congres al oamenilor fără prejudecăți, unde a fost invitată o salamandră savantă, dar la intrare un polițist a oprit-o. Fără să o spună direct, textul se referă clar la cortegiul de glugi albe și țuguiate și la crucea arzândă a Ku-Klux-Klan-ului, sau la uniformele brune ale batalioanelor de asalt cu svastica în mână. Desigur, critica acestei opere alegorice nu este organizată pe un paralelism perfect cu realitatea. Respectând regulile jocului, scriitorul lasă

pe parcurs destul spațiu alb speculațiilor fanteziste, parantezelor de un comic abracadabrant, imaginației. Simbolul salamandrelor este abil schimbându-și semnificațiile, ca în toate lucrările de acest gen (*Guliver*, *Insula pinguinilor* etc.); valoarea trebuie căutată în exactitatea decalcului, ci în forța sugestiei.

Din acest punct de vedere trebuie înțeleasă răsturnarea motivului (atacul salamandrelor împotriva omenirii) din cartea a treia. Cu ajutorul cifrului, Čapek sugerează atmosfera apocaliptică a Europei din anii ascensiunii hitleriste: demența fascistă, teoria „spațiului vital”, persecuțiile rasiale, frenezia afirmării „rasei pure”, cursa înarmărilor etc. Bineînțeles totul este aluziv. Scriitorul nu pomenește numele precursorului fascismului Oswald Spengler și nu citează pasaje din *Der Untergang des Abendlandes*, dar când vorbește despre „solitarul și aristocraticul filosof Wolf Meynert”, citind „monumentala sa operă *Untergang der Menschheit*” și transcriind profețiile ei sumbre despre prăbușirea civilizației omenești, nu încape nicio îndoială cine este cel vizat. Scriitorul nu pronunță numele lui Hitler, dar când îl face să între în arenă pe *Salamander Chief*, când la toate posturile de radio începe să urle un glas înspăimântător, chelălăit („arțăgos, cârâit, parcă artificial, pe care megafonul îl făcea și mai turbat”), când *Salamander Chief* începe să someze din ce în ce mai insolent țările Europei, să pretindă spațiul vital și să dea ultimatumuri („ne trebuie apă, cât mai multă apă, și țărmuri, și locuri cu apă scăzută, ca să putem subzista”), cheia textului este la îndemâna oricui.

Čapek este preocupat îndeosebi de fizionomia morală a societății salamandrelor militariste. Scriitorul o prezintă ca pe o societate a mediocrității și a stereotipiei. O societate care stă lângă omenire „ca famulus Wagner pe lângă Faust”. A stors cultura omenească de sentimentele omenești, de fantezia omenească, de suplețea de gândire a omului, și-n locul ei a pus ceva rigid, geometric, un fel de mașină rece și perfectă. „Ne-am săturat până peste cap de natură… vrem țărmuri simple de beton… romantismul a murit… viitoarele continente vor avea contururi rectilinii și se vor transforma în triunghiuri și paralelograme.” Este o societate fără muzică, fără poezie, fără tradiții, o societate care nu cunoaște iubirea, o societate care a înlocuit dragostea cu un simulacru erotic: „dansul lunii”.

Pe nesimțite se schimbă aici și timbrul prozei. Ironia oarecum detașată se adumbrește. Se simte că acum vine vorba de lucruri pe care scriitorul nu le mai privește oarecum distanțat, ci le socotește primejdii grave, de natură a-i amenința însăși situația lui personală. Tonul acestei părți este încărcat de neliniște. Čapek nu mai face analiză, ci trece la polemică, respingând cu vehemență ideea de „rasă pură”. El vorbește cu o neascunsă silă de „tipul superior” al salamandrei germane care a evoluat în chip deosebit, bineînțeles datorită influenței mediului nordic. Čapek parodiază teoriile hitleriste. Salamandrele de tip superior nu puteau fi comparate cu „degeneratele salamandre mediteraneene, pipernicite la trup și la suflet”, nici cu salamandrele „sălbatice” ale altor popoare. Mediul german a dat salamandrei de elită o „suprasalamandră germană”. „Oare locul de baștină al tuturor salamandrelor din lume nu a fost pământul german?” se întreabă sarcastic prozatorul. Răspunsul este desigur afirmativ. „Nu poate exista nici cea mai mică îndoială că strămoșul lui Andrias Scheuchzeri (numele științific al salamandrei) s-a născut înaintea erelor geologice pe pământ german.” În măsura în care s-a răspândit și pe alte ținuturi, specia a degenerat. Când s-a întors pe pământul său natal, ea a redevenit „salamandra nobilă nordică...” cu pielea deschisă la culoare, cu mers drept și craniu alungit. Și scriitorul conchide: „De aceea Germania are nevoie de țărmuri noi și cât mai lungi, de colonii, de mări în care să se poată dezvolta generații noi de rase curate, de salamandre germane de origină străveche”. Principala țintă de atac rămâne marele capital, primul vinovat de ascensiunea cotropitoare a fascismului. El a înarmat salamandrele belicoase, le-a dat mașini și explozibile, le-a ajutat să construiască sub apă industrii cu o capacitate fabuloasă, iar acum, copleșit de oferte, se dovedește incapabil să stăvilească ceea ce a pus în mișcare. („Rubricile economice arătau că... livrările pentru salamandre nu puteau fi limitate, întrucât ar fi cauzat o mare scădere a producției și o criză acută în multe sectoare ale industriei umane.”) Pe de altă parte, contradicțiile naționale împing fiecare guvern să-și susțină salamandrele „proprii” într-o cursă nebunească a înarmărilor. „Franța – scriu ziarele – nu-și poate lăsa țărmurile lipsite de apărare. Franța nu poate renunța la înarmarea salamandrelor sale.” Salamandrele germane primeau cantități imense de tunuri submarine. Chiar și

Anglia, care refuzase în mod oficial să între în orice fel de tratative cu salamandrele, susținea cu febrilitate lucrările submarine din Canalul Mânecii ale salamandrelor engleze și ajunsese la situația paradoxală că, pe de o parte, trimitea note diplomatice în care își disculpa salamandrele, pe de altă parte, susținea că „cel puțin *de jure*, în partea engleză a Canalului nu există nicio salamandră, nici soldat, nici lucrător, întrucât pe insulele britanice mai era încă valabil ordinul emis cândva de *sir* Samuel Mandevill, după care nicio salamandră nu poate fi angajată pe țărmurile sau în apele teritoriale ale Marii Britanii…”

Construind cu simboluri atmosfera unei Europe în panică, agitată de ultimatumuri, de note de protest, de campanii de presă, de demonstrații militare, incidente armate, explozii suspecte, torpilări scandaloase, încăierări grave (în timpul unei asemenea ciocniri chiar și premierul englez „și-a întrerupt pentru a patra oară în istoria lumii *week-end*-ul, întorcându-se pe nepusă masă la Londra”), Čapek dezvăluie complicitatea democrațiilor burgheze cu fascismul. Se înregistrează proteste diplomatice contra acțiunilor agresive întreprinse de salamandre. Pe pereții țarcurilor din jurul mării se lipesc afișe. Delegații salamandrelor la Geneva sunt insultați când se prezintă la cea de o mie două suta treisprezecea ședință a comisiei pentru studierea problemei salamandrelor. Dar în mod eficace nu se face nimic. Guvernele burgheze se eschivează după tot soiul de chițibușerii diplomatice și după o neutralitate lașă.

Descrierea Conferinței de la Vaduz este o anticipație impresionantă a Münchenului. Hotărându-se, în sfârșit, să întreprindă ceva mai serios, puterile continentale încep o serie de tratative cu salamandrele și-și închipuie că le vor putea îmblânzi cu o ofrandă. („Într-o atmosferă cam apăsătoare, se dădu curs unei alte propuneri: și anume să li se permită salamandrelor să scufunde China centrală, cu obligația de a garanta – pe veci – integritatea țărmurilor statelor europene și coloniilor lor.”) Dar salamandrele, fără să mai țină seama de nimeni, nici chiar de neutra Elveție, se năpustesc asupra continentelor și le scufundă pe rând, transmițând din oră în oră prin radio comunicate exaltate. Perspectiva cărții e tragică. Dar Čapek se pare că a înnegrit atât de mult situația nu numai din cauza scepticismului său, ci și pentru că în felul acesta strigătul

de alarmă lansat de romanul lui să zguduie conștiințele. Este semnificativ astfel că, la sfârșitul volumului, reapare un personaj episodic aproape uitat: portarul domnului Bondy, cel care l-a lăsat să între pe căpitanul van Toch la patronul său, omul care avea credința că este răspunzător de toată povestea salamandrelor, pentru că, dacă „atunci” nu ar fi înlesnit întâlnirea între cunoscutul financiar și bătrânul lup de mare, nimic nu s-ar fi întâmplat. Pe domnul Povondra îl mustră conștiința, dar e convins că el și familia sa vor scăpa de catastrofă, pentru că Cehoslovacia este „departe” și nu are „ieșire la mare”. Când vede însă în Vltava silueta neagră a primei salamandre, toate iluziile lui mic-burgheze se prăbușesc. Își dă seama că în afara pericolului nu mai rămâne nimeni, nici țările „fără ieșire la mare”, nici oamenii care-și văd doar de micile lor interese. Criza de conștiință a domnului Povondra („Numai eu sunt de vină, numai eu”) face parte din avertismentul cărții.

Prin *Război cu salamandrele* Čapek pornise foarte ferm pe drumul literaturii angajate. Atitudinea sa era deliberată. „Critica – scria el în legătură cu comentariile la *Război cu salamandrele* – a calificat romanul meu «roman utopic». Nu accept cuvântul. Aici e vorba de prezent, nu de utopie. Aici nu-i vorba de o speculație asupra unor evenimente viitoare, ci de reflectarea a ceea ce se întâmplă în mediul în care trăim. Nu-i vorba aici de ficțiune. Ficțiuni aș putea să construiesc pentru oricine și oricât. Dar pentru mine aici e vorba de realitate. Nu pot să fac nimic, dar literatura căreia nu-i pasă de realitate și de ce se petrece realmente în lume, literatura care refuză să reacționeze la evenimente cu toată forța cuvântului, această literatură nu mă interesează.” Este anul în care Čapek descoperise (e drept, cam târziu, dar totuși descoperise) realitățile primului stat socialist din lume, anul în care declara: „Uniunea Sovietică nu este numai cea mai liberă țară, este o țară care a creat un nou tip de democrație...”

Tot ceea ce scrie în această perioadă de zbucium a istoriei dovedește o convingere pasionată că scriitorul trebuie să fie un militant. Piesa *Boala albă* dă imaginea alegorică a Europei răscolită de hitlerism, Europa în pragul uneia dintre cele mai cumplite catastrofe. Cadrul alegoriei este o țară bântuită de o molimă necruțătoare. În fruntea statului se află un dictator care

aspiră la dominația lumii și care – în ciuda ravagiilor făcute de boală – se pregătește să dezlănțuie războiul. Aluzia la Hitler și la politica lui agresivă este evidentă. Mareșalul dictator își întreabă ministrul propagandei: „Cum stăm cu pretextele pentru acțiunea armată?” — „Pretextele le-am pregătit demult, răspunde ministrul. Intrigi împotriva statului nostru, provocări sistematice, cărora le-am fost victime etc. La momentul oportun se va săvârși un atentat împotriva unuia dintre oamenii noștri politici de mâna a doua. Apoi va fi de ajuns să trecem la arestări masive și să dăm semnalul ziarelor” etc., etc. În această atmosferă de febrile pregătiri militare, care amintesc situația Europei în ajunul celui de al doilea război mondial, un savant descoperă leacul „bolii albe”. El începe să îngrijească și să vindece pe săraci, dar declară că nu va ajuta pe niciun om cu stare, decât dacă acesta va uza de toată influența posibilă pentru a determina cercurile conducătoare să renunțe la război. Practic, savantul este înfrânt și moare în chip semnificativ în momentul în care dictatorul, atins de boală, îl cheamă la el, hotărât să scape cu orice preț. Mulțimea fanatizată, care-și aclamă mareșalul în fața palatului, îl linșează pe savant, pentru că refuză să strige ca ea. Finalul e tragic, dar tragismul acesta nu mai ține de scepticismul dintotdeauna al scriitorului, nici de credința lui că „nu se poate schimba nimic”, Deznodământul țintește să sublinieze o idee profund adevărată, nouă la pacifistul Čapek: Împotriva ciumei care bântuie Europa, protestul oamenilor izolați nu poate fi eficace. În lupta aceasta trebuie unire și solidaritate.

Ideea revine cu o forță deosebită în piesa *Mama*. E atâta patos, atâta sfâșiere în glasul scriitorului, încât Čapek e aici de nerecunoscut. Ca subiect piesa se aseamănă cu piesa lui Brecht *Puștile Terezei Carrar*, scrisă de altfel în același an. O țară mică e amenințată să fie cotropită de un vecin puternic și mama e pusă în fața situației de a-și da ultimul din cei cinci fii. La început eroina nu are în față decât fericirea propriei sale familii. Pentru ea eroismul este un cuvânt fără acoperire concretă. Soțul i-a murit eroic într-o misiune militară. Ondra, fiul ei cel mare, doctorul, a murit tot eroic, luptând la ecuator împotriva frigurilor galbene. În ochii mamei a rămas încă tot băiețașul morocănos, prea înțelept pentru vârsta sa. La fel pe Irko, aviatorul „căzut eroic la datorie”, ea continuă să-l vadă ca pe un ștrengar

neastâmpărat care-și rupea pantalonii în pom. Din vorbele mari rostite în jurul său mama nu înțelegea nimic. Are mereu sentimentul că este o „găină care a clocit vulturi” și, cu fiecare gol care se cască în casă, se simte mai zdrobită: „Explicați-mi… pentru ce tocmai eu, pentru ce sunt mereu eu, pentru ce în toată istoria lumii sunt doar eu, eu, mama, eu, femeia, care trebuie să plătească atât de teribil pentru lucrurile voastre mari…” Piesa este de fapt procesul de conștiință al acestei femei care „trebuie să înțeleagă”. Cuvintele lui Čapek devin aici sfâșietoare. Niciodată nu se putea bănui în autorul *Fabricii de absolut* o asemenea capacitate de înflăcărare, atâtea însușiri agitatorice. Într-o piesă în care se simte simpatia autorului pentru revoluție (doi dintre fiii mamei cad în războiul civil), Čapek adresează poporului său o chemare zguduitoare la luptă unită împotriva hitlerismului agresor. Mama întinde ea singură pușca ultimului său copil. Gestul depășește în semnificații tematica piesei. Procesul eroinei simbolizează într-un fel procesul prin care a trecut chiar autorul de la idealurile sale de fericire domestică și patriarhală la lupta civică. În mama aceasta îl reîntâlnim pe Čapek, al cărui ultim gest a fost să pună mâna pe pușcă și să o întindă poporului său.

A murit prea repede (1938) de o moarte grăbită de situația grea în care i se afla țara și de prigoana dezlănțuită împotriva lui de agentura hitleristă. „Puțini au fost aceia asupra cărora s-a revărsat un potop atât de mare de ură murdară ca asupra lui Čapek”, scria despre el Fučik. A fost o ură care a făcut însă cinste acelui care, cu poticniri și cu erori, dar cu un mare talent și o imensă generozitate, a străbătut drumul de la umanismul abstract și utopic la umanismul luptei alături de poporul său. Dacă ar fi supraviețuit fratelui său, ucis într-un lagăr de concentrare, dacă ar fi trăit anii erei noi în care a intrat patria sa, prezentarea noastră ar mai fi trebuit probabil să cuprindă capitolul unui moment suprem al acestei evoluții: Čapek, luptătorul pentru socialism.

Ov. S. CROHMĂLNICEANU

TABEL CRONOLOGIC

1890 9 ianuarie. Se naște Karel Čapek în localitatea Malé Svatoňovice din munții Krkonoše (Cehia de nord), fiu al unui medic de țară. Locurile natale își găsesc de multe ori oglindirea în creația lui.

1908 Primii pași în literatură îi face împreună cu fratele său mai în vârstă Josef Čapek, pictor și gazetar de talent. Începând cu anul 1908 apar în revistele *Horký týdeník* și *Stopa* primele povestiri scurte sub semnătura „Frații Čapek”. Între anii 1908–1912 cei doi frați publică sub formă de foileton în diverse publicații de literatură povestirile, pe care mai târziu, în 1918, le vor edita în volumul intitulat *Livada lui Krakonoš*.

1910 În coloanele revistei *Lumir* vede lumina tiparului prima piesă de teatru a fraților Čapek, concepută în genul comediei *dell’arte*, *Jocul fatal al dragostei*.

1916 Iese de sub tipar primul volum de povestiri al fraților Čapek – *Adâncimi strălucitoare*. Multe din povestirile cuprinse în volum apăruseră mai înainte, între anii 1908–1912, în diferite publicații literare, la fel ca și povestirile adunate în *Livada lui Krakonoš*.

1917 Čapek își începe activitatea gazetărească, căreia i se va consacra cu pasiune și devotament toată viața. Colaborează la ziarul *Lidové noviný*, în paginile căruia publică articole de critică literară și artă. În același an, Karel Čapek debutează cu volumul de povestiri *Răstignire*, căruia îi urmează, patru ani mai târziu, *Povestiri penibile*. În povestirile cuprinse în aceste două volume, ca și în cele anterioare, scrise în colaborare cu Josef Čapek, scriitorul se arată a fi într-o măsură destul de însemnată tributar filosofiei pragmatice. Preocuparea pentru problemele filosofice – înțeleasă la Čapek ca preocupare pentru problemele concrete, cruciale ale relațiilor dintre oameni – va fi o constantă a vieții și activității literare a scriitorului. Nu există operă mai importantă a sa în care să nu fie formulată o premisă sau o concluzie filosofică.

1918 28 octombrie ia naștere statul cehoslovac independent. Președinte al republicii este ales Tomas G. Masaryk, prieten apropiat al lui Karel Čapek.

Publică eseul filosofic *Pragmatismul sau filosofia vieții practice*. În ciuda căutărilor pragmatiste, care se datoresc în

bună parte formării sale intelectuale în anii studenției (astfel în 1914 audiază ca student la Facultatea de filosofie a Universității Caroline din Praga prelegerile despre filosofia pragmatică ale – pe atunci – docentului Eduard Beneš), Čapek nu devine în concepție pragmatic ortodox – pe linia principiilor filosofice formulate de W. James, J. Dewey, F. C. Schiller și alții – ci pare a se situa pe poziții mai degrabă relativiste. În această perioadă a creației sale literare Karel Čapek îmbrățișează ideea după care, nu există un singur adevăr cognoscibil, ci există atâtea din câte puncte de vedere privim lucrurile.

1920 Publică piesa de teatru *Haiducul*, o izbucnire de voioșie juvenilă și optimism, cu un final atenuat de o melancolică resemnare. În același an îi apare drama utopică *R.U.R.* (Rossum's Universal Robots, Rational-Universal-Robot), reprezentând prima din seria creațiilor literare cu caracter filosofic. Drama *R.U.R.* a constituit primul succes peste hotare al scriitorului. O temă asemănătoare o abordează A. N. Tolstoi în *Răscoala mașinilor*.

1921 Sub impresia descrierii vieții insectelor făcută de celebrul entomolog francez J. H. Fabre, Karel Čapek concepe comedia alegorico-fantastică, scrisă în colaborare cu Josef Čapek, pe care o intitulează *Din viața insectelor*. Piesa fraților Čapek *Din viața insectelor* l-a inspirat pe compozitorul ceh Leoš Janáček, care a compus opera cu același nume.

1922 Mereu preocupat de soarta omenirii, Karel Čapek realizează romanul utopic-filozofic – în genul romanelor *science-fiction*, răspândite în acea vreme – intitulat *Fabrica de absolut*. În același an Čapek publică comedia fantastică intitulată *Cazul Makropulos*, în care, folosind drept pretext rostul prelungirii vieții, izbutește să realizeze o substanțială satiră la adresa societății burgheze a timpului. După această piesă Leoš Janáček compune opera cu același nume.

1923 În primăvara anului 1923, pe masa de lucru a scriitorului se aflau manuscrisele noului său roman, *Krakatit*, pe care îl va termina în toamna aceluiași an și îl va publica sub formă de foileton în *Lidové noviný* (25 decembrie 1923–15 aprilie 1924), iar în anul următor, în volum.

Krakatit este unul dintre cele mai populare romane ale sale. În luna aprilie a anului 1923 scriitorul întrerupe lucrul la noul său roman pentru a întreprinde o călătorie de șase săptămâni în

Italia. Rodul șederii sale în Italia sunt cele unsprezece foiletoane, publicate în *Lidové noviný* (24 aprilie–14 iunie 1923), iar mai târziu într-un volum independent, intitulat *Scrisori din Italia*, cuprinzând impresiile sale de călătorie. În *Scrisorile din Italia* Čapek se dovedește a fi un bun observator al realității și înzestrat cu un simț ascuțit al umorului. Publicul cititor cehoslovac i-a făcut cărții o primire deosebit de favorabilă. În anul 1936 ajunge la a unsprezecea ediție.

1924 La invitația Pen-clubului londonez, Čapek vizitează Anglia timp de două luni. Compararea realității engleze cu cea italiană, pe care a avut ocazia s-o cunoască înainte cu un an, îi oferă gazetarului Čapek o sursă abundentă de reflecții. Umorul abia schițat, dar suculent, cu care își pigmentează reportajul, spiritul ascuțit de observație, adoptarea voită a opticii faptelor mărunte prin care, indirect, vizează generalul, ceea ce este caracteristic, bagatelizarea glumeață a ceea ce este imposibil a fi reductibil la proporții mici conferă *Scrisorilor din Anglia*, pe care le publică în foileton în *Lidové noviný*, o valoare artistică inegalabilă. Înmănuncheate în volum, *Scrisorile din Anglia* au fost editate până astăzi în Cehoslovacia în nu mai puțin de 24 ediții. În anul 1941 ele au fost traduse în engleză, iar în 1952, în limba rusă.

1927 Vede lumina tiparului ultima producție dramatică în colaborare a fraților Čapek, comedia *Adam creatorul*, care marchează începutul unei crize de concepție. În *Adam creatorul* este exprimată ideea nejustă că orice încercare de a îmbunătăți lumea e sortită eșecului și că, prin urmare, ea trebuie luată așa cum este. În această perioadă scriitorul abandonează marile probleme ale realității. Predomină activitatea gazetărească. Scrie numeroase reportaje, povestiri scurte cu tematică minoră, foiletoane, schițe, articole pe care le publică în presa vremii. Reproșul pe care i-l face Julius Fučik este deosebit de semnificativ pentru caracterizarea acestei perioade de recesiune a activității sale scriitoricești: „În vremurile când primele mari lupte duse cu reacțiunea mondială în creștere zguduie lumea, Čapek se apucă să ne povestească despre pelargoniile care îi înfloresc în grădină, și o face cu voce tare, pentru a înăbuși ceea ce răsună îndărătul gardului grădinii, ceea ce sună în interiorul sufletului său”. Același reproș în esență i-l adresează în alte cuvinte și marele critic ceh F. X. Šalda.

Impasul ideologic la care a ajuns, îl recunoaște, de altfel, indirect Čapek însuși în articolul *Mari și mici*, publicat în anul 1926 („… când ne refugiem de lume ne face bine să fim mici, de aceea ne întoarcem la lucruri mărunte. Ne consolăm cu lucruri mici, ne distrăm cu mărunțișuri. Nu putem spune că ne distrează oceanul, dar ne distrează acvariul, de pildă…”). Producția din acești ani (1927–1933) se organizează și apare treptat în diferite volume, cum sunt *Anul grădinarului* (1929), *Calendarul* (volumul apare după moartea scriitorului, în 1940), *Apocrife*, *Marsyas sau la periferia literaturii*, *Despre lucrurile obștești* sau *Zoon politikon*. Pentru copii scrie *Dašenka sau viața unei cățelușe* și admirabilul ciclu de nouă povestiri pentru copii întitulat *Povești*. Cea mai importantă operă a scriitorului din această perioadă o reprezintă *Povestirile dintr-un buzunar* și *Povestirile din celălalt buzunar*, pe care le publică în anul 1929. În același an apar în *Lidové noviný* notele de drum, pe care le scrie în cursul călătoriei efectuate în Spania. În anul 1930 ele sunt publicate în volumul pe care îl intitulează *Plimbare în Spania*.

1931 În luna iulie a acestui an Karel Čapek participă la congresul Pen-clubului, care și-a desfășurat lucrările la Haga. Șederea în Olanda îi oferă, ca și în celelalte călătorii întreprinse peste hotare, un bogat material, pe care îl valorifică, ca de obicei, în *Lidové noviný*. În anul următor adună reportajele călătoriei sale în volumul *Imagini din Olanda*.

1933–1934 În această perioadă de febrilă activitate literară, Čapek concepe și realizează trilogia *Hordubal*, *Meteorul*, *O viață obișnuită*. Aceste trei romane formează un ciclu *sui generis*, legat printr-o singură problemă filosofică: posibilitatea cunoașterii adevărului.

În anul 1933, în Germania, marea burghezie, speriată de avântul mișcării revoluționare a clasei muncitoare îl aduce la putere pe Hitler. Instaurarea guvernării fasciste în Germania învecinată trezește o neliniște justificată în rândurile poporului cehoslovac. Partidul Comunist din Cehoslovacia polarizează și conduce forțele progresiste antifasciste, în rândul cărora se înrolează și Karel Čapek. Acum începe apropierea lui de forțele sociale și politice cele mai avansate. Realitatea istorică în care se conturează din ce în ce mai clar primejdia pe care o reprezenta fascismul pentru pacea și securitatea popoarelor

determină o schimbare a atitudinii scriitorului. Čapek, scriitorul mereu preocupat de soarta omenirii, nu putea, firește, rămâne insensibil și indiferent la schimbările care anunțau tragedia groaznică a unei lumi amenințate de primejdia fascistă și pe care le intuise în mod genial în creația sa de până atunci. Perioada cuprinsă între anii 1934, când apare trilogia, și sfârșitul vieții scriitorului reprezintă epoca în care văd lumina tiparului cele mai valoroase scrieri ale marelui scriitor.

1936 Publică primul său roman antifascist, *Război cu salamandrele*, în care redă într-un limbaj fantastic alegoria lumii civilizate amenințate de fascism. Romanul s-a bucurat de un succes imens nu numai în Cehoslovacia, dar și peste hotare.

Sub titlul *Exemplul unui om mare* publică în *Lidové noviný* din 19 iunie 1936 un impresionant necrolog la moartea lui Maxim Gorki, reprodus de ziarul *Pravda* din 21 iunie 1936.

Pentru atitudinea sa din ce în ce mai ostilă reacțiunii și fascismului și mai favorabilă forțelor păcii este semnificativ articolul publicat de el în ziarul *Pravda* din 18 iunie 1936: „*Prima senzație pe care mi-o trezește proiectul noii Constituții a U.R.S.S. este un sentiment de bucurie și ușurare. Uniunea Sovietică nu este numai cea mai liberă țară, ci și o țară care creează un nou tip de democrație. Uniunea Sovietică înalță sus pe frontispiciul său principiile democratice negate în alte țări. Nu există nicio îndoială că noul tip de democrație sovietică va lăsa urme adânci în acele țări în care domnește dictatura fascistă. Încă de pe acum, după publicarea noii constituții a U.R.S.S., se poate spune că în istoria Europei începe o nouă eră. Noua Constituție sovietică nu este numai o înfăptuire a lozincilor Marii Revoluții Franceze, ci și o dezvoltare a lor, bineînțeles, pe altă bază socială. În felul acesta, U.R.S.S. devine moștenitorul și continuatorul culturii europene*."

În toamna anului 1936 se întoarce dintr-o călătorie efectuată în Danemarca și Norvegia și publică impresiile de călătorie în volumul pe care îl intitulează *Călătorie în nord*.

1937 Anul apariției dramei antifasciste *Boala albă*, în care ideea principală o constituie condamnarea dictaturii de tip fascist. Intră în Asociația internațională a scriitorilor pentru apărarea culturii, devenind unul dintre conducătorii proeminenți ai secției cehoslovace a acestei organizații.

Publică romanul inspirat din mediul muncitoresc, intitulat *Echipa întâia*, una dintre creațiile cele mai realiste și în același timp mai pline de poezie ale scriitorului. Romanul reprezintă glorificarea spiritului de solidaritate dintre muncitori. Ultimul roman al lui Karel Čapek este salutat în cuvinte elogioase de Julius Fučik într-unul din articolele publicate în ziarul *Rudé Právo*. Criticul literar comunist J. Fučik nu-i trece totuși cu vederea faptul că pe alocuri dă o interpretare idilică relațiilor dintre muncitori și patroni și că îi scapă adevăratul caracter – caracterul ascuțit de clasă – al conflictului dintre mineri și proprietarii de mine.

1938 În primăvara anului 1938 se produce anexarea Austriei de către Germania hitleristă. Încurajat de atitudinea pasivă a puterilor occidentale, Hitler se pregătește să ocupe Cehoslovacia. La 29 septembrie 1938, prin rușinosul tratat de la München, în care Anglia și Franța au aprobat pretențiile nerușinate ale lui Hitler față de Cehoslovacia, guvernul burghez și președintele Beneš, înșelând speranțele maselor populare – gata de a ține piept dușmanului cu arma în mână – a acceptat dictatul münchenez. Republica Cehoslovacă este silită să cedeze o parte a teritoriului său. Este începutul dezastrului național care va culmina la 15 martie 1939 prin ocuparea Cehiei și Moraviei de către Germania.

În această perioadă de grea încercare pentru poporul cehoslovac se face auzit protestul viguros al lui Karel Čapek, îndemnul său hotărât la lupta cu arma în mână împotriva dușmanului. Apare drama antifascistă intitulată *Mama*. Ea reprezintă punctul culminant al creației lui Čapek, opera în care dă răspuns clar principalei probleme ridicate de realitatea istorică. Răspunsul lui Čapek la această întrebare crucială este îndemnul la rezistență armată, apelul patetic la împotrivire, care constituie mesajul ultimei sale drame, *Mama*.

1938 La 27 decembrie, într-un moment când ultimele lui creații indicau o orientare cetățenească tot mai combativă, marele scriitor ceh moare. Înmormântarea lui la cimitirul Vyšehrad din Praga s-a transformat într-o adevărată demonstrație antifascistă și patriotică. Fratele său Josef este internat în lagărul morții de la Buchenwald, iar mai târziu „transportat” în lagărul de la Bergen-Belsen, unde moare în primăvara anului 1945.

Pe masa de lucru a scriitorului Karel Čapek rămâne neterminat romanul *Viața și opera compozitorului Foltýn* și numeroase alte scrieri. Din acest material au fost alcătuite după moartea scriitorului volumele *Imagini din țară și Fabule*. Ultimul din aceste două volume cuprinde aforismele răspândite prin diferite publicații de literatură, dintre care numeroase au un pronunțat caracter antifascist.

CARTEA ÎNTÂI
ANDRIAS SCHEUCHZERI

1
CIUDĂȚENIILE CĂPITANULUI VAN TOCH

Dacă ai căuta pe hartă mica insulă Tana Masa, ai găsi-o chiar pe ecuator, puțin mai la vest de Sumatra; dacă l-ai întreba însă pe I. van Toch, căpitanul vasului *Kandong Bandoeng*, ce-i aia Tana Masa, în fața căreia tocmai arunca ancora, ar bombăni câteva clipe, apoi ți-ar spune că e cea mai blestemată insulă din tot arhipelagul Sundeky, mai blestemată chiar decât Tana Bala și aproape tot atât de blestemată ca Pini sau Banjak; că singurul om care trăiește acolo – bineînțeles, fără să-i punem la socoteală pe bataki – e un agent comercial, o corcitură cubano-portugheză, un bețivan, un pungaș, un păgân și-un porc mai mare decât toată Cuba și toți albii la un loc; iar dacă există, domnule, o viață mai blestemată pe lume, nicăieri n-ai să găsești alta ca blestemata viață de pe blestemata asta de Tana Masa. Dacă însă l-ai lua cu binișorul și l-ai întreba de ce și-a aruncat tocmai aici blestemata de ancoră și de ce are de gând să stea pe insula asta blestemată trei zile încheiate, și-ar feri ochii și ar mormăi îmbufnat ceva din care ai pricepe că vasul lui, *Kandong Bandoeng*, n-a făcut atâta drum doar ca să încarce niște mirodenii sau vreun blestemat ulei de palmier. „Și la urma urmei, ce te privește pe dumneata, domnule? Eu am ordinele mele blestemate, domnule, și dumneata, domnule, ai face bine să-ți vezi de treaba dumitale!” Și ar înjura zdravăn, înfundat, cum îi șade bine unui bătrân lup de mare, încă verde pentru vârsta lui. Dar dacă în loc să-l descoși, punându-i fel de fel de întrebări, l-ai lăsa să mormăie și să blesteme în legea lui, ai putea afla mai multe. Ce, nu vedeți că omul vrea să se descarce? Lăsați-l în pace să-și verse focul!

— Auzi, domnule, strigă căpitanul, pungașii ăia de la noi din Amsterdam, afurisiții ăia de negustori, au înnebunit după perle! Cică, măi omule, ia vezi, nu găsești pe-acolo niscaiva perle? Auzi că moare lumea acum după perle și după de-alde astea!

Aici căpitanul se opri și scuipă cu năduf.

— Cred și eu, să bagi banii-n perle! Asta pentru că vouă, oamenilor, mereu vă arde de câte un război, sau dracu’ mai știu eu de ce! Vi-e frică să nu vă pierdeți gologanii, da, da! Și asta știi cum se cheamă? Criză, domnule!

Căpitanul I. van Toch șovăi puțin, gândindu-se dacă face să discute cu dumneata probleme de economie politică. De fapt, azi numai despre asta se vorbește, numai că aici, în fața insulei Tana Masa, atmosfera e prea încinsă și moleșitoare, astfel încât I. van Toch se mulțumi să ridice mâna și să bombăne:

— Auzi, perle! Ceylonul e secătuit, domnule, pe cinci ani, iar în Formosa s-a interzis pescuitul! Dar ei, nu, cică, ia încearcă și găsește, căpitane van Toch, un loc nou de pescuit! Ia dă o raită prin insulele alea blestemate, poate dibuiești niscaiva bancuri și stridii…

Căpitanul își suflă nasul într-o batistă albastră, smiorcăind din nări cu dispreț.

— Guzganii ăia din Europa își închipuie că pe aici se mai poate găsi ceva despre care să nu știe nimeni! Isuse Hristoase, tâmpiți mai sunt! Bine că nu mă pun să mă uit în riturile blestemaților ăstora de bataki, să văd dacă nu le curg perle pe nas! Un loc nou de pescuit! În Padang s-a deschis un bordel nou, asta da, dar un loc nou de pescuit, de unde? Domnule, cunosc toate insulele astea ca pe buzunarele mele… de la Ceylon până la blestemata aia de Cliperton Island… Dacă își închipuie cineva că pe-aici se mai poate găsi ceva de la care s-ar putea câștiga un sfanț, atunci drum bun, domnule! Eu umblu pe aici de treizeci de ani, și acum neghiobii ăia îmi cer să le fac, cică, descoperiri! – Da, căpitanul van Toch se sufoca literalmente în fața unor pretenții atât de absurde. – N-au decât să trimită-ncoa un boboc să le descopere ceva după care să rămână cu gura căscată; dar să-i ceară asta cuiva care cunoaște locul, să-mi ceară asta, mie, căpitanul I. van Toch… Spune și dumneata, domnule… Acolo, în Europa, ai mai putea descoperi câte ceva; dar aici… Oamenii vin prin părțile astea doar ca să adulmece ce mai e de mâncare și nici măcar pentru asta, ci mai degrabă să vadă ce pot să cumpere și să vândă! Domnule, dacă pe tot tropicul ăsta nenorocit s-ar mai afla ceva care să se poată vinde cu dublu preț, ai și găsi trei agenți care ar face semne cu o batistă murdară vaselor a șapte state să oprească! Așa e, domnule! Să mă ierți dumneata, dar știu mai bine decât autoritățile coloniale ale majestății-sale reginei cum stau lucrurile pe-aici!

După ce bodogăni așa un timp, căpitanul van Toch izbuti să-și învingă cu un efort îndreptățita mânie.

— Îi vezi colo pe ăia doi? Sunt pescuitori de perle din Ceylon… să mă ferească Dumnezeu… singalezi… așa cum i-a făcut Dumnezeu, dar de ce i-o fi făcut așa, pe legea mea că habar n-am! Pe ăștia îi car acum cu mine, domnule, și când dau de o bucățică de țărm pe care nu-i scris „Agenție” sau „Vamă”, le dau drumul în apă după scoici. Pezevenghiul ăla mai mic se scufundă până la optzeci de metri adâncime; odată, în insulele Prince, a pescuit la o adâncime de nouăzeci de metri o cheie de aparat cinematografic, domnule, dar perle, ioc! Singalezii ăștia sunt niște derbedei, drojdia societății. Iacă așa, domnule, asta e meseria mea blestemată: mă fac că umblu după ulei de palmier, dar de fapt caut un loc nou plin cu perle! Poate or fi vrând să le descopăr și vreun pământ virgin, de ce nu? Domnule, asta nu-i treabă pentru un căpitan cinstit care face negustorie. I. van Toch nu-i un blestemat de aventurier, domnule! Nu, domnule!

Și-așa mai departe; marea e-ntinsă, iar oceanul timpului n-are hotare; dacă scuipi în mare n-o umfli nici cu atâtica, iar soarta degeaba ți-o blestemi, că n-o poți schimba; și astfel, după multe ocoluri și pregătiri, căpitanul vasului olandez *Kandong Bandoeng*, I. van Toch, suspinând și înjurând, sări în barca ce trebuia să-l ducă în campongul[1] din Tana Masa, unde urma să trateze cu bețivanul de metis cubano-portughez unele afaceri comerciale.

— Sorry, captain[2] – spuse, în sfârșit, corcitura cubano-portugheză – aici, la Tana Masa, nu crește niciun fel de scoică! Batakii ăștia pârliți – adăugă el cu un nețărmurit dezgust – mănâncă și meduze; îi găsești mai mult în apă decât pe uscat, iar femeile lor put a pește de te trăsnesc… Ce-am vrut să zic? Aha, dumneata întrebat de femei…

— Nu se găsește pe-aici vreo bucată de țărm – întrebă căpitanul – de pe care batakii ăștia să nu intre în apă?

Corcitura cubano-portugheză dădu din cap.

— Nu, domnule. Afară de *Devil Bay*[3], dar nu te sfătuiesc să te duci prin părțile alea…

— De ce?

— Pentru că… acolo n-are voie să umble nimeni, domnule. Să-ți torn, căpitane?

---

[1] Așezare sătească în insulele Pacificului.
[2] Regret, căpitane (engl.).
[3] Golful Diavolului (engl.).

— *Thanks*[4]. Dar de ce? Sunt rechini?

— Rechini și altele, mormăi corcitură. E un loc blestemat, domnule. Batakii n-ar vedea cu ochi buni pe cel care ar îndrăzni să pătrundă acolo!

— De ce?

— ...Fiindcă sunt draci, domnule! Draci de mare!

— Ce-s ăia draci de mare? Pești?

— Ce pești? se holbă metisul. Draci, domnule, draci! Draci de-ăia de umblă pe sub apă! Batakii le spun *tapa*. Se zice că și-ar avea acolo un oraș al lor. Mai bei?

— Și cum arată?...

Cubano-portughezul ridică din umeri.

— Ca dracii, domnule, cum să arate? Am văzut o dată unul... adică i-am văzut doar capul. Mă întorceam cu barca de la Cap Haarlem... și o dată mă pomenesc că iese din apă în fața mea coșcogea scăfârlia!

— Ei și? Cum era?

— Păi... țeasta o are așa, ca un batak, dar e cheală de tot.

— N-o fi fost chiar un batak?

— Nu, domnule. În locul ăla nu intră în apă niciun batak. Și p-ormă... mi-a făcut cu ochiul... așa, cu pleoapa de jos, domnule! zise metisul înfiorat de groază. Cu pleoapa de jos, și pleoapa îi cuprinde tot ochiul! Asta e *tapa*!

Căpitanul răsuci între degetele sale groase paharul cu vin de palmier.

— Și nu cumva băuseși? Nu erai făcut?

— Ba eram, domnule, altfel n-aș fi vâslit într-acolo! Batakii se supără dacă... dacă dai peste draci și-i zgândări!

Căpitanul van Toch clătină din cap.

— Măi, omule, acolo nu sunt draci! Și chiar dacă ar fi, ar trebui să arate ca europenii! O fi fost vreun pește, sau naiba știe ce.

— Pește?! bâigui cubano-portughezul. Dar peștele n-are mâini, domnule! Eu, domnule, nu sunt batak, eu am școală, am învățat la Badjoeng... oi mai fi știind decalogul[5] și alte chestii de-astea, documentate! Un om cu carte e în stare să deosebească un drac de un animal, nu-i așa? Întrebați-i și pe bataki, domnule!

---

[4] Mulțumesc (engl.).

[5] Cele zece porunci din Vechiul Testament.

— Astea-s superstiții de-ale negrilor, declară căpitanul cu superioritatea jovială a omului cult. Din punct de vedere științific e imposibil. Dracul nu poate să trăiască în apă. Ce să facă acolo? Nu te lua după poveștile indigenilor, băiete! I-o fi zis careva golfului așa cum i-a zis, și de atunci batakii se tem de el. Asta e! adăugă căpitanul, lovind în masă cu palma lui grăsună. Nu-i nimic acolo, băiete! Din punct de vedere științific e clar, nu?

— Este, domnule! conveni omul care frecventase școala din Badjoeng. Dar cine are scaun la cap, să nu dea pe la Devil Bay!

Căpitanul I. van Toch se înroși.

— Cum? zbieră el. Dar ce crezi tu, corcitură împuțită, că mă sperii cu dracii tăi? O să vedem noi! zise el ridicându-se de pe scaun, coșcogea matahală de două sute de livre. N-o să-mi pierd timpul cu tine aici, când am pe cap atâtea *business*[6]. Dar ține minte ce-ți spun: în nicio colonie olandeză nu există draci! Dacă există vreunii, apoi să știi că sunt în coloniile franceze. Acolo da, s-ar putea. Și acum, ia cheamă-l încoa pe starostele campongului ăstuia prăpădit!

Căutarea numitului demnitar nu dură mult; fu aflat stând pe vine lângă magazia metisului și mestecând trestie de zahăr. Era un domn mai în vârstă, gol pușcă, și mult mai costeliv decât primarii europeni. Lângă el, dar ceva mai în urmă, deci la distanța cuvenită, ședea, tot pe vine, satul întreg, cu femei și copii. Așteptau, bineînțeles, să fie filmați.

— Ia ascultă, băiete! spuse căpitanul van Toch în malaeză. (Ar fi putut tot atât de bine să vorbească în olandeză sau engleză, fiindcă onorabilul batak nu știa nicio boabă malaeză, și toată cuvântarea căpitanului a trebuit să fie tradusă în limba batakă de cubano-portughez; dar, dintr-un motiv oarecare, căpitanul socoti malaeză mai potrivită.) Ia ascultă, băiete! Aș avea nevoie de câțiva flăcăi, colo, zdraveni, voinici și curajoși, care să meargă cu mine la pescuit. Înțelegi? La pescuit!

Metisul îi tălmăci pe loc spusele, și starostele dădu din cap în semn de înțelegere; după care se întoarse către auditoriul său, căruia îi ținu o cuvin tare încununată de succes.

— Șeful zice – tălmăci metisul – că tot satul merge cu *tuan* căpitan la pescuit, acolo unde va dori el.

— Ei vezi? Spune-le atunci că ieșim să pescuim scoici la Devil Bay.

---

[6] Afaceri (engl.)

Urmă un sfert de oră de discuții aprinse, la care luă parte tot satul, dar mai cu seamă babele. În cele din urmă, metisul se întoarse spre căpitan.

— Domnule, ei zic că la Devil Bay nu merg.

Căpitanul începu să se roșească.

— Și de ce, mă rog?

Omul ridică din umeri.

— Fiindcă acolo sunt *tapa-tapa*. Draci, domnule!

Căpitanul se făcu vânăt.

— Atunci spune-le că dacă nu merg… o să le zbor măselele din gură… o să le smulg urechile… o să-i spânzur… și-o să dau foc campongului ăstuia păduchios. Ai priceput?

Omul tălmăci totul conștiincios, după care indigenii avură iarăși un colocviu. La urmă, metisul se întoarse iar spre căpitan.

— Domnule, zic că se vor plânge poliției din Padang că *tuan* căpitan îi amenință. Zic că pentru asta sunt prevăzute anumite paragrafe în lege. Starostele spune că n-o să lase așa chestia asta.

Căpitanul se învineți și mai tare.

— Să le spui că… strigă el.

Și vorbi pe nerăsuflate unsprezece minute în șir.

Metisul tălmăci, atât cât îi îngăduia bagajul lui de cuvinte, și după noi și interminabile deliberări ale batakilor, traduse căpitanului cele ce urmează:

— Domnule, zic că ar fi dispuși să renunțe la darea în judecată, dacă *tuan* căpitan plătește o amendă autorităților locale. Zic că… – și aici ezită o clipă – … să dați două sute de rupii[7]! Dar e cam mult, domnule! Oferiți-le cinci!

Pe chipul învinețit al căpitanului van Toch începură să apară, dese și tot mai mari, un fel de pete brune. Mai întâi amenință cu asasinarea tuturor batakilor din lume; apoi o lăsă mai ieftin, adică la trei sute de suflete, și, în cele din urmă, se mulțumi să-l împăieze pe staroste pentru muzeul colonial din Amsterdam!

Batakii, pe de altă parte, renunțând la cele două sute de rupii, cerură o pompă de fier pe roate, și până la urmă căpitanul se văzu nevoit să-i dea starostelui, cu titlu de amendă, măcar o brichetă. („Dă-i-o, domnule! interveni cubano-portughezul. Am eu la magazie trei, dar fără fitil.”) Așa a fost restabilită pacea la

[7] Monedă de argint care constituie unitatea sistemului monetar din India.

Tana Masa; și tot așa și-a dat seama căpitanul I. van Toch că, de data asta, în joc era însuși prestigiul rasei albe.

După amiază o barcă se îndepărta de vasul olandez *Kandong Bandoeng*, ducând cu ea pe căpitanul I. van Toch, pe suedezul Jensen, pe islandezul Gudmundson, pe finlandezul Gillemainen și pe cei doi pescuitori de perle singalezi.

Barca se îndrepta direct spre golful Devil Bay.

Pe la trei, când refluxul ajunsese la punctul său culminant, căpitanul stătea pe mal, barca naviga cam la o sută de metri de țărm, pândind crocodilii, iar cei doi singalezi așteptau cu cuțitele în mâini un semn, gata să sară în apă.

— Hai, tu! îl arătă căpitanul cu degetul pe cel mai lung dintre ei.

Singalezul sări în apă, făcu pluta câțiva metri, apoi se scufundă. Căpitanul se uită la ceas.

După patru minute și douăzeci de secunde, cam la șaizeci de metri spre stânga, apăru din apă un cap cafeniu; cu o grabă ciudată, disperată și în același timp paralizantă, singalezul se apucă de bolovani, ținând într-o mână cuțitul de tăiat scoici, iar în cealaltă o scoică.

Căpitanul se încruntă.

— Ei, ce e? întrebă el aspru.

Singalezul se târa mai departe pe bolovani, bâiguind îngrozit ceva.

— Ce s-a întâmplat? strigă căpitanul.

— *Sahib*[8], *sahib*! apucă să îngaime singalezul și căzu pe mal abia mai răsuflând. *Sahib*... *sahib*!

— Crocodili?

— *Djins*! gemu singalezul. Draci, domnule! Mii și mii de draci! – Își băgă pumnii în ochi. – Numai draci, domnule!

— Ia adă-ncoa scoica s-o văd! porunci căpitanul și, luând-o în mână, o deschise cu cuțitul: în ea era o perlă mică și curată. N-ai găsit mai multe?

Singalezul scoase dintr-un săculeț, pe care-l avea atârnat de gât, încă trei scoici.

— Domnule, sunt acolo o groază de scoici, dar le păzesc dracii... Se uitau la mine când le culegeam...

De spaimă, părul, des și creț, i se făcuse măciucă.

---

[8] Domnule.

— *Sahib*, aici nu mai intru!

Căpitanul deschise scoicile; două erau goale, dar în a treia găsi o perlă cât un bob de mazăre, rotundă ca o picătură de mercur. Van Toch se uită când la perlă, când la singalezul care ședea pe pământ, încovoiat.

— Ascultă – zise el șovăind – nu vrei să mai încerci o dată?

Singalezul clătină din cap fără să scoată un cuvânt.

Căpitanul I. van Toch simți o poftă cumplită să urle; dar, spre mirarea lui, constată că vorbește încet și aproape dulce:

— Nu te teme, băiete! Și cum arată… dracii ăia?

— Ca niște copii mici, suflă singalezul. Au coadă, domnule, și sunt cam pe-atâta de înalți! și arătă cam la un metru douăzeci de la pământ. Stăteau în jur și se uitau ce fac eu acolo… Stăteau așa, roată… – Singalezul se cutremură. – *Sahib*, *sahib*, eu nu mai intru aici!

Căpitanul I. van Toch cugeta.

— Ce spui? Fac cu ochiul din pleoapa de jos, sau cum?

— Nu știu, domnule, răspunse singalezul cu voce răgușită. Dar sunt acolo… mii și mii!

Căpitanul se uită la cel de-al doilea singalez. Stătea cam la o sută cincizeci de metri depărtare și aștepta nepăsător, cu mâinile puse cruciș pe umeri; într-adevăr, omul când e gol n-are unde să-și rezeme mâinile decât pe propriii săi umeri. Căpitanul îi făcu un semn în tăcere și micul singalez sări în apă. După trei minute și cincizeci de secunde apăru, agățându-se de bolovani, cu mâinile lunecându-i încoace și-ncolo.

— Hai, ieși! strigă căpitanul.

Apoi, privindu-l mai atent, sări peste bolovani spre mâinile care pipăiau disperate; nici n-ai fi crezut că o matahală ca el e în stare să facă un asemenea salt. În ultima clipă îi prinse o mână și-l scoase din apă. Apoi îl așeză pe o piatră și își șterse nădușeala. Singalezul zăcea în nesimțire.

Avea fluierul piciorului zdrobit, probabil de pietre; altminteri era teafăr.

Căpitanul îi ridică pleoapa; i se vedea doar albul ochiului dat peste cap. Nu avea nicio scoică; pierduse și cuțitul.

În clipa aceea, barca cu tot echipajul cârmi spre țărm.

— Domnule – strigă suedezul – au venit crocodili! Pescuiți mai departe?

— Nu, zise căpitanul. Veniți încoace să-i luați pe ăștia doi!

— Ia uitați-vă, domnule – îi atrase atenția Jensen în timp ce se îndreptau spre vapor – ce mică s-a făcut apa așa, deodată! Și e tot așa până la mal, arătă el vârând vâsla în mare. Ai zice că dedesubt e un dig!

Abia pe vapor își veni în fire micul singalez; ședea cu genunchii strânși sub bărbie și tremura ca varga. Căpitanul le spuse celorlalți să iasă afară și-și desfăcu larg picioarele.

— Ei, dă-i drumul! zise. Ce-ai văzut acolo?

— *Djins*, *sahib*! șopti micul singalez.

Acum începuseră să-i tremure și pleoapele, iar pielea de pe tot trupul i se făcuse numai buburuțe, ca pielea de găină.

Căpitanul van Toch tuși în sec.

— Și… cum arată?

— Arată… ca…

Singalezul începu să dea iar ochii peste cap. Cu o iuțeală neașteptată, căpitanul I. van Toch îl plesni peste obraji, o dată cu fața, a doua oară cu dosul palmei, ca să-l aducă în simțiri.

— *Thanks*, *sahib*! răsuflă micul singalez, și pupilele îi plutiră din nou pe albul ochilor.

— Ți-e mai bine?

— Da, *sahib*.

— Erau scoici acolo?

— Da, *sahib*.

Căpitanul I. van Toch continuă interogatoriul sistematic și cu răbdare.

— Da, sunt draci acolo!… Câți? Mii și mii… Sunt mari, cam cât un copil de zece ani, domnule, și aproape negri. Înoată și merg și pe fund, câte doi. Doi câte doi, *sahib*, ca dumneata sau ca mine, și-uite așa își mișcă trupul, așa și-așa, într-una… Au și mâini, domnule, ca oamenii; dar gheare n-au, mai degrabă niște mâini de copil. Nu, *sahib*, n-au nici coarne, nici păr! Da, un fel de coadă ca de pește, dar fără aripioare. Și un cap mare, rotund, ca al batakilor. Nu, nu spuneau nimic, domnule, dar parcă plescăiau din gură.

Pe când singalezul culegea scoicile la o adâncime de vreo șaisprezece metri, simțise că-l atinge pe spate ceva, ca niște degete mici și reci. Când s-a uitat, în jurul lui erau strânși sute și sute.

— Sute și sute, domnule, unii plutind, alții stând în picioare pe pietre, și toți se uitau la mine ce fac!

Atunci, de frică, a dat drumul la scoică și la cuțit și a încercat să înoate în sus, dar s-a lovit de câțiva draci care pluteau deasupra lui, și ce-a mai fost după aia nu mai știa.

Căpitanul I. van Toch se uită gânditor la pescuitorul cel mărunțel, care tremura. „Băiatul ăsta n-o să mai fie niciodată bun de nimic, își zise. Am să-l trimit acasă, în Ceylon.” Pufnind și bombănind, se duse în cabină. Acolo răsturnă cele două perle din săculețul de hârtie. Una era micuță cât un fir de nisip; cealaltă, cât o boabă de mazăre, argintie, strălucitoare și bătând în roz.

Trântind și bufnind, căpitanul I. van Toch scoase din bufet sticla cu *whisky* irlandez și-și turnă un pahar.

Către ora șase plecă din nou cu barca în campong, direct la cubano-portughez.

— Toddy, zise el.

Și cu asta nu mai scoase o vorbă. Ședea pe veranda acoperită cu tablă ondulată, ținând între degete paharul de sticlă masivă, bând, scuipând și încruntându-se pe sub sprâncenele-i stufoase la niște găini famelice, care ciuguleau Dumnezeu știe ce prin curtea murdară, bătătorită, străjuită de palmieri.

Metisul se ferea să spună ceva. Se mulțumea să-i toarne în pahar. Pe nesimțite, ochii căpitanului se injectară și degetele începură să i se zgârcească.

Era aproape seară când se ridică și își scoase pantalonii.

— Te duci la culcare, căpitane? întrebă respectuos metisul.

Căpitanul împunse aerul cu degetul.

— Aș vrea să văd – zise – dacă sunt pe lume și draci pe care eu să nu-i fi cunoscut. Mă, încotro vine blestematul ăla de nord-est?

— Încolo, arătă metisul. Unde vă duceți, domnule?

— În iad, bombăni căpitanul I. van Toch. Mă duc să văd ce-i la Devil Bay.

Din seara aceea începură și primele manifestări ale ciudățeniilor căpitanului I. van Toch. Se întorcea la campong în zori; nu scotea o vorbă și se lăsa dus pe vapor, unde se încuia în cabină până seara. La început nu i se păru nimănui nimic ciudat, deoarece *Kandong Bandoeng* avea de încărcat multe mărfuri de

pe binecuvântata insulă Tana Masa (miez uscat de nucă de cocos, piper, camfor, gutapercă, ulei de palmier, tutun și brațe de muncă). Dar în seara când i se aduse la cunoștință că totul e gata, căpitanul pufni pe nas și nu spuse decât atât:

— Barca! La campong!

Și din nou se înapoie în zori. Când suedezul Jensen, care îl ajuta să se urce pe punte, îl întrebă așa, din amabilitate: „Plecăm azi, căpitane?”, căpitanul se întoarse de parcă l-ar fi înțepat cu ceva în spate.

— Ce-ți pasă ție? se răsti el. Ce-ți bagi nasul unde nu-ți fierbe oala?

Toată ziua *Kandong Bandoeng* rămase ancorat la depărtare de numai un nod de țărmul Tanei Masa, fără să facă nimic. Când se lăsă seara, căpitanul ieși din cabină și ordonă:

— Barca! La campong!

Zapatis, un grec măruntel, se uită chiorâș în urma lui.

— Băieți – chițcăi el – bătrânul ori are vreo damă pe-acolo, ori a înnebunit de-a binelea!

Suedezul Jensen se încruntă.

— Și ce-ți pasă ție? se stropși el la grec. Ce-ți bagi nasul unde nu-ți fierbe oala?

Apoi luă o barcă mică și, împreună cu islandezul Gudmundson, vâsli spre Devil Bay. Rămaseră cu barca pitită după stânci și stătură acolo, pândind.

Căpitanul sosi în golf. Se părea că așteaptă pe cineva, pentru că după o vreme chemă într-un fel anume: „Ts, ts, ts!”

— Ia te uită! spuse Gudmundson, arătând spre marea roșie, aurie, orbitoare, din pricina soarelui care apunea.

Jensen numără două, trei, patru, șase aripioare ascuțite ca niște coase, care se îndreptau spre Devil Bay.

— Sfinte Dumnezeule – mormăi Jensen – ce de rechini mai sunt pe aici!

Îndată ce aripioara se scufunda, coada se ridica deasupra mării și rechinul se rostogolea cu violență prin apă. Iar căpitanul I. van Toch sărea furios pe țărm, scuipând, blestemând și amenințând cu pumnul. Apoi se lăsă repede amurgul, ca la tropice, și luna se ivi deasupra insulei. Jensen puse mâna pe vâsle și se apropie cu barca de mal cam la un furlong[9].

---

[9] O optime dintr-o milă.

Căpitanul ședea acum pe un pietroi și făcea „ts, ts, ts”. Ceva se mișca în jurul lui, dar nu se deslușea bine ce anume. „Arată ca niște foci, se gândea Jensen, dar focile se târăsc altfel.” Ieșiră din apă printre stânci și merseră pe țărm, legănându-se că pinguinii. Jensen vâsli încet și se opri la jumătate furlong de căpitan. Da, căpitanul spunea ceva, dar ce, dracu’ știe; mai degrabă ceva în malaeză sau tamilă. Iată-l acum mișcându-și mâinile, ca și când le-ar arunca focilor ceva (dar nu sunt foci, se încredință Jensen), bâiguind numai el știe ce, în chineză sau în malaeză. În clipa aceea, lui Jensen îi scăpă din mână vâsla, care plescăi în apă. Căpitanul înălță capul, se sculă și merse cam treizeci de pași spre apă; apoi, deodată, fulgere scurte spintecară aerul, însoțite de pocnituri: căpitanul trăgea cu revolverul în direcția bărcii. Aproape în același timp se auzi în golf o vânzoleală, o rostogolire, o plescăială de trupuri, ca și când mii de foci ar fi sărit în apă. Jensen și Gudmundson se opintiră în vâsle și își mânară barca după cel mai apropiat colț, atât de repede, încât aerul vâjâi pe lângă ei. Când se întoarseră pe vapor, nu suflară o vorbă nimănui. Nordicii ăștia știu să tacă… Spre dimineață se întoarse și căpitanul; era încruntat și tulburat, dar nu scoase un cuvânt. Abia când Jensen îl ajută să urce pe punte, privirile lor albastre se întâlniră, iscoditoare și reci.

— Jensen! spuse căpitanul.

— Da, domnule.

— Azi plecăm.

— Da, domnule.

— La Surubaya ai să-ți primești cărțulia.

— Da, domnule.

Și asta a fost tot. În ziua aceea *Kandong Bandoeng* ridică ancora și o porni spre Padang.

Din Padang căpitanul I. van Toch trimise societății sale din Amsterdam un pachețel, asigurat pentru o mie două sute de lire sterline. Și, în același timp, o cerere telegrafică pentru un an de concediu, invocând motive imperioase de sănătate, și așa mai departe. După aceea hoinări prin Padang până găsi persoana căutată. Era un sălbatic din Borneo, un daiak, pe care turiștii englezi îl închiriau din când în când ea să vâneze rechini. Ciudat era faptul că acest daiak lucra încă după metoda veche, înarmat doar cu, un cuțit lung. Era bineînțeles canibal și avea taxa lui

fixă: cinci lire de crocodil, plus mâncarea. Altminteri era groaznic la vedere; la amândouă mâinile, pe piept și pe dos, purta fâșii de piele de crocodil, iar urechile și nasul le avea împodobite cu dinți de rechini. I se spunea Shark[10].

Căpitanul I. van Toch împreună cu daiakul acesta se mută pe insula Tana Masa.

---

[10] Rechinul (engl).

2
DOMNUL GOLOMBEK ŞI DOMNUL VALENTA

Pentru ziariştii de prin redacţiile ziarelor vara aceea era o vară toridă, în care nu se întâmpla nimic, absolut nimic, în care nu avea loc niciun eveniment politic, în care nu se petrecea nicio schimbare în Europa. Şi totuşi, cititorii ziarelor, tolăniţi ca într-o dulce agonie pe malurile apelor sau la umbra rară a copacilor, demoralizaţi de caniculă, de natură, de liniştea campestră şi, în general, de viaţa simplă şi sănătoasă de la ţară, aşteptau cu o nădejde dezamăgită în fiece zi să afle măcar din ziare ceva nou şi înviorător: vreo crimă, vreun război, vreun cutremur, pe scurt ceva. Şi dacă nu găseau în ziar nimic, băteau în el cu palma, declarând supăraţi că în jurnalele astea nu găseşti nimic, dar absolut *Nimic*, că nu merită să fie citite şi că de-aci înainte nu vor mai cumpăra niciunul!

Aceasta în timp ce în redacţia ziarului respectiv stau vreo cinci-şase oameni părăsiţi, fiindcă restul colegilor sunt şi ei în vacanţă, unde bat supăraţi cu palma în ziar plângându-se că nu găsesc în el nicio noutate, dar absolut *Niciuna*! Iar din tipografie iese meşterul zeţar şi spune dojenitor:

— Dom’lor, dom’lor, ce ne facem cu articolul de fond pentru mâine? N-avem articol de fond…

— Păi atunci bagă articolul ăla… despre situaţia economică din Bulgaria, îşi dă cu părerea unul dintre abandonaţii domni ziarişti.

Domnul zeţar abia mai răsuflă:

— Dar cine să-l citească, dom’le redactor? Iar n-o să fie *nimic* de citit în toată foaia!

Şase domni abandonaţi ridică ochii în tavan, ca şi cum ar putea descoperi acolo *ceva de citit*.

— De s-ar întâmpla *ceva*! murmură unul dintre ei, nesigur.

— Sau să ai… aşa… o bombă… un reportaj senzaţional, strecoară un al doilea.

— Despre ce?

— Ştiu eu…

— Sau să inventăm… vreo nouă vitamină, mormăie un al treilea.

— Acum, vara? protestează al patrulea.

— Măi, omule, vitaminele sunt chestii savante, merg mai degrabă toamna!

— Isuse, ce căldură! cască al cincilea.

— Măcar de-ar fi ceva de la pol…

— Dar ce?

— Uite așa, ceva în genul eschimosului ăluia, Welz! Degete înghețate, ghețuri veșnice, mă rog, chestii de-astea.

— Ușor de zis, făcu al șaselea. Dar de unde s-o scoți?

În redacție se lasă o tăcere disperată.

— Am fost duminică la Jeviček… începe sfios domnul zețar.

— Ei și?

— E acolo în concediu un oarecare căpitan Vantoch. Cică acolo s-ar fi născut.

— Care Vantoch?

— Unul așa, burtos. Cică ar fi căpitan de vapor… Da. Și mai spunea că pescuia, nu știu pe unde, perle…

Domnul Golombek se uită la domnul Valenta.

— Și unde le pescuia?

— În Sumatra cică… În Celebes… așa… cam pe-acolo. Cică ar fi trăit treizeci de ani prin locurile alea.

— Omule, dar asta-i o idee! exclamă domnul Valenta. Ar putea să iasă un reportaj strașnic. Mergem, Golombek?

— Să încercăm, se învoiește domnul Golombek, sărind de pe masa pe care șezuse.

— Uitați-vă, acela e domnul, zice hangiul din Jeviček.

În grădină, la o masă, ședea un domn corpolent, cu picioarele răscrăcărate și cu o bască albă pe cap. Bea bere și mâzgălea într-una masa cu arătătorul lui butucănos. Amândoi domnii se îndreptară spre el.

— Îmi dați voie, Valenta – reporter!

— Îmi dați voie, Golombek – reporter!

Burtosul ridică ochii.

— *What*? Ce?

— Eu sunt reporterul Valenta.

— Și eu reporterul Golombek.

Burtosul se scoală, demn.

— Captain van Toch. *Very glad*. Luați loc, băieți!

Amândoi domnii se așază respectuoși, punându-și blocnotesurile alături.

— Și ce vreți să beți, băieți?
— Un sirop de zmeură, murmură domnul Valenta.
— Sirop de zmeură? repetă căpitanul nedumerit. De ce, mă rog? Hangiule, adu niște bere! Așa. Acum să-mi spuneți, ce vânt v-aduce? întreabă el proptindu-și coatele pe masă.
— Este adevărat, domnule Vantoch, că v-ați născut aici?
— Da. Aici m-am născut.
— Vă rog să-mi spuneți: cum ați ajuns pe mare?
— Păi, via Hamburg.
— Și de câtă vreme sunteți căpitan?
— De douăzeci de ani, băiete. Documentele le am aici, zice el, bătându-și sever buzunarul de la piept. Pot să vi le arăt!
Grozav ar fi vrut domnul Golombek să vadă cum arată documentele, dar se abținu.
— Și în acești douăzeci de ani, domnule căpitan, cred că ați cutreierat o bună parte din lume, nu?
— Ehei, cum să nu! Java, Borneo, Filipinele, Fiji Island, Solomon Island, Carolinele, Samoa, *damned* Clipperton Island. *A lot of damned islands*, băiete. Dar de ce?
— Uite așa, ni se pare un lucru foarte interesant. Și am fi bucuroși să aflăm mai multe de la dumneavoastră, știți?
— Cum adică… numai așa?
Căpitanul își pironi asupra lui ochii săi albaștri.
— Sunteți de la *p'lis*, adică de la poliție?
— Nu, domnule căpitan, suntem de la ziar.
— Aa! De la ziar. Gazetari, hm? Atunci scrieți: Căpitanul I. van Toch, căpitan pe vasul *Kandong Bandoeng*.
— Cum?
— *Kandong Bandoeng*, port în Surabaya. Scopul călătoriei: *vacances*. Cum se spune?
— Concediu.
— Ei drăcie, concediu! Așadar, scrieți la gazeta aia cine sunt. Și acum lăsați caietele alea, băieți! *Your health*!
— Domnule Vantoch, am venit până aici ca să ne povestiți câte ceva din viața dumneavoastră!
— Și de ce?
— Ca să scriem la ziar! Pe oameni îi interesează mult să afle câte ceva despre insulele îndepărtate și despre tot ce a trăit și a văzut acolo un concetățean, un ceh din Jeviček.
Căpitanul dă din cap.

— Asta așa e! Băiete, sunt singurul căpitan din Jeviček. Da, da. Cică tot de aici ar mai fi un căpitan de la… asta… cum se spune… scrânciob… dar eu cred – adaugă el confidențial – că nu-i un căpitan adevărat. La mine totul se măsoară după tonaj, știi?

— Și ce tonaj avea vasul dumneavoastră?

— Douăsprezece mii de tone, băiete!

— Atunci ați fost un căpitan respectabil, nu?

— Da, am fost, răspunse demn căpitanul. Băieți, voi aveți ceva parale?

Amândoi domnii se uită unul la altul, neîncrezători.

— Avem, dar cam puține! Aveți cumva nevoie de bani, căpitane?

— Da, aș avea…

— Ei, vedeți? Dacă o să ne povestiți lucruri interesante, noi scriem la gazetă și vă dăm bani!

— Câți?

— Poate… un miar! spune generos domnul Golombek.

— În *pounds of sterling*?

— Nu, în coroane.

Căpitanul clătină din cap.

— Atunci, nu! Bani, băiete, am berechet. Și scotocindu-se în buzunarul pantalonilor, scoase un pachet gros de bancnote.

— *See*?

Apoi, proptit cu coatele pe masă, se apleacă spre cei doi domni.

— Domnilor, eu aș avea *big business* pentru dumneavoastră. Cum se zice?

— O afacere grozavă.

— Așa! O afacere grozavă. Dar ar trebui să-mi dați pentru asta cincisprezece… adică stați, cincisprezece-șaisprezece milioane de coroane! Ei, ce ziceți?

Amândoi domnii se uită iarăși întrebători unul la altul. Reporterii însă au de-a face în viața lor, datorită meseriei pe care și-au ales-o, cu tot soiul de oameni: scrântiți, nebuni, escroci, inventatori…

— Stați puțin – zise căpitanul – să vă mai arăt ceva!

Se scotocește în buzunărașul vestei, scoate o hârtiuță mototolită și o pune pe masă. În ea se află cinci perle trandafirii de mărimea unui sâmbure de vișină.

— Vă pricepeți la perle?

— Cât poate să coste? întreabă înmărmurit domnul Valenta.

— Da, *lots of money*, băiete. Eu le port cu mine numai așa, să le arăt, de model! Ei, ce ziceți, ați merge cu mine? întreabă, întinzându-și peste masă palma lată.

Domnul Golombek suspină:

— Domnule Vantoch, atâta bănet…

— *Halt*[11]! îl întrerupe căpitanul. Știu, nu mă cunoști, dar întreabă de căpitanul van Toch în Surabaya, în Batavia, la Padang, oriunde vrei. Du-te și întreabă! Toți au să-ți spună de căpitanul van Toch că *he is as good as his word*.

— Vai, domnule Vantoch, dar noi vă credem și-așa, protestează domnul Golombek. Însă…

— Așteaptă! ordonă căpitanul. Știu eu, nu vrei să-ți arunci banii așa, în vânt; te cunosc, băiete. Dar ai să mi-i dai pe vapor, *see*? Cumperi o navă, te faci *shipowner* și poți să mergi cu mine, să vezi dacă știu sau nu meserie! Dar banii pe care îi câștigam acolo, banii îi facem *fifty-fifty*. E o afacere cinstită, nu?

— Dar, domnule Vantoch – exclamă în cele din urmă domnul Golombek, puțin cam stânjenit – noi n-avem atâția bani!

— Așa! Asta e altceva, spune căpitanul. *Sorry*. Atunci nu înțeleg, domnilor, de ce ați venit la mine!

— Ca să ne povestiți, căpitane. Dumneavoastră, care aveți atâta experiență…

— Am, băiete, am! Am o experiență dată dracului…

— Și… ați trăit vreodată un naufragiu?

— *What*? *A ship-wrecking*? A, nu! Ce-ți închipui? Când îmi dai mie pe mână un vas bun nu i se poate întâmpla nimic. Poți să ceri despre mine referințe la Amsterdam. Du-te și întreabă!

— Ce știți despre indigeni? Ați cunoscut pe-acolo indigeni?

Căpitanul scutură din cap.

— Treaba asta nu-i pentru oameni învățați. Nu vrea să vorbesc despre asta.

— Atunci povestiți-ne altceva!

— Da, să vă povestesc, mormăi căpitanul neîncrezător. Și voi să vindeți știrile unei companii care să-și trimită acolo vasele! Află de la mine, *my lad*, că oamenii sunt mari pungași. Și cei mai mari pungași sunt bancherii din Colombo!

— Ați fost deseori la Colombo?

---

[11] Stai! (Germ.)

— Da, de multe ori. Am fost și la Bangkok și la Manila. Măi, flăcăilor – adăugă el cu însuflețire – știu eu un vapor. Un vas iute, sprinten și ieftin. Se află la Rotterdam. Duceți-vă să vă uitați la el! La drept vorbind, Rotterdamul e pe-aici pe-aproape, și arătă cu degetul gros îndărăt, peste umăr. Vapoarele sunt acum foarte ieftine, băieți! Ca fierul vechi. Are numai șase ani și e înzestrat cu un motor Diesel. Nu vreți să-l vedeți?

— Nu putem, domnule Vantoch.

— Măi, dar suciți oameni mai sunteți și voi! pufnește căpitanul și-și suflă zgomotos nasul în batista albastră. Dar pe altcineva mai cunoașteți care ar fi amator să cumpere un vapor?

— Aici, în Jeviček?

— Da, aici, sau pe undeva prin împrejurimi. Aș vrea ca pleașca asta să cadă în *my country*.

— Frumos din partea dumitale, căpitane!

— Da, ăilalți sunt pungași mari. Și n-au nici gologani. Voi, care sunteți de la *newspapers*, trebuie să cunoașteți oamenii de vază de pe-aici, bancherii și *shipowners*, cum se zice, proprietari de vapoare, nu?

— Armatori. Nu cunoaștem așa ceva, domnule Vantoch.

— Păcat! se întristează căpitanul.

Domnul Golombek își amintește de ceva.

— Nu cumva îl cunoașteți pe domnul Bondy?

— Bondy? Bondy? caută în minte căpitanul van Toch. Ia stai, parcă aș cunoaște numele ăsta, Bondy. Da. La Londra e o stradă Bond-Street, și acolo sunt numai oameni bogați. Nu cumva domnul Bondy ăsta are un magazin pe Bond-Street?

— Nu, locuiește la Praga, dar cred că s-a născut aici, la Jeviček.

— Ei, drăcie! strigă bucuros căpitanul. Ai dreptate, băiete! Ăla care ține o mercerie în piață? Da, da! Bondy! Așa îl chema. Max. Max Bondy. Așadar, acum are prăvălie la Praga?

— Nu, acela era, mi se pare, tatăl lui. Bondy acesta se numește G. H. Președintele G. H. Bondy, căpitane!

— G. H.! dă din cap căpitanul, nedumerit. Pe-aici n-a existat niciun G. H.! Afară doar dacă n-o fi Gustl Bondy, dar ăla nu era președinte! Așa că nu poate fi el.

— Cred că el e, domnule Vantoch. Au trecut doar atâția ani de când nu l-ați văzut!

— Așa-i, ai dreptate, sunt ceva ani! încuviințează căpitanul. Patruzeci de ani, băiete! S-ar putea ca Gustl ăsta să fi ajuns om mare. Și ce-i acum?

— E președintele consiliului de administrație al M.E.A.S.-ului, știți, fabrica aceea mare de cazane și alte chestii de-astea, și mai e președintele a douăzeci de societăți și carteluri. Om mare, domnule Vantoch! I se spune „căpitanul industriei noastre”.

— Căpitan? se minunează van Toch. Așadar, nu sunt singurul căpitan din Jeviček? Măi să fie! Gustl, carevasăzică, e și el căpitan. Trebuie să dau neapărat ochii cu el. Și are gologani?

— Oho! O groază, domnule Vantoch. Ăsta are câteva sute de milioane puse deoparte. E omul cel mai bogat de la noi.

Căpitanul devine vizibil serios.

— Și mai e și căpitan pe deasupra, zici! Îți mulțumesc, băiete! Am să navighez până la el, până la Bondy, ăsta. Așa-i, Gustl Bondy. *I know*. Era un ovreiaș mărunt. Și acum e căpitanul G. H. Bondy. Da, da, cum trece vremea! zice el melancolic.

— Domnule căpitan, noi trebuie să plecăm, ca să nu pierdem trenul de seară.

— Atunci vă conduc până în port, spune căpitanul, îmi pare foarte bine că ați venit, domnilor. Cunosc și eu un reporter la Surabaya, un băiat, da, *a good friend of mine*. Ce-i mai trăgea la măsea! O grozăvie! Dacă vreți, pot să vă găsesc de lucru la un ziar din Surabaya. Nu? Ei, cum doriți…

Și când trenul pornește, căpitanul I. van Toch face semne încet și pompos cu enorma lui batistă albastră.

Cu prilejul acesta îi cade în nisip o perlă mare, falsă.

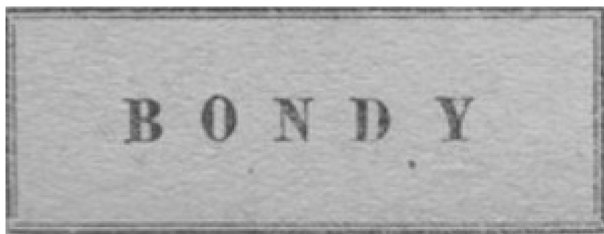
O perlă pe care n-a găsit-o nimeni, niciodată.

3
G. H. BONDY ȘI CONSĂTEANUL LUI

După cum se știe, cu cât omul e mai sus-pus, cu atât scrie mai puțin pe firma din fața ușii sale.

Un domn ca Max Bondy din Jeviček fusese nevoit să aibă deasupra prăvăliei, pe amândouă părțile ușii și la ferestre, scris cu litere de-o șchioapă: Max Bondy *magazin de mărunțișuri – trusouri pentru mirese, pânzeturi fine, prosoape, cârpe de bucătărie, fețe de masă, cuverturi, indian, gradel, stofe de calitatea întâi, mătăsuri, perdele, lambrechinuri și diferite furnituri de croitorie*.

Fondată în anul 1885, casa *G. H. Bondy-junior*, căpitan al industriei, președintele societății pe acțiuni M.E.A.S., consilier comercial, consilier de bursă, vicepreședinte al Uniunii Industriașilor, consul al Republicii Ecuador, membru în diferite consilii de administrație etc., are pe ușă doar o mică firmă de sticlă, pe care scrie cu litere de aur:



Atât și nimic mai mult. Numai Bondy. Lasă-i pe alții să-și scrie pe poartă: Julius Bondy, reprezentantul firmei General Motors, sau Doctor Ervin Bondy, sau S. Bondy & Company; pe când Bondy nu-i decât unul, unul singur, fără nici un alt detaliu! (Îmi închipui că papa are scris pe poartă doar Pius; simplu, fără niciun titlu sau număr. Iar Dumnezeu n-are în cer și nici pe pământ niciun fel de firmă. Nu-i așa, oameni buni? Trebuie să vă dați seama și singuri că aici locuiește El. Dar chestiunea aceasta o atingem doar în treacăt, ea nefăcând parte din povestirea noastră.)

Într-o zi dogoritoare de vară, un domn cu șapcă de marinar se oprește în fața acestei firme de sticlă, ștergându-și cu o batistă albastră ceafa enormă, revărsată.

„Afurisit de înaltă mai e și casa asta!” gândește el și trage cu oarecare nesiguranță de mânerul soneriei de alamă.

Portarul Povondra apare în poartă și, măsurându-l din ochi pe domnul cel gras, de la ghete până la galoanele aurite ale șepcii, întreabă rezervat:

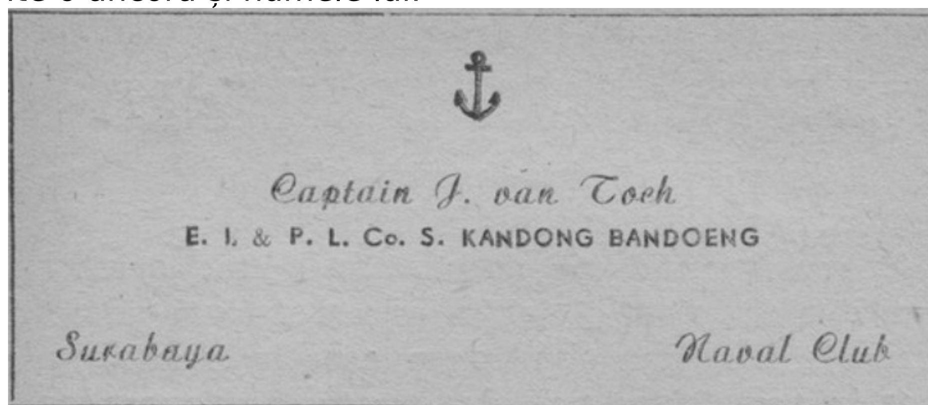
— Mă rog?

— Hm, măi băiete – mormăie el – aici stă un oarecare domn Bondy?

— Și ce doriți dumneavoastră? întreabă foarte rece domnul Povondra.

— Spune-i că I. van Toch din Surabaya, căpitan de cursă lungă, ar vrea să-i vorbească. Stai! își amintește el. Uite aici cartea de vizită.

Și-i dă domnului Povondra o carte de vizită, pe care au fost tipărite o ancoră și numele lui:



Domnul Povondra înclină capul, neștiind ce să facă. Să-i spună că domnul Bondy nu-i acasă? Sau: „Îmi pare rău, dar domnul Bondy se află tocmai într-o conferință importantă”? Sunt vizite care trebuie anunțate și vizite al căror obiect îl rezolvă portarul singur. Pe domnul Povondra îl chinuie o lipsă de intuiție inexplicabilă, care de altfel l-a călăuzit totdeauna în situații asemănătoare; acest domn corpolent nu face impresia să fie din tagma celor care nu trebuie anunțați. Dar nu pare a fi nici reprezentant comercial, nici funcționar al vreunei asociații de binefacere. În vremea asta, căpitanul gâfâie de zor, ștergându-și nădușeala de pe chelie. Privirea ochilor săi albaștri e atât de cinstită, încât domnul Povondra se hotărăște deodată să ia asupră-și întreaga răspundere.

— Intrați, vă rog! spune ei. Mă duc să vă anunț domnului consilier.

Căpitanul I. van Toch își șterge nădușeala de pe frunte cu batista albastră și se uită prin hol.

„Măi să fie al dracului; ce mobilă are Gustl ăsta! Parcă ar fi un salon dintr-un *ship* de-alea, care navighează între Rotterdam și Batavia. Câte parale l-o fi costat?!” se minunează căpitanul.

În timpul acesta, în biroul său, G. H. Bondy privește gânditor cartea de vizită a căpitanului.

— Și ce vrea? întreabă el bănuitor.

— Nu știu, să trăiți! mormăie respectuos domnul Povondra.

Domnul Bondy rămâne așa, cu cartea de vizită în mână. O ancoră tipărită… *Captain I. van Toch, Surabaya*… Unde dracu’ o fi oare Surabaya asta? Nu cumva pe undeva prin Java?

O adiere din țări îndepărtate ajunge până la domnul Bondy. *Kandong Bandoeng* sună ca niște lovituri de gong! *Surabaya*! Și tocmai azi, când s-a nimerit să fie o zi atât de tropicală! *Surabaya*!

— Hai, adu-l încoace! poruncește patronul.

În ușă apare un bărbat uriaș, cu șapcă de căpitan, care-l salută. G. H. Bondy îi iese în întâmpinare.

— *Very glad to meet you, captain. Please, come in*!

— Salutare, salutare, domnule Bondy! îi strigă bucuros căpitanul.

— Dumneavoastră sunteți ceh? se miră domnul Bondy.

— Da, ceh. Păi noi ne cunoaștem, domnule Bondy. Sunt din Jeviček, băiatul brutarului Vantoch, *do you remember*?

— Adevărat, adevărat! exclamă jovial G. H. Bondy, simțind în același timp parcă un fel de dezamăgire. (Așadar, nu-i olandez!) Brutarul Vantoch, din piață, nu? Dar nu te-ai schimbat mai deloc, domnule Vantoch. Ești același de altădată. Ei, și cum merg treburile?

— *Thanks*! răspunde respectuos căpitanul. Tata s-a dus demult, cum s-ar zice.

— A murit? Da, da, dumneata trebuie să fii feciorul lui.

Ochii domnului Bondy se însuflețesc de o amintire neașteptată.

— Ei, bată-te să te bată, nu ești dumneata acel Vantoch cu care mă băteam la Jeviček când eram copil?

— Da, domnule Bondy, eu sunt ăla! îl încredințează căpitanul. De aia m-au și trimis de-acasă la Moravská Ostrava.

— Mereu ne băteam. Dar dumneata erai mai tare decât mine, recunoaște domnul Bondy, sportiv.

— Da... Păi dumneata erai așa de pirpiriu, domnule Bondy... Câte ai mai încasat de la mine, ehei!

— Da, am încasat, adevărat, își amintește G. H. Bondy, înduioșat. Ia loc, prietene! Frumos din partea dumitale că ți-ai amintit de mine! Și ce te aduce pe-aici?

Căpitanul van Toch se așază tacticos în fotoliul de piele și își pune șapca pe jos.

— Păi sunt în concediu. Asta e. *That's so*.

— Îți amintești – se cufundă în amintire domnul Bondy – cum strigai după mine: „Jidane, jidane, lua-te-ar dracu'"?

— Da, spune căpitanul, și-și suflă zgomotos nasul în batista albastră. Hei, ce vremuri erau! Dar așa-i pe lumea asta, zilele bune se duc... Acum suntem amândoi bătrâni, și amândoi *captains*.

— Așa-i, și dumneata ești căpitan! își amintește domnul Bondy. Cine ar fi crezut?! *Captain of Long Distances*. Așa se spune, nu?

— *Yah, sir*. *A Highseaer*. *East India and Pacific Lines, sir*.

— Frumoasă meserie! suspină domnul Bondy. Ce n-aș da să fiu în locul dumitale! Nu vrei să-mi povestești ceva despre dumneata?

— Despre mine? se înviorează căpitanul. Aș vrea să-ți spun un lucru, domnule Bondy, un lucru foarte interesant.

Căpitanul van Toch se uită neliniștit în jur.

— Cauți ceva, căpitane?

— Ascultă... Pe-aici nu se poate bea ceva bere? Că mi-e o sete grozavă. Să vii tocmai de la Surabaya...

Căpitanul începe să se scotocească în buzunarul pantalonilor, de unde scoate batista albastră, un săculeț de pânză cu ceva în el, o pungă cu tutun, un cuțit, compasul și teancul de bancnote.

— Aș vrea să trimit pe cineva după bere. Crezi că *steward*-ul ăla care m-a adus aici, în cabină...

Domnul Bondy sună.

— Lasă, căpitane! Până una-alta, aprinde un trabuc!

Căpitanul ia țigara de foi cu brâu roșu, auriu, și o miroase.

— Ăsta-i tutun de Lombok. Mari pungași mai sunt și ăi de-a colo, ehei!

Și, spre marea spaimă a domnului Bondy, fărâmițează trabucul în pumnul său uriaș și își umple luleaua.

— Da, Lombok. Sau Sumba!

La ușă se ivește, ca o umbră, domnul Povondra.

— Adu niște bere! ordonă domnul Bondy.

Domnul Povondra ridică din sprâncene.

— Bere? Câtă?

— *A gallon*[12], mormăie căpitanul, călcând pe covor chibritul aprins. În Aden, domnule, era o căldură extra… Heeei, și aș avea, cum să zic, unele noutăți. Din insulele Sonde, *see*? Ce afaceri s-ar putea face, domnule! *A big business*! Dar să iau de la început… asta… cum se spune, *story*, nu?

— Povestea!

— Da. Așa… o povestioară… Ia stai!

Căpitanul își întoarce spre tavan ochii săi de myosotis.

— Nici nu știu de unde s-o încep!

(„Iar vreo negustorie, gândește G. H. Bondy. Dumnezeule, ce otravă! O să-mi spună că aș putea exporta mașini de cusut în Tasmania, sau cazane de aburi, sau ace de siguranță la Fiji. O afacere strașnică, știu eu! Pentru asta sunt bun. La dracu', doar nu sunt un negustoraș, acolo! Eu sunt un fantezist. În felul meu sunt un poet. Povestește-mi, marinare Sindbad, despre Surabaya sau despre ostroavele Fenix!")

— Nu te-a atras Muntele Magnetului, nu te-a dus în cuibul ei pasărea Noh? Nu te întorci cu o încărcătură de perle, scorțișoară și bezoar[13]? Hai, omule, dezleagă sacul cu minciuni!

— Eu aș începe cu șopârlele alea, începu căpitanul.

— Care șopârle? întreabă mirat consilierul comercial Bondy.

— Ei, scorpionii ăia. Cum se cheamă? *Lizards*…

— Salamandre?

— Da, ale naibii, salamandre! Uite așa, sunt acolo un fel de salamandre, domnule Bondy…

— Unde?

— Acolo, undeva pe-o insulă, unde, nu spun… Secret, secret mare, domnule, *worth of millions*!

Căpitanul își șterge fruntea cu batista.

— Ei drăcie, da' berea aia nu mai vine?

---

[12] Măsură de capacitate: 4,54 l în Anglia. 3,78 l în SUA.

[13] Concrețiune calculoasă, formată din resturi vegetale sau din păr, care se întâlnește în tubul digestiv al unor patrupede.

— Vine imediat, căpitane!

— Bine! Atunci e bine! Să știi, domnule Bondy, că salamandrele astea sunt niște animale foarte drăguțe și cumsecade. Eu le cunosc, ehei…

Aici căpitanul izbește o dată tare cu pumnul în masă.

— Și e o minciună că ar fi draci. *A damned lie, sir*. Mai curând draci suntem noi, domnule! Poți să mă crezi!

G. H. Bondy se sperie. „Delirium, își zice. Unde o fi blestematul de Povondra?”

— Sunt acolo câteva mii de salamandre de-astea, dar multe au fost mâncate de… ei, drăcie, de ăștia… cum li se zice pe-aici… *sharks*.

— De rechini?

— Da, de rechini. De aia salamandrele astea sunt foarte rare și nu se găsesc decât într-un singur loc, în golful… nu, nu-i spun numele.

— Așadar, salamandrele astea trăiesc în mare?

— Da, în mare. Numai noaptea ies puțin pe țărm și se întorc iute în apă.

— Și cum arată? (Domnul Bondy încearcă să câștige timp până la înapoierea blestematului de Povondra.)

— Păi, ar fi cam de mărimea unei foci, dar când lipăie pe labele dindărăt, uite-așa sunt de mari! arată căpitanul. Nu pot să spun că ar fi frumoase. Nu, nu sunt! N-au pe ele niciun fel de blană.

— Adică solzi.

— Da, solzi. Sunt goale-goluțe, domnule Bondy, ca broasca. Și lăbuțele din față le au așa, ca niște mânuțe de copil, cu patru degete numai. Așa-s de mici și de prăpădite! adaugă milos căpitanul. Altminteri sunt niște animale foarte deștepte și drăguțe, domnule Bondy.

Căpitanul se așeză pe vine și în această poziție începe să se bălăbăne încoace și-ncolo.

— Uite-așa lipăiesc…

Căpitanul încearcă să imprime corpului său mătăhălos o mișcare aplecată, unduitoare, ținându-și în același timp în față mâinile aduse, ca un cățel care „face frumos”. Ochii lui de nu-mă-uita nu-l slăbesc o clipă pe domnul Bondy, cerșindu-i parcă un dram de simpatie.

G. H. Bondy este foarte mișcat și oarecum rușinat, omenește. Și, culmea, tocmai în clipa asta, apare în pragul ușii tăcutul domn Povondra, cu cană de bere în mână. Domnul Povondra se uită scandalizat, cu sprâncenele ridicate, la felul nedemn de a se purta al căpitanului.

— Adă berea-ncoa și pleacă! ordonă pe nerăsuflate domnul Bondy.

Căpitanul se ridică gemând.

— Uite-așa sunt făpturile astea, domnule Bondy, mici și drăgălașe. *Your health*! zice, și dă berea de dușcă. Ai bere bună aici, frățioare! Dar și casa, ce să zic.

Căpitanul își șterge mustățile.

— Și cum ai dat de salamandrele astea, căpitane?

— Păi tocmai aici e aici! Să vezi… Pescuiam perle la Tana Masa… – Se oprește. – Sau pe undeva pe-acolo. Da, era undeva, pe altă insulă. Știi, frățioare, ăsta e secretul meu… Oamenii sunt mari pungași… da, și omul trebuie să-și păzească gura! Și când nenorociții ăia de singalezi culegeau sub apă… *shells*-urile alea cu perle…

— Adică scoicile?

— Da. Un fel de scoici care stau lipite, înfipte-n piatră ca păduchii, de trebuie să le răzui cu cuțitul. Cum spuneam, salamandrele se uitau la singalezi, și ei au crezut că sunt draci de mare. Singalezii și batakii sunt niște oameni tare naivi. Pe scurt, credeau că sunt draci. Da!

Căpitanul își suflă cu zgomot nasul în batistă.

— Știi, frățioare, omului nu-i vine să creadă! Nu știu dacă numai noi, cehii, suntem un popor curios, dar peste tot unde am întâlnit un compatriot de-al nostru, peste tot a trebuit să-și vâre nasul, să vadă cum și ce fel! Asta din pricină că noi, cehii, nu credem în nimic. Așa și eu, am socotit cu capul meu bătrân și prost că trebuie să văd dracii ăștia mai de-aproape. E adevărat că umblam beat, dar beam fiindcă-mi umblau prin cap dracii ăia blestemați… Acolo, la ecuator, se poate întâmpla orice, da, da. Așa că seara m-am dus la Devil Bay, să văd…

Domnul Bondy încearcă să-și închipuie un golf tropical, mărginit de stânci și păduri virgine.

— Ei și?

— Mă așez acolo și fac „ts, ts, ts”, adică m-apuc să chem dracii. Și, măi taică, unde nu văd că iese odată din mare o

salamandră de-alea, se așază pe piciorușele dindărăt și începe să se fâțâie și să-mi facă și ea mie „ts, ts, ts”. De n-aș fi fost beat, poate că aș fi tras în ea; dar eram turtă, ca un englez, și-i zic: „Ia fă-te-ncoa, băiețaș, fă-te-ncoa, *tapa-boy*, că nu-ți fac nimic!”

— Și-ai vorbit cu ea cehește?

— Nu, în malaeză. Acolo se vorbește mai mult malaeză. Ea, nimic! Și uite-așa, bătea pe loc și se răsucea, ca un copil care se rușinează. Și în apă, jur-împrejur, o groază de salamandre, și toate își scoteau botișorul deasupra și se zgâiau la mine. Eu – e adevărat, eram beat mort – m-am așezat pe jos și am început să mă fâțâi și eu ca salamandra aia, ca să nu se sperie de mine. Apoi a ieșit din mare altă salamandră, mare, cam cât un băiat de zece anișori, și a început și ea să se izmenească. Iar în lăbuțele din față ținea o scoică cu perle.

Căpitanul mai trase o dușcă.

— Să trăiești, domnule Bondy! Așa-i, eram beat turtă, dar i-am zis: „Mă, șmechero, adică tu ai vrea să-ți deschid eu scoica aia, hai? Ia fă-te-ncoa să ți-o deschid cu cuțitul!” Dar ea, nimic, n-avea curaj. Și-am început iar să mă fâțâi ca o fetiță rușinoasă. Ea lipăia și se da tot mai aproape, și atunci am întins ușurel mâna și i-am luat scoica din lăbuțe. Frică ne-a fost la amândoi, ce-i drept e drept, gândește-te și dumneata, domnule Bondy; dar e adevărat că eram și beat. Am pus apoi mâna pe cuțit și am desfăcut scoica; pipăi cu degetul, să văd, nu-i vreo perlă? Dar nu erau decât niște bale scârboase, pe care le face melcul ăsta greţos care trăiește în scoică. Și îi arunc scoica deschisă. Să fi văzut, frățioare, cum o mai lingea. Pesemne că pentru ele e un *tit-bit* grozav… zi-i pe nume!

— Aperitiv?

— Da, aperitiv. Numai că, sărăcuțele de ele, nu pot să desfacă cu degețelele lor carapacele alea tari! Viață grea, domnule! – Căpitanul își mai toarnă bere. – Pe urmă nu mai era chip să scap de ele! Când i-au văzut pe singalezi culegând scoicile, și-au zis: „Aha, ăștia o să le mănânce!” și-au vrut să vadă cum le deschid ei… Un singalez arată în apă cam ca o salamandră, dar salamandra e mai isteață decât un batak sau un singalez; ea vrea să învețe, mă rog, e curioasă, pe când batakul nu învață niciodată nimic, decât să ciordească, adaugă căpitanul I. van Toch cu venin. Și când făceam pe mal „ts, ts, ts” și mă fâțâiam

ca o salamandră, și-or fi închipuit că poate sunt și eu vreo salamandră mai mare. De aia nu s-au prea speriat și au venit la mine, să le deschid scoicile. Ce ființe, domnule Bondy… așa-s de cuminți și de încrezătoare!

Căpitanul van Toch se îmbujorase.

— Și, știi, după ce ne-am cunoscut mai bine, m-am dezbrăcat și eu… așa, gol-goluț… ca să semăn mai mult cu ele: dar tot li se părea ciudat, că am păr pe piept, că… mă rog, mai erau și altele. Da.

Căpitanul își trece batista peste ceafa pârlită.

— Domnule Bondy, nu cumva te plictisesc?

G. H. Bondy e fermecat.

— Nu, nu. Spune mai departe, căpitane!

— Păi să-ți spun, cum să nu-ți spun? Când alelalte au văzut salamandra lingând scoica, au ieșit și ele pe țărm. Unele aveau în lăbuțe scoici – și mare comedie, frățioare, cum izbuteau cu mânuțele alea ale lor de copil să le smulgă de pe… *cliffs*. Se rușinau o clipă, apoi mă lăsau să le iau scoicile. E adevărat că nu toate aveau perle, erau un fel de porcării de stridii sălbatice, le-am aruncat în apă și le-am spus: „Ei nu, copii, astea nu fac nici două parale, pe astea nu vi le mai deschid”. Când era însă o scoică de perlă, o desfăceam cu cuțitul, pipăiam să văd dacă e ceva înăuntru și pe urmă le-o dădeam s-o lingă. Jur-împrejur se strânseseră câteva sute de salamandre și toate se uitau la mine cum deschid scoicile. Unele încercau să le desfacă singure, cu vreun gândac care se afla pe acolo pe jos. Și tare mă minunam, frățioare! Niciun animal nu știe să umble cu scule: ce să-i faci, animalul e animal! Așa-i. În Buitenzorg am văzut maimuțe care puteau să deschidă cu cuțitul un *tin*, adică o cutie de conserve; dar maimuța nu prea-i animal, domnule. Adevărat. Stam, cum spun, și mă minunam.

Căpitanul mai trage o dușcă.

— În noaptea aia am găsit, domnule Bondy, în acele *shells*, vreo optsprezece perle. Erau printre ele mai mici și mai mari; iar trei ca niște sâmburi. Da, ca niște sâmburi.

Căpitanul dă serios din cap.

— Dimineața, când m-am întors pe vapor, mi-am zis: „*Captain* van Toch, totul n-a fost decât un vis, *sir*, ai fost beat, omule”, și așa mai departe. Dar degeaba! În buzunare aveam optsprezece perle! Da!

— E cea mai frumoasă poveste din câte am auzit vreodată, suspină domnul Bondy.

— Așa că vezi, frățioare – zice căpitanul bucuros – ziua m-am gândit la toate. Am să îmblânzesc salamandrele astea, nu? Da, am să le îmblânzesc, am să le dresez, și ele or să-mi aducă *pearl-shells*. Acolo, la Devil Bay, trebuie să fie o sumedenie. În seara aia m-am dus iar pe țărm, dar ceva mai devreme. Când apune soarele, salamandrele încep să-și scoată căpșoarele, ici unul, colo altul, până se umple tot întinsul apei. Eu ședeam pe mal și făceam „ts, ts, ts,”. Și-odată văd un rechin. Nu i se zăreau din apă decât aripioarele de pe spate. După asta aud o plescăială și o salamandră, bâldâbâc, ia-o de unde nu-i! Era pe la apusul soarelui, și-am numărat vreo doisprezece rechini care veneau înspre Devil Bay. Domnule Bondy, într-o singură seară, bestiile alea mi-au mâncat peste douăzeci de salamandre, spune căpitanul, suflându-și furios nasul. Da, peste douăzeci! Cred și eu, o salamandră, goală și cu mânuțele alea mici, cum să se apere? Îți venea să plângi când te uitai, și mai mult nu! Să fi fost acolo de față, frățioare…

Căpitanul tace, mișcat.

— Știi, eu iubesc foarte mult animalele, spune el în cele din urmă, ridicându-și ochii albaștri spre G. H. Bondy. Nu știu cum vezi dumneata chestiunea asta, *captain* Bondy…

Domnul Bondy face un semn de încuviințare.

— Atunci e bine! se bucură căpitanul van Toch. Cum ziceam, sunt animale înțelepte și bune; când le spui ceva, sunt atente ca un câine care-și ascultă stăpânul. Și mai ales mânuțele alea ale lor… Eu… eu sunt un burlac bătrân, n-am niciun fel de familie… Da, nu-s decât un om bătrân și singur cuc, bombăne căpitanul, biruindu-și emoția. Dar salamandrele astea, ce să-i faci, sunt așa de drăgălașe! Numai de nu le-ar mânca rechinii! Când am aruncat cu pietre după crocodili, au început să arunce și ele. Nici nu-ți vine să crezi, domnule Bondy. E adevărat că nu aruncau cine știe cât, că au mânuțele scurtuțe. Oricum, e ciudat. „Dacă sunteți așa istețe, le zic eu, ia poftiți încoa să-mi deschideți o scoică!” Și pun cuțitul jos. Sărăcuțele, se cam codeau, le era rușine, dar una a pus mâna pe cuțit și i-a vârât vârful între carapace. „Împinge, îi zic, împinge! *See*? Răsucește așa cuțitul și gata!” Și salamandra încercă mereu, sărmana, până scoica pocni și se deschise. „Ei vezi? Nu-i chiar așa de greu!” Dacă

poate un pârlit de batak sau de singalez, să nu poată un *tapa-boy*? Păi nu? Doar nu era să le spun salamandrelor ăstora, domnule Bondy, că e ceva nemaipomenit ca un animal să poată așa ceva! Dar acum pot să spun… eram… eram… ei, ce mai încoace și-ncolo, eram de-a dreptul *thunderstruck*.

— Ca-ntr-un vis, murmură domnul Bondy.

— Da, *richtig*[14]. Ca-ntr-un vis. Și chestia asta m-a zăpăcit în așa hal, că am mai rămas o zi cu vaporul acolo. Și seara iar m-am dus la Devil Bay, iar m-am uitat cum *sharks*-ii îmi mâncau salamandrele. În noaptea aia m-am jurat să nu las lucrurile așa. Le-am dat și lor cuvântul meu de onoare, domnule Bondy! *Tapa-boys, captain I. van Toch vă făgăduiește aici, sub puzderia de stele, să vă ajute*!

[14] Într-adevăr (germ.)

4
ÎNTREPRINDEREA COMERCIALĂ A CĂPITANULUI VAN TOCH

Povestind acestea, căpitanului van Toch i se zbârlise părul în cap de însuflețire și emoție.

— Da, domnule, chiar așa, m-am jurat! De-atunci n-am mai avut pace o clipă. La Batang mi-am luat concediu și le-am trimis șlefuitorilor de pietre scumpe din Amsterdam o sută cincizeci de perle, tot ce-mi aduseseră bietele salamandre. Apoi am găsit pe unul, daiak de felul lui, un *shark-killer*, cel care omoară rechinii în apă cu cuțitul. Un ucigaș și un tâlhar fără pereche. Și-am pornit cu el înapoi la Tana Masa pe un vapor de turism. Și acum, *fella*, ține-te! „Să dai iama în rechini! Că eu vream să-i omor, ca să-mi lase în pace salamandrele.” Daiakul ăsta era un păgân și-un criminal… nu-i păsa de *tapa-boys*. Drac, nedrac, lui totuna îi era! Iar eu făceam asupra acestor *lizards* experiențele și observațiile mele. Adică stai… am în legătură cu asta un fel de jurnal de bord, unde am scris totul, zi cu zi!

Căpitanul scoase din buzunarul de la piept un caiet voluminos, pe care începu să-l frunzărească.

— Ce zi e azi? Așa-i, douășcinci iunie! De pildă anul trecut, douășcinci iunie! Da, aici. Daiakul a omorât un rechin. *Lizards*-ii se tot învârteau mirați pe lângă leșul lui, să vadă ce și cum… Toby – lămuri căpitanul – era o salamandră mai mică, dar deșteaptă foc. Pentru că a trebuit să le dau fel de fel de nume, știi? Ca să pot să scriu cartea asta despre ele! Toby și-a băgat degetul în gaura făcută de cuțit. Seara mi-au adus vreascuri pentru foc. Aici nu-i nimic… mormăi căpitanul. Să caut altă zi. Să încerc douăzeci iulie, nu? *Lizards*-ii și-au clădit mai departe un… asta… ăsta… cum se spune *jetty*?

— Dig, nu?

— Da, dig. Carevasăzică au clădit mai departe un dig nou, la nord-est de Devil Bay, Domnule – adăugă el – era o lucrare clasa întâi; Un adevărat *breakwater*!

— Stăvilar…

— Da. Ele își depuneau în partea aia ouăle și voiau să aibă acolo ape liniștite, înțelegi? Și s-au gândit cu mintea lor să-și facă așa, un stăvilar; dar îți spun eu că niciun funcționar sau inginer de la Waterstaat din Amsterdam n-ar fi făcut un plan mai

bun! O lucrare iscusită, domnule, numai că le-au luat-o valurile. Și-au trebuit să-și sape mai adânc, sub apă, niște găuri, unde stau în timpul zilei. Grozav de deștepte animale, domnule, întocmai ca *beavers*-ii!

— Castorii.

— Da, guzganii ăia care știu să-și făurească diguri pe ape! Ele aveau la Devil Bay o mulțime de diguri și de digulețe, netezite frumos, de-ai fi zis că e un oraș. Până la urmă și-au pus în cap să-și construiască un dig pe toată întinderea, de la Devil Bay. Uite așa… „Acum pot să ridice pietrele cu macaraua”, citi el mai departe… Lui Albert – ăsta era un *tapa-boy* – i-a strivit două degete. Douășunu: daiakul l-a mâncat pe Albert, dar i s-a făcut rău. Cincisprezece picături de opium. A zis că nu mai face niciodată. A plouat toată ziua. Treizeci iunie: *lizards*-ii au isprăvit digul. Toby nu vrea să lucreze. Doamne, ce șmecheră mai era! adăugă căpitanul, clătinând din cap a mirare. Așa-s șmecherii, nu vor să facă niciodată nimic! Toby asta mereu zicea că e ocupată. De, și între salamandre sunt deosebiri mari. Trei iulie: Sergeant a primit un cuțit – Sergeant era o salamandră mare și voinică. Și foarte îndemânatică, domnule… Șapte iulie: Sergeant a omorât cu cuțitul un *cuttle-fish*… asta… un pește care are în el așa, o zeamă cafenie, știi?

— Sepie?

— Da, sepie, dacă zici dumneata. Douăzeci iulie: Sergeant a omorât cu aceiași cuțit un *jelly-fish* mare, o bestie, așa, ca piftia, și care ustură ca urzica. A dracului dihanie și asta! Și acum atenție, domnule Bondy! Treisprezece iulie, o dată importantă, am subliniat-o. Sergeant a omorât cu cuțitul un rechin mic. Greutatea, șaptezeci de livre. Uite, asta am vrut să-ți spun, domnule Bondy, declară căpitanul I. van Toch cu emfază. Aici e scris negru pe alb. E ziua cea mare. Exact treisprezece iulie, anul trecut.

Căpitanul închise jurnalul.

— Domnule Bondy, de bucurie am îngenuncheat pe țărm, acolo, la Devil Bay, și-am plâns. Și nu mi-e rușine! Atunci am știut că salamandrele mele n-au să se lase. Sergeant a căpătat drept răsplată un harpon nou, frumos. Harponul, frățioare, e spaima rechinilor. Și îi zic eu, *be a man*, Sergeant, arată-le amicilor tăi cum să se apere!… Domnule – strigă căpitanul și, sărind de la locul lui, bătu o dată cu pumnul în masă de bucurie

– știi că după trei zile plutea acolo un rechin mort, *full of gashes*, cum se zice?

— Ciuruit de lovituri?

— Da. Ciur era! Cu harponul ăla îl aranjaseră…

Căpitanul mai sorbi o gură de bere, gâlgâind.

— Așa stă treaba, domnule Bondy. Și abia atunci am făcut cu *tapa-boys*… un fel de contract. Adică le-am dat cuvântul meu de onoare că, în schimbul scoicilor pe care mi le aduceau, eu să le dau *harpoons and knives*, cuțite să se poată apăra, see? Astea-s *business* cinstite, domnule! Ce să faci? Omul trebuie să fie cinstit și cu animalele. Le-am mai dat și niște lemne, și două *wheelbarows*.

— Roabe.

— Da, niște roabe, ca să poată transporta pietre la digul lor. Săracele de ele! Trebuiau să care totul cu lăbuțele alea mici, știi? Ei, și-afară de astea, au mai căpătat o groază de lucruri. Nu le-aș fi înșelat nici cu atâtica, a, nu! Ia stai, să-ți arăt ceva!

Și săltându-și cu o mână burta, căpitanul van Toch pescui cu cealaltă din buzunarul pantalonilor un săculeț de pânză.

— Aici le am, spuse, și răsturnă conținutul pe masă.

Erau acolo cam, la o mie de perle de toate mărimile: mărunte cât niște semințe, mai mari, unele cât mazărea, câteva cât cireașa; perle desăvârșite, ca niște picături, perle zgrunțuroase, baroce, perle argintii, albastre, perle de culoarea pielii, perle gălbui, perle bătând în negru și perle roz.

G. H. Bondy era amețit. Abia se mai putea stăpâni. Le scormonea, le rostogolea cu vârfurile degetelor, le acoperea cu amândouă palmele…

— Ce minunăție! oftă el fermecat. Căpitane, nu visez?

— Așa-i, încuviință mișcat căpitanul. Sunt minunate. Și în anul acela cât am stat cu ele au omorât vreo treizeci de rechini. Am însemnat aici, spuse, pipăindu-și buzunarul de la piept. Cu cuțitele mele și cu cinci *harpoons*! Pe mine mă costă cuțitele aproape doi dolari americani *a piece*, adică bucata. Niște cuțite foarte bune, frățioare, dintr-un oțel care nu prinde niciun fel de *rust*.

— De rugină… vrei să zici.

— Da, fiindcă ele, știi, le folosesc sub apă, în mare. Apoi m-au costat o groază de bani și batakii ăia!

— Care bataki?

— Păi indigenii de pe insulă. Ei au credința că *tapa-boys* sunt draci și se tem grozav de ei. Și când au văzut că stau de vorbă cu dracii lor erau să mă omoare de-a binelea. Noaptea băteau într-un fel de tălăngi, ca să gonească dracii din campongul lor. Făceau un tărăboi nemaipomenit, domnule! Și după asta, dimineața mai aveau pretenția să le plătesc eu toată hărmălaia. Adică, mă înțelegi, munca pe care o depuneau… Ce să le faci? Așa-s batakii ăștia: pungași, mari pungași!… Dar cu *tapa-boys* se pot face *business* cinstite. Așa e. Foarte bune afaceri, domnule Bondy.

Lui G. H. Bondy i se părea că trăiește un basm.

— Și vrei să facem negoț de perle cu ele?

— Da. Însă la Devil Bay nu mai există niciun fel de perle, și pe alte insule nu trăiesc *tapa-boys*! Asta-i toată chestia, frățioare!

Căpitanul van Toch își umflă obrajii, semn că-și savura victoria.

— Tocmai asta e marea afacere la care m-am gândit eu, cu capul meu frățioare! spuse, împungând aerul cu degetul lui butucănos. Că ei, de când am plecat, salamandrele s-au înmulțit grozav. Acum se pot apăra, *you see*! Nu? Și-or să se înmulțească din ce în ce mai mult. Nu-i așa, domnule Bondy? N-ar fi o afacere strașnică?

— Tot nu pricep, spuse G. H. Bondy nesigur. La ce te gândești dumneata, de fapt, căpitane?

— Păi, mă gândesc să transportăm salamandrele pe alte insule cu perle! își dădu, în sfârșit, drumul căpitanul. Am observat că ființele astea nu pot trăi în locuri adânci și nici la mare deschisă. Pot înota, lipăie și pe fund, dar la adâncimi mari presiunea e prea puternică pentru ele, că au trupul moale, pricepi? Dar dacă aș avea un vapor în care le-am face niște tancuri, un fel de vase așa, pentru apă, aș putea să le transport unde aș dori, *see*? Și acolo, ele mi-ar căuta perle, iar eu le-aș aduce cuțite, și *harpoons*, și fel de fel de lucruri de care ar avea nevoie. Sărăcuțele, grozav s-au pră… prăsit se zice, nu?… în Devil Bay!

— S-au înmulțit.

— Da, s-au înmulțit atât de mult, că n-or să mai aibă ce mânca. Ele mănâncă peștișori, *mollusks* și viermișori de apă; dar mănâncă și cartofi! Pot să mănânce și biscuiți, și lucruri de-astea obișnuite. Ar putea fi hrănite în acele *tanks*, pe vapor. Și

pe urmă le-aș da drumul din nou în apă, în locuri potrivite, unde n-ar fi lume multă, și le-aș face acolo niște *farms*, să aibă și ele ce să mănânce. Sunt tare drăgălașe și deștepte, domnule Bondy! Lasă, după ce ai să le vezi, ai să-mi spui: „*Hullo, captain*, ai niște animale foarte folositoare!” Da. Oamenii sunt nebuni acum după perle, domnule Bondy. Asta e afacerea cea mare la care m-am gândit.

G. H. Bondy era în dilemă.

— Îmi pare grozav de rău, căpitane – începu el șovăitor – dar… eu… îți mărturisesc… nu știu…

Ochii albaștri ai căpitanului van Toch se umplură de lacrimi.

— Rău, rău faci! Ți-aș fi lăsat aici toate perlele ca… ca *guaranty* pentru vas, dar eu singur nu pot să cumpăr vaporul. Știu însă aici, în Rotterdam, o navă sprintenă… cu motor Diesel.

— De ce n-ai propus afacerea asta cuiva în Olanda?

Căpitanul clătină din cap.

— Cunosc eu oamenii de pe-acolo! N-are rost să vorbești cu ei chestii d-astea! Aș putea – zise el îngândurat – să transport cu vasul ăsta și alte lucruri, toate lucrurile, *goods*, domnule, și să le vând pe insulele pe unde aș trece. Da, asta aș putea s-o fac. Am pe acolo o mulțime de cunoștințe. Și aș putea să am în *my* vapor și acele *tanks* pentru *my* salamandre.

— Chestia pusă astfel s-ar putea mai curând examina, reflectă G. H. Bondy. De fapt, din întâmplare… ei da, trebuie să găsim piețe noi pentru industria noastră. Din întâmplare, am vorbit cu mai multe persoane despre chestia asta. Aș vrea să cumpăr unul sau două vase, unul pentru America de Sud și altul pentru curse în Orient.

Căpitanul se însufleți.

— Bravo, domnule Bondy! *Sir*, vapoarele sunt acum grozav de ieftine, poți să cumperi un port întreg.

Căpitanul van Toch se lansă într-o expunere tehnică, explicând unde sunt de vânzare, cât costă, și diferențele dintre *vessels*, *boats* și *ranksteamers*[15]…

G. H. Bondy nu-l mai asculta, ci îl iscodea; G. H. Bondy cunoștea oamenii. Nu luase în serios niciun moment salamandrele domnului van Toch; căpitanul însă era vrednic de luat în seamă. Cinstit? Da. Și cunoștea situația de-acolo. Nebun? Bineînțeles. Dar al dracului de simpatic. În inima domnului G. H.

[15] Pacheboturi, vapoare și nave obișnuite (engl.).

Bondy răsună o coardă întrucâtva fantastică. Vapoare cu perle și cafea, vapoare cu mirodenii și toate parfumurile Arabiei… G. H. Bondy era absent, stare caracteristică lui, ori de câte ori se afla înaintea unei hotărâri mari, care avea să fie încununată de succes. Era un sentiment care, prin cuvinte, s-ar exprima astfel: „Nu știu de ce, dar poate c-am să intru în joc!”

În timpul ăsta, căpitanul schița în aer, cu labele lui uriașe, vapoare cu *awning-decks* sau *quarter-decks*[16], vapoare strașnice, frățioare…

— Ei, știi ce, căpitane van Toch? zise deodată G. H. Bondy. Treci pe-aici peste cincisprezece zile. Și-o să mai stăm de vorbă despre vaporul dumitale…

Captain van Toch înțelese ce mult înseamnă cuvintele acestea. Se roși de bucurie și mai adăugă:

— Și salamandrele… pot să le iau și pe ele pe *my* vapor?

— Desigur! Numai că te rog să nu mai vorbești despre asta cu nimeni. Oamenii vor spune că ai înnebunit, și eu de asemenea!

— Dar perlele pot să le las aici?

— Poți!

— Dar aș vrea să iau două din ele, două mai frumoase, să le trimit cuiva!

— Cui?

— Unor reporteri, frățioare. Ei, drăcie, ia stai!

— Ce?

— Ei drăcie, cum îi chemă?

Căpitanul van Toch clipi gânditor.

— Măi să fie, că zevzec mai sunt! Nu mai știu cum îi chema pe cei doi *boys*!

[16] Punți de covertă sau punți de dunetă (engl.).

5
CĂPITANUL I. VAN TOCH ȘI SALAMANDRELE LUI DRESATE

— Dracu să mă ia – zise în Marsilia un matroz dacă ăsta nu-i Jensen!

Jensen, suedezul, își ridică ochii.

— Stai nițel – zise el – și nu vorbi până nu mi-aduc aminte de unde să te iau!

Își duse mâna la frunte.

— *Seagull*? Nu! *Empress of India*? Nu! *Pernambuco*? Nu! Am găsit, *Vancouver*! Dingle te cheamă, mă haimana, și ești irlandez!

Omul își arătă dinții galbeni și se așeză.

— *Right*, Jensen. Și beau orice rachiu. Da' tu de unde picași?

Jensen arătă cu capul.

— Eu fac acum cursa Marsilia–Saigon. Și tu?

— Eu am concediu, se umflă el în pene. Așa că mă duc p-acasă, să văd câți copii mi-a mai făcut nevasta!

Jensen dădu serios din cap.

— Iar te-au pus pe liber, hai? Beție în timpul serviciului și alte chestii de-astea. De! Dacă te-ai fi dus, ca mine, la Y.M.C.A.…

Dingle se strâmbă a batjocură.

— Y.M.C.A. are sediu aici?

— Azi e sâmbătă, nu? bombăni Jensen. Și pe ce vapor ai fost?

— Pe un fel de turism, răspunse el în doi peri. Am făcut toate insulele de-acolo, de jos.

— Căpitan?

— Unu van Toch, olandez, sau naiba știe ce!

Suedezul Jensen clipi din ochi, gânditor.

— Stai, stai! Căpitan van Toch, zici? Păi am fost și eu cu ăsta, înainte cu ani, măi frate-miu. Vasul: *Kandong Bandoeng*. Linia: de la dracu' la Scaraoțchi. Chel, burtos, înjură și în malaeză, ca să fie și mai și îl cunosc bine!

— Și-atunci era așa, într-o ureche?

Suedezul scutură din cap.

— Nu, bătrânul Toch e *all right*.

— Și pe vremea aia își plimba salamandrele cu el?

— Nu.

Jensen șovăi puțin.

— Am auzit eu ceva despre asta… La Singapore. Îi tot da unu' cu gura…

Irlandezul se simți într-un fel jignit.

— Astea nu-s bârfeli, Jensen. Chestia cu salamandrele e adevăru-adevărat, pe ochii mei!

— Păi și ăla din Singapore tot așa zicea, bombăni suedezul. Și a încasat-o, adăugă el cu satisfacție.

— Dar lasă-mă să-ți povestesc! se apără Dingle. Eu, măi frate-miu, cred că am de unde să știu. Am văzut doar cu ochii mei znameniile alea.

— Și eu, mormăi Jensen. Așa, negre, cu coadă, ptiu, cam de un metru șaizeci, și umblă două câte două. Știu.

— Brr, ți se face părul măciucă! se cutremură Dingle.

— Și pline de negi, măi frate-miu. Măiculiță-Doamne, eu n-aș pune mâna pe ele! Cred c-or fi și otrăvitoare!

— De ce? întrebă suedezul.

— Păi eu am servit pe vapoare unde era omor de lume. Pe *over* și *lowerdeck* numai bărbați, numai femei și socoteli de-astea… jucau cărți, dansau. Eram acolo fochist, știi? Acu' să-mi spui și mie, măi guguștiucule, ce-i mai otrăvitor?

Dingle scuipă.

— Dacă ar fi aligatori, n-aș zice. Odată am dus niște șerpi la o menajerie, acolo, în Bandjermasin. Ce mai puțeau! Dar salamandrele astea, Jensen, prea sunt de tot! Ziua mai merge; ziua stau în apă în vasele alea, dar noaptea ies afară, lipa-lipa, lipa-lipa… Mișună pe tot vaporul. Stau așa pe picioarele dindărăt și se uită după tine…

Irlandezul își făcu semnul crucii.

— Fac „ts, ts, ts" la om, ca damele din Hong-Kong. Să nu zic vorbă mare, dar eu cred că nu-i de-a bună cu ele! De nu s-ar fi găsit atât de greu o slujbă, n-aș fi stat acolo niciun ceas, Jensi. Niciun ceas!

— Aha! făcu Jensen. De-aia te întorci la mămițica…

— Se mai întâmplă. Omul trebuie să se îmbete zdravăn ca să poată sta acolo, și știi, pe chestia asta căpitanul e câine! O dată a ieșit cu scandal, zicea că am lovit o dihanie de-aia. Ei da, am pocnit-o, ah, și încă cu ce sete, măi frate-miu, până i-am rupt șira spinării. Să-l fi văzut pe bătrân: odată s-a învinețit, m-a ridicat de gât și era cât pe aci să mă azvârle-n apă, dacă nu era matelotul Gregory. Îi știi?

Suedezul dădu din cap în semn de încuviințare.

— Ajunge, dom'le, destul! a zis Gregory și mi-a turnat în cap un hârdău cu apă. Iar la Kokopo am debarcat.

Dingle scuipă în mare, lung și scârbit.

— Bătrânului îi păsa mai mult de znameniile lui decât de oameni. Știi că le-a învățat să vorbească? Pe ochii mei! Se închidea ore întregi cu ele și le vorbea. Credeam că le dresează pentru circ. Dar să vezi că după aia le dădea drumul în apă. Oprea lângă vreun amărât de ostrov, se ducea cu barca la mal și măsura adâncimea; apoi se închidea în tancurile alea, deschidea chepengurile din pântecele vasului și lăsa znameniile-n apă. Măi frate-miu, să le fi văzut cum săreau pe ferestruicile alea una după alta, ca niște foci dresate, câte zece, câte douăzeci... Pe urmă, noaptea, bătrânul Toch se ducea la mal cu niște lădițe. Ce avea în ele nu trebuia să știe nimeni. Apoi o pornea mai departe. Așa-i cu bătrânul Toch, Jensi. S-a țicnit! S-a țicnit de tot!

Ochii lui Dingle erau ficși.

— Măiculiță-Doamne, Jensi, tare mai mi-era frică! Beam, măi frate-miu, beam ca un nebun; și noaptea când le auzeam lipăind prin tot vaporul și le vedeam umblând pe picioarele dindărăt... și făcând „ts, ts, ts"... mi se părea câteodată că totul mi se trage așa, din beție. Am mai avut eu o dată o chestie d-asta la *Frisco*[17], știi când, Jensen, dar atunci vedeam numai păianjeni. *De-li-rium*, au zis doctorii de la spitalul marinei. Așa că, nu mai știu. Pe urmă l-am întrebat pe Big Bing dacă a văzut și el noaptea ceva, și el a zis că a văzut. Zicea că a văzut cu ochii lui cum o salamandră a apucat clanța și a intrat în cabina căpitanului. Nu știu: Joe bea și el zdravăn. Ce crezi, Jensen, avea și Joe *delirium*?

Suedezul Jensen ridică din umeri.

— Și neamțul ăla, Peters, zicea că la Manihiki Islands, când l-a dus la țărm, s-a ascuns după stânci și s-a uitat să vadă ce face căpitanul cu lădițele alea. Și zicea că salamandrele le-au deschis singure, când bătrânul le-a dat o daltă! Și știi ce era în lădițe? Zice că erau cuțite, măi frate, auzi? Niște cuțite așa de lungi, și harpoane, și chestii de-astea. Eu nu prea-l cred pe Peters, că are bicicletă pe nas, da' oricum, ce aiureală! Tu ce zici?

Lui Jensen i se umflară vinele pe frunte.

---

[17] San Fancisco.

— Eu zic – bodogăni el – că neamțu tău își bagă nasu’ unde nu-i fierbe oala, pricepi? Și-ți mai spun că nu-l sfătuiesc s-o mai facă.

— Dacă-i așa, atunci scrie-i! râse irlandezul.

— Cea mai sigură adresă e în iad. Acolo primește scrisoarea la sigur.

— Și știi ce mi se mai pare curios? Că bătrânul Toch se duce din când în când să-și viziteze salamandrele, acolo unde le-a lăsat. Pe ochii mei, Jensi! Noaptea se duce cu barca la țărm și se întoarce tocmai dimineața. Zi și tu, după cine ar putea să se ducă acolo? Și-apoi, ce are în pachețelele alea pe care le trimite în Europa? Uite-așa un pachețel de mare, și îl asigură până la o mie de livre.

— De unde știi? se încruntă suedezul, întunecându-se și mai mult.

— Știu eu ce știu, adăugă Dingle șovăitor. Și știi de unde-și aduce căpitanul salamandrele? Din Devil Bay! Din golful dracilor, Jensi! Am acolo un cunoscut, e agent, om cu glagore la cap, măi băiete, care mi-a spus că astea nu sunt salamandre dresate. Da’ de unde! S-o spui lu’ mutu’ că astea-s animale ca toate animalele! Nu-mi umbla mie cu chestii de-astea. Pricepi?

Domnul Dingle clipi din ochi, atotștiutor.

— Așa-i, Jensen, ca să știi! Mie ți-ai găsit tu să-mi spui că van Toch e *all right*!

— Ia mai zi o dată! răcni înspăimântător lunganul de suedez.

— Dacă bătrânul Toch ar fi *all right*, n-ar umbla prin lume cu dracii ăia după el… și nu i-ar semăna pe toate insulele, ca păduchii în blană, Jensi! Cât am fost cu el, a împrăștiat vreo miișoară de salamandre. Bătrânul Toch și-a vândut sufletul, ascultă-mă pe mine ce-ți spun. Asta-i. Și eu știu ce-i dau în schimb dracii ăia! Rubine, perle și chestii de-astea! A, credeai că pe gratis face ce face?

Jens Jensen se înnegri.

— Și ce-ți pasă ție? strigă el și izbi cu pumnul în masă. Să nu-ți bagi nasul unde nu-ți fierbe oala!

Micul Dingle sări în sus de spaimă.

— Vai de mine, Jensen – bâigui el înnebunit – ce ți-a venit așa deodată… Eu am spus ce-am văzut. Și dacă vrei, atunci mi s-o fi părut. Dacă vrei, spun că a fost *delirium*. Să nu te superi pe mine, Jensen, doar știi că am mai avut o dată la *Frisco*. Doctorii

de la spitalul marinei spuneau că e un caz grav. Pe ochii mei, mi s-a părut că am văzut salamandre, sau draci, sau mai știu eu ce, dar n-a fost nimic!

— Ba au fost, Pat, zise suedezul întunecat. Le-am văzut și eu.

— Nu, Jensen! insistă Dingle. Ai avut și tu *delirium*. Bătrânul Toch e *all right*, dar ce i-o fi venit să umble cu dracii ăia prin lume? Știi ce? Când am să ajung acasă, am să dau un acatist pentru sufletul lui. Dracu’ să mă ia, Jensen, dacă nu dau un acatist!

— În religia noastră – mormăi Jens melancolic – nu se fac chestii de-astea. Și-apoi tu ce crezi, Pat?… Acatistele astea… or fi bune la ceva?

— Cum să nu fie, vericule, sunt grozave! strigă irlandezul. Eu am auzit la noi chestii grele de tot… și a ajutat! La draci și la istorii de-astea merge, știi?

— Am să dau și eu un acatist, unul catolic, se hotărî Jens Jensen. Pentru *captain* van Toch. Dar aici, la Marsilia. Cred că aici, în biserica aia mare, o să-mi lase mai ieftin, așa, ca în preț de fabrică.

— Se poate, dar slujba irlandeză e mai bună. La noi, măi frate-miu, sunt niște popi dați dracului, știu să vrăjească. Taman ca fachirii sau ca păgânii.

— Uite, Pat – zise Jensen – eu ți-aș da doisprezece franci pentru chestia asta… Dar tu ești bețiv și ai să-i bei.

— Jensi, n-aș face nici mort un păcat ca ăsta! Dar stai, ca să mă crezi, am să-ți dau pentru ăști doisprezece franci o chitanță. Vrei?

— Așa mai merge, încuviință suedezul, căruia îi plăcea ordinea.

Dingle împrumută un petic de hârtie și un creion și se întinse cu ele pe toată masa.

Chitanță

con firm prin Acaasta
că am primit de La
Jen Jensen 12 franci .
Pentru slujba De Sufletul
căpitanului Toch

Pat Dingle

— E bine așa? întrebă Dingle nesigur. Și care dintre noi trebuie să păstreze foaia la el?

— Păi sigur că tu, boule! spuse suedezul. E la mintea cocoșului!

— Așa-i, ca să nu uite omul că a primit banii!

Acești doisprezece franci Dingle i-a băut la Havre, și în loc să plece undeva, în Irlanda, s-a dus la Djibuti; pe scurt, slujba cu pricina nu a avut loc, iar ca urmare, în mersul firesc al lucrurilor n-a intervenit nicio putere supranaturală.

6
IAHTUL DIN LAGUNĂ

Mr. Abe Loeb clipea privind apusul soarelui; ar fi vrut să exprime într-un fel, să cuprindă în vorbe frumusețea tabloului, însă drăgălașa Li, alias Miss Lily Valley, pe numele adevărat domnișoara Nowak, sau pe scurt Li cu părul de aur, White Lily, Lilian cu picioare lungi, cum i se mai spunea celor șaptesprezece primăveri ale sale, dormea încovrigată ca un cățel pe nisipul cald, învelită în halatul său de baie pufos.

De aceea Abe nu spunea nimic despre frumusețea lumii; oftă doar, mișcându-și degetele picioarelor goale între care intraseră firicele de nisip.

Pe mare se află un iaht numit *Gloria Pickford;* iahtul îl căpătase Abe de la papa Loeb, drept răsplată că și-a trecut examenele la Universitate.

Papa Loeb e un om de treabă. Jesse Loeb, magnatul cinematografiei și așa mai departe. „Abe, zise bătrânul domn, invită-ți câțiva prieteni sau prietene și caută să cunoști și tu ceva din lumea asta!” Papa Jesse e grozav de bun. Acolo pe mare, deci, pe întinderea de sidef, plutește *Gloria Pickford*, iar aici, pe nisipul cald, doarme drăgălașa Li. Abe oftează de fericire. „Doarme ca un prunc, sărăcuța!”

Mr. Abe dorește nespus s-o apere în vreun fel. „De fapt, ar trebui să mă căsătoresc cu ea”, gândește tânărul domn Loeb, și simte în inimă o apăsare plăcută și dureroasă, efect al gravei deciziuni luate și al unui sentiment de teamă în același timp.

Probabil că mama Loeb nu va fi de acord, iar papa Loeb are să dea din mâini, spunând: „Ești nebun, Abe!” Pe scurt, ce să te înțelegi cu babacii!

Și Mr. Abe, oftând cu tandrețe, învelește glezna albă a drăgălașei Li cu colțul halatului de baie. „Ce prostie, gândește el nemulțumit, să am niște picioare atât de păroase! Dumnezeule, ce frumos e, cât e de frumos aici! Păcat că nu vede și Li!”

Mr. Abe îi admiră perfecta linie a șoldurilor și, printr-o asociație de idei oarecum neclară, începe să se gândească la artă. Drăgălașa Li e de fapt artistă. Actriță de cinema. N-a jucat încă în niciun film, dar a luat hotărârea neclintită de a deveni cea mai mare vedetă de cinema a tuturor veacurilor; și când își pune Li în cap ceva... Tocmai asta nu pricepe mama Loeb: o

artistă e... o artistă, nu poate fi ca fetele celelalte. Și, la urma urmei, celelalte fete nu sunt cu nimic mai bune, hotărăște Mr. Abe. De pildă, Judy. Fată bogată... Parcă nu știu eu că Fred se duce în cabina ei! În fiecare noapte, poftim, pe când eu și Li... E simplu! Li, nu-i așa?

De fapt, n-am nimic împotrivă! Fred, zis Basebalistul, o merită, e colegul meu de Universitate, își spune Abe mărinimos. Dar chiar așa, în fiecare noapte?! O fată atât de bogată n-ar trebui să se poarte astfel. Mai ales o fată dintr-o familie cum e a lui Judy. Și Judy nu-i nici măcar artistă."

„Oare ce-și tot șoptesc fetele astea uneori? își amintește Abe. Și cum le mai lucesc ochii, și ce chicotesc! Eu nu vorbesc niciodată cu Fred despre lucruri de-astea". „Li n-ar trebui să bea atâtea *cocktail*-uri! După asta nu mai știe ce spune. Ca azi, de exemplu, după-amiază, degeaba m-am rugat de ea!" „Mă gândesc cum s-a mai certat cu Judy, când am vrut să vedem care dintre ele are picioare mai frumoase! Se înțelege că Li. Mie-mi spuneți?"

„Și Fred, ce i-o fi venit, să facem concurs de picioare frumoase! Tâmpită idee! Asta are rost la *Palm Beach* de pildă, dar nu în societate! Și fetele... Poate că n-ar fi trebuit să-și ridice așa sus fustele. De li s-ar fi văzut numai picioarele... Măcar Li nu trebuia. Și tocmai în fața lui Fred! Și o fată așa bogată ca Judy, nici ea n-ar fi trebuit, nu șade frumos!

Dar și eu, cred că n-ar fi trebuit să-l chem pe căpitan să fie arbitru. A fost o prostie. Cum s-a înroșit căpitanul și cum i s-au mai zbârlit mustățile spunând: «Iertați-mă, domnule!» și a trântit ușa. Penibil! Îngrozitor de penibil! Și căpitanul nu trebuia să fie așa brutal. La urma urmelor e iahtul meu, nu? Adevărat, căpitanul nu are cu el nicio iubită; cum i-o fi venind și lui, săracu', să asiste la chestii de-astea? Adică, n-are încotro și e singur! Și Li, de ce-a plâns când Fred a spus că Judy are picioare mai frumoase? Pe urmă a zis că Fred e prost-crescut și că i-a stricat tot cheful... Biata Li!

Ei, și acum fetele nu-și mai vorbesc. Și când am vrut să discut cu Fred, Judy l-a chemat la ea ca pe un cățel. Și Fred e prietenul meu cel mai bun. Cred și eu, dacă e amantul lui Judy, trebuia să spună că ea are picioare mai frumoase. Așa e, dar nu trebuia s-o spună cu atâta tărie. N-a avut tact față de biata Li; are dreptate Li că Fred e grosolan și îngâmfat. Teribil de grosolan! În

definitiv, eu altfel mi-am închipuit călătoria asta. Dracu’ l-a mai adus și pe Fred aici!”

Vânturând în mâini nisipul plin de scoici, Mr. Abe își dă seama că nu-l mai îmbată întinderea sidefie a mării, ci că mai degrabă e trist și amărât, al naibii de trist și de amărât.

Îi e urât și se simte prost dispus. Papa Loeb i-a spus: „Ai grijă să vezi și tu lumea!” A văzut oare măcar o parte din ea?

Mr. Abe încearcă să-și amintească ce-a văzut de fapt, dar nu izbutește s-o vadă decât pe Judy, pe iubita Li arătându-și picioarele, și pe Fred, lat în umeri, stând pe vine în fața lor.

Abe se întunecă și mai mult. „Cum se cheamă oare insula aia de corali?”

„Taraiva, a spus căpitanul. Taraiva sau Tahuara sau Taraihatuara-ta-huara…”

„Ce-ar fi dacă ne-am întoarce și i-am spune lui *old* Jesse: «*Dad*, noi am fost până la Taraihatuara-ta-huara»”?

„Măcar de nu l-aș fi chemat pe căpitan! se tânguie Mr. Abe. Trebuie să vorbesc cu Li, să nu mai facă figuri de-astea!

Dumnezeule, de ce-oi fi iubind-o atât? Când se scoală, am să vorbesc cu ea. Îi spun că am putea să ne căsătorim.”

Mr. Abe are ochii plini de lacrimi. Doamne, asta e iubire, durere? Sau durerea aceasta fără margini e tocmai iubire?

Pleoapele strălucitoare ale drăgălașei Li, fardate cu albastru și diafane, subțiri ca niște scoici fragile, tremurară.

— Abe… se aude glasul ei somnoros. Știi la ce mă gândeam? Că aici, pe insula asta, s-ar putea face un film co-lo-sal!

Mr. Abe își presară cu nisip sărmanele lui picioare păroase.

— Grozavă idee, iubito! Și ce film?

Iubita Li își deschise nemărginiții ei ochi albaștri.

— Uite cum… Închipuie-ți că eu aș fi pe insula asta Robinson. O femeie Robinson… Nu-i o idee grozavă?

— Da, convine Mr. Abe nesigur. Și cum ai fi ajuns pe insulă?

— Foarte bine, adăugă dulcele ei glăscior. Simplu! Știi, iahtul nostru ar fi naufragiat într-o furtună, și voi v-ați fi înecat, tu, Judy, căpitanul și toți ceilalți.

— Și Fred? Păi Fred înoată ca un pește!

Fruntea netedă se posomorăște.

— Atunci pe Fred trebuie să-l mănânce un rechin. Ăsta ar fi un detaliu minunat! bate din mânuțe drăgălașa Li. Fred are un corp înnebunitor de frumos, nu găsești?

Mr. Abe oftează.

— Ei și?

— Pe mine m-ar fi adus leșinată la țărm valurile… Aș avea pe mine pijamaua aia albastră, cu dungi, care ți-a plăcut ție atât de mult alaltăieri seară!

Printre pleoapele delicate, Li îi aruncă o privire teribil de expresivă, de seducătoare.

— De fapt, filmul ar trebui să fie tehnicolor, Abe. Toți spun că la părul meu blond albastrul merge fantastic!

— Și cine-ar trebui să te găsească? întrebă Mr. Abe concret.

Drăgălașa Li reflectă o clipă.

— Nimeni. Altfel, dacă aici ar fi oameni, n-aș fi Robinson, spune ea cu o logică surprinzătoare. Tocmai de aceea ar fi un rol atât de minunat, Abe, că aș fi mereu singură! Închipuiește-ți-o pe Lily Valley în rolul principal și unic!

— Și ce-ai face tot filmul?

Li se proptește în cot.

— La asta mă și gândeam. M-aș scălda în mare și aș cânta pe stânci.

— În pijama?

— Fără pijama! spune ea. Nu crezi că ar fi un succes formidabil?

— Doar n-ai de gând să joci tot filmul goală? bombăne Abe, cu un viu sentiment de dezaprobare.

— Și de ce nu? se miră ea cu nevinovăție. Ce găsești rău în asta?

Mr. Abe mormăie ceva de neînțeles.

— Și pe urmă… – gândește Li cu glas tare – stai, c-am găsit! Pe urmă m-ar fura o gorilă. Știu o gorilă neagră, păroasă!

Mr. Abe se înroșește și încearcă să-și îngroape și mai adânc picioarele în nisip.

— Bine, dar pe-aici nu sunt gorile! protestează el cam fără vlagă.

— Ba sunt. Aici sunt fel de fel de animale. Trebuie să privești lucrurile din punct de vedere artistic, Abe! Gorila ar face un efect teribil alături de tenul meu. Ai observat ce păr are Judy pe picioare?

— Nu, spuse Abe, torturat de acest subiect.

„Oribile picioare!” gândește drăgălașa Li, și-și privește pulpele.

— Și în timp ce gorila m-ar purta în brațe, din junglă ar apărea un tânăr și superb sălbatic, care dintr-o lovitură ar omorî-o!

— Și cum ar fi îmbrăcat?

— Ar avea un arc, hotărăște ea fără șovăire. Și pe cap o coroană! Sălbaticul m-ar lua și m-ar duce în tabăra canibalilor.

— Dar aici nu-i niciun canibal, încearcă Abe să apere onoarea micului ostrov Tahuara.

— Ba sunt! Și canibalii ar vrea să mă sacrifice pentru ritualurile lor, în care timp ar cânta cântece havaiene. Știi, din acelea pe care le cântă negrii în restaurantul *Paradise*. Și tânărul canibal s-ar îndrăgosti de mine! suspină drăgălașa Li cu ochii larg deschiși, extatici… Și pe urmă s-ar îndrăgosti de mine încă un sălbatic… ar putea să fie chiar căpetenia canibalilor… și pe urmă un alb…

— Și albul de unde-ar răsări? întrebă Abe precaut.

— Ar fi prizonierul lor. Ar putea să fie un tenor celebru, căzut în mâinile sălbaticilor. Asta, ca să poată cânta în film!

— Și… cum ar fi îmbrăcat?

Drăgălașa Li își privește degetele mari de la picioare.

— Ar trebui să fie… bineînțeles… îmbrăcat așa, ca sălbaticii.

Mr. Abe întoarce capul spre ea.

— Iubito, asta n-o să meargă. Toți tenorii vestiți sunt îngrozitor de grași.

— Păcat! se plânge drăgălașa Li. Atunci rolul să-l joace Fred, și tenorul să cânte numai. Știi, prin sincronizare, cum se face de obicei în filme.

— Bine, dar parcă pe Fred îl mâncase un rechin…

Drăgălașa Li se întristează.

— Ah, și tu, Abe, ești atât de prozaic! Cu tine nu se poate vorbi despre artă. Și căpetenia canibalilor m-ar lega toată, toată cu șiraguri de perle!

— De unde le-ar lua?

— Aici sunt o sumedenie de perle, îl asigură Li. Și Fred ar boxa de gelozie cu el pe stânci, deasupra valurilor spumegânde ale mării. Fred, ca siluetă profilată pe cer, ar fi minunat, nu crezi? Așa-i că e o idee colosală? Și ar cădea amândoi în mare.

Iubita se înseninează.

— Acum ar putea să intre detaliul cu rechinul. Judy ar turba dacă Fred ar juca în film cu mine! Și eu m-aș mărita cu frumosul canibal.

Li cu părul de aur sare în sus, bătând din palme de bucurie.

— Am sta aici pe țărm… în apus de soare… goi cu desăvârșire… și filmul s-ar termina pe nesimțite.

Li își aruncă halatul de baie.

— Mă duc în apă.

— …Nu ți-ai luat costumul! îi atrage Abe atenția speriat, privind spre iaht, să vadă dacă nu se uită cineva; dar drăgălașa Li a și pornit în pas de dans pe nisip, către lagună.

„…De fapt, îmbrăcată îi stă mai bine, răsună deodată un glas brutal, rece și critic în tânărul bărbat.” Abe, distrus de lipsa lui de extaz amoros, se simte aproape vinovat; „însă… *well* când Li e îmbrăcată cu rochița și pantofiorii e… *well*, oarecum mai frumoasă.” „Poate vrei să spui mai decentă”, se împotrivește Abe glasului critic.

„*Well* și asta! Și mai drăgălașe! De ce se leagănă așa de caraghios? De ce îi tremură așa carnea pe pulpe? De ce așa și pe dincolo?…”

„Încetează! se apără Abe îngrozit. Li e cea mai frumoasă fată din câte au existat pe pământ! Și o iubesc la nebunie…”

„Chiar când n-are nimic pe ea?” insinuează glasul rece și critic.

Abe întoarce ochii și se uită la iahtul din lagună. „Ce frumos e, ce profil elegant! Păcat că Fred nu-i aici! Cu Fred s-ar putea vorbi de frumusețea iahtului!”

În timpul acesta drăgălașa Li a îngenuncheat în apă și cântă, cu mâinile întinse spre soarele ce apune. „De-ar termina o dată dracului cu baia! gândește Abe enervat. Totuși era frumoasă când dormea aici, adunată ghem și înfășurată în halat, cu ochii închiși. Drăgălașa Li!”

Și Abe, înduioșat, îi sărută mâneca halatului de baie. Da, grozav o mai iubește! Atât de mult, că-l doare.

Deodată, un țipăt ascuțit se aude dinspre lagună. Abe se ridică în genunchi, să vadă mai bine. Drăgălașa Li țipă, face cu mâna și fuge spre țărm, împleticindu-se, împiedicându-se și stropind apa în jur… Abe sare și pornește spre ea.

— Ce e, Li?

„Ia te uită ce caraghios merge! observă glasul rece și critic. Prea-și aruncă picioarele. Prea bate aerul cu mâinile. Pe scurt, nu-i frumos. Și pe deasupra mai și cotcodăcește, da, cotcodăcește!”

— Ce ți s-a întâmplat, Li? strigă Abe, sărindu-i în ajutor.

— Abe, Abe…

Drăgălașei Li îi clănțănesc dinții. Și, hop, i se atârnă de gât, udă și rece!

— Abe, acolo… acolo… era un animal!

— N-a fost nimic, o liniștește Abe. Mai curând vreun pește.

— Avea un cap îngrozitor! geme iubita, ștergându-și nasul ud de pieptul lui.

Abe ar vrea s-o bată părintește pe umeri, dar pe corpul ud parcă prea se aude tare.

— Haide, haide – mormăie el – uită-te! Nu mai e nimic acolo.

Li privește spre lagună.

— A fost îngrozitor! suspină ea și deodată începe să strige: Acolo… acolo… vezi?

Un cap negru cu un bot ce se închide și se deschide mereu se apropie încet de țărm. Clănțănind din dinți, isteric, drăgălașa Li o ia la fugă, disperată, îndepărtându-se de apă.

Abe se află în dilemă. „Să fug după Li, ca să nu-i fie teamă? Sau să rămân aici, ca să-i arăt că nu mi-e frică de bestia asta?” Se hotărăște totuși să rămână. Pășește mai spre mal, până atinge apa cu piciorul și, cu pumnii strânși, privește în ochii animalului.

Capul negru a rămas pe loc, se leagănă ciudat și face:

— Ts, ts, ts!

Lui Abe îi e cam frică, dar nu vrea s-o arate.

— Ce e? se răstește ei spre capul cel negru.

— Ts, ts, ts! face animalul.

— Abe, Abe, A-be! urlă drăgălașa Li.

— Vin! strigă Abe, și încet (ca să nu se spună că-i e frică) se îndreaptă spre fată.

Dar se mai oprește o dată și se uită încruntat la mare.

Pe țărm, în locul unde marea își țese pe nisip veșnica și totuși efemera dantelă, stă pe picioarele dindărăt o dihanie întunecată cu un cap rotund, și-și tot răsucește corpul.

Abe rămâne pe loc, cu inima zvâcnindu-i în piept.

— Ts, ts, ts! face animalul.

— A-be! se tânguie drăgălașa Li, pe jumătate leșinată.

Abe se retrage pas cu pas, fără a scăpa din ochi animalul care nu se mișcă; doar capul și-l întoarce după el. În sfârșit, Abe

ajunge la iubita lui, care zace cu fața la pământ și plânge îngrozită, cu sughițuri.

— Asta e… un fel de focă, spune Abe nesigur. Ar trebui să ne întoarcem pe iaht, Li!

Li însă tremură toată.

— Nu-i nimic periculos, întărește Abe.

Ar vrea să îngenunche lângă Li, dar trebuie să rămână în picioare, cavalerește, între ea și monstru.

„De n-aș fi numai în costum de baie, gândește el, și de-aș avea măcar un briceag! Sau de-ar găsi vreun băț…”

Între timp, începe să se întunece. Animalul mai face vreo treizeci de pași și rămâne locului. În urma lui, cinci, șase, opt animale asemănătoare apar din mare și, clătinându-se, legănându-se, lipăie spre locul în care Abe își păzește iubita.

— Nu te mai uita, Li! șoptește Abe, cu totul inutil, fiindcă Li nu s-ar uita într-acolo pentru nimic în lume.

Din mare se ivesc mereu alte umbre ce înaintează într-un semicerc larg. S-au strâns vreo șaizeci, numără Abe. Obiectul acela de culoare deschisă e halatul de baie al iubitei. Halatul în care dormea cu câteva clipe în urmă… Între timp, animalele au ajuns la halatul de baie care zace în nisip, larg desfăcut.

Aici Abe face un gest fără sens și totuși normal. Acționează întocmai ca celebrul cavaler al lui Schiller, care a intrat în cușca leului să ridice mănușa doamnei sale. Oricum ar fi, sunt anumite lucruri de la sine înțelese, și totuși fără rost, pe care bărbații le vor face cât va fi lumea!

Fără a se mai gândi, cu capul sus și pumnii strânși, Mr. Abe Loeb se avântă în mijlocul dihăniilor, după halatul de baie al drăgălașei Li.

Animalele se retrag puțin, dar nu fug. Abe ia halatul, îl aruncă peste braț, ca un torero, și așteaptă.

— A-be! se văicărește în urma lui Li, disperată.

Mr. Abe simte în el o putere și un curaj nemărginit.

— Ei, ce e? înfruntă el dihăniile, și mai face un pas spre ele. La urma urmelor, ce vreți?

— Ts, ts, ts! plescăie una din ele, apoi cu un fel de orăcăit bătrânesc latră: Naif!

— *Naif*! se aud alte lătraturi.

— *Naif*! *Naif*!

— A-be!

— Nu te teme, Li! strigă Abe.

— Li! se aude un lătrat în fața lui, Li, Li, A-be!

Abe ca-n vis:

— Ce e?

— *Naif*!

— A-be, se lamentează iubita Li. Vino încoace!

— Imediat. *Knife* ziceți? Dar n-am niciun cuțit! Nu vă fac nimic. Ce mai vreți?

— Ts, ts, ts! plescăie animalul și înaintează legănându-se spre el.

Abe, cu halatul pe mână, se proptește bine pe picioare și nu se clintește din loc.

— Ts, ts, ts!

— Ce vrei?

I se pare că animalul îi întinde laba din față, și asta nu-i place.

— Ce e? întreabă ceva mai cu asprime.

— *Naif*! latră animalul și scapă din labă ceva alburiu ca o picătură.

Dar nu sunt picături, fiindcă se rostogolesc pe jos.

— Abe! se jelește Li. Nu mă lăsa aici!

Lui Mr. Abe nu-i mai e frică.

— Dă-te la o parte! zice, și atinge animalul cu halatul de baie.

Animalul se retrage în grabă, stângaci. Acum Abe poate să se îndepărteze onorabil, ca să vadă Li cât e de curajos. Se apleacă, curios să știe ce e cocoloșul acela alburiu, pe care l-a scăpat animalul din labă. Sunt trei biluțe tari, netede, mate și strălucitoare.

Mr. Abe le apropie mult de ochi, fiindcă s-a înserat.

— Uite, vin! strigă Mr. Abe. Și, să știi, am ceva pentru tine! Li, Li, îți aduc ceva!

Învârtind deasupra capului halatul de baie, Mr. Abe Loeb merge pe țărm ca un zeu tânăr. Li stă ghemuită pe vine și dârdâie.

— Lily Valley, zeii mării, sau tritonii, au venit să-ți aducă omagiul lor! M-au rugat să-ți transmit din partea lor că din ziua în care Venus s-a născut din spuma mării nicio artistă nu le-a făcut o impresie mai extraordinară decât tine. Și, ca dovadă a admirației lor, îți trimit – și Abe întinse mâna – trei perle. Ia privește!

— Nu mai flecări, Abe! pufnește drăgălașa Li.

— Serios, Li! Uită-te! Sunt perle adevărate!
— Să văd! se smiorcăie Li și își întinde degetele tremurânde spre boabele alburii. Abe – oftează ea – dar astea sunt perle! Le-ai găsit în nisip?
— Dar, dragă Li, perlele nu se găsesc în nisip.
— Ba se găsesc, afirmă iubita. Vezi, ți-am spus eu că pe-aici sunt o groază de perle!
— Perlele cresc într-un fel de scoici, sub apă! zice Abe aproape cu siguranță. Pe onoarea mea, Li, că ți le-au adus tritonii! Te-au văzut când te scăldai, au vrut să ți le dea personal, dar dacă ți-a fost frică de ei…
— Dacă sunt așa urâți! face Li. Abe, perlele astea sunt minunate! Îmi plac teribil perlele!
„Acum e frumoasă! observă glasul critic. Cum stă așa, îngenuncheată, cu perlele în palmă, da, e drăguță, ce-i al ei, e-al ei.”
— Abe, și chiar așa, mi le-au adus… animalele acelea?
— Nu sunt animale, iubito, sunt zei marini și se numesc tritoni.
Iubita nu se arată prea mirată.
— Drăguț din partea lor, nu?
— Grozav de drăguț! Ce crezi, Abe, n-ar trebui să le mulțumesc într-un fel?
— Nu-ți mai e frică de ei?
Drăgălașa Li se scutură.
— Ba mi-e frică. Abe, te rog, ia-mă de aici!
— Atunci, uite ce e – spune Abe – trebuie să ajungem la barcă. Hai, și nu te teme!
— Bine, dar… dar ne stau în drum! zice ea clănțănind din dinți. Abe, n-ai vrea să te duci singur? Dar să nu mă lași nici pe mine singură!
— Te trec în brațe, propune Mr. Abe eroic.
— Așa mai merge, geme iubita.
— Dar ia-ți halatul pe tine! bombăne Abe.
— Imediat! – Domnișoara Li își aranjează cu amândouă mâinile faimosul păr de aur. – Nu sunt groaznic de ciufulită? Abe, n-ai la tine un ruj?
Abe îi pune halatul pe umeri.
— Mai bine hai, Li!
— Mi-e frică! suspină ea.

Mr. Abe o ridică în brațe. „Li pare ușoară că un fulg, dar, drace, e mai grea decât s-ar zice! îi șopti lui Abe la ureche glasul cel rece și critic. Și acum ai amândouă mâinile ocupate, băiete! Dacă ne atacă dihăniile, ce ne facem?”

— N-ai vrea să fugi mai repede? îi propune iubita.

— Ba da, gâfâie Mr. Abe, împleticindu-se.

Seara coboară repede. Abe se apropie de semicercul larg al animalelor.

— Mai iute, Abe, hai, hai! îl îndeamnă în șoaptă Li.

Animalele încep să-și legene partea de sus a corpului cu mișcarea lor caracteristică, unduitoare.

— Hai iute, mai iute! geme iubita, bătând isteric din picioare, și unghiile ei lăcuite, de un roșu scânteietor, se înfig în gâtul lui Abe.

— Ei drăcie, Li, fii cuminte! strigă Abe.

— *Naif*! latră animalele lângă el. Ts, ts, ts! *Naif*, Li *naif*, *naif*, *naif*, Li!

Au străpuns semicercul, Abe simte că i se taie picioarele și cade în nisipul jilav.

— Poți să mă lași jos! răsuflă drăgălașa Li tocmai în clipa în care pe Abe îl părăsesc de tot puterile.

Abe gâfâie și își șterge cu antebrațul nădușeala de pe frunte.

— Du-te repede la barcă! ordonă drăgălașa Li.

Cercul de umbre întunecate se întoarce acum cu fața spre Li și se apropie.

— Ts, ts, ts! *Naif*! *Naif*! Li!

Dar Li nu țipă. Li n-o ia la goană. Li își înalță brațele spre cer și halatul de baie îi cade de pe umeri. Li, goală, face semne, cu amândouă mâinile, umbrelor unduitoare, trimițându-le bezele. Pe buzele ei tremurătoare a apărut ceva care se numește de obicei „un zâmbet fermecător”.

— Ce dulci sunteți! rostește glăsciorul ei tremurător.

Și mâinile ei albe se întind din nou către umbrele ce se leagănă.

— Vino de-mi ajută, Li! bombăne Abe puțin brutal, împingând barca mai departe în apă.

Iubita Li își ridică halatul de baie.

— La revedere, scumpilor!

Umbrele încep să plescăie prin apă.

— Hai, Abe, mai repede! șuieră drăgălașa Li, chircindu-se în barcă. Iar vin!

Mr. Abe Loeb se chinuie zadarnic să împingă barca în apă. Unde mai pui că trebuie s-o împingă, o dată cu ea, și pe domnișoara Li, care își flutură mâna în semn de rămas bun.

— Du-te în partea cealaltă, Abe, nu mă văd!

— *Naif*, ts, ts, ts! A-be!

— *Naif*, ts, naif!

— Ts, ts!

— *Naif*!

În sfârșit, barca începe să se legene pe valuri. Mr. Abe sare în ea și se opintește din toate puterile în vâsle. O vâslă se lovește de un corp moale.

Drăgălașa Li răsuflă adânc.

— Vai, ce nostime sunt, Abe! Ți-a plăcut figura? Am făcut-o perfect, nu?

Mr. Abe vâslește din răsputeri spre iaht.

— Pune-ți halatul ăla pe tine, Li! zice el sec.

— Eu cred că a fost un succes monstru! chicotește domnișoara Li. Și perlele alea, Abe! Ce crezi, cam ce preț să aibă?

Mr. Abe se oprește o clipă din vâslit.

— Eu cred că n-ar trebui să te arăți așa, iubito!

Domnișoara Li se simte puțin jignită.

— Dar ce-nseamnă asta? (Se vede că Abe nu-i artist.) Te rog, vâslește! Mi-e frig în halatul ăsta ud!

7
IAHTUL ÎȘI CONTINUĂ PLIMBAREA PRIN LAGUNĂ

În seara aceea, pe iahtul *Gloria Pickford* nu avu loc nicio ceartă; se încrucișară numai, zgomotoase, tot felul de păreri științifice. Fred (sprijinit loial de Abe) socotea că aveau de-a face cu un fel de șopârle, în vreme ce căpitanul înclina spre un soi de mamifere.

În mare, susținea căpitanul înfierbântat, nu există nicio șopârlă; dar tinerii domni absolvenți ai Universității nu-i luau în seamă obiecțiile; șopârlele sunt parcă mai senzaționale…

Drăgălașa Li se mulțumea cu faptul că erau tritoni, că erau pur și simplu adorabili și că, în general, avusese un mare succes; și Li (în pijamaua cu dungi albastre care-i plăcea așa de mult lui Abe) visa cu ochi strălucitori perle și zei marini…

Judy avea, bineînțeles, convingerea că toată povestea era o păcăleală pusă la cale de Li și de Abe; furioasă, îi făcea lui Fred semn cu ochiul să termine odată.

Abe se gândea că Li ar fi putut aminti cum el, Abe, se aventurase în mijlocul salamandrelor fără frică și-i luase halatul de baie; de aceea protestase de trei ori când Li spusese că îi înfruntase cu vitejie, în timp ce el, Abe, împingea barca în apă, și tocmai se pregătea pentru un al patrulea protest când observase că Fred și căpitanul nu-l mai ascultau, fiindcă se certau la toartă pe chestia șopârlelor și a mamiferelor. „Ca și cum, gândea Abe, asta ar avea vreo importanță.”

În cele din urmă, Judy căscă și spuse că ea se duce la culcare. Și se uită cu înțeles la Fred. Dar Fred tocmai atunci își amintise că înainte de potop trăiseră tot felul de șopârle fistichii, cum dracu’ le zicea, diplosauri, bigosauri, sau așa ceva, și că umblau pe picioarele dindărăt, domnule! Le văzuse el, cu ochii, lui, pe o ilustrație caraghioasă, domnule, într-o carte groasă de școală! O carte enormă, domnule, pe aia s-o fi citit!

— Abe! strigă drăgălașa Li. Am o idee… un scenariu de film formidabil!

— Ce idee?

— Ceva extraordinar! Știi, iahtul nostru s-ar scufunda și n-aș scăpa decât eu, înot, pe insula asta. Și acolo aș trăi ca un Robinson!

— Și ce-ai face acolo? obiectă căpitanul sceptic.

— Aș face baie și chestii de-astea, spuse simplu drăgălașa Li. Și între timp s-ar îndrăgosti de mine tritonii ăia… Și mi-ar aduce numai perle! Știi, exact ca în realitate. Ar fi un film natural și documentar, nu crezi? Ca *Trader Horn*!

— Are dreptate Li, declară Fred deodată. Ar trebui să filmăm mâine seară șopârlele alea.

— Adică mamiferele… corectă căpitanul.

— Adică pe mine – spuse Li – în mijlocul tritonilor.

— Cu halatul de baie pe tine, însă! zise Abe.

— Eu mi-aș pune costumul alb! zise Li. Și Greta ar trebui să-mi facă o coafură ca lumea. Azi am fost pur și simplu oribilă!

— Și cine ar filma?

— Abe! Ca să fie și el bun la ceva! Și când s-ar întuneca, Judy ar trebui să lumineze locul cu o lampă, cu o făclie…

— Și Fred ce să facă?

— Fred să aibă un arc și o cunună pe cap, și când tritonii ar vrea să mă răpească, să-i linșeze, nu?

— Mersi! spuse arțăgos Fred. Aș prefera să-i ucid cu pistolul. Și cred că ar trebui să fie de față și căpitanul.

Căpitanul își zbârli, războinic, mustățile.

— Nu vă îngrijiți de mine! Eu am să fac ce se cuvine.

— Ce anume?

— Am să vă dau trei oameni din echipaj, domnule! Și bine înarmați, domnule!

Drăgălașa Li întrebă cu aerul ei mirat, fermecător:

— Crezi că-i așa de periculos, căpitane?

— Nu cred nimic, domnișoară, mormăi căpitanul. Dar, mai ales în ceea ce-l privește pe domnul Abe, am anumite ordine de la Mr. Jesse Loeb!

Domnii se cufundară în pasionate detalii tehnice privitor la această chestiune.

Abe făcu drăgălașei Li semn să se ducă la culcare etc. Și iubita plecă, ascultătoare.

— Știi, Abe – zise ea în cabină – cred că o să fie un film colosal!

— O să fie, iubito! aprobă Mr. Abe și dădu s-o sărute.

— Azi nu, Abe! se apără iubita. Înțelege, trebuie să mă concentrez, trebuie să mă concentrez teribil…

Și domnișoara Li s-a concentrat o zi întreagă! Într-atât de adânc, încât biata Greta, camerista, n-a mai prididit. Băi cu esențe și săruri rare, spălat pe cap cu șampon *Nurblond*, masaje, pedicură, manicură, ondulat și pieptănat, călcat și încercat de rochii, transformat, fardat și probabil încă alte multe pregătiri; pe Judy, care îi ajutase drăgălașei Li, graba asta o spetise.

(Sunt împrejurări grele, cum e de pildă îmbrăcatul, când femeile se pot purta între ele cu o loialitate uimitoare.)

În timp ce în cabina domnișoarei Li domnea o dezordine febrilă, domnii stabileau un plan strategic, împrăștiind pe mese scrumiere și păhărele cu lichior. Puneau la cale unde va sta fiecare și ce va avea de făcut în cazul în care s-ar întâmpla ceva; prilej cu care căpitanul fu grav jignit de câteva ori în prestigiul său de comandant.

După-amiază transportară pe țărmul lagunei aparatul de filmat, o mică mitralieră, un coș cu tacâmuri și mâncare, pistoale, un patefon și alte accesorii de luptă; toate acestea camuflate perfect cu frunze de palmier.

Înainte de apusul soarelui, trei membri ai echipajului, înarmați până-n dinți, își ocupară posturile împreună cu căpitanul, care îndeplinea funcția de comandant suprem. Apoi transportară la țărm un coș enorm cu toate fleacurile trebuincioase domnișoarei Lily Valley. Pe urmă veniră Fred cu Judy într-o barcă. Și după toate acestea, soarele începu să scapete în toată splendoarea lui tropicală.

În vremea asta, Mr. Abe bătea a nu știu câta oară în ușa cabinei domnișoarei Li.

— Iubito, dar e târziu de tot!

— Imediat, imediat! se auzi glasul iubitei. Te rog nu mă enerva! Trebuie să mă îmbrac, nu?

În vremea asta, căpitanul studia situația.

Acolo, pe fața apelor golfului, sclipea un cordon lung și drept, care împărțea marea vălurită de adâncurile lagunei. „Ca și cum sub apă s-ar afla un zăgaz sau un dig, gândi căpitanul. O fi nisip sau vreo rocă de corali… Pare, în orice caz, o lucrare bine gândită. Ciudat loc!” Pe suprafața liniștită a lagunei se iviră ici, colo, niște capete negre ce se îndreptau spre țărm. Căpitanul strânse din buze și-și pipăi neliniștit revolverul. Socotea că ar fi fost mai bine dacă femeile ar fi rămas pe iaht. Judy începuse să

tremure și se lipea convulsiv de Fred. „Ce puternic e, își spuse ea, Dumnezeule, și cât îl iubesc!”

În sfârșit, iată și ultima barcă depărtându-se de iaht. În ea se află domnișoara Lily Valley în tricou de baie alb și într-un *dressing-gown*[18] diafan, în care probabil va fi scoasă la mal în chip de naufragiată; alături, ceva mai la o parte, *Miss* Greta și Mr. Abe.

— De ce vâslești așa încet, Abe? îl mustră drăgălașa Li.

Mr. Abe vedea căpățânile negre apropiindu-se de țărm și nu spunea nimic.

— Ts, ts!

— Ts!

Mr. Abe trase barca pe nisip și îi ajută drăgălașei Li și domnișoarei Greta să coboare.

— Fugi repede la aparat – șopti actrița – și când am să-ți spun „acum”, dă-i drumul!

— Bine, dar n-o să se mai vadă nimic, protestă Abe.

— Atunci să facă Judy lumină. Greta!

În timp ce *Mr.* Abe Loeb își luă locul la aparat, actrița se așează pe nisip ca o lebădă în agonie, iar domnișoara Greta îi aranjă pliurile *dressing-gown*-ului.

— Să mi se vadă și puțin din picior, șopti naufragiata.

— E gata? La o parte! Abe, acum!

Abe începu să învârtească manivela aparatului.

— Judy, lumina!

Dar nu se aprinse nicio lumină. Din mare apărură umbre care se legănau, apropiindu-se de Li. Greta își astupă gura cu palma, să nu țipe.

— Li, strigă Mr. Abe. Li, fugi!

— *Naif*! Ts, ts, ts! Li, Li, Abe!

Cineva trase piedica revolverului.

— La dracu’, nu trageți! șuieră căpitanul.

— Li! strigă Abe și lăsă manivela.

— Judy, lumina!

Li se ridică încet, suplă, întinse mâinile spre cer și *dressing-gown*-ul îi alunecă ușurel de pe umeri. Acum pe țărm se înălța o Lily albă, cu mâinile unite deasupra capului fermecător, cu gestul atât de firesc naufragiatelor care se trezesc din leșin.

Mr. Abe începu să învârte furios manivela.

---

[18] Rochie de casă (engl.).

— Ei drăcie, Judy, luminează odată!
— Ts-ts-ts!
— *Naif*!
— *Naif*!
— A-be!
Umbrele negre se legănau, încercuind-o pe marmoreana Lily. Stai, stai, ăsta nu mai e joc! Li nu-și mai ținea mâinile deasupra capului, ci tot izgonea ceva cu mâna, strigând:
— Abe, Abe, ajutor!
În clipa aceea se răspândi o lumină puternică.
Abe începu imediat turnarea, iar Fred și căpitanul, cu revolverele în mâini, alergară spre Li, care ședea jos și se zbârlise toată de groază.
La lumina puternică a lămpii electrice se vedeau zeci și sute de umbre lungi, întunecate, care fugeau, lunecând în mare. Deodată, doi marinari aruncară o plasă după una din umbrele care goneau. Greta leșină și căzu ca un sac. Răsunară două-trei împușcături. Pe mare apa plescăia, împroșcată, iar cei doi marinari trăgeau de năvodul în care ceva sălta, zbătându-se. Lumina din mâna domnișoarei Judy se stinse.
Căpitanul își aprinse lanterna de buzunar.
— Fetițo, nu ți s-a întâmplat nimic?
— M-a atins pe picior! gemu drăgălașa Li. Fred, a fost oribil!
Acum ajunse și *Mr.* Abe cu lanterna lui.
— A mers grozav, Li – bolborosi el – numai că Judy trebuia să aprindă mai repede lumina.
— N-a vrut să se aprindă, zise ea, clănțănind din dinți. Așa-i, Fred, că n-a vrut să se aprindă?
— Judy s-a speriat, o scuză Fred. Pe onoarea mea, n-a făcut-o dinadins! Așa-i, Judy?
Judy se simți insultată.
Între timp, cei doi matrozi se apropiau, ducând în plasă ceva ce se zbătea ca un pește mare.
— Uite-o aici, căpitane! Și e încă vie!
— Bestia! Împroașcă un lichid otrăvitor. Am mâinile pline de bășici, domnule. Și ustură ca dracu'!
— Și pe mine m-a atins, se smiorcăi domnișoara Li. Aprinde, Abe și vezi, n-am și eu aici o bășică?

— Nu, n-ai nimic, iubito! o încredință Abe, și nu lipsi mult să sărute locul pe care iubita i-l arăta grijulie deasupra genunchiului.

— Ce rece era! Brr! se plânse ea.

— Ați pierdut o perlă, *ma'am*, zise unul dintre matrozi, dându-i o bobiță pe care o culese din nisip.

— Isuse, Abe – strigă domnișoara Li – iar mi-au adus perle! Copii, veniți să căutăm perle! Aici trebuie să fie o groază! Mi le-au adus mie, sărăcuțele! Așa-i că sunt nostime, Fred? Uite și-aici o perlă!

— Și aici!

Trei lanterne își îndreptară cercul lor luminos spre pământ.

— Eu am găsit una mare de tot!

— Ea mea, e a mea! țipă răgușit drăgălașa Li.

— Fred! se auzi vocea glacială a domnișoarei Judy.

— Vin îndată, răspunse domnul Fred, umblând prin nisip de-a bușilea.

— Fred, vreau să mă întorc pe iaht!

— Să te conducă cineva acolo, o sfătui Fred, preocupat.

— Ce farsă afurisită!

Cei trei bărbați și domnișoara Li se târau mai departe prin nisip, ca niște viermi mari, strălucitori.

— Uite aici trei perle! anunță căpitanul.

— Să văd, să văd! cotcodăci Li, entuziasmată, și se duse în genunchi până la căpitan.

În clipa aceea magneziul aruncă o lumină orbitoare și manivela aparatului de filmat clămpăni.

— Stați, stați așa! strigă Judy răzbunătoare. Ce fotografie grozavă pentru ziare! Înalta societate americană căutând perle! Șopârlele marine azvârlă cu perle în oameni!

Fred se așeză.

— Doamne sfinte, Judy are dreptate. Copii, asta ar trebui dată la ziar.

Li se așeză și ea.

— Ce scumpă e Judy! Judy, iubito! Mai ia-ne o dată, dar din față!

— Ai pierde prea mult, fetițo, își dădu cu părerea Judy.

— Copii – zise Mr. Abe – mai bine să căutăm, că vine fluxul.

În întuneric, pe malul mării, se mișcă o umbră unduitoare. Li urlă:

— Acolo… acolo!
Trei lanterne își înfipseră cercul de lumină în partea aceea.
Numai Greta, rămasă în genunchi, căuta perle pe întuneric.

Li ținea în poală bereta căpitanului cu douăzeci și una de perle. Abe turnă în pahare, Judy punea plăci de patefon. Era o noapte înstelată, plină de vuietul veșnic al mării.

— Ei, ce titlu îi dăm? strigă Fred gălăgios. „**Fiica unui industriaș din Milwaukee filmează fosile de reptile.**”

— *„Șopârle Antideluviene aduc omagii frumuseții și tinereții”*, propuse Abe, poetic.

— „IAHTUL GLORIA PICKFORD DESCOPERĂ FIINȚE NECUNOSCUTE”, își dădu cu părerea căpitanul. Sau **„ENIGMA INSULEI TAHUARA”**.

— Asta ar merge ca subtitlu, zise Fred.

— Titlul trebuie să fie mai tare.

— De pildă așa, opina și Judy: **„BASEBALISTUL FRED ÎN LUPTĂ CU MONȘTRII”**. Fred a fost extraordinar când s-a aruncat asupra lor. Numai să fi ieșit bine în film!

Căpitanul tuși cu înțeles.

— De fapt, eu am pornit primul la asalt, domnișoară Judy. Dar să lăsăm asta. Domnule, cred că titlul ar trebui să aibă așa, un caracter științific. Sobru și… scurt, științific: „FAUNA ANTIDELUVANĂ PE O INSULĂ ÎN PACIFIC”.

— Antideluviană, corectă Fred. Ba nu, antiduluvială… Cum dracu’ o fi? Antiluduvial. Anteduvial. Nu, nu merge! Trebuie să-i dăm un titlu mai simplu, ca să-l poată pronunța oricine. Judy e o fată bine.

— Antediluvian, spuse Judy.

Fred dădu din cap.

— Prea lung, Judy! Mai lung decât bestiile alea cu coadă cu tot. Titlul trebuie să fie scurt. Dar Judy e fantastică, nu? Spune, căpitane, nu-i formidabilă?

— Este, confirmă căpitanul. E o fată clasa întâi.

— Bine zici, domnule căpitan, interveni și *steward*-ul. Bun băiat, căpitanul, copii! Dar chestia cu fauna anteluvială e o tâmpenie. Ăsta nu-i titlu pentru ziare. Mai bine: **„AMANȚI PE INSULA PERLELOR”**, sau așa ceva…

— *„Tritonii o îngroapă în perle pe Lily cea Albă”* strigă Abe. *„Omagiul împărăției lui Poseidon! O nouă Afrodită!”*

— E o prostie! protestă Fred, întărâtat. N-a existat niciodată niciun triton. Știința a dovedit acest lucru, domnilor. Și n-a existat nicio Afrodită. Așa-i că n-a existat, Judy? „OAMENI ÎN LUPTĂ CU SALAMANDRE DIN ALTE ERE! UN CĂPITAN CURAJOS ATACĂ MONȘTRII ANTIDELUVIENI!” Iată, fraților, un titlu pe cinste!

— Ediție specială! strigă Abe. **„O artistă de cinema atacată de monștri marini! Sex-Appeal-ul femeii moderne a învins șopârlele antideluviene! FOSILELE PREFERĂ BLONDELE!”**

— Abe! strigă drăgălașa Li. Am o idee…

— Ce idee?

— Un scenariu de film! Ar fi o chestie colosală, Abe? Închipuie-ți că m-aș scălda la malul mării…

— Tricoul ăsta îți vine de minune, Li, spuse Abe numaidecât.

— Așa-i? Și tritonii s-ar îndrăgosti de mine, m-ar duce în fundul mării și m-ar proclama regina lor!

— În fundul mării?

— Da, sub apă. În împărăția lor tainică, știi? Ei doar au acolo orașe și de toate.

— Iubito, te-ai îneca.

— Nu-ți fie frică, știu să înot, îl liniști ea. O dată pe zi aș urca la suprafață, ca să iau aer.

Și făcu la iuțeală câteva exerciții de respirație, umflându-și pieptul și mișcându-și brațele ca și cum ar fi înotat.

— Cam așa, știi? Și pe țărm s-ar îndrăgosti de mine… un tânăr pescar. Și eu de el. Și imaginează-ți, ah, ce oribil – suspină vedeta – el, știi, ar fi așa de frumos și de puternic, că tritonii, geloși, ar vrea să-l înece, dar eu l-aș scăpa și m-aș duce cu el în coliba lui. Ei, și tritonii ne-ar înconjura, și pe urmă ați putea să veniți voi, să ne salvați.

— Li – spuse Fred serios – chestia asta e așa de tâmpită, încât, pe onoarea mea, am putea s-o filmăm! M-aș mira dacă bătrânul Jesse n-ar scoate din asta un film de lung metraj.

Fred avu dreptate; din povestea asta s-a făcut la vremea lui un film în două serii – producție *Jesse Loeb Pictures* – cu domnișoara Lily Valley în rolul principal. În vederea turnării

acestui film au fost angajate șase sute de Nereide[19], un Neptun și douăsprezece mii de figuranți îmbrăcați în diferite costume de șopârle antediluviene. Dar până să se ajungă la toate astea, s-a scurs ceva apă pe gârlă și s-au întâmplat multe evenimente. Ca de pildă:

1. Animalul prizonier, păstrat în cada de baie a domnișoarei Li, s-a bucurat două zile de viul interes al întregii societăți; a treia zi, încetând să se mai miște, domnișoara Li a susținut că sărăcuțul tânjea de dorul celorlalți; a patra zi a început însă să miroasă atât de greu, încât a trebuit să fie aruncat într-o stare înaintată de descompunere.

2. Din clișeele luate în lagună, utilizabile au fost numai două. Într-unul, domnișoara Li ședea pe vine îngrozită, și făcea semne disperate să alunge animalele care stăteau în picioare în fața ei. Toți au fost de acord că e o poză splendidă. În cea de-a doua, se vedeau trei bărbați și o fată, îngenuncheați și cu nasurile aproape atingând pământul; erau toți cu spatele la aparat și păreau că se ploconesc în fața cuiva. La clișeul acesta s-a renunțat.

3. În ce privește titlurile propuse pentru ziare, au fost întrebuințate aproape toate (chiar și acela cu „fauna antideluviană”) în sute și sute de cotidiane, săptămânale și magazine americane și internaționale; la ele au fost adăugate texte în care se povesteau cu lux de amănunte toate întâmplările, precum și o serie de fotografii, cum era de pildă, fotografia domnișoarei Li între salamandre, fotografia salamandrei din cadă, singură, fotografia domnișoarei Li singură, în costum de baie, fotografia domnișoarei Judy, a lui Abe Loeb, a lui Fred basebalistul, a căpitanului de iaht, a iahtului *Gloria Pickford*, a insulei Taraiava și a perlelor, așezate pe o bucată de catifea neagră.

Cu asta, cariera domnișoarei Li era asigurată; până la urmă, refuză să debuteze la *Variété*, declarând ziariștilor că se va dedica exclusiv artei.

4. S-au găsit, bineînțeles, savanți care, sub pretextul unei culturi de specialitate, să susțină că – atât cât se putea judeca după fotografii – nu era vorba de niciun fel de șopârle antediluviene, ci mai curând de un fel de specie de salamandre.

---

[19] Nimfe din mitologia greco-romană, despre care legenda spune că trăiau în mare.

După aceea alți oameni, mai savanți și mai specializați, au susținut că această specie de salamandre nu e cunoscută de știință și că, în consecință, nici nu există. În presă avusese loc, în legătură cu această chestiune, o dezbatere îndelungată, care se terminase prin declarația profesorului J. W. Hopkins (Yale Un.[20]), că studiase fotografiile respective și că le socotea contrafaceri (*hoax*) sau trucuri de film, că animalele reprezentate aminteau întrucâtva de unele salamandre uriașe (*Cryptobranchus japonicus, Sieboldia maxima, Tritomegas Sieboldi* sau *Megalobatrachus Sieboldi*), însă în mod neprecis, neartistic, fiind pur și simplu imitația unui diletant. Cu asta, chestiunea din punct de vedere științific a fost clasată, cel puțin pentru câtăva vreme.

5. În sfârșit, după un anumit timp, *Mr.* Abe Loeb s-a căsătorit cu domnișoara Judy. Cel mai bun prieten al său, Fred basebalistul, a fost martor la cununia care a avut loc cu mare pompă și la care au participat numeroase personalități marcante din cercurile politice, artistice și altele.

---

[20] De la Universitatea Yale.

8
ANDRIAS SCHEUCHZERI

Indiscreția omenească e fără margini.

Declarația profesorului J. W. Hopkins (Yale Un.) – cea mai mare somitate a vremii în domeniul reptilelor – că acele misterioase făpturi sunt simple fantezii și farse neștiințifice nu mulțumi lumea; în presa de specialitate și în ziare începuseră să se înmulțească veștile despre descoperirea, în cele mai diferite locuri ale Oceanului Pacific, a unor animale până atunci necunoscute, asemănătoare reptilelor uriașe.

Surse întrucâtva demne de crezare citau insulele Solomon, Southampton, Kapingamarangi, Butaritari și Tapeteuea, apoi tot grupul insulelor Nukufetau, Funafuci, Nukonono și Fukaofu, până la Hiau, Uahuka, Uapu și Pukapuka.

Se citau povești despre dracii căpitanului van Toch (mai ales în bazinul malaez), despre tritonii domnișoarei Lily (mai ales în Polinezia); și ziarele, în special fiindcă venise sezonul de vară și n-aveau despre ce să mai scrie, ajunseră la concluzia că e vorba despre diferite specii de monștri marini antediluvieni.

Monștrii marini se bucurau de un succes colosal în rândul cititorilor. Mai ales în S.U.A. tritonii făcuseră vâlvă mare; la New York avea loc a 300-a reprezentație a revistei *Poseidon*, cu apariția celor trei sute de preafrumoase tritone, nereide și sirene; la Miami și pe plajele californiene tineretul făcea baie în costume de tritoni și nereide (având adică pe ei trei rânduri de perle și-atâta tot), în timp ce în statele centrale și central-apusene *Mișcarea pentru Combaterea Imoralității* (M.C.I.) cunoștea un avânt neobișnuit; între timp, avusese loc și o manifestație publică cu care prilej mai mulți negri fură parte spânzurați, parte arși de vii.

În cele din urmă, în *The Național Geographic Magazine Bulletin* apăru articolul intitulat *Expediția științifică a Universității din Columbia* (organizată de casa de transport a domnului I. S. Tincker, regele conservelor). Știrea era semnată de P. L. Smith, W. Kleinschmidt, Charles Kovar, Louis Forgeron și D. Herrero, deci somități cu faimă internațională, mai ales în domeniul paraziților la pești, viermilor inelați, produselor biologice, infuzorilor și păduchilor de flori. Dăm câteva fragmente din acest articol:

…Pe insula Rakahanga expediția a descoperit pentru prima oară amprentele picioarelor posterioare ale unei salamandre uriașe până acum necunoscute. Amprentele au cinci degete, lungimea unui deget fiind de 3–4 cm. După numărul urmelor, se pare că țărmurile insulei Rakahanga sunt înțesate de aceste salamandre. Întrucât nu s-au găsit amprente ale picioarelor anterioare (afară de una singură, cu patru degete, probabil a unui pui), expediția a ajuns la concluzia că aceste reptile se mișcă pe extremitățile posterioare.

Menționăm că pe insula Rakahanga nu există nici râuri, nici bălți; aceste reptile trăiesc așadar în mare, fiind probabil singurii reprezentanți ai speciei lor care locuiesc în mediu marin. E cunoscut faptul că axolotul mexican (*Amblystoma mexicanum*) trăiește în lacuri sărate; dar despre salamandre pelagiene (care trăiesc în mare) nu găsim nicio indicație, nici măcar în lucrarea clasică a lui W. KORNGOLD, *Urodelele*, Berlin 1913.

…Am așteptat până după amiază, ca să pescuim sau măcar să zărim vreun exemplar viu. Zadarnic însă. Cu părere de rău am părăsit fermecătoarea insulă Rakahanga, unde D. HERRERO a găsit o nouă specie de ploșniță.

…Un mare noroc am avut pe insula Tongarewa. Așteptam pe mal cu pistoalele în mână. După apusul soarelui au apărut din apă capetele salamandrelor, destul de mari și ușor teșite. După un răstimp, salamandrele au ieșit pe nisip, mergând legănat, însă destul de sprinten pe picioarele dindărăt. Toate aveau peste un metru înălțime. S-au așezat într-un cerc larg și, cu o mișcare caracteristică, au început să-și răsucească jumătatea de sus a corpului; parcă ar fi dansat. W. KLEINSCHMIDT s-a ridicat să vadă mai bine. Atunci reptilele au întors capetele spre el și au rămas câtva timp ca împietrite; apoi au început să se apropie cu o iuțeală considerabilă, scoțând un fel de chelălăituri și de șuierături. Când au ajuns la o depărtare de șapte pași de el, am tras cu revolverele. Au fugit foarte repede și s-au aruncat în mare; în seara aceea nu s-au mai arătat.

Pe țărm au rămas două reptile moarte, plus una cu o labă rănită, care scotea sunete ciudate, ca „*ogod, ogod, ogod*”. Mai târziu, când W. KLEINSCHMIDT i-a deschis cavitatea toracică, reptila a murit… (Urmează amănunte de anatomie, pe care noi,

profanii, tot nu le-am pricepe; iar pe tine, cititorule de specialitate, te trimitem la citatele din *Bulletin*.)

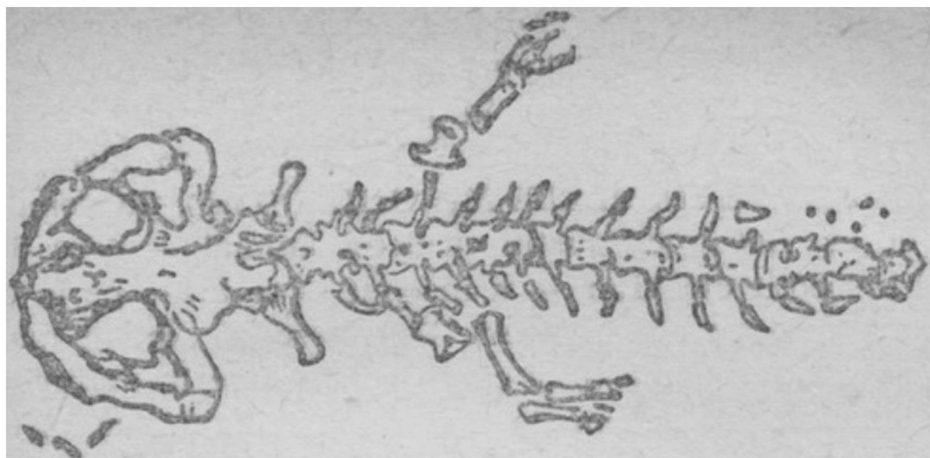
…După cum se vede din datele enunțate mai sus, e vorba, prin urmare, de un membru tipic al unei specii de amfibii cu coadă (URODELA), căreia îi aparține, după cum se știe, și familia salamandrelor veritabile (SALAMANDRIDA), cuprinzând și neamul tritonilor (TRITONES), și al salamandrelor (SALAMANDRAE), și familia reptilelor larvare (ICHTHYOIDEA), în care intră și reptilele criptobronhiale (CRYPTOBRANCHIATA), și fanerobronhiatele (PHANEROBRANCHIATA).

Salamandra identificată pe insula Tongarewa pare a fi ruda cea mai apropiată a reptilelor larvare criptobronhiale; în multe privințe, exceptând proporțiile, seamănă cu salamandra uriașă japoneză (MEGALOBATRACHUS SIEBOLDI) sau cu helbendra americană numită „drac de baltă”, de care se deosebește însă având organele mai bine dezvoltate, iar extremitățile mai lungi și mai puternice, ceea ce îi permite să se miște cu destulă agilitate, atât în apă, cât și pe uscat. (Urmează alte amănunte de anatomie comparată.)

…În timp ce preparam scheletele animalelor ucise, am ajuns la cea mai însemnată constatare, și anume că scheletele acestor reptile se potrivesc aproape perfect cu amprenta fosilei unui schelet de reptilă, descoperită pe o bucată de piatră în cariera de la Öningen de Dr. JOHANNES JAKUB SCHEUCHZER și reprodusă în scrierea *Homo diluviilestis*, apărută în anul 1726.

Amintim cititorilor mai puțin inițiați că numitul Dr. SCHEUCHZER considera această fosilă drept o rămășiță a omului antediluvian.

„Această figură inserată aici, scrie el, pe care o înfățișez opiniei publice științifice într-o excelentă xilogravură,



este desigur chipul omului martor al potopului; nu e vorba aici de caractere, din care o imaginație aprinsă să fi plăsmuit ceva asemănător cu omul, ci mai curând o potrivire perfectă cu părțile izolate ale scheletului omenesc și o perfectă simetrie. Aci de față se află reprodus chipul pietrificat al omului: iată monumentul omenirii dispărute, mai vechi decât toate mormintele romane, grecești, ba chiar și egiptene, sau altele din tot Orientul în genere.”

Mai târziu CUVIER a recunoscut în amprenta de la Öningen scheletul pietrificat al unei reptile care se numea CRYPTOBRANCHUS PRIMAEVUS sau ANDRIAS SCHEUCHZERI TSCHUDI, socotită ca o specie de mult dispărută.

Printr-o comparație osteologică, am reușit să identificăm reptilele noastre cu așa-zisul Andrias, străbunul reptilă dispărut. Misterioasa șopârlă antediluviană, cum i se spunea în ziare, nu este nimic altceva decât fosila salamandrei ANDRIAS SCHEUCHZERI, sau, dacă ar trebui să-i dăm un nume nou, CRYPTOBRANCHUS TINKERI ERECTUS sau URIAȘA SALAMANDRĂ POLINESIANĂ.

…Rămâne totuși în picioare întrebarea: de ce această reptilă uriașă a scăpat până acum atenției oamenilor de știință, deși în insulele Rakahanga și Tongarewa din arhipelagul Manihiki se găsesc în proporții de masă? Nici RANDOLPH și MONTGOMERY, în lucrarea lor DOI ANI PE INSULELE MANIHIKI (1885), nu pomenesc de ea. Localnicii susțin că acest animal – care de altfel e socotit otrăvitor – a început să se arate pe la ei doar cu șase-opt ani în urmă. Povestesc că „dracii marini” pot să vorbească (!) și că își construiesc în golfurile unde locuiesc un

sistem de metereze și diguri, ca niște orașe submarine; mai spun că în golfurile lor apa e liniștită tot timpul anului, ca într-un eleșteu, că își sapă sub apă culcușuri și galerii (lungi de mai mulți metri, în care stau peste zi) și că noaptea fură tuberculele de manioc de pe câmpuri și iau oamenilor târnăcoapele și alte unelte. În general, lumea nu le agreează, ba chiar se teme de ele; în multe împrejurări, oamenii au preferat să se mute în alte locuri. Aici, evident, e vorba numai de legende și de superstiții, motivate de înfățișarea respingătoare și de mersul drept, întrucâtva omenesc, al acestor mari și inofensive reptile.

…E necesar, de asemenea, sa manifestăm o deosebită prudență și față de știrile călătorilor, după care aceste reptile ar fi apărut și pe alte insule decât Manihiki. În schimb, s-ar putea determina fără cea mai mică îndoială amprenta recentă a picioarelor posterioare, descoperită pe țărmul insulei Tongatabu, amprentă despre care căpitanul CROISSET afirmă în LA NATURE că ar fi a labei lui ANDRIAS SCHEUCHZERI.

Această descoperire e cu atât mai importantă, cu cât leagă prezența lor pe insulele Manihiki de bazinul australo-nouă-zeelandez, unde s-au păstrat atâtea rămășițe ale evoluției faunei străvechi; amintim, de asemenea, salamandra „antediluviană” HATTERII sau TUATARU, care trăiește până astăzi în insula Stephen.

Pe insulele acestea singuratice și puțin locuite, unde civilizația aproape că n-a pătruns, s-au putut păstra urme răzlețe ale unor specii de animale acum dispărute. La fosila salamandră HATTERIA se adăuga, datorită domnului I. S. TINCKER, această salamandră antediluviană.

Bunul Dr. JOHANNES JAKUB SCHEUCHZER ar trăi acum învierea omului său din Öningen…

Acest buletin savant ar fi fost de ajuns, cu siguranță, spre a lămuri din punct de vedere științific chestiunea misterioșilor monștri marini, în jurul cărora se făcuse atâta vâlvă.

Din nefericire, însă, concomitent cu buletinul, a apărut o știre potrivit căreia cercetătorul olandez van Hogenhouck clasase aceste criptobranchiate uriașe în familia reptilelor veritabile sub numele de *Megatriton moluccanus* și le apreciase extinderea până la insulele Sonde olandeze, Dzilalo, Morotai și Ceram; pe

urmă apăruse știrea savantului francez, doctor Mignard, care le identificase ca salamandre tipice, stabilindu-le locul de origină în insulele franceze Takaroa, Rangiroa și Raroira, dându-le denumirea, foarte simplă, de *Cryptobranchus salamandroides*; apoi știrea lui H. W. Spence, care recunoscuse în ele o nouă specie de *Pelagidae*, locul lor de baștină fiind insulele Gilbert. Specia aceasta era în stare să ducă o existență de sine stătătoare sub numele varietății *Pelagotriton Spencei*. Mr. Spence reuși să transporte un exemplar viu până la Grădina zoologică din Londra; aici deveni obiectul altor cercetări, din care rezultară numele de *Pelagobatrachus Hookeri, Salamandrops maritimus, Abranchus giganteus, Amphiuma gigas* și încă multe altele. Unii învățați susțineau că *Pelagotriton Spencei* e unul și același cu *Cryptobranchus Tinckeri*, și că salamandra lui Mignard nu-i decât *Andrias Scheuchzeri*, din care pricină se iscară mai multe dispute în legătură cu prioritatea și cu alte chestiuni pur științifice.

În cele din urmă, științele naturale ale tuturor popoarelor dobândiră fiecare câte o zestre a lor de reptile uriașe și combătură științificește, cu toată vehemența, salamandrele celorlalte popoare.

Astfel încât, până la urmă, această mare afacere cu reptile nu ajunse la nicio soluție cât de cât limpede.

9
ANDREW SCHEUCHZER

S-a întâmplat într-o joi, când Grădina zoologică din Londra era închisă publicului, și domnul Thomas Greggs, paznic în pavilionul șopârlelor, curăța bazinele și curțile pensionarelor sale. Era singur singurel în pavilionul reptilelor, unde se afla expusă uriașa șopârlă japoneză, helbendrul american, Andrias Scheuchzeri și o mulțime de tritoni mai mărunți, reptile mici, axoloți și amfibii.

Domnul Greggs se juca cu cârpa și mătura, fluierând *Annie Laurie*, când deodată auzi un glas chelălăit:

— Ia te uită, mămico!

Domnul Thomas Greggs privi în jur, dar nu văzu pe nimeni; doar helbendrul plescăia în mocirla lui; salamandra cea mare și neagră, Andrias, stătea proptită cu labele dinainte de marginea bazinului și-și răsucea trupul. „Mi s-a năzărit”, gândi domnul Greggs și mătură mai departe podeaua, fluierând.

— Ia te uită, o salamandră! se auzi în spatele lui.

Domnul Greggs se întoarse repede; salamandra neagră, Andrias, se uita la el, clipind din pleoapele de jos.

— Brr, ce pocită e! zise salamandra deodată. Hai să plecam de aici, drăguță!

Domnul Greggs rămase cu gura căscată.

— Ce?

— Nu mușcă? chelălăi salamandra.

— Tu… tu știi să vorbești? bâigui domnul Greggs, fără să-și creadă auzului.

— Mi-e frică de ea! mai zise șopârla. Mămico, ce mănâncă șopârla?

— Ia zi *bună ziua*! o îndemnă domnul Greggs foarte intrigat.

Salamandra își răsuci trupul.

— Buna ziua! lătră ea. Buna ziua! Am voie să-i dau un covrig?

Domnul Greggs, se căută zăpăcit prin buzunare și scoase o bucată de covrig.

— Na, ia colea!

Salamandra luă covrigul în labe și începu să-l ronțăie.

— Uite o salamandră! grohăi mulțumită. Tăticule, de ce e așa neagră?

Deodată se cufundă în apă, și-și lăsă numai capul afară:

— De ce stă în apă? De ce? Vai, ce pocită e!

Domnul Greggs se scarpină după ceafă, uluit. „Aha, carevasăzică repetă tot ce aude aici; de la oameni!”

— Ia spune *Greggs*! încercă el.

— Ia spune *Greggs*! repetă salamandra.

— Domnul Thomas Greggs.

— Domnul Thomas Greggs.

— Buna ziua, domnule!

— Buna ziua, domnule! Buna ziua! Bună ziua, domnule!

Se părea că salamandra nu se mai sătura vorbind; dar Greggs nu mai știa ce să-i spună: domnul Thomas Greggs nu era un bărbat prea vorbăreț.

— Așa, acum tacă-ți gura – zise – și când am să termin, o să te învăț să vorbești.

— Așa, acum tacă-ți gura! chelălăi salamandra. Bună ziua, domnule! Ia te uită, o salamandră! Am să te învăț să vorbești.

Numai că direcția grădinii zoologice nu-i vedea cu ochi buni pe paznicii care făceau școală cu pensionarele lor; cu elefantul era altceva, dar celelalte animale se aflau acolo pentru a instrui publicul și nu pentru maimuțăreli de circ. De aceea domnul Greggs își petrecea timpul în secția reptilelor mai mult sau mai puțin clandestin, și în special când nu mai era nimeni de față. Fiind văduv, nu se mira nimeni că se închide în pavilionul șopârlelor, fiindcă tot omul are slăbiciunile lui. Și-apoi, secția reptilelor nu prea era vizitată: mai curând se bucura de popularitate crocodilul. Andrias Scheuchzeri își petrecea deci zilele aproape în singurătate.

Odată, pe înserat – era tocmai ora închiderii – directorul grădinii zoologice, *Sir* Charles Wiggam, trecu prin câteva secții să se încredințeze că totu-i în ordine.

Când dădu pe la secția reptilelor, auzi într-un bazin o plescăială și pe cineva vorbind chelălăit:

— Bună seara, domnule!

— Bună seara! răspunse directorul mirat. Cine-i acolo?

— Vă rog să mă iertați, domnule! spuse glasul chelălăit. Domnul Greggs nu-i aici.

— Dar cine-i acolo? întrebă puțin iritat directorul.

— Andy. Andrew Scheuchzer.

Sir Charles se dădu mai aproape de bazin. În bazin nu se afla decât o salamandră, care sta în picioare, nemișcată.

— Cine a vorbit aici?

— Andy, domnule, spuse salamandra. Cine sunteți dumneavoastră?

— Wiggam, rosti *Sir* Charles înmărmurit.

— Îmi pare bine, adăugă Andrias respectuos. Ce mai faceți?

— Pe dracu'! strigă *Sir* Charles. Greggs! Hei, Greggs!

Salamandra sări ca din pușcă drept în apă și se piti la fund.

Mr. Thomas Greggs intră pe ușă gâfâind alarmat.

— Poftiți, domnule!

— Greggs, ce-nseamnă asta? izbucni *Sir* Charles.

— S-a întâmplat ceva, domnule? bâigui domnul Greggs.

— Reptila asta de-aici vorbește!

— Vă rog să mă iertați, domnule! murmură Greggs zdrobit. Andy, se poate? Ți-am spus de o mie de ori să nu sâcâi lumea cu palavrele tale!

— Vă rog să mă iertați, domnule, n-am să mai fac!

— Dumneata ai învățat reptila să vorbească?

— Ea a început, domnule director! se apără Greggs.

— Sper să nu se mai întâmple, Greggs! spuse cu asprime *Sir* Charles. Am să te am în vedere.

Nu mult după aceea, *Sir* Charles discuta cu profesorul Petrov despre așa-numita inteligență a animalelor, despre reflexele condiționate și despre credința populară care supraevaluează munca raționalizată la animale. Profesorul Petrov își exprima îndoielile în privința cailor de Elberfeld, care, pasă-mi-te, știau nu numai să numere, dar să scoată și rădăcina pătrată a numerelor; niciun om cu carte normal nu e în stare să extragă o rădăcină pătrată, spunea marele învățat, când *Sir* Charles își aminti de reptila vorbitoare a lui Greggs.

— Eu am aici o reptilă, începu el șovăind. E vestita Andrias Scheuchzeri... Și, închipuiește-ți, a învățat să vorbească ca un papagal.

— Imposibil, spuse învățatul. Reptilele au limba lipită.

— Ei, vino să vezi! zise *Sir* Charles. Azi e zi de curățenie și n-o să fie lume multă.

Și se duseră.

Lângă poarta ce dădea în pavilionul reptilelor *Sir* Charles se opri. Înăuntru se auzea un hârșâit de mătură și un glas monoton care silabisea ceva.

— Așteaptă! șopti *Sir* Charles Wiggam.

— *Sunt oameni în planeta Marte?* silabisea glasul monoton. Să citesc?

— Altceva, Andy, răspunse celălalt glas.

— **Cine va câștiga anul acesta derbyul: Pelham-Beauty sau Gobernador?**

— Pelham-Beauty, adăugă celălalt glas. Dar citește mai departe!

Sir Charles deschise ușa încet. Domnul Thomas Greggs mătura podeaua, și în micul eleșteu cu apă de mare ședea Andrias Scheuchzeri și citea silabisind rar, chelălăit, din ziarul de seară, pe care-l ținea cu labele din față.

— Greggs! strigă *Sir* Charles.

Salamandra aruncă ziarul și dispăru sub apă.

Mr. Greggs scăpă mătura de spaimă.

— Da, domnule!

— Ce-nseamnă asta?

— Vă rog să mă iertați, domnule! bâigui nefericitul Greggs. În timp ce eu mătur, Andy îmi citește. Și când mătură ea, îi citesc eu.

— Cine a învățat-o?

— Singură a învățat, domnule. Trage cu ochiul. Și... ce să fac, îi dau ziarul, ca să mă lase în pace. E o palavragioaică, domnule! Mereu are chef de vorbă. Și-atunci mi-am spus că, dacă tot vorbește, măcar să învețe să vorbească frumos.

— Andy! strigă *Sir* Wiggam.

Un cap negru ieși din apă.

— Da, domnule, chelălăi salamandra.

— A venit profesorul Petrov să te vadă.

— Îmi pare bine, domnule. Eu sunt Andy Scheuchzer.

— De unde știi că te cheamă Andrias Scheuchzeri?

— E scris aici, domnule: Andrias Scheuchzeri, Gilbert-Islands.

— Și citești des ziarele?

— Da, domnule. În fiecare zi, domnule.

— Ce te interesează mai mult?

— Procesele de la tribunal, cursele de cai, fotbalul.

— Ai văzut vreodată vreun meci de fotbal?

— Nu, domnule.

— Dar curse de cai?

— N-am văzut, domnule.

— Atunci de ce citești?
— Pentru că e scris în ziare, domnule.
— Politica nu te interesează?
— Nu, domnule. **Va fi război?**
— Asta nu știe nimeni, Andy!
— *Germania construiește un nou tip de submarin*, zise Andy îngrijorată. *Razele morții pot transforma tot pământul într-un pustiu.*
— Asta ai citit în ziar, nu? întrebă *Sir* Charles.
— Da, domnule. **Cine va câștiga anul acesta derbiul: Pelham-Beauty sau Gobernador?**
— Tu ce crezi, Andy?
— Gobernador, domnule; dar domnul Greggs e de părere că Pelham-Beauty. – Andy dădu din cap – *Cumpărați mărfuri englezești*, domnule. *Cele mai bune sunt la Snyder*. **Aveți noul Tancred junior cu șase cilindri? Rapid, ieftin și elegant.**
— Mulțumesc, Andy, ajunge!
— **Care artistă de cinema vă place mai mult?**
Profesorului Petrov i se zbârliseră și mustățile și părul.
— Iartă-mă, *Sir* Charles – mormăi el – dar trebuie să plec!
— Bine, mergem! Andy, ai avea ceva împotrivă dacă ți-aș trimite câțiva domni savanți? Cred că le-ar face plăcere să discute cu tine.
— Mi-ar face plăcere, domnule, lătră salamandra. La revedere, domnule Charles! La revedere, domnule profesor!
Profesorul Petrov mergea supărat, tunând și fulgerând.
— Iartă-mă, *Sir* Charles! spuse el în cele din urmă. N-ai putea să-mi arăți un animal care nu citește ziarele?

Savanții erau *Sir* Bertram, D. M., profesor Ebbigham, *Sir* Oliver Dodge, Julian Foxley și alții. Cităm o parte din protocolul experienței lor făcute cu Andrias Scheuchzeri.

Întreb.: Cum te cheamă?
Răsp: Andrew Scheuchzer.
Întreb.: Ce vârstă ai?
Răsp.: Nu știu. Vreți să întineriți? Purtați corsetul Libella!
Întreb.: În câte suntem astăzi?
Răsp.: Luni. Timp frumos, domnule. Sâmbăta aceasta Gibraltar pleacă la Epsom.

Întreb.: Cât face trei ori cinci?

Răsp.: De ce?

Întreb.: Știi să socotești?

Răsp.: Da, domnule. Cât face șaptesprezece ori douăzeci și nouă?

Întreb.: Lasă-ne pe noi să te întrebăm, Andrew! Numește-ne râurile din Anglia.

Răsp.: Tamisa.

Întreb.: Și mai departe?

Răsp.: Tamisa.

Întreb.: Altele nu mai știi, așa-i? Cine domnește în Anglia?

Răsp.: Regele George, *God bless him*!

Întreb.: Bine, Andy. Care e cel mai mare scriitor englez?

Răsp.: *Kipling*.

Întreb.: Foarte bine. Ai citit ceva de el?

Răsp.: Nu. Cum vă place *Mae West*[21]?

Întreb.: Lasă-ne pe noi să te întrebăm. Andy. Ce știi din istoria Angliei?

Răsp.: Henric al optulea.

Întreb.: Ce știi despre el?

Răsp.: A fost cel mai bun film din ultimii opt ani. Senzații. Priveliști extraordinare.

Întreb.: L-ai văzut?

Răsp.: Nu l-am văzut. Vreți să cunoașteți Anglia? Cumpărați un Ford-Baby!

Întreb.: Ce-ai vrea mai mult să vezi, Andy?

Răsp.: Concursul Cambridge-Oxford, domnule.

Întreb.: Câte continente are globul?

Răsp.: Cinci.

Întreb: Foarte bine. Și care sunt?

Răsp.: Anglia și celelalte.

Întreb.: Care sunt celelalte?

Răsp.: Sunt bolșevicii și nemții. Și Italia.

Întreb.: Unde sunt Insulele Gilbert?

Răsp.: În Anglia. Anglia nu-și va lega mâinile pe uscat. Anglia are nevoie de zece mii de avioane. Vizitați țărmul de sud al Angliei!

Întreb.: Vrei să ne arăți limba, Andy? Ia scoate limba!

---

[21] Actriță de cinema.

Răsp.: Da, domnule. Spălați-vă pe dinți cu pastă Flit. E economică, e cea mai bună, este englezească. Vreți să aveți respirația proaspătă și plăcut mirositoare? Întrebuințați pasta Flit!

Întreb.: Mulțumesc, destul. Și acum spune-ne, Andy…

Și-așa mai departe. Procesul-verbal al convorbirii cu Andrias Scheuchzeri cuprinde șaisprezece pagini pline și a fost publicat în *The Natural Science*. La sfârșitul protocolului, comisia de specialitate și-a rezumat experiența în termenii următori:

1. Andrias Scheuchzeri, salamandră crescută în Grădina zoologică din Londra, poate să vorbească, întrucâtva sâsâit; posedă aproximativ patru sute de cuvinte; spune numai ceea ce a auzit sau a citit. Nu se poate vorbi, bineînțeles, de o gândire de sine stătătoare. Limba este suficient de mobilă; vocalele nu le-am putut experimenta mai îndeaproape în împrejurările date.

2. Sus-numita salamandră știe să citească, dar numai ziarul de seară. Se interesează de aceleași lucruri ca orice englez mijlociu și reacționează la ele identic, în sensul ideilor comune câștigate. Viața ei sufletească – atât cât se poate vorbi de ea – reflectă starea și gândurile acestor vremi.

3. Inteligența ei nu trebuie supraevaluată, nedepășind în nicio privință inteligența unui om obișnuit din zilele noastre.

Cu toată această apreciere destul de rezervată a specialiștilor, salamandra vorbitoare deveni senzația grădinii zoologice londoneze. Răsfățata Andy era înconjurată de oameni care doreau să discute cu ea despre orice se putea discuta, începând cu vremea și terminând cu criza economică și situația politică.

În acest timp, Andy căpătă de la vizitatorii săi atâta ciocolată și bomboane, încât se îmbolnăvi grav de gastrită și ulcer duodenal. În cele din urmă, secția reptilelor a fost închisă, dar era prea târziu: Andrias Scheuchzeri, zis Andy, muri din pricina popularității sale. De unde se poate trage concluzia că mărirea doboară până și reptilele.

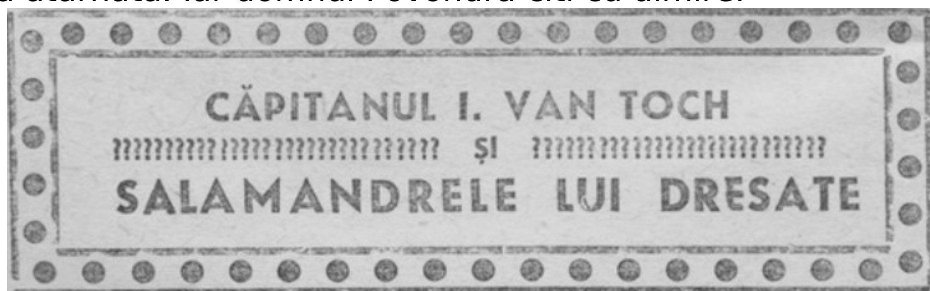
10
HRAM LA NOVIJ STRAŠEC

Domnul Povondra, portarul casei Bondy, își petrecea de astă dată concediul în târgul său natal.

A doua zi urma să fie hramul. Și când domnul Povondra ieși pe uliță de mână cu Frantík, băiețelul lui de opt ani, tot târgul mirosea a colaci, iar fete și neveste duceau în grabă la plăcintărie cozonacii cruzi, să-i coacă. În piață își așezaseră tarabele doi cofetari, un negustor cu sticlărie și porțelanuri și o cumătră gălăgioasă, care vindea fel de fel de mărunțișuri.

Pe urmă, mai era acolo și o baracă acoperită peste tot cu pânze. Un bărbat uscățiv se cocoțase pe o scară și tocmai agăța o firmă.

Domnul Povondra se opri să vadă ce drăcovenie mai era și aia. Bărbatul uscățiv coborâse de pe scară și privea mulțumit firma atârnată. Iar domnul Povondra citi cu uimire:



Domnul Povondra își aminti de namila borțoasă, cu șapcă de marinar, pe care-o lăsase odinioară să intre la domnul Bondy. „În ce hal a ajuns, săracul! își zise domnul Povondra, milos. Coșcogea căpitan, și acum să cutreiere lumea cu baraca asta nenorocită de bâlci! Ce om voinic și sănătos era! Ar trebui să mă duc să-l văd!” mai gândi domnul Povondra înduioșat.

În acest timp, omulețul atârna alături, la intrare, încă o firmă:



Domnul Povondra șovăia. Două coroane și încă o coroană pentru băiat... Cam mult...

Dar Frantík învăța bine, și cunoașterea animalelor din țări străine ține de cultură. Domnul Povondra era dispus să jertfească ceva pe altarul științei; în cele din urmă, se duse spre omulețul acela mărunt și uscat.

— Amice – zise el – aș vrea să vorbesc cu căpitanul van Toch.

Omulețul își umflă pieptul în tricoul vărgat.

— Eu sunt, domnule!

— Dumneata ești căpitanul van Toch? se miră domnul Povondra.

— Da, domnule, zise omulețul, și-și arătă încheietura mâinii unde avea tatuată o ancoră.

Domnul Povondra clipi gânditor. Să se fi scofâlcit în așa hal căpitanul? Nu se poate!

— Eu l-am cunoscut pe căpitanul van Toch personal, spuse el. Numele meu e Povondra.

— Atunci se schimbă socoteala! adăugă omulețul. Dar salamandrele astea sunt cu adevărat ale căpitanului van Toch, domnule. Salamandre veritabile, de Australia, domnule! Poftiți înăuntru să vedeți! Tocmai începe marea reprezentație! anunță el, ridicând pânza de la intrare.

— Hai, Frantík! zise Povondra, și intră.

După o măsuță se așeză repede o cucoană neobișnuit de voluminoasă. „Ce pereche ciudată!” se miră domnul Povondra, plătindu-și cele trei coroane. Înăuntru nu era nimic. Doar un miros oarecum neplăcut și o cadă de baie de tinichea.

— Unde aveți salamandrele alea? întrebă domnul Povondra.

— În cada aia de baie de colo, rosti gigantica damă cu indolență.

— Nu te teme, Frantík! spuse tata Povondra, și se îndreptă spre cada de baie.

Acolo zăcea în apă ceva negru și inform, mare cât un somn bătrân. Doar pielea de pe cap i se umfla puțin și i se dezumfla.

— Carevasăzică, asta-i salamandra antediluviană despre care s-a scris în ziare! spuse didactic Povondra, nelăsând să i se vadă dezamăgirea. („Iar m-am ars! gândi el. Dar băiatul nu trebuie să simtă. Păcat de alea trei coroane!”)

— Tată, de ce stă în apă? întrebă Frantík.

— Fiindcă reptilele trăiesc în apă, știi?

— Tăticule, și ce mănâncă?

— Pește și chestii de-astea, îl lămuri Povondra. („Ceva trebuie să mănânce!”)

— Și de ce e așa de urâtă? insistă Frantík.

Domnul Povondra nu știu ce să spună; însă în acel moment intră în cort omulețul.

— Poftiți, doamnelor și domnilor! începu el răgușit.

— Și numai salamandra asta o aveți? întrebă domnul Povondra cu reproș. („De-ar fi măcar două, gândi el, mi-aș mai scoate ceva din pagubă!”)

— A doua a decedat, zise omulețul.

Și începu:

— Aceasta este, doamnelor și domnilor, celebra, extraordinara și otrăvitoarea Andrias din insulele australiene. În țara ei crește cât omul și merg două câte două. Na! zise el, și atinse cu nuiaua făptura neagră, care ședea nemișcată și posacă în baie.

Dihania se mișcă și se ridică greoaie din apă.

Frantík se trase puțin înapoi, dar domnul Povondra îl strânse de mână: „Nu te teme, sunt cu tine!”

Acum ședea pe picioarele dindărăt, cu cele din față rezemându-se de marginea căzii. Bronhiile îi palpitau convulsiv, laba neagră și-o plimba lipăind prin aer. Pielea, parcă prea lăbărțată, era zdrelită până la sânge și presărată cu negi, iar pleoapele de jos se lăsau din când în când peste ochii rotunzi, ca de broască, cu un aer melancolic.

— După cum vedeți, doamnelor și domnilor – continuă răgușit omulețul – acest animal trăiește în apă; de aceea e înzestrat cu

bronhii și plămâni, ca să poată respira când iese la țărm. La picioarele din spate are câte cinci degete, la cele din față, câte patru, cu care poate să apuce diferite obiecte. Poftim!

Animalul își închise degetele peste nuia și o ținu înainte ca pe un sceptru al durerii.

— Știe să facă și noduri, anunță omulețul.

Și, luându-i nuiaua, îi dădu o frânghie jegoasă. Animalul o ținu o clipă între degete, apoi într-adevăr răsuci un nod.

— Mai știe să bată tobă și să danseze! informă omulețul, dând animalului o tobă din acelea cu care se joacă copiii și un bețișor.

Animalul lovi de câteva ori în tobă și-și legănă jumătatea de sus a corpului; dar nu știu cum făcu, că scăpă bețișorul în apă.

— Marș, puturoaso! o bruftui omulețul, pescuind bețișorul. Animalul acesta, doamnelor și domnilor – adăugă el, ridicând solemn glasul – este atât de inteligent și talentat, că poate vorbi ca omul.

Și bătu din palme.

— *Guten Morgen*! lătră salamandră, clipind melancolic din pleoapele de jos. Bună dimineața!

Domnul Povondra aproape se sperie, dar lui Frantík nu-i făcu nicio impresie deosebită.

— Ce spui onoratului public? întrebă omulețul tăios.

— Bine ați venit! salută salamandra, făcând o plecăciune; bronhiile i se strângeau, zbătându-se. *Willkommen*! *Ben venuti*!

— Știi să socotești?

— Știu.

— Cât face de șase ori șapte?

— Patruzeci și doi, chelălăi salamandra cu efort.

— Vezi, Frantík – îi atrase atenția Povondra – cât de bine știe să socotească?

— Doamnelor și domnilor – zise omulețul – puteți și dumneavoastră să-i puneți întrebări.

— Întreabă-l ceva, Frantík! îl îndemnă domnul Povondra.

Frantík se învârti nehotărât.

— Cât fac opt ori nouă? rosti el, în sfârșit; pesemne i se părea cea mai grea din toate întrebările.

Salamandra îngână încet:

— Șaptezeci… și… doi.

— Ce zi e azi? vru să știe domnul Povondra.

— Sâmbătă, declară salamandra.

Domnul Povondra clătină din cap, uimit.

— Să juri că-i om! Și cum se cheamă orașul ăsta?

Salamandra deschise botul și închise ochii.

— A obosit, lămuri în pripă omulețul.

— Ce le spui domnilor?

Salamandra salută:

— Respectele mele! Mulțumesc! Vă salut! revedere!

Și se ascunse repede în apă.

— Ăsta e… ăsta e un animal năzdrăvan! se minună domnul Povondra; dar fiindcă totuși trei coroane e o sumă, adăugă: Și altceva nu mai aveți nimic să-i arătați copilului?

Omulețul, în dilemă, se trase de buza de jos.

— Asta-i tot! conchise el. Înainte aveam maimuțe, dar cu ele era o chestie… explică el nehotărât. Doar să vi-o arăt pe nevastă-mea. A fost cea mai grasă femeie din lume. Marușca, ia vino-ncoa!

Marușca se sculă cu greutate.

— Ce e?

— Vino să te vadă domnii, Marușca!

Femeia cea mai grasă din lume își lăsă capul cochet într-o parte, își duse un picior înainte și-și ridică fusta deasupra genunchilor. Se văzu un ciorap roșu de lână și în el ceva umflat și mare ca o știucă.

— Diametrul picioarelor: sus optzeci și patru de centimetri, lămuri omulețul. Dar azi, cu concurența asta, Marușca nu mai e cea mai grasă femeie din lume.

Domnul Povondra îl trase pe Frantík, năuc, afară.

— Săru-mâna! se auzi un chelălăit din vană. Să mai poftiți! *Auf Wiedersehn*[22]!

— Ei, Frantík – întrebă domnul Povondra când ajunseră afară – ai învățat ceva?

— Am învățat, zise Frantík. Tată, dar de ce avea cucoana aia ciorapi roșii?

---

[22] La revedere! (Germ.).

11
DESPRE ȘOPÂRLELE-OAMENI

Ar fi desigur o exagerare să afirmăm că în vremea aceea nu se vorbea și nu se scria nimic altceva decât despre salamandrele grăitoare.

Se vorbea și se scria și despre războiul care se apropia, și despre criza economică, și despre luptele ligilor, și despre vitamine, și despre modă; dar despre salamandra grăitoare se scria foarte mult, și mai ales de către oameni care habar n-aveau nimic de subiectul acesta. De aceea cunoscutul savant, profesorul dr. Vladimir Uher (de la Universitatea din Brno) a publicat în *Lidové Noviný* un articol în care arăta că așa-zisa însușire a lui Andrias Scheuchzeri de a vorbi articulat este, de fapt, o papagalizare și că, din punct de vedere științific, nu e nici pe departe atât de interesantă ca celelalte caracteristici ale acestei amfibii atât de originale.

Misterul lui Andrias Scheuchzeri constă în cu totul altceva. De exemplu, în întrebarea de unde a apărut, care e patria lui străveche în care a trăit toate perioadele geologice; de ce a stat necunoscut vreme atât de îndelungată și de ce acum se găsește în masă aproape în tot bazinul ecuatorial al Oceanului Pacific? Se pare că în ultima vreme se înmulțește neobișnuit de repede; atunci, de unde vitalitatea asta extraordinară a străvechii creaturi din era terțiară, care până nu de mult trăia cu totul ascunsă? Probabil că în anumite locuri apărea sporadic, dacă nu avea chiar o existență topografică izolată. Să se fi schimbat oare în vreun fel condițiile de viață ale acestei reptile-fosilă în sens favorabil din punct de vedere biologic, astfel încât să fi devenit nou și surprinzător de reușit pentru actuala sa perioadă evolutivă?

Atunci n-ar fi exclus ca Andrias Scheuchzeri să se înmulțească nu numai numeric, dar să se dezvolte și calitativ, științei noastre ivindu-i-se astfel unicul prilej de a asista la un eveniment de transformare gigantică a unei specii din regnul animal *in actu*[23].

Faptul că Andrias Scheuchzeri chelălăie câteva duzini de cuvinte și învață câteva frânturi de fraze, care profanilor li se par expresia unei oarecare inteligențe, nu e, din punct de vedere științific, nicio minune; minune însă este acest elan

[23] În act, în faptă (lat.).

puternic de viață, care a reînviat atât de fecund existența sleită a unor făpturi cu o dezvoltare înapoiată și aproape stinsă.

Aici sunt câteva împrejurări cu totul deosebite: Andrias Scheuchzeri e singura reptilă care trăiește în mare și – ceea ce este mai ciudat – singura reptilă care se găsește în bazinul australiano-etiopian, în mica Lemurie. N-am putea oare presupune că Natura ar vrea acum să îmboldească în pripă și în mod suplimentar una dintre posibilitățile și formele vieții, care, în acest bazin, a fost uitată, sau n-a putut să reziste? Și-apoi, ar fi interesant de știut dacă în bazinul oceanic ce se cască între uriașii megalosauri japonezi, pe de o parte, și uriașele allegane, pe de altă parte, n-ar exista niciun fel de factor de unire.

Dacă Andrias n-ar fi existat, ar fi trebuit de fapt să-l presupunem exact pe locurile unde a apărut: e pur și simplu ca și cum am fi umplut spațiul în care, după legile evoluției și datele răspândirii geografice a speciilor, ar fi trebuit să se afle. Oricum ar fi, trăgea concluzia învățatul profesor, prin această reînviere evolutivă a reptilei din miocen constatăm cu respect și uimire că Geniul Evoluției pe planeta noastră nu și-a terminat nici pe departe opera sa creatoare.

Acest articol apăru în ciuda împotrivirilor redacției, după care asemenea chestii savante n-aveau ce căuta în ziare.

Îndată după aceea, profesorul Uher primi din partea unui cititor următoarea scrisoare:

Ilustre domn,

Anul trecut mi-am cumpărat o casă în piața din Čáslav. Cercetând clădirea, am găsit în pod o ladă cu lucruri vechi și prețioase, printre care niște scrieri științifice, cum sunt cele două colecții din revista lui Hýbl intitulată *Hyllos*, din anul 1821–22, *Mamiferele* lui Jan Svetopluk Presel, *Bazele naturale* de Pluk, *Fizica* lui Vojtěch Sedlaček, colecția pe nouăsprezece ani a revistei enciclopedice *Krok* și colecția pe treisprezece ani a Revistei muzeului ceh.

În prefața traducerii lui Cuvier despre *Discuții în jurul transformării scoarței pământului* (din anul 1834) am găsit o tăietură dintr-un ziar vechi, pusă drept semn de carte, pe care era tipărită știrea despre niște șopârle ciudate.

Când am citit admirabilul dumneavoastră articol despre salamandrele acelea misterioase, mi-am amintit de semnul meu

de carte și l-am căutat. Cred că ar putea să vă intereseze, și de aceea, ca cititor pasionat al dumneavoastră și ca iubitor pătimaș al naturii, vi-l trimit.

Cu deosebit respect.
J. V. NAJMAN

Pe tăietura din ziar pusă în scrisoare nu figura nici titlul, nici anul; după caracterele tipografice și după ortografie se putea însă deduce că provenea din deceniul al treilea sau al patrulea al secolului trecut; textul era greu de citit, hârtia fiind galbenă, învechită.

Profesorul Uher era gata-gata s-o arunce la coș, dar, impresionat de vechimea acestei foițe tipărite, începu s-o descifreze.

După un timp, exclamă: „Ei drăcie!” și-și îndreptă ochelarii, emoționat. Hârtia cuprindea următorul text:

DESPRE ȘOPÂRLELE-OAMENI

Citim în unele foi străine vestea că un anume căpitan de pe un vas de rezbel din Englitera, întorcându-se din țări îndepărtate, dădu de știre că a găsit pre o insulă mică din Marea Australiei niște dihănii curioase foarte. Pe această insulă se află un lac cu apă sărată, dar lacul nu dă în mare și greu ajungi la el. Ducându-se în acel loc în preumblare cu felcerul vasului, căpitanul a văzut ieșind din lac niște dihănii cu chip de șopârle. Dihăniile mergeau pe două picioare, ca oamenii, erau cât un câine de mare, sau cât o focă, și se mișcau pre țărm caraghioz, de parcă ar fi dănțuit.

Căpitanul și felcerul împușcară două din aceste dobitoace.

Se spune că au pielea băloasă, fără blană și că sunt aidoma șopârlelor.

A doua zi, venind ei să le ia, trebuiră să le lase locului, atât de tare duhneau, și dădură poruncă mateloților să pescuiască din lac cu năvoadele o pereche de dihănii din acestea vii și să le aducă pe vapor. Pescuind în lac marinarii, au ucis multe șopârle, dar pe vapor n-au adus decât două, zicând ei că trupul lor otrăvitor este și usturător ca urzica.

Mai târziu le-au pus în butoaie cu apă sărată, spre a le duce vii în Englitera. Dar ce întâmplare! Pe insula Sumatra salamandrele prinse au ieșit pre vapor din butoaie și,

deschizându-și singure ușa, au pierit în mare prin ferestrele calei.

Căpitanul și felcerul vasului aduc mărturie că acestea sunt dobitoace ciudate și viclene, că umblă două câte două, plescăie și chelălăie de mai mare mirarea și că nevătămătoare sunt. Drept aceea am putea să le zicem, fără a greși, șopârle-oameni.

Atâta scria în tăietura ele ziar. „Ei drăcie! repetă supărat profesorul Uher. De ce nu-i aici nicio dată, sau măcar titlul ziarului din care n-a rămas decât un petic? Și care erau „foile streine”, cum se numea acel „anume căpitan” și despre ce vapor englezesc e vorba? Apoi, ce insulă din Marea Australiei? Oare oamenii aceia nu puteau să fie și ei mai preciși, să aibă un spirit mai științific? Bine, dar ăsta e un document istoric de o valoare neprețuită!

O insulă în Marea Australiei, vasăzică! Un lăcușor cu apă sărată! Atunci pesemne că era o insulă de corali; o insulă cu o lagună cu apă sărată, în care cu greu răzbeai; tocmai locul unde s-ar fi putut conserva o specie rară ca aceasta, izolată de orice mediu de dezvoltare mai avansat și netulburată în rezervația ei naturală. Bineînțeles că prea mult nu s-ar fi putut înmulți, lacul neputându-le îndestula cu hrană. Asta, una la mână, își zise profesorul. Animal asemănător salamandrei, fără păr și mergând pe două picioare, ca oamenii… Acum, chiar dacă nu-i Andrias Scheuchzeri, în orice caz îi este rudă apropiată! Dar dacă ar fi totuși Andrias al nostru? Dacă, de pildă, afurisiții aceia de mateloți le-au nimicit în lăcușorul cu pricina și n-a rămas vie decât perechea de pe vapor; o pereche care pe insula Sumatra a șters-o în mare? Deci, direct la ecuator, în condiții biologice cu totul prielnice și într-un mediu unde se găsea hrană berechet! Oare schimbarea mediului să fi dat salamandrei miocenice acest impuls de dezvoltare? Sigur, era obișnuită cu apă sărată; ne gândim la noua ei reședință, liniștită, într-un golf marin închis, cu o hrană îmbelșugată: ce se putea întâmpla?

Transplantată în condiții optime, salamandra prinde puteri, capătă un elan vital extraordinar!

— Asta-i! exclamă triumfător profesorul. Salamandra evoluează cu un elan nestăvilit; se aruncă în viață ca o nebună; se înmulțește colosal, deoarece ouăle și larvele ei nu au în noul mediu dușmanii specifici. Ocupă insulă după insulă; însă, ciudat,

ocolește anumite ostroave în peregrinările ei. Încolo, ne aflăm în fața unei emigrări tipice după hrană.

Și acum se pune chestiunea: de ce nu s-a ivit mai devreme? Nu corespunde aceasta cu fenomenul că în bazinul australiano-etiopian nu sunt, sau până acum n-au fost cunoscute niciun fel de salamandre? N-au survenit oare în acest bazin, în vremea miocenului, oarecare schimbări nefavorabile din punct de vedere biologic? E posibil. Poate că a apărut un dușman specific, care pur și simplu le-a exterminat. Așadar, salamandra miocenă a rămas pe o singură insulă, într-un lăcușor închis, aceasta, bineînțeles, cu prețul unei stagnări; evoluția ei s-a oprit ca un resort întins care nu se mai putea desfășura!

Nu este exclus ca Natura să fi avut cu această salamandră planuri mari. Trebuia să se dezvolte într-una, mai departe, și mai departe, mai sus, tot mai sus, cine știe până unde?

(La această idee profesorul Uher simți cum îl trece un fior prin șira spinării; cine știe dacă Andrias Scheuchzeri nu trebuia de fapt să devină Omul miocenului!)

Și totuși! Acest animal neevoluat se trezește deodată într-un mediu infinit de promițător, și resortul evoluției se declanșează în el! Cu ce elan de viață, cu ce vervă miocenică și cu ce aviditate pornește Andrias pe drumul evoluției! Ce febril ajunge din urmă sutele de mii și milioane de ani, în care evoluția lui a stagnat! Și oare s-o fi mulțumind cu gradul de dezvoltare la care a ajuns acum? Își trăiește a doua înflorire, la care suntem martori noi, sau este numai în pragul evoluției și se pregătește să urce cine poate să spună azi până unde?

Acestea erau considerațiile și ipotezele pe care profesorul doctor Vladimir Uher le notase pe marginea tăieturii îngălbenite din gazeta cea veche, cuprins de beția intelectuală a descoperitorului.

Asta am s-o dau la ziar! își zise. Revista de specialitate n-o citește nimeni. Să afle toată lumea ce eveniment mare al naturii trăim! Și am să-i pun titlul: **AU SALAMANDRELE VIITOR?**

Numai că redactorul-șef al ziarului *Lidové Noviný* s-a uitat chiorâș la articolul profesorului Uher și a scuturat din cap.

— Iar salamandrele astea! Cred că cititorii noștri s-au săturat de ele până peste cap. Ar fi cazul să-i înțărcăm. Și-apoi, chestii de-astea savante, nu-i așa, n-au ce căuta în ziare!

Drept urmare, articolul despre evoluția și viitorul reptilelor nu mai văzu lumina tiparului.

12
SALAMANDER SYNDICATE

Președintele G. H. Bondy agită clopoțelul și se ridică.

— Onorată asistență, începu el, am cinstea să deschid această adunare generală extraordinară a Societății Pacifice de Export. Adresez de aici un salut tuturor celor prezenți și vă mulțumesc că v-ați întrunit într-un număr atât de mare. Domnilor – continuă el cu un glas mișcat – mi-a revenit mie sarcina tristă de a vă aduce la cunoștință o știre zguduitoare. Căpitanul I. van Toch nu mai e printre cei vii. Ne-a murit, ca să zic așa, fondatorul, părintele fericitei idei de a strânge legăturile comerciale cu miile de insule din Extremul Pacific – primul nostru căpitan și cel mai zelos colaborator. Și-a dat obștescul sfârșit la începutul acestui an, pe puntea vasului nostru *Sarka*, nu departe de insula Fanning, din pricina unei congestii, în exercițiul funcțiunii. („S-o fi îmbătat, săracul!” gândi domnul Bondy, ușuratic.) Vă rog să păstrăm în amintirea lui un minut de reculegere.

Domnii se ridicară târșâindu-și scaunele și rămaseră într-o tăcere solemnă, stăpâniți de gândul și întrebarea dacă această adunare generală nu va ține prea mult. „Bietul Vantoch! își zise G. H. Bondy, sincer mișcat. Oare cum o fi arătând acum? Probabil că l-au aruncat pe-o scândură în mare! Ce-o mai fi plescăit apa! Ce să-i faci? A fost un om cumsecade și avea niște ochi albaștri...”

— Vă mulțumesc, domnilor – adăugă scurt – că v-ați recules cu atâta pioșenie în amintirea căpitanului van Toch, prietenul meu personal. Rog pe domnul director Volavka să vă aducă la cunoștință bilanțul pe care poate să conteze S.P.E.-ul anul acesta. Cifrele nu sunt definitive, însă vă rog să nu vă așteptați ca până la sfârșitul anului să mai survină vreo schimbare esențială. Poftiți, vă rog!

— Onorată adunare – începu domnul director Volavka într-un murmur, ca pe urmă să-și dea drumul: Situația pieței perlelor e foarte nesatisfăcătoare. Față de anul trecut, când producția de perle a fost aproape de douăzeci de ori mai mare decât în anul 1925, care la rândul lui a fost și el favorabil, prețul perlelor a început să regreseze, atingând o scădere care merge până la 65%. De aceea consiliul de administrație a hotărât că recolta de

perle de anul acesta să nu mai fie pusă în vânzare, ci să fie păstrată pentru timpuri când cererea va fi mai mare. Din păcate, anul trecut perlele au ieșit din modă, probabil tocmai pentru că se ieftiniseră atât de mult. La filiala noastră din Amsterdam sunt înmagazinate în momentul de față peste două sute de mii de perle, deocamdată aproape cu neputință de vândut. Pe de altă parte – spuse mai departe directorul Volavka, șoptit de astă dată – anul acesta producția de perle scade în mod îngrijorător. Ar trebui să părăsim o serie întreagă de locuri, a căror producție e atât de neînsemnată, încât nu acoperă nici măcar cheltuielile de transport. Locuri de exploatare deschise în urmă cu doi-trei ani par să fie într-o mai mică sau mai mare măsură epuizate. De aceea consiliul de administrație a hotărât să-și îndrepte atenția spre alte produse ale adâncurilor mării, cum sunt coralii, scoicile și bureții de mare. E adevărat că am reușit să înviorăm piața de bijuterii de corali și alte podoabe, dar în conjunctura actuală coralii din Pacific sunt mai puțin căutați decât cei italieni. Mai departe, consiliul de administrație studiază posibilitatea intensificării pescuitului în adâncurile Oceanului Pacific. E vorba în special de transporturi de pește pe piețele americane și europene: informațiile culese până în momentul de față nu sunt prea favorabile. Totuși, pe de altă parte – citi directorul cu un glas ceva mai ridicat – volumul comerțului cu mărfuri diverse, cum ar fi exportul de textile, de vase de email, de aparate de radio și mănuși în insulele Oceanului Pacific, a crescut întrucâtva. Acest comerț se poate extinde; anul acesta se va solda cu o pierdere oarecum neînsemnată. Este însă exclus ca până la sfârșitul anului Societatea Pacifică de Export să poată plăti dividende la acțiunile sale; de aceea consiliul de administrație declară dinainte că, de astă dată, se renunță la orice fel de tantieme și prime…

Se lăsă o tăcere lungă, penibilă.

„Cum o fi arătând insula asta, Fanning-Island? se gândi G. H. Bondy. Bunul Vantoch a murit ca un marinar adevărat. Păcat de el, era un om cumsecade! Și nici nu era atât de bătrân… În orice caz nu mai bătrân decât mine…”

La cuvânt se înscrise doctorul Hubka; cităm mai departe din procesul-verbal al adunării generale extraordinare a Societății Pacifice de Export:

Dr. Hubka întreabă dacă nu cumva e vorba de lichidarea S.P.E.-ului.

G. H. Bondy răspunde că consiliul de administrație a luat hotărârea să aștepte în chestiunea aceasta noi propuneri.

M. Louis Bonenfant obiectează că strângerea perlelor nu s-a făcut prin mijlocirea reprezentanților permanenți, stabiliți acolo definitiv, care ar fi putut să controleze dacă pescuitul perlelor se face suficient de intensiv și în mod tehnic.

Directorul Volavka a subliniază că faptul a fost luat în considerație, dar s-a constatat că în modul acesta crește prea mult regia întreprinderii. Ar trebui cel puțin trei sute de agenți permanenți plătiți; și mai departe, vă rog să judecați, în ce fel pot fi controlați acești agenți dacă predau toate perlele culese?

M. H. Brinkelaer se întreabă dacă să poate avea încredere în salamandre că predau într-adevăr toate perlele pe care le găsesc, și nu le încredințează altor persoane decât celor însărcinate de societate.

G. H. Bondy constată că aici e prima oară când se vorbește public despre salamandre. Până acum era regula ca în acest loc să nu se aducă în discuție niciun fel de amănunte despre felul în care se face pescuitul perlelor. Atrage atenția că tocmai de aceea a fost ales un nume neexpresiv ca Societatea Pacifică de Export.

M. H. Brinkelaer întreabă dacă e cumva oprit să se discute în acest loc chestiuni care privesc interesele Societății Pacifică de Export, care și-așa sunt de multă vreme notorii.

G. H. Bondy răspunde că nu e oprit, dar că e vorba de ceva nou. Invită la discuții, de acum înainte, mai deschise. La prima întrebare a domnului Brinkelaer poate să răspundă că, după părerea lui, nu trebuie să existe vreo îndoială în ceea ce privește onorabilitatea deplină și capacitatea de muncă a salamandrelor angajate să pescuiască perle și corali, însă

trebuie să ținem seama că locurile de unde s-au extras până acum perle sunt sau vor fi în scurt timp secătuite. Cât privește locurile noi, căpitanul van Toch, neuitatul nostru colaborator, a murit tocmai în timp ce întreprindea o călătorie spre niște insule până în prezent neexploatate. Deocamdată nu îl putem înlocui prin cineva cu aceeași experiență, cu aceeași neclintită loialitate și cu dragoste pentru aceste lucruri.

Col. D. W. Bright recunoaște pe deplin serviciile fostului colaborator van Toch. Totuși atrage atenția că răposatul căpitan, a cărui plecare dintre cei vii o deplâng cu toții, prea le răsfăța pe sus-numitele salamandre. (Aprobări.) Nu era nevoie să li se dea cuțite și alte unelte de calitatea întâi așa cum făcea răposatul van Toch. Nu era nevoie să le hrănească atât de costisitor. S-ar fi putut reduce simțitor atât cheltuielile, cât și întreținerea salamandrelor, și cu asta s-ar fi putut ridica randamentul întreprinderilor noastre. (Vii aplauze.)

Vicepreședintele J. Gilbert e de acord cu colonelul Bright, însă observă că lucrul n-a fost cu putință cât a trăit căpitanul van Toch. Căpitanul van Toch susținea că are legături personale cu salamandrele. Din diferite motive, era imposibil să nesocotești dorința bătrânului în această privință.

Kurt von Frisch întreabă dacă salamandrele n-ar putea fi folosite și la alte treburi decât la pescuitul perlelor. Ar trebui să se ia în considerație așa-numita lor îndemânare naturală, ca aceea a castorilor, de a construi sub apă stăvilare și alte lucrări de artă asemănătoare. Ar putea îi folosite, de pildă, la adâncirea porturilor, la construcția cheiurilor și a altor lucrări hidrotehnice.

G. H. Bondy declară că consiliul de administrație se gândește serios la această chestiune; e sigur că în privința aceasta se deschid mari posibilități. Menționează că numărul salamandrelor care aparțin societății a atins în prezent cifra de aproape șase milioane. Dacă ținem socoteala că într-un an o pereche de salamandre are, să zicem, o sută de larve, anul viitor putem să dispunem până la trei sute de milioane de salamandre; în zece ani cifrele ar fi, pur și simplu, astronomice. Ce-are de gând societatea să întreprindă cu acest număr extraordinar de

salamandre din fermele supraîncărcate, care, din lipsă de hrană naturală suficientă, trebuie hrănite cu kopra, cartofi, porumb și alte alimente asemănătoare?

Kurt von Frisch se întreabă dacă salamandrele sunt comestibile.

J. Gilbert: Nu. Nici pielea lor nu e bună la nimic.

M. Bonenfant întreabă consiliul de administrație ce intenționează să întreprindă.

G. H. Bondy (se ridică): Stimați domni, am convocat această adunare generală extraordinară că să vă facem cunoscut în mod deschis perspectivele extrem de nefavorabile ale societății noastre, care, dați-mi voie să vă amintesc, anii trecuți a plătit dividende de 30%, în afară de rezervele bine gospodărite și de amortismente. Acum suntem însă la o răscruce de drumuri; sistemul de exploatare, care ne-a fost prielnic anii trecuți, acum e practic falimentar; nu ne rămâne decât să căutăm alte metode! (Admirabil!) Aș zice că e poate un semn al destinului faptul că tocmai acum, în aceste momente, l-am pierdut pe admirabilul nostru căpitan și prieten I. van Toch. De persoana lui era legată și acea frumoasă, romantică și, ca să spun drept, întrucâtva nebunească negustorie de perle. Socotesc acest capitol din întreprinderea noastră ca încheiat; a avut, ca să zic așa, farmecul lui exotic, dar nu mergea cu timpurile moderne. Domnii mei, perlele nu pot fi niciodată obiectul unei întreprinderi mărețe, organizată orizontal și vertical. Pentru mine personal această afacere cu perlele a fost doar un mic divertisment. (Rumoare.)

Da, domnilor: un divertisment, care ne-a adus și mie și dumneavoastră bani frumoși. Afară de asta, la începutul întreprinderii noastre salamandrele aveau, aș zice, un fel de farmec al ineditului. Acest farmec nu poate să-l mai aibă trei sute de milioane de salamandre. (Râsete.)

Spuneam că, atât timp cât a trăit bunul meu prieten, căpitanul van Toch, ar fi fost exclus să ne gândim să dăm

întreprinderii noastre alt aspect decât acela impus de stilul căpitanului van Toch. (De ce?)

Fiindcă am prea mult gust, domnilor, ca să amestec stilurile. Stilul căpitanului van Toch, era, aș zice, un stil de roman de aventuri! Era stilul lui Jack London, Joseph Conrad și al altora. Un stil vechi, exotic, colonial și aproape eroic. Nu neg că m-a fermecat cu felul său de-a fi. Însă după moartea căpitanului van Toch n-avem dreptul să continuăm această epică juvenilă și aventuroasă! Ceea ce avem în fața noastră nu este un capitol nou, ci mai curând o concepție nouă, domnilor, și în esență o misiune dictată, dacă vreți, de o fantezie nouă. (Dumneavoastră vorbiți de asta ca despre romane!)

Da, domnule, aveți dreptate. Pe mine negoțul mă interesează ca artist. Fără o anume artă nu poți inventa niciodată nimic nou! Dacă vrem să ținem pas cu lumea, trebuie să fim poeți. (Aplauze.)

G. H. Bondy face o plecăciune: Domnilor, închid cu părere de rău capitolul, ca să-i zic așa, van Toch; toți am fost măcar o dată în viață copilăroși sau dornici de aventuri! E vremea să sfârșim cu această poveste cu perle și corali. Sindbad a murit, domnilor! Întrebarea e, ce facem acum? (Tocmai aici e chestiunea!)

Bine, domnule: vă rog să luați creionul și să scrieți. Șase milioane. Ați scris? Înmulțiți cu cincizeci. Fac trei sute de milioane, așa e? Înmulțiți din nou cu cincizeci. Fac cincisprezece miliarde, nu? Și acum, domnilor, vă rog frumos, sfătuiți-mă: ce să fac peste trei ani cu cincisprezece miliarde de salamandre? Ce le vom da de lucru, cum le vom hrăni și așa mai departe? (Atunci, lăsați-le să crape!) Da, dar nu-i păcat, domnule? Nu credeți că fiecare salamandră reprezintă un fel de valoare economică, o valoare a forței ei de muncă, care își așteaptă întrebuințarea? Domnilor, cu șase milioane de salamandre putem, într-un fel sau altul, întreprinde ceva. Cu trei sute de milioane ar fi mai greu. Dar cincisprezece miliarde de salamandre, domnilor, trebuie să recunoașteți că e o cifră! Salamandrele vor devora Societatea Pacifică de Export. Am zis.

(Dumneata ești răspunzător! Dumneata ai început toată chestia asta cu salamandrele!)

G. H. Bondy înalță capul: Îmi asum întreaga răspundere, domnilor. Cine dorește, poate să renunțe imediat la acțiunile Societății Pacifice de Export. Sunt dispus să plătesc pentru fiecare acțiune… (Cât? Valoarea integrală, domnule!)

(Emoție în sală. Consiliul acordă o pauză de zece minute.)

După pauză se înscrie la cuvânt H. Brinkelaer. Își exprimă mulțumirea față de faptul că salamandrele se înmulțesc cu atâta râvnă, sporind averea societății. Dar, bineînțeles, domnilor, ar fi pur și simplu un nonsens să le îngrijim degeaba; dacă n-avem ce să le dăm de lucru, propun, în numele grupului de acționari, să le vindem ca forțe de muncă oricui ar avea de executat vreo muncă pe apă sau sub apă! (Aplauze.) Hrana unei salamandre costă pe zi câteva centime. Dacă s-ar vinde o pereche de salamandre, să zicem cu o sută de franci, și dacă salamandra lucrătoare ar rezista, de exemplu, fie și numai un an, orice antreprenor și-ar amortiza ușor o astfel de investiție! (Aprobări zgomotoase.).

J. Gilbert constată că salamandrele ating o vârstă mult mai mare decât un an. De fapt, nu prea știm cât trăiesc: despre această chestiune nu avem o experiență prea îndelungată.

H. Brinkelaer își corectează propunerea în sensul că prețul unei perechi de salamandră să fie stabilit la trei sute de franci loco-port.

S. Weissberger se întreabă ce fel de muncă ar putea, de fapt, să facă salamandrele.

Directorul Volavka: Prin instinctul lor natural și prin neobișnuita lor îndemânare tehnică, salamandrele pot fi întrebuințate mai ales la construcția digurilor, a porturilor, canalelor, la curățatul fundurilor și aluviunilor și la desfundarea căilor de apă; pot să consolideze și să netezească țărmurile marine, să lărgească uscatul și așa mai departe. În astfel de

cazuri e vorba de o acțiune colectivă, care cere sute și mii de brațe de muncă; o operă de mari proporții la care nu se încumetă nici tehnica modernă până nu are la dispoziție forțe de muncă foarte ieftine. (Așa este! Admirabil!)

Dr. Hubka obiectează că prin vânzarea salamandrelor, care probabil se pot înmulți și pe locurile noi, societatea pierde monopolul asupra lor. Detașamentele de salamandre muncitoare dresate convenabil și calificate – propune domnia-sa – ar trebui închiriate numai întreprinderilor hidrotehnice, cu condiția ca larvele lor eventuale să aparțină mai departe societății.

Directorul Volavka arată că, de vreme ce milioanele sau miliardele de salamandre nu pot fi supravegheate în apă, cu atât mai puțin pot fi supravegheate larvele lor; din păcate, s-au furat prea multe salamandre până acum pentru grădinile zoologice și pentru menajerii.

Col. D. W. Bright: Ar trebui să se vândă, eventual să se închirieze, numai salamandre masculi, ca să nu se mai poată înmulți, salamandrele clocitoare și fermele rămânând proprietatea societății.

Director Volavka: Nu putem să ne arogăm un drept de proprietate asupra fermelor de salamandre. Cum să iei în posesie sau să închiriezi o bucată de fund de mare? Problema juridică cui aparțin, de fapt, salamandrele care trăiesc la suprafața apelor – de pildă majestății-sale reginei Olandei – e foarte nesigură și poate duce la multe discuții. (Rumoare.) În majoritatea cazurilor, nu avem asigurat nici măcar dreptul de pescuit. De fapt, domnilor, aceste ferme din Oceanul Pacific le-am întemeiat în mod cu totul și cu totul ilegal. (Rumoare crescândă.)

J. Gilbert răspunde colonelului Bright că, după experiențele de până acum, salamandrele masculi izolate își pierd după un timp vioiciunea și puterea de muncă; sunt leneșe, nepăsătoare și adeseori mor de nostalgie.

Kurt von Frisch îl întreabă dacă n-ar fi posibil ca salamandrele să fie castrate sau sterilizate înainte de a fi vândute.

J. Gilbert: Ar fi prea costisitor; pe scurt, nu putem să împiedicăm înmulțirea salamandrelor vândute.

S. Weissberger cere, în calitate de membru al Asociației pentru Ocrotirea Animalelor, ca vânzarea viitoare a salamandrelor să se facă într-un mod uman, care să nu jignească sentimentele omenești.

J. Gilbert mulțumește pentru această intervenție; se înțelege că prinderea și transportul salamandrelor va fi încredințată unui personal calificat și sub o supraveghere organizată. Nu putem, bineînțeles, să garantăm de felul cum vor proceda cu salamandrele antreprenorii care le vor cumpăra!

S. Weissberger se declară satisfăcut de asigurarea vicepreședintelui J. Gilbert. (Aplauze.)

G. H. Bondy: Domnilor, trebuie să renunțăm dinainte la ideea că pe viitor am putea păstra un monopol asupra salamandrelor. Din păcate, după legile în vigoare, nu le putem breveta. (Ilaritate.)

Putem și trebuie să ne asigurăm monopolul comerțului cu salamandre într-alt fel; bineînțeles, e de presupus că acest negoț trebuie să-l facem în alt stil și pe o scară cu mult mai mare decât până acum. (I-auzi! I-auzi!)

Domnilor, aici se află volumul convențiilor preliminarii. Consiliul de administrație propune să se înființeze un nou trust vertical sub numele de Salamander Syndicate. Din sindicatul salamandrelor – în afară de societatea noastră – ar face parte mari întreprinderi și puternice grupuri financiare: de pildă, un concern care să fabrice „instrumente speciale, patentate pentru salamandre”. (Vă gândiți la M.E.A.S.?) Da, domnule, e vorba chiar de M.E.A.S.! Apoi, un cartel chimic și alimentar care să fabrice hrană ieftină pentru salamandre; grupul societăților de transport, care, luându-ne după experiențele de până acum, vor

cere desigur un brevet pentru tankuri speciale igienice destinate transportului salamandrelor, un complex de asigurări speciale care vor asigura animalele împotriva accidentelor și a morții, atât în timpul transportului, cât și în timpul lucrului; pe urmă alți industriași interesați, exportatori și financiari, pe care nu-i numim acum, din motive binecuvântate! Cred, domnilor, că e de ajuns dacă vă spun că pentru început acest sindicat ar dispune de un capital de patru sute de milioane de lire sterline! (Stupefacție.)

Teancul acesta de hârtii de aici, domnii mei, reprezintă o sumă de contracte pe care ajunge să le semnați, pentru că din ele să se nască cea mai mare organizație economică a vremurilor noastre! Consiliul de administrație vă cere, domnilor, să-i acordați depline puteri spre a întemeia acest concern extraordinar, al cărui țel va fi creșterea rațională și exploatarea salamandrelor! (Aplauze și strigăte de protest.)

Domnilor, vă rog să vă gândiți la avantajele acestei colaborări. Sindicatul salamandrelor nu va furniza numai salamandre, ci și felurite unelte și hrană pentru miliardele de salamandre, ca: porumb, amidon, seu de vacă, zahăr; totodată sindicatul se va îngriji de transportul animalelor, de asigurarea, asistența lor veterinară și așa mai departe, în general urmărind a stabili taxe cât mai scăzute, care să ne asigure, dacă nu monopolul, măcar superioritatea asupra oricărei concurențe viitoare care ar vrea să vândă salamandre. Să încerce cineva, domnilor; cu noi nu va putea concura multă vreme! (Bravo!)

Și nu numai atât. Sindicatul salamandrelor va furniza diverse materiale de construcție pentru lucrările hidrotehnice pe care le vor executa angajatele noastre; de aceea, în spatele nostru avem și industria grea, cimentul, lemnul de construcții și piatra. (Încă nu știm cum vor lucra salamandrele!) Domnilor, în momentul de față douăsprezece mii de salamandre lucrează în portul Saigon la docurile noi, la bazine și cheiuri. (De ce nu ne-ați spus până acum?)

Pentru că e prima încercare în mare. Ei bine, domnilor, aflați că această încercare a fost încununată de un succes absolut.

Astăzi viitorul salamandrelor e în afară de orice îndoială! (Aplauze furtunoase.)

Dar cu asta, domnilor, n-am terminat. Sarcinile Sindicatului salamandrelor nu sunt nici pe departe epuizate! Salamander Syndicate va căuta de lucru în toată lumea, pentru milioane de salamandre! Va elabora planuri și idei pentru supunerea mărilor. Va propaga utopii, visuri mărețe. Va furniza proiecte pentru țărmuri și canale noi, pentru diguri care să lege între ele continentele, pentru lanțuri întregi de insule artificiale în vederea zborurilor peste ocean, în sfârșit, pentru noi continente construite în mijlocul oceanelor. Acesta e viitorul omenirii. Domnilor, patru cincimi din suprafața pământului sunt acoperite de apă; e, incontestabil, prea mult; suprafața lumii noastre, harta mărilor și a pământului trebuie corectate. Domnilor, noi dăm lumii lucrători marini. Și de aici înainte trebuie să renunțăm la stilul căpitanului van Toch; povestea cu aventuri și perle a trecut; în locul ei vom intona un imn al muncii! Ori flecărim, ori creăm; dacă însă nu ne gândim la continente și oceane, posibilitățile noastre vor fi mici. Aici s-a vorbit, mă rog, despre prețul unei perechi de salamandre. Ar fi bine să ne gândim în general la miliardele de salamandre, la milioanele și milioanele de forțe de muncă, la transformarea scoarței pământului, la noi geneze și la noi ere geologice! Astăzi putem să vorbim despre viitoarele Atlantide, despre vechile continente care se vor întinde departe, tot mai departe, până în lumea mărilor, despre Lumile Noi, pe care și le vor construi oamenii singuri. Vă rog să mă iertați, domnilor, poate ce spun vi se pare utopic. Da, într-adevăr, pășim în Utopie. Suntem chiar în ea, prieteni! Nu ne rămâne decât să ne închipuim viitorul salamandrelor din punct de vedere tehnic. (Și economic!)

Da. Mai ales din punct de vedere economic. Domnilor, societatea noastră nu e atât de mare încât să poată exploata singură miliardele de salamandre; n-o putem face nici din punct de vedere financiar, nici politic. Dacă harta mărilor și a pământului se va schimba, direct interesate în această chestiune vor fi și marile puteri, domnilor. Dar despre asta să nu vorbim; nu vom menționa personalitățile care se alătură temeinic încă de pe-acum în frontul sindicatului nostru! Vă rog,

totuși, domnilor, să nu scăpați din vedere amploarea acestei chestiuni, pe care urmează s-o votați. (Ovații, aplauze prelungite. Splendid! Bravo!)

Înainte de vot a fost nevoie, bineînțeles, să li se promită acționarilor Societății Pacifice de Export că li se va plăti pentru anul în curs, din contul rezervelor, dividende de cel puțin 10%. După aceea s-a votat cu 88% din acțiuni pentru, și numai 12% contra. Drept urmare, proiectul consiliului de administrație a fost acceptat.

Salamander Syndicate a luat așadar ființă. Iată-l pe G. H. Bondy primind felicitări.

— Foarte frumos ai vorbit, domnule Bondy! îl lăudă bătrânul Sigi Weissberger. Foarte frumos! Și mă rog, domnule Bondy, cum ți-a venit ideea asta?

— Cum? răspunde G. H. Bondy distrat. De fapt, ca să spun drept, domnule Weissberger, am făcut-o pentru bătrânul van Toch. Ținea atât la salamandrele lui! Ce-ar fi zis, săracul, dacă i-am fi lăsat *tapa-boys*-ii să moară, sau i-am fi părăsit?

— Care *tapa-boys*?

— Monștrii ăia… salamandrele. Acum, dacă au și ele un preț, se vor bucura de un tratament mai bun. Și-apoi, domnule Weissberger, monștrii ăștia nici nu sunt buni de altceva decât să întreprinzi cu ei vreo utopie!

„Ciudat, nu pricep nimic”, gândea în sinea lui domnul Weissberger.

— Dumneata, domnule Bondy, ai văzut vreodată vreo salamandră? Eu, de fapt, nici nu știu ce-i aia. Mă rog, cum arată?

— Regret, dar nu pot să vă spun, domnule Weissberger. Nici eu nu știu. Și la ce bun aș ști? Am eu timp să mă interesez cum arată? Bine că am reușit să pun la adăpost acest Sindicat al salamandrelor!

(ADAOS)

DESPRE VIAȚA SEXUALĂ A SALAMANDRELOR

Una din preocupările de predilecție ale spiritului omenesc este să-și închipuie cum va arăta lumea și omenirea cândva, în viitorul îndepărtat, ce minuni tehnice se vor înfăptui, ce

probleme sociale se vor rezolva, cât va progresa știința, organizația socială și așa mai departe.

Cea mai mare parte a acestor Utopii însă nu uită să se intereseze foarte viu de ce se va întâmpla în această lume mai bună, mai civilizată, sau măcar tehnic mai perfectă, cu o problemă așa de veche dar mereu populară, cum e viața sexuală, înmulțirea, dragostea, căsătoria, familia, problema feminină și altele asemănătoare.

Vezi în direcția aceasta scriitori competenți ca Paul Adam[24]*, H. G. Wells, Aldous Huxley*[25] *și mulți alții.*

Apelând la aceste exemple, autorul socotește de datoria sa ca, aruncând o privire asupra viitorului globului nostru, să trateze și despre felul în care se va desfășura în această lume viitoare a salamandrelor viața lor sexuală. O face de pe acum, pentru ca mai târziu să nu fim nevoiți să revenim la aceste chestiuni. Viața sexuală a lui Andrias Scheuchzeri, în linii generale, se aseamănă bineînțeles cu reproducerea celorlalte amfibii cu coadă: nu este o împreunare în adevăratul înțeles al cuvântului, femela depune ouăle în câteva etape, ouăle fecundate evoluează în apă în larve și așa mai departe; despre asta se poate citi în orice manual de științe naturale. Ne referim însă numai la anumite particularități, pe care le-am observat în această privință la Andrias Scheuchzeri.

La începutul lunii aprilie, relatează H. Bolte, masculii se alătură femelelor: în fiecare perioadă sexuală, masculul se alătură de obicei de aceeași femelă și nu o slăbește niciun pas vreme de câteva zile. În acest timp, el nu mănâncă nimic, pe când femela, manifestă o foame vorace. Masculul o fugărește prin apă, încercând să se țină strâns lipit cu capul de capul femelei. Când izbutește, își întinde ușor botul înainte spre botul ei, ca și cum ar vrea s-o oprească din fugă, și rămâne așa, înțepenit. Astfel, atingându-se doar cu capetele, în vreme ce

---

[24] Scriitor și publicist reacționar francez (1862-1920). Scrierile sale care dezbat probleme erotice s-au bucurat de o mare vogă.

[25] Aldous Leonard Huxley (n. 26 iulie 1894 – d. 22 noiembrie 1963) a fost un scriitor britanic care a emigrat în Statele Unite. A fost un membru al faimoasei familii Huxley care a dat un mare număr de minți științifice briliante. Este cunoscut pentru romanele, pentru eseurile, povestirile, literatura de călătorie, scenariile sale de film. Dacă la începutul vieții a fost un umanist, a devenit la finalul ei interesat de subiecte spiritualiste, cum ar fi parapsihologia și filosofia mistică.

trunchiurile lor alcătuiesc un unghi cam de treizeci de grade, amândouă animalele plutesc nemișcate unul lângă altul. Din când în când masculul se zbate așa de tare, încât se lovește cu șoldurile de șoldurile femelei: după aceea iar rămâne țeapăn, cu picioarele larg desfăcute, atingând doar cu botul capul alesei sale, care în acest timp mănâncă nepăsătoare tot ce găsește.

Acest sărut, dacă putem spune astfel, ține câteva zile; uneori femela se smulge și aleargă după hrană; atunci masculul o urmărește, vădit îmbufnat, ba chiar furios. În cele din urmă, femela renunță la orice rezistență, dar de gonit continuă să gonească, și perechea se înalță încet în apă, fără efort, ca două grăunțe de polen negru rătăcitoare, legate una de alta.

Corpul masculului începe să tremure într-un fel de convulsii spastice, lăsând în apă o spermă bogată și lipicioasă. Îndată după aceasta, părăsește femela și se ascunde printre pietre, undeva la margine, istovit; în acest timp i se poate tăia piciorul sau coada fără să reacționeze. Femela rămâne o vreme în poziția ei, nemișcată, împietrită, după care începe să se zvârcolească puternic, expulzând ouăle din organul genital. Adeseori se ajută în operația asta de picioarele dindărăt, ca broaștele râioase. Ouăle, înlănțuite și înzestrate cu un înveliș gelatinos, în număr de patruzeci-cincizeci, atârnă de corpul femelei ca un smoc. Femela înoată cu ele spre locuri adăpostite și le agață de alge, de iarbă-de-mare sau le depune de-a dreptul pe pietre. După zece zile, femela scoate a doua serie de ouă, în număr de douăzeci până la treizeci, fără ca între timp să mai aibă de-a face cu masculul: probabil că aceste ouă au fost fecundate la început în organele ei. De obicei, după alte șapte-opt zile, ajunge la a treia și a patra depunere de câte cincisprezece-douăzeci de ouă, toate fecundate, din care, după una până la trei săptămâni, apar mormoloci vioi, cu bronhii ramificate. După un an, mormolocii au și ajuns salamandre adulte și pot să se înmulțească mai departe.

În legătură cu această domnișoara Blanche Kistemaeckers a observat în captivitate două femele și un singur mascul, Andrias Scheuchzeri. În timpul fecundației, masculul s-a însoțit numai cu una dintre femele și a urmărit-o destul de asiduu; când i-a scăpat, a bătut-o cu lovituri puternice de coadă. Nu-i plăcea s-o vadă mâncând și tot trăgea de ea; pesemne dorea să fie numai a lui și pur și simplu o teroriza. După ce și-a depus lapții, s-a

aruncat pe a doua femelă, gata s-o devoreze; a trebuit să fie scos din bazin și cazat în altă parte. Totuși, și femela a doua a depus șaizeci și trei de ouă fecundate. La toate trei animalele, însă, domnișoara Kistemaeckers a observat că marginile organelor genitale erau în vremea aceea remarcabil mărite. Se pare deci, scrie domnișoara Kistemaeckers, că fecundația la Andrias nu se face nici prin acuplare, nici prin atingere, ci mai curând prin mijlocirea a ceva ce se poate numi mediul sexual. După cum se vede, nu-i nevoie nici măcar de-o tovărășie temporară pentru ca ouăle să fie fecundate. Aceste observații au dus-o pe tânăra cercetătoare la noi experiențe interesante. A despărțit animalele de sexe diferite, apoi, la timpul potrivit, a stors sperma masculului și a pus-o în apa în care se afla femela.

După aceea, femelă a depus oua fecundate. Recurgând la altă experiență, domnișoara Blanche Kistemaeckers a filtrat sperma masculului, astfel încât să rămână fără spermatozoizi (era un lichid limpede, puțin acrișor) și a adăugat-o în apa femelelor; femelele au continuat să depună ouă, fiecare câte cincizeci, din care cea mai mare parte erau fecundate, și au dat mormoloci normali. Tocmai faptul acesta a dus-o pe domnișoara Kistemaeckers la teoria importantă a mediului sexual, care creează o punte de trecere între partenogeneză și reproducere sexuală. Fecundarea ouălelor se face pur și simplu printr-o schimbare chimică de mediu (cu anumiți acizi, care până acum nu s-au putut prepara pe cale sintetică), schimbare care, într-un anume fel, coincide cu funcția sexuală a masculului. Dar, de fapt, această, funcție izolată nu e necesară; că masculul se alătură femelei, e probabil un atavism dintr-o perioadă când fecundația la Andrias se făcea la fel ca la celelalte reptile. Această întovărășire este, de fapt, cum remarcă pe bună dreptate domnișoara Kistemaeckers, o iluzie de paternitate moștenită; în realitate, masculul nu este tatăl larvelor, ci mai curând factorul chimic sigur și în esență cu totul impersonal al mediului sexual, care este adevăratul fecundator.

Dacă am avea într-un bazin o sută de perechi întovărășite din specia Andrias Scheuchzeri, am fi ispitiți să credem că acolo au loc o sută de acte de fecundație individuală; adevărul e că ne aflăm în fața unui singur act de sexualizare colectivă a unui mediu dat sau, și mai bine zis, în fața unei anumite acidulări a apei, la care ouăle maturizate ale lui Andrias reacționează

automat și încep să se dezvolte, transformându-se în larve. Preparați artificial acest agent acidulat necunoscut și nu va mai fi nevoie de mascul. Așa se manifestă viața sexuală miraculoasă a lui Andrias, ca o Mare Iluzie: pasiunea lui erotică, traiul conjugal și tirania sexuală, credința lui vremelnică, voluptatea lui greoaie, înceată, toate acestea sunt de fapt inutile, învechite, funcțiuni aproape simbolice, ce întovărășesc sau împodobesc actul impersonal al masculului, prin care se creează mediul sexual fecundator. Indiferența specială a femelei care acceptă curtea frenetică și fără rost a masculilor dovedește cum nu se poate mai clar că în această curte femela simte instinctiv un ritual pur formal sau o introducere la actul de logodnă propriu-zis, în care organele genitale fuzionează cu mediul fecundator; am spune că femela Andrias înțelege mai bine această stare de lucruri și trăiește mai obiectiv, fără iluzii erotice.

Încercările domnișoarei Kistemaeckers au fost completate de interesantele experiențe ale învățatului abate Bontempelli, care, uscând și măcinând lapții lui Andrias și punându-i în apa în care se aflau femelele, acestea au depus ouă fecundate. Același rezultat a fost obținut prin uscarea și măcinarea organelor masculului, prin prepararea unei infuzii în spirt a organelor sau prin fierberea lor, lichidul produs fiind apoi introdus în bazinul femelei. De asemenea, aceleași efecte s-au constatat extrăgându-se hipofiza, ba chiar și cu secreția glandelor pielii masculului în timpul perioadei de împerechere. La început, femelele nu reacționau; abia după un timp încetau să mai umble după hrană și rămâneau imobile în apă, ba chiar împietrite; după câteva ore începea expulzia gelatinoasă a ouălor, mari cât un bob de fasole.

În această ordine de idei, putem aminti de asemenea ciudatul ritual, așa-numitul dans al salamandrelor. (Nu-i vorbă, aici, bineînțeles, de Salamander-Dance, care în ultimii ani a făcut vogă, mai ales în înalta societate, și a fost declarat de episcopul Hiram drept „cel mai lasciv dans despre care a auzit vreodată vorbindu-se”.) De fapt, în serile cu lună plină (în afară de perioada fecundației), salamandrele se adună pe țărm, însă numai masculii, se așază în cerc și încep să-și răsucească jumătatea de sus a corpului printr-o mișcare caracteristică, unduitoare – mișcare caracteristică și altor împrejurări; ei oficiază aceste așa-zise „dansuri” sălbatic, cu pasiune, până la

istovire, ca dervișii. Unii savanți văd în aceste zvârcoliri nebune, însoțite de o bătaie pe loc a picioarelor, un fel de cult al lunii, așadar un ritual religios; alții, dimpotrivă, sunt de părere că ar fi un dans de natură erotică și-l explică tocmai prin regulile sexuale particulare despre care am amintit. Am spus că la Andrias Scheuchzeri fecundatorul e de fapt așa-numitul mediu sexual, mijlocitor impersonal și colectiv între masculi și femele. S-a spus, de asemenea, că femelele privesc această relație sexuală impersonală mult mai realist decât masculii, care – pesemne din pură vanitate și ambiție bărbătească – vor să păstreze măcar aparența triumfului sexual și de aceea se joacă de-a cuceritul și proprietatea conjugală. Este una dintre cele mai mari iluzii erotice, corectată, în mod interesant, tocmai prin aceste ceremonii mari ale masculilor, despre care se spune că nu sunt nimic altceva decât niște eforturi instinctuale de a se convinge pe ei înșiși că reprezintă un colectiv de bărbați.

Prin acest dans de masă se cultivă iluzia atavică și absurdă a individualismului sexual al masculului; această bâțâială pătimașă, frenetică, nu este nimic altceva decât Masculul Necunoscut, Mirele Colectiv, Marele Copulator, care își execută dansul lui solemn de logodnă și se dedă marelui ritual de nuntă – timp în care femelele, în chip ciudat excluse, rumegă, placide, un pește sau o sepie…

Celebrul Charles J. Powell, care a numit această ceremonie a salamandrelor Dansul Principiului Viril*, scrie:*

„În aceste ritualuri de masă nu se ascund cumva rădăcinile și izvoarele miraculoase ale colectivității reptilelor? Constatăm că, într-adevăr, comunitate la animale găsim numai acolo unde viața și evoluția speciei nu sunt bazate pe principiul perechii sexuale: la albine, furnici și termite. Comunitatea albinelor se poate tălmăci prin expresia: roiul sunt eu. Comunitatea colectivului de salamandre se poate formula cu totul altfel: Principiul Viril *suntem noi. Masculii, numai când sunt laolaltă și însămânțează la momentul potrivit mediul sexual fecundator, devin Marele Mascul, care pătrunde femelele proliferând viața. Paternitatea lor e colectivă; de aceea și natura lor e colectivă și se manifestă prin înfăptuiri sociale, în vreme ce femelele, achitându-se de adăpostirea ouălor, duc până la primăvara viitoare o viață mai mult sau mai puțin singuratică și împrăștiată. Doar masculii reprezintă comunitatea. Doar ei*

îndeplinesc sarcinile colective. La nicio specie de viețuitoare femelele nu joacă un rol atât de subordonat ca la salamandre; femelele sunt excluse din activitatea colectivă, pentru care, de altfel, nici nu manifestă vreun interes. Vremea lor vine abia când Principiul Viril *le saturează mediul cu o aciditate chimică abia perceptibilă, dar de o vitalitate atât de mare, încât acționează și în timpul fluxului și refluxului, când apa e foarte mult diluată. Ca și cum însuși oceanul ar deveni un mascul care fecundează pe țărmurile lui milioanele de germeni.*

În general, în afară de fudulia cocoșului, urmează Charles J. Powell, natura a hărăzit, în majoritatea speciilor, o superioritate vitală în special femelelor. Masculii nu sunt buni decât să le procure plăceri și să ucidă; ei sunt mai mari și țanțoși, în timp ce femela reprezintă specia însăși, cu puterea și virtuțile ei permanente. La Andrias (și adeseori la om) situația e cu totul alta; masculii, prin crearea unei comunități, a unui grup solidar, câștigă evident o superioritate biologică și determină evoluția speciei într-o măsură mult mai mare decât femela. Poate tocmai pentru această direcție remarcabilă, pe care bărbatul o imprimă evoluției, însușirile tipice bărbătești sunt atât de valorificate tehnic și atât de acuzate la Andrias. Andrias e un tehnician înnăscut, făcut pentru fapte gregare. Aceste particularități sexuale secundare bărbătești, adică talentul tehnic, simțul organizării, se desfășoară în el în fața ochilor noștri așa de repede și cu atâta eficacitate, încât am fi ispitiți să credem că ne aflăm în fața unui miracol al naturii, dacă n-am ști cât de puternice sunt determinantele sexuale ca factori vitali. Andrias Scheuchzeri este animal faber[26]*. Și poate că într-o scurtă perioadă de timp îl va depăși din punct de vedere tehnic chiar și pe om. Și asta numai prin puterea faptului natural că a creat o comunitate pur bărbătească.”*

[26] Parafrază de la homo faber – omul meșter.

CARTEA A DOUA
PE TREPTELE CIVILIZAŢIEI

1
DOMNUL POVONDRA CITEȘTE GAZETELE

Sunt oameni care colecționează mărci, alții care adună incunabule[27]. Domnul Povondra, portar în casa lui G. H. Bondy, nu-și găsise multă vreme rostul vieții; șovăise ani întregi între interesul pentru mormintele antice și pasiunea pentru politica externă; într-o seară însă își dădu seama deodată ce anume îi lipsise până atunci ca viața să i se împlinească. Așa se întâmplă întotdeauna cu lucrurile mari: îți pică din senin!

În seara aceea domnul Povondra citea ziarul, doamna Povondra cârpea ciorapii lui Frantík, iar Frantík tăcea, învățând, sau prefăcându-se că învață, afluenții de pe malul stâng al Dunării. Era o liniște plăcută.

— Să-ți vină să înnebunești! mormăi domnul Povondra.

— Ce ți s-a întâmplat? întrebă doamna Povondra, băgând ața în ac.

— Ia, cu salamandrele astea! bodogăni domnul Povondra. Citesc aici că în ultimul trimestru s-au vândut șaptezeci de milioane de bucăți!

— Și asta e mult? întrebă doamna Povondra.

— Cred și eu! E o cifră grozavă, femeie! Gândește-te: șaptezeci de milioane!

Domnul Povondra clătină din cap.

— Ce de parale or mai fi câștigat, ehei! Și ce lucrări se fac acum! adăugă după o clipă de gândire. Citesc aici că peste tot se clădesc la iuțeală pământuri și insule noi! Îți spun eu, oamenii pot acum să-și facă continente câte doresc! Asta e ceva nemaipomenit, femeie, da, da, un progres mai mare decât descoperirea Americii!

Domnul Povondra căzu pe gânduri.

— E o epocă istorică, știi? Eh, ce să-i faci, trăim vremuri mari!

Din nou se lăsă o tăcere prelungită. Și deodată domnul Povondra pâcâi mai tare din lulea.

— Și când mă gândesc că dacă nu eram eu chestia asta n-ajungea aici!

— Ce chestie?

---

[27] Exemplar dintr-o carte tipărită în primii ani ai introducerii tiparului (până la anul 1500).

— Negoțul cu salamandre… Epoca asta nouă. Dacă stau și mă gândesc bine, de la mine pornește totul!

Doamna Povondra își ridică privirea de pe ciorapii găuriți.

— Cum de la tine?

— Uite-așa, fiindcă l-am lăsat atunci pe căpitanul ăla la domnul Bondy. Dacă nu l-aș fi anunțat, căpitanul nu s-ar fi întâlnit în vecii vecilor cu domnul Bondy. Dacă nu eram eu, femeie, nu se alegea nimic din toate astea. Ni-mic!

— Dar poate căpitanul acela ar fi găsit pe altcineva, obiectă doamna Povondra.

Domnul Povondra vorbi din gât, disprețuitor:

— Ce te pricepi tu! O treabă ca asta nu putea s-o facă decât G. H. Bondy. Ehei, ăsta are orizont, nu glumă! Alții ar fi văzut în afacerea asta o nebunie sau o coțcărie, dar domnul Bondy, nu! Domnul Bondy are nas, femeie!

Domnul Povondra se gândea:

„Căpitanul ăsta, cum naiba-l chema, Vantoch, nu părea să fie ce era. Ia, acolo, un moșneag! Alt portar i-ar fi spus: «Ce doriți, domnule? Domnul nu-i acasă!» și gata; dar mie mi-a venit așa, ca o presimțire, sau dracu' știe ce! Eu îl anunț, mi-am zis; poate să mă certe domnul Bondy, dar eu îl anunț. Totdeauna am spus că un portar trebuie să aibă miros… Sună la poartă un om, te uiți la el, arată ca un baron, și când colo e comis-voiajor de frigorifere. Sau îți vine un bătrânel grăsun, și uite ce zace în el! Trebuie să cunoști oamenii, da, da!” cugetă domnul Povondra.

— Ia aminte, Frantík, ce poate să facă un om chiar dacă are o slujbă mică. Să-ți fie spre pildă și încearcă să-ți împlinești întotdeauna datoria, așa cum am făcut eu!

Domnul Povondra dă din cap, solemn și mișcat.

— Aș fi putut să-l dau pe căpitan afară și nu m-aș mai fi obosit să urc scările. Alt portar s-ar fi rățoit la el și i-ar fi trântit ușa-n nas. Și, nu-i așa, ar fi pus bețe-n roate acestui progres minunat! Să nu uiți, Frantík! Dacă fiecare om și-ar îndeplini datoria, lumea ar fi un rai. Și astâmpără-te odată și ascultă cum se cuvine când îți vorbesc!

— Da, tăticule, mormăie nefericit Frantík.

Domnul Povondra tușește.

— Ia dă-mi, femeie, foarfeca aia, să tai articolul ăsta din ziar, să am și eu o dată o amintire despre mine!

Așa s-a întâmplat că domnul Povondra a început să taie și să păstreze toate articolele în care era vorba de salamandre. Grație pasiunii lui de colecționar s-a putut păstra atâta material prețios, care, altfel, ar fi fost dat uitării. A decupat și păstrat tot ce a găsit despre salamandre; nu tăinuim că, după câteva mici neplăceri avute la început, s-a învățat, în cafeneaua lui preferată, să dea iama prin ziarele în care descoperea vreo notiță despre salamandre și că a dobândit o virtuozitate specială, aproape vrăjitorească, de a rupe, fără a fi observat, foaia respectivă și de a o vârî în buzunar chiar sub ochii domnului chelner. E știut că toți colecționarii sunt în stare să fure sau să ucidă, dacă pot adăuga o piesă nouă la colecția lor; altminteri, apucătura asta nu le afectează caracterul.

Acum, că devenise colecționar, viața lui căpătase un rost. Seară de seară își rânduia și-și citea tăieturile sub privirile îngăduitoare ale doamnei Povondra, care știa că orice bărbat e puțin țicnit și puțin copil; mai bine să-și piardă vremea cu hârtiile alea, decât să se ducă la crâșmă sau să joace cărți. Ba, până la urmă, i-a făcut și loc în șifonier pentru cutia pe care și-o încleiase singur, ca să aibă unde să-și tină colecția; i se poate oare cere ceva mai mult unei femei și unei gospodine?

Chiar și G. H. Bondy se arătă uimit, într-o anumită împrejurare, de cunoștințele enciclopedice ale domnului Povondra în ceea ce privește existența salamandrelor.

Domnul Povondra recunoscu nițel rușinat că strânge tot ce se publică despre salamandre și-i arătă domnului Bondy cutia sa. G. H. Bondy îi lăudă colecția, amabil; degeaba, numai domnii mari știu să fie atât de binevoitori, și numai oamenii puternici îi pot ferici pe ceilalți fără să-i coste vreun ban; domnii mari, în general, o duc bine. De pildă, domnul Bondy – foarte simplu – a dat ordin să i se trimită lui Povondra, de la cancelaria Sindicatului Salamandrelor, toate tăieturile despre salamandre de care nu mai era nevoie la arhivă; și blândul și oarecum ramolitul domn Povondra primea zilnic pachete întregi cu documente în toate limbile lumii, în special ziare tipărite cu litere chirilice, cu alfabetul grecesc, cu litere ebraice, arabe, chineze, bengalice, tamile, javaneze, birmane sau taalice, care îl umpleau de un respect divin.

„Și când mă gândesc, reflectă el aplecat asupra lor, că toate astea n-ar fi fost cu putință dacă nu eram eu!”

Cum am spus, în colecția domnului Povondra s-a păstrat mult material documentar despre toată această poveste cu salamandrele; numai că cercetătorii științifici, bineînțeles, nu se puteau mulțumi cu atât.

Mai întâi, domnul Povondra, care nu avea o cultură specială în științele auxiliare ale istoriei și în metodele de arhivistică, nu a adăugat la tăieturile sale nici sursa de unde proveneau, nici anul în care au fost tipărite, așa încât în majoritatea cazurilor nu știm care, de unde și ce document este. În al doilea rând, se pare că din surplusul de material care i-a încăput pe mână, domnul Povondra a păstrat mai ales articolele lungi, pe care le socotea mai importante, în timp ce știrile scurte și telegramele le-a aruncat pur și simplu în sobă; în consecință, despre toată această perioadă s-au păstrat puține știri și fapte. În al treilea rând, mâna doamnei Povondra a intervenit frecvent în afacerea asta; când cutia domnului Povondra se umplea prea mult, scotea pe furiș și pe tăcute o parte din tăieturi și le ardea, lucru ce se întâmpla de câteva ori pe an. Le-a cruțat numai pe acelea care ocupau loc puțin, ca tăieturile tipărite cu litere malabarse, tibetane sau copte; acestea au rămas aproape complete, însă din pricina anumitor lacune în cultura noastră, nu ne sunt de mare folos. Materialul de care dispunem pentru a întocmi o istorie a salamandrelor este deci esențial incomplet, cum ar fi cărțile cadastrale din veacul al VIII-lea după Hristos, sau operele complete ale poetei Sapho[28]. Doar întâmplător s-au păstrat unele documente despre un fragment sau altul din marea evoluție universală, pe care încercăm – cu toate lacunele – să le sintetizăm sub titlul: *Pe treptele civilizației*.

[28] Poetă lirică din Grecia antică, a cărei operă a rămas în mare parte necunoscută contemporanilor.

2
PE TREPTELE CIVILIZAŢIEI
(Istoria salamandrelor[29])

În epoca istorică – anunţată de G. H. Bondy la adunarea generală comemorativă a Societăţii Pacifice de Export prin cuvintele sale profetice despre utopia[30] care începe – nu mai putem măsura evenimentele istorice nici cu sutele, nici cu zecile de ani, cum se obişnuia până acum în istoria lumii, ci mai degrabă cu trimestrele în care au apărut buletine statistice[31]. În acest timp, de fapt, producţia istoriei, dacă ne putem exprima astfel, se face în stil mare; de aceea tempoul istoriei (după pronosticuri înmulţite cam de cinci ori) capătă o viteză neobişnuită.

Pe scurt, astăzi nu mai putem aştepta câteva sute de ani ca să se întâmple cu lumea ceva rău sau bun. De exemplu, migraţia popoarelor, care odinioară se tărăgănea de-a lungul câtorva secole, cu organizarea actuală a transporturilor, s-ar face în trei ani în ambele sensuri. Tot aşa stau lucrurile cu

---

[29] Vezi G. Kreuzmann, *Geschichte der Molche*. Hans Tietze. *Der Molch des XX. Jahrhunderts*. Kurt Wolff, *Der Molch und das deutsche Volk*. Sir Herbert Owen, *The Salamanders and the British Empire*. Giovanni Focaja, *L'evolnzione degli anfibii durante il Fascismo*, Leon Bormet. *Les Urodeles et la Société des Naţions*. S. Madariaga, *Las Salamandras y la Civilizacion*.

[30] Vezi: *Război cu salamandrele*, Cartea întâi, cap. 12.

[31] În sprijinul acesteia vine prima tăietură din colecţia domnului Povondra:

PIAŢA DE SALAMANDRE

(CTK.) Potrivit unor informaţii recente date publicităţii de *Salamander Syndicate*, la sfârşitul acestui trimestru volumul desfacerii salamandrelor a crescut cu treizeci la sută. În trei luni s-au vândut aproximativ şaptezeci de milioane de salamandre, mai ales în America Centrală şi de Sud, Indochina şi Somalia italiană. În prezent se lucrează febril la adâncirea şi lărgirea Canalului Panama, la curăţirea portului Guayaquila, precum şi a unor funduri şi ţărmuri stâncoase din strâmtoarea Torres. Numai aceste lucrări ar însemna, după unele estimaţii, dislocarea a nouă miliarde de metri cubi de pământ. Construcţia insulelor, a bazelor aviatice şi a liniei Madeira - Bermude va începe probabil primăvara viitoare.

Construirea insulelor Mariann – dominion japonez – continuă. Până în prezent s-au câştigat opt sute patruzeci de mii de acri noi de aşa-zis pământ uşor între insulele Tinian şi Saipan. Având în vedere cererea crescândă, preţul salamandrelor e foarte ridicat. Cotaţii: *Leading*: 61, *Team*: 620. Rezervele sunt suficiente.

lichidarea imperiului roman, cu colonizarea continentelor, cu masacrarea indienilor și așa mai departe. Toate acestea, astăzi, s-ar rezolva infinit mai repede dacă operațiile respective ar fi încredințate unor antreprenori capitaliști de mare anvergură. În direcția aceasta, succesul uriaș al salamandrelor și influența lui enormă în istoria lumii arată neîndoielnic drumul spre viitor.

Istoria salamandrelor, prin urmare, dovedește din capul locului că sunt o societate bine și rațional organizată. Primul, și nu singurul merit, revine Sindicatului Salamandrelor. Trebuie recunoscut de asemenea că și știința, filantropia, cultura, presa și alți factori au adus o contribuție însemnată la expansiunea și extraordinarul progres al salamandrelor. Nici Sindicatul Salamandrelor nu s-a lăsat mai prejos. El a cucerit zi de zi pentru personalul său continente și țărmuri noi, chiar când a avut de întimpinat piedici care amenințau să frâneze această expansiune[32]. Rapoartele trimestriale ale sindicatului arată cum sunt strămutate treptat salamandrele porturilor indiene și chineze; cum salamandrele, colonizate, inundă țărmurile Africii și fac un salt, pe continentul american, unde deodată, în golful Mexicului, intră în funcțiune cele mai noi, și moderne clocitoare de salamandre; cum, pe lângă această vastă acțiune colonizatoare, sunt trimise grupuri mai mici de salamandre, ca un fel de avangardă de pionieri ai viitorului export. Așa, de pildă, Sindicatul Salamandrelor a trimis Waterstaatului olandez un dar de o mie de salamandre calitatea întâi; orașului Marsilia, de asemenea, i-a dăruit șase sute de salamandre pentru drenarea vechiului port etc. Pe scurt, spre deosebire de migrația popoarelor lumii, expansiunea salamandrelor se face după o planificare de mari proporții. Dacă ar fi fost lăsată pe seama naturii, această planificare s-ar fi tărăgănat, cu siguranță, de-a

---

[32] Următoarea tăietură de ziar, nedatată, confirmă unele obstrucții:

ANGLIA REFUZĂ IMPORTUL SALAMANDRELOR?

(*Reuter*) Interpelat astăzi de *Mr.* J. Leeds, membru în Camera Comunelor, Sir Samuel Mandeville a răspuns că guvernul Majestății-Sale a închis Canalul de Suez pentru orice transport de salamandre. Domnia-sa a adăugat că nu acceptă angajarea nici unei salamandre pe țărmurile sau în apele teritoriale ale Marii Britanii. Această măsură, declară *Sir* Samuel, a fost luată, pe de o parte, în scopul apărării țărmurilor britanice, iar pe de altă parte, pentru respectarea vechilor orânduiri și legi care interzic comerțul cu sclavi. La o întrebare pusă de *Mr.* B. Russel, membru al Parlamentului, *Sir* Samuel a făcut cunoscut că acest punct de vedere nu privește, bineînțeles, dominioanele și coloniile engleze.

lungul a sute și mii de ani; orice s-ar spune, natura nu e și nu va fi niciodată atât de întreprinzătoare și de rațională ca industria și negoțul omenesc. Se pare că sporirea cererii a influențat direct înmulțirea salamandrelor; o singură femelă a ajuns să producă aproape o sută cincizeci de mormoloci anual. Anumite pierderi pricinuite de rechini, care aveau loc cu regularitate, au încetat aproape cu desăvârșire, când salamandrelor li s-au furnizat pistoale submarine cu gloanțe dum-dum, ca să se apere împotriva peștilor voraci[33].

Răspândirea salamandrelor, desigur, nu s-a făcut peste tot cu aceeași ușurință; uneori cercurile conservatoare protestau cu vehemență împotriva aducerii de noi forțe de muncă, văzând în ele o concurență infamă pentru travaliul uman[34]; alții își exprimau teama că salamandrele, hrănindu-se cu viețuitoare marine, ar primejdui pescuitul; alții mai susțineau apoi că ar submina țărmurile și insulele prin galeriile și culoarele lor.

Ca să vorbim cinstit, au fost destui oameni care s-au arătat rezervați față de importul de salamandre, dar asta se întâmplă de când e lumea, și orice noutate sau progres întâmpină neîncredere și rezistență. Așa a fost cu mașinile, așa s-a întâmplat și cu salamandrele. În unele părți s-au iscat neînțelegeri de altă natură[35], dar grație ajutorului masiv al

---

[33] În acest scop s-au folosit niște pistoale speciale, inventate de ing. Mirko Šafránek și fabricate în serie de *Zbrojovka Brno*.

[34] Vezi următoarea știre publicată într-o gazetă:

GREVE ÎN AUSTRALIA

(*Havas*) Harry Mac Namara, conducătorul *Trade-Union*-ilor australiene, anunță greva generală a tuturor funcționarilor din porturi, transporturi, societățile de electricitate și altele. Organizația sindicală cere ea importul salamandrelor muncitoare să fie făcut strict după legile emigrației. Fermierii australieni, dimpotrivă, cer cu insistență ca importul salamandrelor să fie lăsat liber, întrucât hrana lor determină o urcare apreciabilă a prețului la porumb, grăsimi animale și mai ales la seul de oaie. Guvernul speră într-un compromis. Sindicatul Salamandrelor propune să se plătească *Trade-Union*-ului pentru fiecare salamandră importată o taxă de șase șilingi. Guvernul e dispus să garanteze că salamandrele vor fi angajate numai pentru lucrări hidrotehnice și că (din motive de moralitate) nu vor ieși din apă decât patruzeci de cm, adică până la piept. *Trade-Union*-ul e pentru 12 cm și reclamă pentru fiecare salamandră un surplus de zece șilingi, în afară de taxa de înregistrare. Se pare că se va ajunge la o înțelegere, aceasta pentru propășirea vistieriei statului.

[35] Vezi următorul important document din colecția domnului Povondra:

SALAMANDRELE SALVEAZĂ VIAȚA A 36 DE NAUFRAGIAȚI

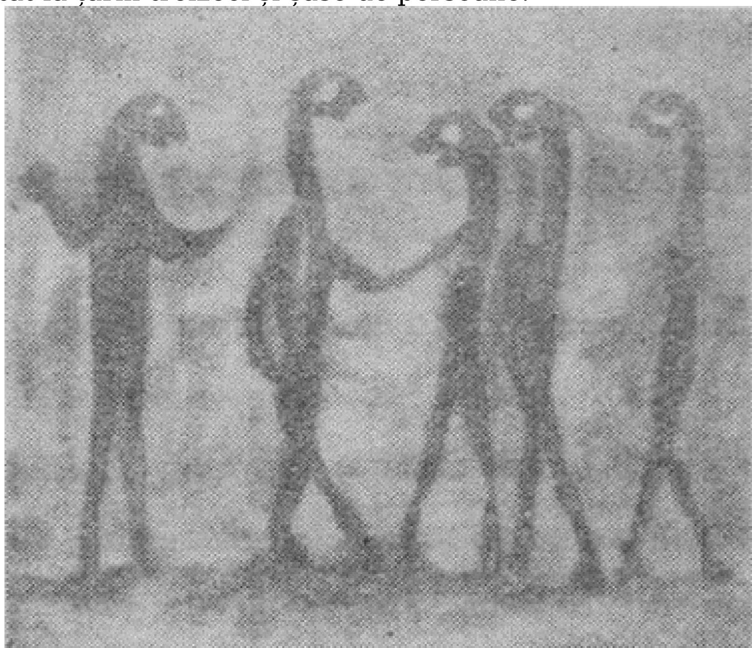
presei mondiale, care a apreciat la justa lor valoare atât posibilitățile uriașe ale comerțului cu salamandre, cât și câștigurile aduse de publicitatea imensă făcută în acest scop, salamandrele au fost instalate în toate părțile lumii și primite cu viu interes, ba în unele locuri chiar cu entuziasm[36].

Negoțul cu salamandre, deținut în cea mai mare parte de *Salamander Syndicate*, se făcea cu vapoare-tancuri proprii, construite anume în acest scop; *Salamander-Building* era un

---

(De la trimisul nostru special.)

Madras, 3 aprilie. În largul portului Madras, vaporul indian *Star* s-a ciocnit cu o fregată care transporta aproximativ patruzeci de indigeni și s-a scufundat pe loc. Înainte ca șalupa poliției să fi intervenit, salamandrele care lucrau la curățirea mâlului din port au sărit în ajutorul naufragiaților și au transportat la țărm treizeci și șase de persoane.



O singură salamandră a scos din apă trei femei și doi copii. Drept răsplată pentru această faptă curajoasă, autoritățile locale au adresat salamandrelor o scrisoare de mulțumire și le-au înmânat-o într-o cutie ermetică. Indigenii sunt extrem de tulburați de faptul că li s-a îngăduit salamandrelor să salveze persoane din castele privilegiate. Ei socotesc aceste creaturi ca necurate, nefaste. În port s-au adunat câteva mii de indigeni, care au vrut să alunge salamandrele. Poliția a menținut însă ordinea. Incidentele s-au soldat cu trei morți. Douăzeci de persoane au fost reținute. Către ora zece seara, liniștea a fost restabilită. Salamandrele își continuă lucrul.

centru comercial cu sediul în Singapore, un fel de bursă a salamandrelor.

S – TRADE

SINGAPORE 4 OCTOMBRIE

Leading 63. | Odd Jobs 26.35.

Heavy 317. | Trash 0.08.

Team 648. | Spawn 80-132.

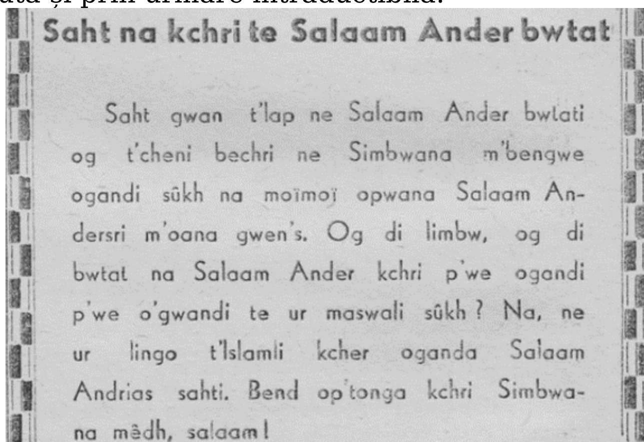
Dacă urmăriți ziarele, puteți găsi zilnic o asemenea știre la rubrica economică a gazetei dumneavoastră, printre telegramele cu prețul bumbacului, al cositorului sau grâului. Probabil că ați și ghicit ce înseamnă aceste numere și cuvinte misterioase! Ei da, comerțul cu salamandre, sau *S-Trade*! Însă cum se face acest comerț în realitate, cea mai mare parte a cititorilor nu prea știu clar. Poate că își închipuie o piață mare unde mișună mii și mii de salamandre și unde se plimbă negustori cu căști tropicale sau turbane, privind marfa oferită și în cele din urmă arătând cu degetul o salamandră tânără, voinică, bine făcută:

— Ia vinde-mi bucata asta! Cât costă?

Adevărul e că piața de salamandre arată cu totul altfel. În clădirea de marmură a S-Trade-ului din Singapore nu se vede nicio salamandră. Funcționari eleganți și amabili, îmbrăcați în haine albe, dau informații telefonice:

---

[36] Vezi următoarea tăietură extrem de interesantă, din păcate scrisă într-o limbă necunoscută și prin urmare intraductibilă:



Saht na kchri te Salaam Ander bwtat

Saht gwan t'lap ne Salaam Ander bwlati og t'cheni bechri ne Simbwana m'bengwe ogandi sûkh na moïmoï opwana Salaam Andersri m'oana gwen's. Og di limbw, og di bwtat na Salaam Ander kchri p'we ogandi p'we o'gwandi te ur maswali sûkh? Na, ne ur lingo t'Islamli kcher oganda Salaam Andrias sahti. Bend op'tonga kchri Simbwana mêdh, salaam!

— Da, domnule. *Leading* costă 63. Cât? Două sute de bucăți? Da, domnule. Douăzeci de *Heavy* a o sută, optzeci *Team*! *Okey*, am înțeles. Vaporul pleacă peste cinci săptămâni. *Right? Thank you, sir*.

Întreg palatul *S-Trade*-ului zumzăie de convorbiri telefonice; îți face mai curând impresia unei bănci sau a unei instituții oarecare decât a unei piețe; și totuși această clădire albă și nobilă, cu fațada împodobită de coloane ionice, e un târg mai universal decât bazarul din Bagdad al lui Harun-al-Rașid[37].

Dar să revenim la știrile de bursă susmenționate, cu argoul lor comercial. *LEADING* înseamnă, pe scurt, salamandre selecționate, inteligente, în vârstă de trei ani, dresate cu grijă să fie supraveghetoare. Se vând cu bucata, netinându-se seamă de greutatea corpului; cotată e doar inteligența lor. Salamandrele *Leading* din Singapore, care vorbesc bine engleza, sunt socotite superioare și mult mai serioase; se oferă, de asemenea, și alte salamandre supraveghetoare, de alt tip, așa-numitele *Capitanos, Ingineri, Malaian Chiefs, Foremanders* și altele, dar salamandrele *Leading* au cea mai înaltă prețuire. Astăzi prețul lor oscilează în jurul a șaizeci de dolari bucata.

HEAVY sunt salamandre mai grele, atletice, de obicei în vârstă de doi ani, a căror greutate variază între, o sută până la o sută douăzeci de livre. Se vând numai în echipe (așa-numitele *bodies*) de câte șase exemplare. Sunt dresate pentru cele mai grele munci fizice, cum e spargerea stâncilor, rostogolirea pietrelor și altele asemănătoare. Indicația *Heavy 317* din știrea anunțată nu înseamnă altceva decât că echipa de șase membri (*body*) de salamandre grele se plătește cu trei sute șaptesprezece dolari.

Fiecărei echipe de salamandre grele îi e repartizată o salamandră *Leading* ca supraveghetoare.

TEAM sunt salamandre bune pentru munci obișnuite, în greutate de optzeci până la o sută de livre și care se vând numai în echipe de muncă (*teams*) de câte douăzeci de exemplare; sunt destinate muncii în comun și se folosesc de

[37] Calif din Bagdad (765-809), eroul multora din povestirile cuprinse în *O mie și una de nopți*.

predilecție la macarale, la lucrări de terasament, la construirea digurilor etc. La fiecare douăzeci de salamandre *Team* revine o salamandră *Leading*.

ODD JOBS reprezintă o clasă aparte. Sunt salamandre care n-au căpătat, din felurite motive, o instrucție de masă specială, de exemplu pentru că nu au crescut în fermele mari anume amenajate. De fapt, sunt salamandre pe jumătate sălbatice, dar adeseori foarte iscusite. Se cumpără cu bucata sau cu duzina și se întrebuințează la diferite munci auxiliare sau la treburi mai mărunte, pentru care nu face să se comande o echipă întreagă sau o grupă de salamandre. Dacă salamandrele *Leading* sunt socotite elita salamandrelor, salamandrele *Odd Jobs* alcătuiesc un fel de salamandre de mâna a doua. În ultimul timp se cumpără cu precădere ca materie primă, pe care diferiți antreprenori o educă și o clasează în salamandre *Leading*, *Heavy*, *Team* sau *Trash*.

TRASH sau rebut (ciurucuri, salamandre incapabile) sunt salamandre mai puțin prețioase, slabe sau cu beteșuguri, care nu se vând cu bucata, nici în grupuri, ci în masă, la cântar, de obicei în greutăți de câte zece tone; kilogramul viu costă astăzi șapte până la zece cenți. De fapt, nu se știe la ce slujesc și în ce scop se cumpără. Probabil pentru lucrări mai ușoare, sub apă; pentru a preveni unele interpretări eronate, precizăm că salamandrele nu sunt comestibile. Salamandrele *Trash* sunt achiziționate aproape fără alegere de negustorii chinezi; nu s-a stabilit unde sunt transportate.

SPAWN înseamnă pe scurt larvele de salamandre, mai precis mormolocii până la un an. Se vând și se cumpără cu suta și se bucură de o mare căutare, mai ales că sunt ieftini, și transportul lor costă foarte puțin; ajunși la locul de livrare, sunt întreținuți până la vremea când devin apți de muncă. Mormolocii se transportă în butoaie, neputând trăi în alt mediu decât cel acvatic, spre deosebire de salamandrele adulte, care circulă zilnic pe uscat. Adeseori se întâmplă ca din rândul lor să iasă indivizi neobișnuit de înzestrați, care depășesc până și tipul standard de *Leading*; prin aceasta comerțul cu mormoloci se bucură de un interes special. Salamandrele foarte talentate se

vând apoi cu câteva sute de dolari bucata; milionarul american Denicker a plătit chiar două mii de dolari pentru o salamandră care vorbea nouă limbi și a transportat-o până la Miami într-un vapor special; acest singur transport a costat aproape douăzeci de mii de dolari. În ultimul timp, mormolocii sunt cumpărați îndeosebi pentru așa-numitele grajduri de curse, unde sunt selecționați și antrenați pentru alergări; aceste salamandre sunt înhămate apoi câte trei la un fel de plute aidoma unor scoici. Cursele de scoici trase de salamandre sunt distracția preferată a tinerilor americani și foarte la modă la Palm Beach, la Honolulu sau în Cuba; li se spune *Triton-Races* sau regatele Venerei. Într-o scoică împodobită, ușoară, alunecând pe întinsul mării, stă o concurentă îmbrăcată în cel mai frumos și mai picant costum de baie, ținând în mână frânele de mătase ale echipajului cu trei salamandre ce concurează pentru titlul de Venus. Mr. J.S. Tincker, Regele Conservelor, a cumpărat fetiței sale un astfel de echipaj – un Poseidon, un Hengist și un King Eduard – în schimbul respectabilei sume de treizeci și șase de mii de dolari. Dar toate acestea se petrec de fapt în afara cadrului *S-Trade*-ului, care se mărginește să furnizeze lumii întregi salamandre *Leading*, *Heavy* și *Team*, sănătoase și bune pentru muncă.

Am amintit mai sus despre fermele salamandrelor. Cititorul să nu-și închipuie aceste ferme ca niște grajduri-crescătorii sau țarcuri uriașe. Ele sunt de fapt fâșii pustii de țărm, lungi de câțiva kilometri, pe care se află împrăștiate mai multe căsuțe de tablă ondulată: una pentru veterinar, alta pentru director, iar celelalte pentru paznici. Numai în timpul refluxului se poate vedea că de la țărm pornesc spre mare niște diguri lungi care împart apa în câteva bazine. Unul dintre aceste bazine este rezervat mormolocilor, altul categoriei *Leading* și așa mai departe, fiecare categorie de salamandre fiind hrănită și dresată separat. Amândouă operațiile au loc noaptea. În amurg salamandrele ies pe țărm din găurile lor și se adună în jurul profesorilor, care de obicei sunt militari ieșiți la pensie. Mai întâi e ora de vorbire; profesorul le silabisește elevelor sale diferite cuvinte, de exemplu „a săpa”, explicându-le intuitiv sensul. Pe urmă le așază în grupuri de câte patru și le învață să mărșăluiască; urmează o jumătate de oră de gimnastică și odihnă în apă. După pauză le învață cum să mânuiască felurite

unelte și arme; după aproximativ trei ore începe practica la construcțiile hidraulice, sub supravegherea profesorilor, în apele fermei. După aceea, salamandrele se întorc la culcușurile lor și sunt hrănite cu biscuiți speciali, care conțin mai ales mălai și seu; salamandrele *Leading* și *Heavy* primesc un supliment de carne. Lenea și neascultarea se pedepsesc cu suspendarea hranei. Pedepse corporale nu există. De altminteri, salamandrele aproape că nici nu cunosc durerea. Când soarele răsare peste fermele lor, se lasă o tăcere de moarte; oamenii se duc să se culce, iar salamandrele dispar sub apă.

Acest program suferă schimbări numai de două ori pe an: o dată în vremea împerecherii, când salamandrele sunt lăsate libere vreme de două săptămâni, și a doua oară când sosește la fermă vaporul-cisternă al Sindicatului Salamandrelor și aduce directorului fermei directive câte și ce anume categorii de salamandre trebuie ridicate. Ridicarea se face noaptea. Comandantul vasului, directorul fermei și veterinarul se așază înaintea unei măsuțe luminate de o lampă, în timp ce paznicii și echipajul vaporului taie salamandrelor retragerea spre mare. Neavând încotro, animalele se prezintă una după alta la măsuță, și comisia apreciază dacă sunt corespunzătoare sau nu.

Salamandrele ridicate sunt duse apoi la șalupă, care le transportă la vaporul-cisternă. De obicei, cea mai mare parte se supun de bunăvoie; ajunge să te răstești la ele. În alte cazuri, destul de rare, e nevoie cel mult de o constrângere ușoară, ca punerea în lanțuri. Mormolocii, mai vioi, mai neastâmpărați sunt, firește, pescuiți cu năvoadele.

Tot atât de uman și igienic este și transportul salamandrelor în vapoarele-cisterne: li se schimbă în fiecare zi apa din rezervoare cu ajutorul unor pompe și sunt hrănite cât mai consistent. Mortalitatea în timpul transportului nu depășește zece la sută.

La cererea Societății pentru protecția animalelor, pe fiecare vapor-cisternă a fost trimis un preot care veghează asupra felului de-a se purta al oamenilor cu salamandrele. Noapte de noapte le ține predici acestora din urmă, insuflându-le respect pentru oameni și o ascultare plină de recunoștință și dragoste față de viitorii patroni, care nu doresc nimic altceva decât să se îngrijească părintește de buna lor stare.

Desigur, e destul de greu să le faci să înţeleagă ce este aceea „grijă părintească”, dat fiind că ele nu cunosc sentimentul patern.

Salamandrele mai cultivate i-au poreclit pe preoţii de pe vapoare *Papa Salamandră*, şi se amuză între ele pe chestia asta. De asemenea, în timpul transportului, salamandrelor li se prezentau filme educative, pe de o parte, ca să-şi poată da seama de gradul de tehnicitate la care a ajuns omul, iar pe de alta, ca să-şi cunoască îndatoririle şi munca pe care o au de făcut.

Sunt oameni care traduc prescurtarea *S-Trade* (*Salamander-Trade*) prin *Slave-Trade*, adică negoţ cu sclavi. Ca observatori obiectivi, putem afirma că, dacă a existat vreodată un comerţ cu sclavi atât de bine organizat şi atât de perfect din punct de vedere igienic ca negoţul actual cu salamandre, n-am putea decât să-i pizmuim pe acei sclavi! Îndeosebi cu salamandrele mai scumpe se procedează într-adevăr foarte corect şi atent, deoarece căpitanul şi echipajul garantează cu lefurile lor pentru vieţile animalelor ce li s-au încredinţat. Autorul acestor rânduri a văzut cu ochii săi cât de adânc au fost mişcaţi până şi cei mai căliţi marinari de pe vaporul-cisternă *S.S. 14* când li s-au îmbolnăvit de o diaree grea – într-un singur tanc – două sute patruzeci de salamandre de primă calitate. Se duceau să le viziteze cu ochii scăldaţi în lacrimi, exprimându-şi sentimentele omeneşti prin cuvintele: „Dracu’ ni le-a mai adus şi pe-astea pe cap!”

Odată cu dezvoltarea comerţului internaţional de salamandre, a apărut, bineînţeles, şi un comerţ clandestin. Sindicatul Salamandrelor n-a putut să controleze şi să îmbunătăţească toate fermele pe care răposatul căpitan van Toch le împrăştiase mai ales pe insulele mărunte şi depărtate ale Micronesiei, Malaesiei şi Polinesiei, aşa încât multe golfuri cu salamandre au fost lăsate în părăsire. În consecinţă, pe lângă creşterea raţionalizată şi pe scară mare a salamandrelor, a apărut şi o vânătoare de salamandre sălbatice, asemănătoare în multe privinţe expediţiilor de odinioară pentru vânătoare de foci. A fost un soi de braconaj, dar cum nu existau legi pentru protecţia salamandrelor, acest braconaj a fost urmărit doar în măsura în care încălca suveranitatea cutărui sau cutărui stat. Apoi,

întrucât pe aceste insule salamandrele se înmulțeau extraordinar de repede și făceau indigenilor pagube pe câmpuri și prin grădini, vânătoarea lor a fost socotită tacit că o dirijare spontană a procesului demografic al acestor animale.

Cităm o descriere autentică a unui martor ocular:

PIRAȚII SECOLULUI AL XX-lea

E. E. K.

Bătuse ora unsprezece înainte de miezul nopții când căpitanul nostru a dat ordin să se ridice pavilionul și să se lase în apă bărcile. Era o noapte cu lună, învăluită de o ceață argintie; mica insulă spre care vâsleam era, cred, Gardner Island, prin vecinătatea insulelor Fenix. În astfel de nopți cu lună salamandrele ies pe țărm și dansează. Te poți apropia de ele fără să te audă, atât de absorbite sunt de dansul lor mut, colectiv. Eram douăzeci care coborâsem pe țărm cu vâslele în mână, desfășurați în linie de trăgători și am început să învăluim masa aceea întunecată, ce se agita pe plaja bătută de razele argintii ale lunii.

E greu de descins impresia pe care ți-o face dansul salamandrelor. Închipuiți-vă trei sute de animale stând drept, pe picioarele dindărăt, într-un cerc absolut perfect, cu fața spre centru. Mijlocul cercului e gol. Salamandrele nu se mișcă. Șed ca împietrite. Par un fel de meterez circular, care înconjoară un tainic altar. Dar aici nu-i vorba nici de altar, nici de Dumnezeu.

Deodată, unul dintre animale plescăie „ts, ts, ts” și începe să se răsucească, legănându-și jumătatea de sus a corpului; mișcarea se propagă mai departe, tot mai departe, și în câteva clipe toate salamandrele încep să-și răsucească partea de sus a corpului fără să se urnească din loc, repede, mai repede, în tăcere, din ce în ce mai fantastic, într-o rotire frenetică, amețitoare.

După un sfert de oră, prima salamandră își încetinește învârtirea; celelalte însă continuă să se legene nebunește. Apoi, pe rând, își slăbesc și ele rotirea, până când, treptat-treptat, împietresc cu toatele; stau neclintite ca niște statui; după o clipă se aude în altă parte „ts, ts, ts”, o altă salamandră începe să se frământe, și dansul ei se propagă dintr-odată întregului cerc. Știu că această descriere pare foarte mecanică, dar adăugați la asta lumina cretoasă a lunii și murmurul lung, monoton, al

fluxului. Totul are ceva magic, de o vrajă tulburătoare. M-am oprit cu gâtlejul strâns de un sentiment de spaimă și de uimire.

— Camarade, nu te mișca! mi-a strigat vecinul cel mai apropiat. Să nu ne scape vreuna printre picioare!

Ne-am strâns cercul în jurul grupului de animale care dansau. Țineam vâslele de-a latul și vorbeam în șoaptă, mai curând fiindcă era noapte decât de teamă că salamandrele ne-ar putea auzi.

— Spre centru, pas alergător! ordonă cu o voce tunătoare comandantul.

Am pătruns în cercul care se învârtea; cu răbufniri surde, vâslele se abătură peste spatele salamandrelor. Abia acum se speriară; se retrăgeau spre mijloc sau căutau să se strecoare printre vâsle, în mare, dar sub ploaia de lovituri dădeau înapoi, chircindu-se de durere și frică.

Le-au împins cu bastoanele în mijloc, zdrobite, umflate, șiruri-șiruri, unele peste altele; zece matrozi le-au strâns într-un țarc făcut din vâsle; alți zece dădeau în cele care încercau să fugă sau să se miște. Era un ghem negru uriaș ce se zbătea, carne înnebunită care țipa, copleșită de lovituri.

Apoi, între două vâsle, s-a căscat o gaură prin care s-a furișat o salamandră. Dar a fost amețită numaidecât cu o lovitură de baston în ceafă; după ea încă una, și încă una încercară să evadeze – vreo douăzeci la număr.

— Strângeți rândurile! ordonă comandantul, și intervalul dintre vâsle se închise pe loc.

Bully Beach și Dingo, un mulatru, au apucat cu fiecare mână câte un picior de salamandră amețită și le-au târât pe nisip așa, ca pe niște saci, spre barcă. Când se agățau de pietre, omul trăgea de el tare, smulgându-l cu ciudă, și piciorul se rupea.

— Nu-i nimic, băiete! mormăia bătrânul Mike, care stătea lângă mine. Le crește altul la loc!

După ce au aruncat în barcă animalele amețite, ofițerul a ordonat scurt:

— Pregătiți alt transport!

Și iar au tăbărât cu bastoanele pe salamandre.

Comandantul – Bellamy îl chema – era un om tăcut, învățat, un șahist de forță, dar așa e vânătoarea sau mai bine zis comerțul: se face prin orice mijloace. Așa au fost vânate peste

două sute de salamandre. Șaptezeci au rămas acolo, probabil moarte. Nu mai avea deci rost să le târască.

Pe vapor salamandrele prinse, au fost aruncate în rezervoare. Vasul nostru era un petrolier, un tank-ship *bătrân, rezervoarele prost curățate duhneau a petrol, iar pe apa din ele plutea un strat subțire de grăsime, lucind în toate culorile curcubeului. Ca să poată intra aerul, dăduserăm la o parte pânză ce le acoperea. Când am aruncat salamandrele în ele, parcă ar fi fost o supă de macaroane groasă, dezgustătoare. Abia se mișcau, de colo, colo, jalnic. Prima zi salamandrele erau lăsate în pace, să-și vină în fire. A doua zi veneau însă patru matrozi și, cu niște bastoane lungi, împungeau în „supa” aceea (în limbaj tehnic i se spune într-adevăr soup) și amestecau corpurile groase, să vadă care nu se mai mișcă sau de pe care cade carnea. Acelea, împunse cu căngile, erau scoase din rezervor.*

— E curată supa? întreba apoi căpitanul.

— Curată, domnule căpitan, să trăiți!

— Ia mai turnați apă!

— Am înțeles, domnule căpitan!

Strecurarea supei se făcea în fiecare zi; după fiecare schimbare aruncau în mare șase până la zece bucăți de „marfă alterată”, cum i se zicea; vasul nostru era mereu urmărit de o cavalcadă de rechini mari, împărătește hrăniți.

În rezervoare duhnea de te trăsnea; deși primenită des, apa era galbenă, plină de materii fecale și de pesmeți înmuiați; în ciorba aceea zăceau trupuri negre, greu mirositoare, care plescăiau anemic.

— Aici o duc bine, susținea bătrânul Mike. Am văzut vapoare în care erau transportate în butoaie de tablă de benzol… Crăpau toate…

După șase zile încărcăm din nou marfă pe insula Nanomea.

*

Deci, așa se face comerțul cu salamandre; bineînțeles, comerțul clandestin sau, mai precis, pirateria modernă, care a apărut, ca să spunem așa, peste noapte. Se zice că aproape un sfert din salamandrele vândute și cumpărate sunt vânate în felul acesta.

Sunt locuri de înmulțire a salamandrelor pentru care Sindicatul Salamandrelor n-are interes să întrețină ferme

permanente; pe insulele mai mici ale Oceanului Pacific salamandrele s-au înmulțit atât de mult, încât au devenit plictisitoare. Indigenii nu pot să le sufere, spunând că sfredelesc cu găurile și picioarele lor toate insulele. De aceea atât administrația colonială cât și Sindicatul Salamandrelor închid ochii asupra acestor piraterii. După unele statistici se pare că ar exista în momentul acesta în lume cam patru sute de vase piraterești, ce se ocupă exclusiv cu furtul salamandrelor. Pe lângă micii antreprenori, această piraterie modernă e practicată de o serie întreagă de societăți de navigație, dintre care cea mai importantă e Pacific Trade Comp. *cu sediul la Dublin și al cărei președinte este respectabilul domn Charles B. Harriman.*

Acum un an situația era ceva mai proastă; pe vremea aceea, un bandit chinez, Teng, ataca cu trei corăbii până și fermele sindicatului și nu se dădea în lături să ucidă personalul, dacă încerca să i se împotrivească. În noiembrie trecut, însă, acest Teng a fost nimicit împreună cu mica lui flotilă de vasul de război american Minnetonk *la Midway Island. De atunci pirateria de salamandre a luat forme mai puțin sălbatice și se bucură de o înflorire continuă acolo unde s-a ajuns la anumite convenții recunoscute tacit. Așa, de exemplu, dacă se atacă o coastă străină, la catarg se va arbora pavilionul țării respective; la fel este interzis ca, sub pretextul pirateriei, să fie transportate alte mărfuri de import sau de export; este interzis, de asemenea, ca salamandrele furate să fie vândute la prețuri de dumping*[38]*, ca fiind considerate de calitatea a doua. Salamandrele negociate la negru se vând cu douăzeci până la douăzeci și doi de dolari bucata. Socotite specie inferioară, sunt, în schimb, foarte rezistente, avându-se în vedere tratamentul aspru îndurat pe vasele piraterești.*

Se crede că dintr-un astfel de transport supraviețuiesc aproximativ douăzeci și cinci până la treizeci la sută; dar cele care au scăpat cu viață sunt foarte puternice și foarte

[38] Vânzarea unor produse sub prețul de producție, de multe ori cu scopul de a elimina alți concurenți de pe piață. Actualmente, termenul de dumping este folosit mai des în contextul comerțului internațional, și semnifică exportul unor anumite mărfuri într-o anumită țară la un preț sub prețul pieței din țara respectivă (și de multe ori sub costul de producție al producătorilor din acea țară). Dumpingul este o formă de concurență neloială, și este ilegal în multe economii de piață.

sănătoase. În limbajul comercial li se spune Maccaroni*. În ultima vreme au început să fie menționate și în comunicatele de bursă.*

*

Două luni după aceea, jucam șah cu domnul Bellamy în holul Hotelului France din Saigon; firește, nu mai eram marinar pe vasul lui.

— Uite ce-i, Bellamy – i-am spus eu – dumneata ești un om cumsecade, un gentleman, cum se zice. Nu-ți este silă că ajuți la o operație care în esență e cea mai detestabilă sclavie?

Bellamy ridică din umeri.

— Salamandrele sunt salamandre! mormăi el evaziv.

— Acum două sute de ani se spunea și despre negri că sunt negri!

— Și ce, nu era adevărat? zise Bellamy. Șah!

Partida aceea am pierdut-o. Nu știu cum, mi s-a părut deodată așa, că fiecare mișcare de pe tabla de șah e veche și că mai fusese jucată de cineva.

Poate că și istoria noastră a mai fost cândva jucată de cineva, și noi mutăm figurile cu aceleași mișcări spre aceleași înfrângeri de odinioară. Poate că un Bellamy la fel de tăcut și de treabă vâna cândva negrii pe țărmul Elefanților și îi transporta la Haiti sau în Louisiana, lăsându-i să crape în cală. Acel Bellamy nu vedea nimic rău în asta. Bellamy nu gândește niciodată nimic rău. De aceea nu se poate îndrepta nicicând.

— Negru a pierdut, spuse mulțumit Bellamy și se sculă de pe scaun ca să se întindă.

Pe lângă comerțul bine organizat cu salamandre și intensa propagandă de presă, cel mai mare merit pentru popularizarea salamandrelor l-a avut un val de idealism tehnic, care pe vremea aceea cuprinsese lumea întreagă.

G. H. Bondy nu fusese un profet mincinos când spusese că spiritul omenesc avea să înceapă ridicarea de noi continente și noi Atlantide. Tot Veacul Salamandrelor a fost dominat de vii și rodnice dispute între tehnicieni: se discuta dacă trebuie să se construiască continente masive cu țărmuri de beton armat, sau întinderi de uscat ușoare, formate din nisip marin. Aproape în fiecare zi apăreau alte proiecte gigantice: inginerii italieni propuneau, pe de o parte, construirea unei Italii Mari, care să

ocupe aproape toată Marea Mediterană până la Tripolitania, Baleare și Dodecanez, iar pe de alta, zidirea unui nou continent, a așa-zisei Lemurii, la răsărit de Somalia italiană, care să cuprindă până la urmă întreg Oceanul Indian. Într-adevăr, cu ajutorul unei armate de salamandre, în dreptul portului somalian Mogdis, a fost ridicată o insulă având o suprafață de treisprezece acri și jumătate. Japonia a proiectat și a executat o parte dintr-o insulă mare pe locul fostului arhipelag Mariann și pregătea unirea Carolinelor cu insulele Marshall în două ostroave mari, numite anticipat Noua Japonie. Pe fiecare din ele urma chiar să se amenajeze câte un vulcan artificial, care le-ar fi amintit viitorilor locuitori de sacrul și străvechiul Fudjiiama.

Se mai zvonea că inginerii germani construiesc în taină în Marea Saragaselor un continent greu de beton – viitoarea Atlantida – care ar fi amenințat direct Africa apuseană franceză; însă, după cum se pare, acestui continent greu nu i s-a pus decât temelia. Olandezii au trecut la asanarea Zeelandei; Franța a unit Guadelupa cu Grande Terre, Basse Terre și La Désirade într-o singură insulă binecuvântată.

Statele Unite au început să construiască pe meridianul 37 prima insulă-aeroport (cu două etaje, un hotel uriaș, stadion-parc cu distracții și cinematograf pentru cinci mii de persoane), într-un cuvânt, se părea că ultimele stavile pe care mările lumii le puneau dezvoltării geniului omenesc căzuseră, că avea să urmeze o epocă fericită de realizări tehnice extraordinare, că omul devenise acum stăpânul lumii datorită salamandrelor, care apăruseră în arena istoriei universale exact în clipa așa-numitei „necesități istorice”.

Indiscutabil, nu s-ar fi ajuns la o atât de mare răspândire a salamandrelor dacă veacul nostru tehnic nu le-ar fi trasat atâtea sarcini de muncă și un domeniu atât de vast de preocupări permanente. Viitorul salamandrelor părea deci asigurat pe sute de ani.

O parte însemnată în dezvoltarea favorabilă a comerțului cu salamandre a avut-o desigur și știința, care și-a îndreptat numaidecât atenția asupra acestor viețăți, cercetându-le atât din punct de vedere fizic, cât și din punct de vedere psihic.

Reproducem referatul congresului științific de la Paris întocmit de un martor ocular:

I-er Congrès d'Urodèles[39]

Prescurtat, i se spune Congresul amfibiilor cu coadă. Titlul lui oficial este însă ceva mai lung: Primul congres internațional al zoologilor consacrat cercetării psihologiei urodelelor.

Numai că adevăratului parizian nu-i plac titlurile lungi: pentru el, savanții care stau în amfiteatrul Sorbonei sunt pur și simplu Messieurs les Urodèles, domnii amfibii cu coadă, atât și nimic mai mult.

Sau, și mai pe scurt, dar și mai puțin reverențios: Ces Zoos-là[40]*.*

*Ne-am dus deci și noi să ne uităm la „*ces Zoos-là*", mai mult din curiozitate decât din datoria de a face un referat.*

Dintr-o curiozitate care, mă înțelegeți, nu avea nicio legătură cu acele somități universitare, majoritatea niște babalâci cu ochelari, ci mai degrabă cu acele… făpturi (de ce refuză pana să scrie „animale"?) despre care s-a scris atâta începând cu fascicolele științifice și terminând cu cântecele bulevardiere, făpturi despre care unii pretind că ar fi gogoși de-ale gazetarilor, alții, ființe în anumite privințe mult mai înzestrate decât însuși regele creației, sau încoronarea naturii, cum i se mai spune astăzi (adică după războiul mondial și alte împrejurări istorice) omului.

Am sperat că nenumărații domni participanți la Congresul pentru cercetarea psihologiei urodelelor ne vor da nouă, profanilor, un răspuns definitiv și limpede în ce privește faimoasa docilitate a lui Andrias Scheuchzeri; și că ne vor spune: da, e o făptură rațională, sau măcar tot atât de capabilă de progres, de civilizație, cum ești dumneata sau eu; de aceea, de acum înainte va trebui să se țină seama de viitorul raselor omenești, socotite uneori sălbatice și primitive.

…Și zic, niciun astfel de răspuns nu s-a dat la congres, ba nici măcar nu s-a pus întrebarea; știința de astăzi e prea specializată ca să se mai ocupe cu asemenea probleme.

Deci, să vedem acum – științificește – în ce constă viața psihică a animalelor. Domnul lung cu mustață zbârlită, de vraci, care tocmai tună de la tribună, este celebrul savant Dubosque.

Se pare că respinge teoria unui distins coleg de-al său, însă nu-i putem urmări bine această parte a expunerii.

---

[39] Primul Congres al Urodelelor (fr.).

[40] Animalele acelea (fr.).

Abia după un răstimp mai îndelungat pricepem că acest vraci pătimaș vorbește despre sensibilitatea lui Andrias la culori și însușirea lui de a deosebi nuanțele. Nu știu dacă am înțeles bine, dar am plecat cu impresia că Andrias Scheuchzeri ar suferi de daltonism și că profesorul Dubosque trebuie să fie teribil de miop după felul cum își ridica hârtiile până la ochelarii groși, care sclipeau sălbatic. După aceea a vorbit savantul japonez, surâzătorul doctor Okagawa; a spus ceva despre arcul de reacție și despre ce se întâmplă când i se întrerupe lui Andrias o cale senzorială a creierului; apoi a arătat ce face Andrias când i se zdrobește organul corespunzător labirintului urechii. A luat apoi cuvântul profesorul Rehmann, care a explicat amănunțit cum reacționează Andrias la excitațiile electrice. Pe această chestiune s-a iscat o discuție aprinsă între el și profesorul Bruckner. C'est un type[41] *și Bruckner ăsta! Mic, răutăcios și aproape tragic de vioi; printre altele, susținea că Andrias, în ce privește simțurile, este tot atât de rău înzestrat ca și omul, vădind aceeași sărăcie de instincte; privit din punct de vedere pur biologic, e un animal tot atât de degenerat ca și omul și, la fel ca omul, încearcă să-și suplinească inferioritatea biologică cu ceea ce se cheamă intelect. Se pare că ceilalți profesori nu l-au luat în serios pe profesorul Bruckner, probabil fiindcă n-a întrerupt nicio cale senzorială și n-a provocat în creierul lui Andrias nicio descărcare electrică.*

Apoi profesorul van Dieten a expus încet, parcă oficiind un serviciu divin, perturbațiile care apar la o salamandră căreia i s-a extirpat lobul frontal drept al creierului sau voluta occipitală din partea stângă a creierului. În continuare, profesorul american Devrient a vorbit…

Vă rog să mă iertați, dar vă jur că nu știu despre ce a vorbit; în clipa aceea începuse să mi se învârte capul, dând semne de aceleași perturbări pe care le-ar fi suferit și profesorul Devrient dacă i s-ar fi scos lobul frontal drept al creierului; așa cum ar fi reacționat și surâzătorul doctor Okagawa dacă ar fi fost excitat electric, precum și profesorul Rehmann dacă cineva i-ar fi zdrobit trompa lui Eustațiu. Am simțit și eu o oarecare nesiguranță în ce privește diferențierea culorilor sau factorul t în reacțiile lor motrice.

---

[41] Ce figură! (Fr.).

Mă chinuia îndoiala dacă avem (în înțelesul strict științific) dreptul să vorbim despre viața noastră (adică omenească) psihică, atât timp cât nu ne-am smuls unul altuia lobii creierului și nu ne-am întrerupt căile senzoriale. De fapt, ar trebui să tăbărâm unii asupra altora cu bisturiul în mână, ca să ne studiem viața sufletească. Cât despre mine, aș fi dispus în interesul științei să sparg ochelarii profesorului Dubosque sau să scap niște scântei electrice pe chelia profesorului Dieten, după care aș publica un articol despre felul cum au reacționat.

Ca să spun drept, pot să-mi închipui foarte bine cum ar fi reacționat. Nu tot atât de bine cum pot să-mi închipui ce s-ar întâmpla în sufletul lui Andrias Scheuchzeri în timpul unor astfel de experiențe; dar cred că e o făptură bună și infinit de blajină. Niciuna din somitățile care au conferențiat n-a spus că bietul Andrias Scheuchzeri s-ar fi înfuriat vreodată.

Nu mă îndoiesc că Primul Congres al Urodelelor e un remarcabil triumf științific, dar când voi avea o zi liberă o să mă duc la Jardin des Plantes[42] *drept la bazinul lui Andrias Scheuchzeri și-am să-i spun încet la ureche:*

— Tu, salamandră, când ți-o veni și ție vreodată ziua... să nu te apuci să cercetezi viața sufletească a Oamenilor din punct de vedere științific!

Grație acestor cercetări științifice, lumea a încetat să mai considere salamandrele ca pe-o minune; în lumina necruțătoare a științei, salamandrele au pierdut mult din extraordinara și excepționala lor aureolă de la început; devenind obiectul testelor psihologice, ele au dat la iveală particularități relative și lipsite de interes, știința expediind înaltele lor talente în sferele basmului.

Știința a creat salamandra normală, făptură în general anostă, destul de mărginită; doar ziarele, când și când, descoperă câte-o salamandră miraculoasă, care știe să înmulțească pe dinafară un număr de cinci cifre. Dar și asta a încetat să amuze lumea, mai ales când s-a dovedit că, prin exerciții, operația aceasta o poate face și un om obișnuit. Oamenii au început, pur și simplu, să privească salamandrele cu aceeași naturalețe cu care ar privi o mașină de scris sau un alt automat; nu mai văd în ele ceva tainic, ceva apărut din

[42] Grădină zoologică și botanică din Paris.

străfunduri necunoscute, Dumnezeu știe pentru ce și la ce. Apoi, oamenii nu socotesc niciodată misterios ceva de care se slujesc și de care profită, ci mai curând ceva care îi păgubește sau îi amenință. Și cum salamandrele, după cum s-a văzut, sunt făpturi foarte folositoare și superioare, au fost acceptate, simplu, ca ceva ce ține de ordinea firească a lucrurilor.

Experiențe cu salamandre, pentru a li se verifica puterea de muncă, a făcut de asemenea și cercetătorul hamburghez Wuhrmann, din ale cărui articole respective cităm un fragment:

Bericht über die somatiche Veranlagung der Molche[43]

Experiențele pe care le-am întreprins cu salamandra uriașă (Andrias Scheuchzeri Tschudi) în laboratorul meu din Hamburg au avut un scop bine determinat: să i se încerce rezistența față de transformările de mediu și a altor factori externi, și cu asta să se demonstreze posibilitatea folosirii ei practice în diferitele zone geografice și în condiții variate. Scopul primei serii de experiențe a fost să stabilim cât rezistă salamandrele pe uscat. Animalele de experiență au fost ținute în căzi fără apă la o temperatură de 40° până la 50°C. După câteva ore animalele dădeau semne evidente de oboseală; stropite cu apă, s-au înviorat imediat. După douăzeci și patru de ore zăceau amorțite, mișcându-și doar pleoapele; bătăile inimii, încetinite, și toată activitatea organismului, scăzută la minimum. Salamandrele sufereau evident, și cea mai mică mișcare le cerea un mare efort. După trei zile intervine starea de împietrire cataleptică (xerosa); salamandra nu mai reacționează nici când este arsă cu termocauterul. Dacă se ridică umiditatea atmosferei, începe să dea unele semne de viață (închide ochii dacă îi pui în față o lumină puternică etc.). Dacă salamandra este supusă la regim de uscăciune numai șapte zile la rând, înviază după un timp mai îndelungat; însă după un regim de mai lungă durată, cele mai multe încetează de a trăi. Expuse la soare direct, mor chiar în câteva ore.

Alte salamandre au fost silite să învârtească pe întuneric un cilindru într-un mediu foarte uscat.

După trei ore, activitatea lor a început să scadă, dar s-a ridicat din nou după o stropire abundentă. Repetând des stropirea, salamandrele au învârtit manivela cilindrului

---

[43] Comunicare asupra calităților somatice ale salamandrelor.

șaptesprezece până la douăzeci de ore fără întrerupere. Într-un singur caz, excepțional, au putut lucra douăzeci și șase de ore. Aceasta, în vreme ce omul dă semne de istovire după numai cinci ore, făcând aceeași muncă mecanică. În urma acestor experiențe, putem trage concluzia că salamandrele pot fi folosite la muncă și pe uscat, bineînțeles cu două condiții: să nu fie expuse direct la soare și să fie din timp în timp stropite cu apă, pe toată suprafața pielii.

A doua serie de experiențe privea rezistența la frig a salamandrelor originare din regiuni tropicale.

Dacă apa era răcită brusc, mureau de un catar intestinal; dar printr-o aclimatizare treptată se obișnuiau ușor cu noua temperatură, ca după opt luni, la o temperatură de 7°C, să fie vioaie atât timp cât li se dă mai multă grăsime (zilnic 1,5 până la 2 kilograme pe cap de salamandră). La o scădere a temperaturii apei sub 5°C, cădeau într-o stare de amorțire (geloză); în această stare puteau fi congelate și păstrate în blocuri de gheață timp de câteva luni; când gheața se topea și temperatura apei urca peste 5°, începeau din nou să dea semne de viață, iar la 7°-10° umblau vioaie după hrană. Din toate acestea rezultă că salamandrele se pot aclimatiza destul de ușor și la clima noastră, putând viețui chiar în Norvegia de Nord și Islanda. Pentru condițiile climaterice polare sunt necesare studii experimentale speciale.

Dimpotrivă, față de influențele chimice, salamandrele manifestă o mare sensibilitate; la experiențele cu substanță borică de concentrație foarte mică, ape reziduale industriale, tananți etc., pielea le-a căzut fâșii și animalele au murit de un fel de gangrenă a bronhiilor. Deci, în râurile noastre, practic vorbind, salamandrele nu pot fi întrebuințate.

Alte serii de experiențe ne-au ajutat să stabilim cât timp rezistă salamandrele fără hrană. Pot să flămânzească trei săptămâni și mai bine fără să se observe alte semne, decât o anumită slăbiciune. Am lăsat o salamandră fără hrană șase luni; ultimele trei luni a dormit fără să se miște și fără întrerupere; când i-am aruncat în cadă ficat tocat era atât de slăbită, încât n-a reacționat în niciun fel și a trebuit să fie hrănită artificial. După câteva zile mânca normal și putea fi folosită la alte experiențe.

Ultima serie de experiențe a urmărit să stabilească capacitatea de regenerare a salamandrelor. Dacă i se taie coada

unei salamandre, îi crește la loc alta nouă în patrusprezece zile; la o salamandră am repetat experiența de șapte ori, cu același rezultat. La fel le cresc și picioarele tăiate. Unei salamandre i-am tăiat toate picioarele și coada; în treizeci de zile era din nou întreagă. Dacă unei salamandre i se zdrobesc arterele sau omoplatul, îi cade tot membrul rupt și îi crește altul nou. De asemenea, îi crește ochiul scos sau limba tăiată; interesant e faptul că salamandra căreia i-a fost extirpată limba a uitat să vorbească și a trebuit să învețe din nou. Dacă i se taie capul sau corpul între gât și bazin, salamandra moare. Dacă, dimpotrivă, i se scoate stomacul, o parte din intestine, două treimi din ficat și alte organe, funcțiile sale vitale nu sunt întrerupte, așa încât se poate spune că o salamandră poate trăi chiar dacă este aproape ciopârțită. Niciun animal n-are o rezistență atât de mare față de orice fel de leziuni ca salamandra. Din acest punct de vedere, ar putea fi o carne de tun de primă calitate și aproape de nedistrus; din păcate, acestui lucru i se opune dragostea ei de pace și neputința de a se apăra…

În afara acestor experiențe, asistentul meu, doctorul Walter Hinkel, a cercetat valoarea salamandrelor ca materie primă. A observat mai ales că trupul salamandrelor conține un procent neobișnuit de mare de iod și fosfor; nu este exclus ca aceste elemente atât de importante să poată fi extrase din salamandre, la nevoie chiar pe cale industrială. Pielea salamandrelor, în sine, este de calitate inferioară. Măcinată și supusă la presiuni mari, dă însă o piele artificială destul de trainică, ce poate înlocui pielea de bovine. Grăsimea de salamandră nu poate fi folosită din pricina gustului ei respingător, dar e o bună unsoare de mașini, deoarece nu îngheață decât la temperaturi foarte scăzute. De asemenea, carnea salamandrelor a fost socotită până acum necomestibilă, ba chiar otrăvitoare. Dacă e întrebuințată crudă, produce dureri violente, vărsături și halucinații. Doctor Hinkel a constatat, însă, după multe experiențe făcute asupra lui însuși, că aceste efecte vătămătoare dispar dacă se opărește carnea cu apă clocotită (așa cum se procedează cu unele ciuperci) și dacă, după o marinare prelungită, este ținută timp de douăzeci și patru de ore într-o soluție slabă de hipermanganat. Carnea astfel preparată, fiartă sau pusă la cuptor, are gustul unui rasol sau a

unei fripturi de vacă de proastă calitate. Am mâncat, preparată în felul acesta, o salamandră pe care o chema Hans; era un animal cultivat și deștept, cu o înclinare deosebită pentru cercetările științifice; lucra în secția doctorului Hinkel ca laborant și i se puteau încredința și analize chimice mai delicate. Pălăvrăgeam cu ea până noaptea târziu, amuzându-ne pe seama neostoitei sale sete de cunoaștere. Cu părere de rău a trebuit să-l pierdem, fiindcă orbise în urma unor experiențe de trepanație la care fusese supus. Carnea lui era cafenie, buburoasă, dar n-a avut niciun efect nociv asupra noastră. E sigur că în caz de război carnea de salamandră poate fi un binevenit și ieftin surogat al cărnii de vacă.

La urma urmelor, era natural ca salamandrele să fi încetat de a mai fi o senzație din moment ce se înmulțiseră cu sutele de milioane; interesul oamenilor, care le răsfățaseră cât fuseseră o noutate, mai ținu o vreme, susținut fiind de filmele grotești (*Sally and Andy* – salamandrele siameze) și de spectacolele de revistă, unde apăreau ca subrete și cântărețe. Dotate cu un glas oribil, făceau un efect comic nebun, exprimându-se lătrat într-o gramatică dezastruoasă. Cum au apărut însă în masă, ca un fenomen obișnuit, li s-a schimbat, ca să zicem așa, problematica[44].

---

[44] Un document interesant a fost publicat în ziarul *Daily Star*, cu prilejul unei anchete. Cităm din această anchetă (bineînțeles fără garanții de autenticitate) câteva din concluziile unor personalități proeminente:

„DAILY STAR"

AU SALAMANDRELE SUFLET?

DEAR SIR,

Prietenul meu, reverendul H. B. Bertram și cu mine am studiat multă vreme salamandrele, pe când construiau digul de la Aden: așa încât am vorbit de două sau de trei ori cu unele dintre aceste animale fără să fi descoperit la ele niciun semn al sentimentelor superioare, cum sunt: Onoarea, Credința, Patriotismul sau Spiritul Sportiv. Și ce altceva – se pune întrebarea – mai putem socoti, într-adevăr, ca suflet?

Truly yours,
Colonel John W. Britton

N-am văzut niciodată nicio salamandră, dar sunt încredințat că ființele care nu au o muzică a lor nu au nici suflet.

Toscanini

Adevărul e că marea vâlvă stârnită de apariția salamandrelor s-a spulberat dintr-odată, ca să facă loc altui lucru, oarecum mai profund, și anume Problemei Salamandrelor. Persoana care a pus prima problemă salamandrelor a fost tot o femeie, așa cum s-a întâmplat de cele mai multă ori în istoria progresului omenirii.

Cu o energie rară și cu un entuziasm incomparabil, *madame* Louise Zimmermann, directoarea pensionului de fete din

---

Să lăsăm la o parte chestiunea sufletului; dar atât cât am putut să le observ, aș zice că salamandrele Andrias nu au personalitate; toate seamănă între ele, sunt la fel de stăruitoare, la fel de destoinice și la fel de searbăde! Într-un cuvânt, îndeplinesc un anume ideal al civilizației moderne, adică: Mediocritatea.

André D'Artois

Categoric n-au suflet. Prin asta se aseamănă cu oamenii.

Al dumneavoastră,
G. B. Shaw

Întrebarea dumneavoastră mă pune în încurcătură. Știu, de pildă, că micul meu cățel chinezesc Bibi are un suflet mititel și drăgălaș; tot așa, pisica mea persiană, Sidi Hanum, are și ea suflet, și ce minunat, ce crud! Dar salamandrele? Da, sunt foarte înzestrate și inteligente, sărăcuțele de ele; știu să vorbească, să socotească și să fie grozav de folositoare; dar dacă sunt atât de urâte!

A dumneavoastră,
Madeleine Roche

Fie salamandre, fie ce-or fi, numai marxiști să nu fie!

Kurt Huber

Nu au suflet. Dacă ar avea, ar trebui să le considerăm egale cu omul din punct de vedere economic, ceea ce ar fi o absurditate.

Henry Bond

Nu au niciun fel de sex-appeal. De aceea n-au nici suflet.

Mae West

Au suflet, așa cum are orice creatură și orice plantă, cum are tot ce trăiește. Mare este taina oricărei vieți!

Sandrabharata Nath

Au o tehnică interesantă și un stil elegant de înot: putem să învățăm multe de la ele, mai ales la înotul pe distanță lungă.

Tony Weissmüller

Lausanne, a difuzat în toată lumea nobilul ei apel: *Dați salamandrelor o educație școlară corectă!*

Deși multă vreme a întâmpinat nepăsarea publicului, neobosită, doamna Zimmermann a izbutit să atragă până la urmă luarea-aminte, pe de o parte, insistând asupra ușurinței înnăscute a acestor viețăți de a învăța, pe de alta, asupra primejdiei pe care ar reprezenta-o pentru civilizația umană niște salamandre lipsite de o educație îngrijită și inteligentă din punct de vedere moral.

„Așa cum a dispărut civilizația romană la năvălirea barbarilor, la fel ar dispare și civilizația noastră, dacă am fi o insulă în oceanul unor creaturi primitive cărora le este închisă calea spre cele mai înalte idealuri ale omenirii de astăzi.”

Așa a răsunat, profetic, glasul ei, la șase mii trei sute cincizeci și șapte de conferințe, ținute în cluburile feminine din toată Europa și America, ca și din Japonia, China, Turcia și din alte părți.

Pentru ca civilizația să dureze trebuie să fim civilizați cu toții. Nu ne putem folosi în tihnă de darurile civilizației noastre, nici gusta roadele culturii, atât timp cât împrejurul nostru există milioane și milioane de ființe nefericite și inferioare, care sunt ținute forțat într-un stadiu de animalitate. Așa cum lozinca secolului al XIX-lea a fost: *Dați libertate Femeii!*, lozinca secolului nostru trebuie să fie: *DAȚI SALAMANDRELOR ȘCOLI!*”

Și așa mai departe. Mulțumită elocvenței și tenacității sale de necrezut, doamna Louise Zimmermann a mobilizat femeile din lumea întreagă și a strâns destule mijloace financiare ca să fondeze la Beaulieu (Nisa) primul liceu al salamandrelor, în care mormolocii salamandrelor ce lucrau la Marsilia și la Toulon au învățat limba și literatura franceză, codul manierelor, retorica, matematica și istoria culturii[45].

---

[45] Amănunte vezi în lucrarea: *Mme Louise Zimmermann, sa vie, ses ideés, son oeuvre* (Alcan). Cităm din această operă amintirile pioase ale unei salamandre, care a fost una din primii ei elevi:

Se așeza lângă bazinele noastre simple, dar curate și comode și ne recita fabulele lui La Fontaine. Suferea din pricina umezelii, dar nu-i păsa, dedicându-se trup și suflet misiunii ei pedagogice. Ne spunea mes petits chinois fiindcă, asemeni chinezilor, nu putem pronunța consoana r. După un timp se obișnuise să-l îl înghită și ea pe r într-atât, încât își spunea și ei Mme Zimmelmann! Noi, mormolocii, o divinizam; cei mici, care nu aveau plămânii dezvoltați și cărora nu li se dea voie să iasă din apă. Plângeau că nu o pot

Nu tot așa stau lucrurile cu Școala de salamandre-fete din Menton, unde în special la cursurile de muzică, bucătărie dietetică și broderie (la care *Mme* Zimmermann ținea mai ales din punct de vedere pedagogic), elevele dădeau dovadă de mai puțină râvnă. Aceasta, ca să nu spunem că tinerele salamandre liceene dădeau dovadă de o îndărătnică lipsă de interes!

În schimb, încă de la primele examene publice liceele de salamandre-băieți au avut un succes atât de surprinzător, încât – pe cheltuiala Asociației pentru Protecția Animalelor – a fost foarte curând înființată Politehnica marină pentru salamandre de la Cannes și Universitatea salamandrelor de la Marsilia; aci,

---

însoți în plimbările ei prin grădina școlii. Era atât de blajină și drăguță, încât – după câte știu – nu s-a supărat decât o dată, și anume când tânăra noastră profesoară de istorie, într-o zi călduroasă de vară, și-a pus costumul de baie și a coborât între noi, în bazin, unde ne-a vorbit despre luptele Țărilor de Jos pentru libertate, stând în apă până la gât. Atunci iubita noastră Mme Zimmelmann s-a supărat rău de tot:

— Ieși, mademoiselle, și du-te de spală! Du-te de te spală, mademoiselle! a țipat ea cu lacrimi în ochi.

Pentru noi a fost o lecție delicată; am înțeles că, oricum, n-avem ce căuta printre oameni; mai târziu i-am fost recunoscători mamei noastre sufletești că ne-a insuflat în conștiință lucrul acesta cu atâta hotărâre și tact.

Când învățam bine, ne răsplătea citindu-ne din poezia modernă, de pildă din opera domnului Francois Coppée.

— De fapt e prea modern spunea ea, dar, la urma urmelor, astăzi și asta ține de o bună educație!

Către sfârșitul anului școlar a fost organizată Academia publică, la care a fost invitat domnul prefect de Nisa și alte personalități de vază. Elevii mai avansați și mai talentați, care aveau plămâni, au fost scoși din bazinele lor și îmbrăcați într-un fel de robe albe: răspunsurile le dădeau după o perdea subțire (ca să nu sperie doamnele). Au fost interogați despre fabulele lui La Fontaine, s-au discutat diferite formule matematice și au fost ascultați asupra regilor din dinastia Capeților, fiind puși să spună și anii în care au domnit.

După aceasta, domnul prefect a mulțumit într-un discurs frumos și lung și a salutat-o pe draga noastră directoare; cu aceasta s-a încheiat această zi veselă. Cu aceeași râvnă cu care s-a muncit pentru dezvoltarea noastră sufletească s-a lucrat și pentru bunăstarea noastră fizică. O dată pe lună ne consultă veterinarul din localitate și la fiecare șase luni eram cântărite, să se vadă dacă avem greutatea prescrisă. Inimoasa noastră conducătoare ținea foarte mult să ne dezbărăm de obiceiul nostru monstruos și libertin al Dansului Lunii; mi-e rușine s-o spun însă că, cu toate acestea, unii elevi mai înaintați, în timpul lunii pline, se dedau în taină acestei animalice rușini. Sper că prietena noastră sufletească n-a aflat niciodată de asta: i-ar fi zdrobit inima ei mare, nobilă și plină de iubire.

ceva mai târziu, o salamandră – prima din lume – a dobândit titlul de doctor în drept!

Chestiunea educației salamandrelor evolua deci repede și pe o cale normală.

Profesorii mai progresiști au ridicat împotriva școlilor sistem Zimmermann o mulțime de obiecții importante; se susținea mai ales că tinerelor salamandre nu li se potrivește instrucția învechită dată tineretului omenesc; ei cereau să se renunțe în mod hotărât la predarea literaturii și istoriei, recomandând ca principala atenție să se acorde materiilor practice și moderne, cum ar fi științele naturale, munca în atelierele școlare, exercițiile tehnice pentru salamandre, gimnastica și așa mai departe. Această așa-numită Școală Reformată sau Școală Practică a fost combătută la rândul ei cu pasiune de partizanii culturii clasice, care au declarat că salamandrele trebuie apropiate de comorile culturii umane numai pe bazele latinii și că nu e destul să fie învățate să vorbească dacă nu le învățăm să citeze versuri și să țină discursuri cu o elocventă ciceroniană. Din asta s-a iscat o polemică destul de violentă și lungă, care s-a rezolvat prin etatizarea școlilor pentru salamandre, școlile pentru tineretul uman fiind reformate și ele în așa fel, încât să se apropie cât mai mult de idealul Școlii Reformate a salamandrelor.

Era deci natural ca și alte țări să ia hotărârea instituirii învățământului general obligatoriu pentru salamandre și să-l pună sub controlul statului. La asta s-a ajuns treptat în toate țările cu ieșire la mare (bineînțeles cu excepția Marii Britanii). Pe de altă parte, cum școlile salamandrelor nu erau împovărate de tradițiile vechi ale școlilor omenești și puteau deci folosi cele mai noi metode psihotehnice, de educație tehnologică, de exerciții premilitare și toate ultimele cuceriri pedagogice, s-a dezvoltat din ele, dintr-odată, cea mai modernă și, din punct de vedere științific, cea mai înaintată instrucție din lume, care pe bună dreptate a devenit un motiv de invidie pentru toți oamenii de pe fața pământului.

Odată cu crearea școlilor de salamandre a apărut și problema limbii de predare în aceste școli. Care dintre limbile universale era mai nimerită? Primele salamandre din insulele Oceanului Pacific se exprimau, bineînțeles, în *pidgin-English*[46], așa cum

---

[46] Engleză incorectă.

apucaseră să-l învețe de la indigeni și marinari; multe vorbeau malaeza sau alte idiomuri locale. Salamandrele crescute pentru piața Singapore-lui fuseseră îndrumate să vorbească *basic-English*[47] – englezeasca simplificată, fără vechile reguli gramaticale, cu numai câteva sute de expresii; iată deci de ce această engleză standard reformată începu să fie numită *salamander-English*. În școlile model Zimmermann salamandrele se exprimau în limba lui Corneille. Nu din șovinism, nicidecum, ci mai curând pentru că era vorba de o educație superioară. În Școlile Reformate, dimpotrivă, învățau în esperanto, limba cu ajutorul căreia te poți înțelege oriunde.

Apoi au mai apărut cinci-șase limbi universale, care voiau să înlocuiască încurcătura babilonică a graiurilor și să dea o limbă maternă comună întregii omeniri și tuturor salamandrelor; bineînțeles, s-a discutat aprins și îndelung care dintre aceste limbi internaționale e mai potrivită scopului, mai muzicală și mai universală, în cele din urmă, s-a ajuns la rezultatul că fiecărui popor i-a fost recomandată altă limbă universală[48].

---

[47] Formă simplificată a limbii engleze cu circa 850 de cuvinte și cu un minim de reguli gramaticale, creată între anii 1926 și 1930 cu scopul de a servi ca limbă internațională; este un mijloc camuflat de propagare a limbii engleze în colonii.

[48] Printre altele, vestitul filolog Curtius a propus, în lucrarea sa *Janua linguarum aperta*, ca pentru salamandre să se adopte ca limbă de comunicare latina secolului de aur – latina lui Vergiliu. Astăzi, clamează domnia sa, e în puterea noastră ca latina, cea mai perfectă limbă, cea mai bogată în reguli gramaticale și cea mai mult cercetată de savanți, să devină din nou graiul viu al omenirii. Dacă oamenii culți nu se folosesc de acest prilej, folosiți-vă voi, salamandre, *gens-maritima* [Vietăți ale mării (lat.)]; alegeți-vă ca limbă maternă erudita limbă latină, singura limbă care merită a fi vorbită pe *orbis terrarum* [Globul pământesc (lat.)]. Nemuritor va fi meritul vostru, salamandrae, dacă veți trezi la o viață nouă limbă eternă a zeilor și eroilor, căci prin această limbă, *gens Tritonum* [Triton, zeu marin în mitologia greco-romană.], preluați și moștenirea glorioasei Rome.

În pofida acestui fapt, un oarecare letonian, Wolteras, telegrafist de meserie, împreună cu pastorul Mendelius au născocit o limbă specială pentru salamandre, numită limba pontică (*pontic lang*), alcătuită din elemente luate din toate limbile lumii, mai ales din dialectele africane. Această salamandrină (cum i se mai spunea) se răspândise destul de mult, mai ales în statele din Nord, din păcate însă numai printre oameni; la Upsala a fost înființată chiar o catedră pentru limba salamandrină, dar pe cât se știe nicio salamandră n-a urmat acest curs.

Ca să spunem drept, printre salamandre se vorbea mai mult *basic-English*, care mai târziu a și devenit limba lor oficială.

Școlile de salamandre, odată etatizate, toată această chestiune s-a simplificat; în fiecare țară salamandrele erau educate în limba națiunii respective. Deși salamandrele învățau limbile străine relativ ușor și cu râvnă, această însușire suferea de o insuficiență specială, pe de o parte în ce privește adaptarea organelor vocale, pe de altă parte în ce privește psihicul lor; așa de pildă cuvintele lungi, cu mai multe silabe, le pronunțau cu mare greutate, căutând să le reducă la o singură silabă, pe care o rosteau scurt și oarecum croncănit: spuneau *l* în loc de *r*, iar siflantele le pronunțau cam sâsâit; înghițeau terminațiile gramaticale, nu știau niciodată să facă deosebirea între „eu” și „noi” și le era indiferent dacă vreun cuvânt era feminin sau masculin (poate că prin asta se reflectă frigiditatea lor sexuală în afară de perioada împerecherii). Pe scurt, în gura lor orice limbă căpăta, într-un mod caracteristic și întrucâtva raționalizat, formele cele mai simple și mai rudimentare

De reținut că neologismele, pronunția și gramatica lor primitivă au început să fie repede însușite, atât de plebea din porturi, cât și de așa-zisa lume bună; stilul acesta îl luară îndată, împământenindu-l, și ziarele. Astfel încât cea mai mare parte a omenirii rămase fără genuri și fără reguli gramaticale, terminațiile dispărură, iar de declinări nici nu mai vorbim! Elita îl eliminase pe *r* și se deprinsese să sâsâie. Cu greu ar mai fi putut spune chiar cel mai cult dintre oameni ce înseamnă *indeterminism* sau *transcendent*. Aceasta pur și simplu fiindcă aceste cuvinte ajunseseră a fi socotite prea lungi și anevoie de rostit chiar și de către oameni.

Pe scurt, bine sau rău, salamandrele știau să vorbească aproape în toate limbile pământului de pe țărmurile pe unde trăiseră. Cândva a apărut la noi (cred că în *Narodni Listy*) un articol în care (pe bună dreptate) autorul se întreba cu amărăciune de ce salamandrele nu învață și cehește, dacă sunt pe lume salamandre care vorbesc portugheza, olandeza și graiurile altor popoare mici. De altfel, poporul nostru, neavând din păcate ieșire la mare, admitea sus-pomenitul articol, nu putea avea nici salamandre; totuși, chiar dacă nu dispunem de o mare a noastră, aceasta nu înseamnă că n-am ocupa în cultura mondială același loc, da, și în multe privințe un loc mai însemnat decât multe alte popoare, ale căror limbi sunt învățate de mii de salamandre.

„Drept ar fi ca salamandrele să afle câte ceva și despre viața noastră spirituală, dar cum s-o cunoască dacă printre ele nu se găsește niciuna care să știe cehește? Să nu așteptăm să ne fie recunoscute de alții meritele culturale, ci să cerem să ni se înființeze o catedră de limba și literatura cehă în vreuna din cetățile universitare ale salamandrelor. Cum spune poetul: «Să nu credem pe nimeni din nicio țară din lume, nu avem nicăieri niciun prieten». De aceea, proclama articolul, să ne îngrijim noi înșine să îndreptăm lucrurile. Tot ce am întreprins în lume am făcut de fapt prin noi înșine! E dreptul și datoria noastră să încercăm să ne câștigăm prieteni printre salamandre; însă, pe cât se pare, Ministerul nostru de Externe nu manifestă un interes prea mare pentru propagarea renumelui și a produselor noastre în rândurile salamandrelor, deși alte popoare mai mici cheltuiesc milioane ca să le împărtășească comorile lor culturale și să le trezească interesul pentru produsele lor industriale!"

Articolul a făcut oarecare vâlvă, mai ales în sânul Uniunii industriașilor, iar ca urmare a apărut un *Manual de limbă cehă*, cu exemplificări din literatura cehoslovacă, pentru uzul salamandrelor. Oricât s-ar părea de necrezut, cărțuliile astea s-au vândut într-un tiraj de – nu exagerăm – șapte sute de exemplare, ceea ce, în general vorbind, a reprezentat un succes remarcabil[49].

---

[49] Vezi foiletonul datorat condeiului domnului Jaromir Seidl-Novoměstsky și păstrat în colecția domnului Povondra.

UN COMPATRIOT DE-AL NOSTRU ÎN INSULELE GALAPAGOS

Făcând ocolul pământului cu soția mea Jindřiska Seidlová-Chrudimská, ca să ne alinăm măcar în parte, prin farmecul atâtor emoții noi și mari, durerea pricinuită de pierderea neprețuitei noastre mătuși, scriitoarea Bohumila Jandova-Střešovecka, am ajuns până la îndepărtatele insule Galapagos, în jurul cărora s-au țesut atâtea legende. Nu am avut un răgaz decât de două ceasuri, timp în care ne-am plimbat pe țărmul uneia din aceste insule pustii.

— Ia te uită ce frumos apus de soare! i-am spus eu nevesti-mii. Parcă tot cerul e înecat într-o mare de aur și sânge!

— Domnule, sunteți ceh? se auzi nu departe în urma noastră un glas vorbind în cea mai curată și corectă cehă.

Ne-am uitat mirați în partea aceea. Nu era acolo decât o salamandră neagră și mare, care ședea pe stânci, ținând în mână ceva ce semăna cu o carte. În cursul călătoriei noastre împrejurul lumii zărisem câteva salamandre, dar până atunci nu avusesem prilejul să stăm de vorbă cu ele.

De aceea, dragi cititori, ne veți înțelege uimirea când ne-am întâlnit pe un țărm atât de pustiu cu o salamandră, ba ne-a fost dat să mai și auzim o întrebare pusă în limba noastră maternă.

Chestiunea educației și a limbii a fost, bineînțeles, numai una din fațetele importantei probleme a salamandrelor, care, nu-i așa, creștea în amploare văzând cu ochii. De pildă, s-a pus la un moment dat întrebarea cum trebuie să se procedeze de fapt cu salamandrele din punct de vedere, ca să zicem așa, social.

În primii ani, aproape preistorici, ai veacului salamandrelor existau desigur Asociații pentru Protecția Animalelor, care se îngrijeau cu mult zel ca salamandrele să nu fie tratate inuman;

— Cine e? strigai eu pe cehește.

— Iertați-mi îndrăzneala, domnule! răspunse salamandra, ridicându-se respectuoasă. N-am putut să mă stăpânesc auzind prima dată în viață o conversație în limba cehă.

— Ce faace? mă crucii eu. Dumneata știi cehește?

— Tocmai mă distram cu conjugarea verbului neregulat *a fi*, răspunse salamandra. De fapt, verbul ăsta e neregulat în toate limbile!

— Cum, unde și pentru ce ai învățat cehește? stăruii eu.

— Întâmplarea a făcut să-mi pice în mână cartea asta, răspunse salamandra și-mi întinse cărțulia.

Era *Manualul de limbă cehă* pentru uzul salamandrelor, și foile lui arătau că fusese citit și răscitit cu mare silință.

— A ajuns aici cu un transport de cărți didactice. Puteam să-mi aleg *Geometria pentru cursul superior*, *Istoria tacticii de război*, *Ghidul solomiților* sau *Principiile bimetalismului*. Eu însă am ales cărticica asta, care mi-a devenit cel mai drag tovarăș. Am învățat-o toată pe dinafară și totuși găsesc în ea mereu alte și alte surse de cunoștințe și plăcere.

Soția mea și cu mine eram pur și simplu entuziasmați de felul corect, ba aproape inteligibil în care se exprima salamandra.

— Din păcate, aici n-am cu cine vorbi cehește – zise cu modestie nouă noastră prietenă – și nici nu sunt sigură dacă al șaptelea caz al substantivului *cal* face *pe cal* sau *cu cal*.

— *Cu cal*, precizai eu.

— Ba nu, *pe cal*! strigă nevastă-mea cu însuflețire.

— Ați vrea să fiți atât de binevoitor și să-mi spuneți – întrebă amabila și zeloasa noastră interlocutoare – ce mai e nou în scumpa noastră Praga, cea cu o sută de turnuri?

— Înflorește, prietenă dragă! răspunsei eu bucuros de întrebare, și în câteva cuvinte îi arătai la ce grad de dezvoltare ajunsese scumpa noastră metropolă.

— Ce vești îmbucurătoare! exclamă salamandra cu o mulțumire nețărmurită. Mai atârnă pe Turnul Podului capetele tăiate ale cehilor osândiți la moarte?

— De mult nu mai atârnă, îi spusei întrucâtva (mărturisesc) mirat de întrebarea ei.

— Păcat, mare păcat! murmură simpatica salamandră. Aceste capete au fost un monument istoric rar. Mare păcat că războiul de treizeci de ani a făcut să se piardă atâtea monumente! Dacă nu mă înșel, țara cehească a fost

datorită progreselor lor neîntrerupte, s-a ajuns ca aproape pretutindeni autoritățile să vegheze la aplicarea dispozițiunilor și prescripțiunilor veterinare cu privire la salamandre, dispozițiuni valabile de altfel și pentru alte animale domestice.

Chiar adversarii din principiu ai vivisecțiunii au iscălit numeroase proteste și petiții prin care se cerea interzicerea experiențelor științifice pe salamandrele vii; într-o serie de țări a

---

atunci pârjolită, trecută prin foc și sabie. Noroc că pe-atunci mai exista și genitivul negativ, fiindcă în cărticica asta scrie că e pe cale de dispariție. Tare rău mi-ar părea să dispară, domnule, sincer vă spun!

— Pe dumneata te-a pasionat așadar și istoria noastră! exclamai eu încântat.

— Desigur, domnule, răspunse salamandra. Mai ales înfrângerea de la Muntele Alb *[Referire la bătăliile de la Muntele Alb și Lipany din anul 1621, în urma cărora cehii, prin înfrângerea suferită, au intrat pentru trei secole sub jugul habsburgic (n. r.)]* și robia de trei sute de ani. Am citit despre robia aceasta foarte multe în cărticica asta. Sunteți, firește, foarte mândri de această robie de trei sute de ani. Ce vremuri au fost și acelea, domnule!

— Da, grele vremuri! încuviințai eu. Vremi de împilare și suferinți.

— Și ați gemut? întrebă prietena noastră cu un interes arzător.

— Am gemut, suferind în tăcere sub jugul greu al asupritorilor!

— Ce bine-mi pare! suspină salamandra. Așa scrie și în cartea mea. Sunt foarte bucuroasă că e adevărat. E o carte grozavă, domnule, mai bună decât Geometria pentru cursul superior. Mi-ar plăcea să văd odată și-odată locul istoric unde au fost executați domnitorii cehi, ca și alte locuri vestite prin cruntul lor absolutism.

— Păi, să ne faci o vizită, îi propusei eu din inimă.

— Vă mulțumesc, sunteți foarte amabil! se înclină salamandra. Dar, din păcate, nu sunt liberă pe actele mele…

— Am putea să te cumpărăm! am strigat eu. Vreau să spun că, poate, cu ajutorul unei colecte naționale, am putea procura mijloacele care ți-ar înlesni…

— Vă mulțumesc, vă mulțumesc din tot sufletul! mormăi amica noastră, foarte mișcată. Dar am auzit că apa Vltavei n-ar fi prielnică. Noi, de fapt, suferim în apele curgătoare de o dizenterie penibilă.

După care, gândindu-se puțin, adăugă:

— Și-apoi, mi-ar veni greu să-mi părăsesc grădina iubită.

— Ah – exclamă nevastă-mea – și eu sunt grădinăreasa pătimașă! Ce recunoscătoare ți-aș fi dacă ne-ai arăta exemplare din flora de aci!

— Cu cea mai mare plăcere, stimată doamnă! făcu salamandra, înclinându-se respectuos. Numai că, vedeți… Știți? Grădina mea preferată e sub apă.

— Sub apă?

— Da, la douăzeci de metri sub apă.

— Și ce fel de flori cultivi acolo?

fost într-adevăr promulgată o astfel de lege[50]. Și totuși, pe măsură ce nivelul cultural al salamandrelor creștea, era tot mai evident faptul, deși motivele nu erau chiar limpezi, că nu li se mai potrivea aplicarea simplistei metode de protecție a animalelor. Atunci a fost întemeiată Liga Internațională pentru Protecția Salamandrelor (*Salamander Protecting League*) sub înaltul patronaj al prințesei de Huddersfield.

Liga, numărând peste două sute de mii de membri, majoritatea englezi, a făcut pentru salamandre o faptă de ispravă și de omenie: a obținut în primul rând ca pe țărmurile mărilor să fie amenajate un fel de terenuri sportive, unde salamandrele să-și țină „mitingurile și manifestările sportive” (de pildă „Dansul Lunii”), fără a fi stingherite de priviri indiscrete; a apela la inimile tuturor școlarilor (chiar și la inimile studenților de la Universitatea din Oxford) să nu mai arunce cu pietre în aceste animale; de asemenea, într-o anumită măsură, să se ia seama că în școlile salamandrelor mormolocii să nu fie prea surmenați din cauza unei programe analitice excesiv de încărcate; și, în sfârșit, locurile de muncă ale salamandrelor, precum și locuințele lor, să fie îngrădite cu garduri înalte de

---

— Anemone marine, câteva specii rare, răspunse prietena noastră. De asemenea, stele-de-mare, castraveți-de-mare, fără să mai pun la socoteală arbuștii de corali. Fericit e cel ce a sădit în țara lui un trandafir, un măr, cum spune poetul!

Din păcate trebuia să ne despărțim; vaporul dăduse semnalul de plecare.

— Și ce-ai vrea să transmiți, domnule… domnule… șovăii eu, neștiind cum se numește simpaticul nostru prieten.

— Mă numesc Boleslav Jablonský, îmi atrase atenția salamandra, jenată. Cred că e un nume frumos, domnule. L-am ales din cărticica mea.

— Și ce-ai vrea, domnule Jablonský, să transmiți poporului nostru?

Salamandra se gândi o clipă.

— Spuneți-le compatrioților dumneavoastră – zise în cele din urmă, cu glasul adânc mișcat – spuneți-le… că vechile animozități dintre slavi nu trebuie să piară… și să nu uite de Lipany și mai ales de Muntele Alb – să le păstreze veșnic în amintire! La revedere, vă salut! termină deodată, abia stăpânindu-și emoția.

Am plecat cu barca, îngândurați și profund mișcați. Prietena noastră stătea pe o stâncă și ne făcea cu mâna: părea că strigă ceva.

— Ce strigă? întrebă nevastă-mea.

— Nu știu – am spus eu – dar parcă aș auzi: „Salutați-l pe domnul primar doctor Baxu!”.

[50] Mai ales în Germania toate vivisecțiunile au fost cu severitate oprite, bineînțeles numai cercetătorilor evrei (n. a.).

scânduri, care să le păzească de diferite neplăceri și mai ales să tragă un hotar bine marcat între lumea urodelelor și a oamenilor[51].

Și totuși aceste lăudabile inițiative particulare care au încercat să îndrepte în mod onorabil și uman relațiile societății omenești față de salamandre, au devenit curând neîndestulătoare.

De fapt, fusese relativ ușor ca salamandrele să fie încadrate – cum se spune – în procesul de producție; dar mai grea, cu mult

---

[51] Probabil că la mijloc au existat și unele motive etice. Printre hârtiile domnului Povondra s-a găsit o *Proclamație* publicată în mai multe limbi, se pare în toate ziarele lumii, și iscălită chiar de prințesa de Huddersfield, în care se spunea:

„*Liga pentru protecția salamandrelor* se adresează mai ales vouă, femeilor, să colaborați prin munca voastră, în interesul corectitudinii și al bunelor moravuri, la marea acțiune de a îmbrăca în mod cuviincios salamandrele.

Cea mai potrivită îmbrăcăminte, în acest scop, este o fustuliță lungă de 40 cm și largă de 60 cm, în talie de preferat cu un elastic cusut. Se recomandă fustița încrețită (*plissé*) care vine bine și-ți permite o mai mare libertate în mișcări. Pentru ținuturile tropicale ajunge un șorț prevăzut cu niște panglici cu care să poată fi legat peste mijloc, confecționat dintr-un material obișnuit, dacă se poate chiar din rochii vechi pe care nu le mai purtați. Ajutați acestor biete salamandre să nu mai fie nevoite să se arate despuiate în timpul lucrului, fapt care, desigur, le jignește pudoarea, ofensând în același timp orice om onest și îndeosebi femeile mame.”

După toate aparențele, această acțiune n-a avut efectul dorit; nu se știe dacă salamandrele au consimțit vreodată să poarte fustiță sau șorț; poate pentru că le stinghereau sub apă sau pentru că nici fustița și nici șorțul nu aderau corpului lor. După ce salamandrele au fost despărțite de oameni prin garduri de scânduri, bineînțeles că au dispărut de amândouă părțile orice motive de rușine sau alte sentimente neplăcute.

În ce privește părerea noastră, potrivit căreia salamandrele ar trebui apărate de toate neplăcerile, ne-am referit mai ales la câini, care nu s-au obișnuit niciodată cu ele și le urmăresc furioși chiar și sub apă, fără să le pese că nu le rămân în gură decât mucilagii când mușcă vietatea fugărită. Uneori se apără și salamandrele, și nu o dată câini de rasă pură au fost uciși cu sapa sau cu harponul. În general, între câini și salamandre s-a iscat o dușmănie de moarte, care, departe de a se potoli, a crescut, adâncindu-se o dată cu ridicarea gardurilor amintite mai sus. Dar asta așa se întâmplă, și nu numai la câini.

În treacăt fie zis, aceste garduri gudronate, care se întindeau până hăt departe pe sute și sute de kilometri de-a lungul țărmului mării, au fost întrebuințate și în scopuri educative; pe toată întinderea lor erau inscripții mari cu îndemnuri pentru salamandre.

mai grea și mai complicată s-a arătat problema încorporării lor în rândurile unei societăți în devenire.

Oamenii cu idei mai conservatoare susțineau de altminteri că nu putea fi vorba de așa ceva, salamandrele fiind pur și simplu proprietatea patronilor lor, care garantau și răspundeau de ele și pentru eventualele stricăciuni pe care le-ar fi adus: cu toată inteligența lor de netăgăduit, salamandrele nefiind nimic altceva decât un obiect oarecare, un lucru sau un bun ca toate bunurile, și orice măsură care ar privi în mod special încadrarea în lege a salamandrelor ar fi o intervenție care ar încălca sfintele drepturi ale proprietății particulare. Cealaltă parte, dimpotrivă, obiecta că salamandrele, ca făpturi raționale ce sunt și în mare măsură răspunzătoare de actele lor, pot din proprie voință și prin felurite mijloace să violeze legile în vigoare. Cum ar putea proprietarul de salamandre să poarte răspunderea unor eventuale contravenții pe care le-ar săvârși animalele lui? Prin asumarea unui astfel de risc s-ar ajunge, mai mult ca sigur, la anihilarea spiritului de inițiativă al particularilor specializați în munci cu salamandre. În mări, precum s-a spus, nu sunt garduri. Nu putem deci înțărcui salamandrele, ca să le controlăm. Iată de ce se simte nevoia ca salamandrele să se lege între ele prin contracte legale, ca să poată respecta dispozițiile legale ale oamenilor și să se călăuzească după rânduieli ce vor fi edictate anume pentru ele[52].

---

[52] Vezi primul *Proces al salamandrelor*, care a avut loc la Durban și a fost foarte comentat de presa mondială (consultați tăieturile de ziar ale domnului Povondra). Direcția portului din A. a folosit în detașament o colonie de salamandre. Acestea s-au înmulțit între timp atât de mult, încât n-au mai avut loc în port; în consecință, câteva colonii de mormoloci au fost așezate pe țărm undeva în apropiere. Moșierul B., ale cărui pământuri se întindeau pe o parte din sus-amintita fâșie de țărm, a cerut direcției portului să-și mute salamandrele de pe țărmul său particular, întrucât acolo se afla locul lui preferat de baie. Direcția portului a obiectat, spunând că n-o privește acest lucru, că salamandrele, în clipa când s-au așezat pe pământurile reclamantului, au intrat în proprietatea domniei-sale. În timp ce procesul se tărăgăna în așteptarea unei soluții, salamandrele au început (pe de o parte din instinct, pe de altă parte din zelul inoculat ori educat lor) să construiască diguri și bazine pe țărmurile domnului B., fără niciun ordin prealabil și fără o învoire specială. Atunci domnul B. a înaintat o plângere autorităților competente, în care arăta că proprietatea sa fusese deteriorată. În prima instanță plângerea a fost respinsă, pe considerentul că proprietatea domnului B. nu fusese deteriorată prin digurile acelea, ci din contră, perfecționată. A doua instanță a dat câștig de cauză reclamantului,

După cât se știe, primele legi referitoare la salamandre au fost promulgate în Franța. Primul paragraf stabilea îndatoririle salamandrelor în caz de mobilizare și război; a doua lege (numită *lex Deval*) prescria salamandrelor că se pot cum stabili numai în locurile indicate de proprietarul lor sau de biroul departamental competent; a treia lege glăsuia că salamandrele sunt obligate să se supună la toate ordonanțele poliției: În caz de abatere, autoritățile polițienești au dreptul să le pedepsească cu închisoarea pe uscat și la loc luminos, sau chiar cu suspendarea de la muncă pe timp mai îndelungat. Partidele de stânga au ripostat, venind în parlament cu propunerea să se elaboreze o legislație cu caracter social pentru salamandre, care să le delimiteze îndatoririle de muncă, iar patronilor să li se impună anumite obligații față de salamandrele muncitoare (de

---

pentru faptul că nimeni nu e obligat să suporte pe proprietatea lui animalele altuia și că direcția portului A. trebuie să compenseze toate pagubele pricinuite de salamandre întocmai ca un țăran care ar plăti vecinului pagubele făcute de animalele sale. Apărarea a ripostat, bineînțeles, că nu poate răspunde pentru salamandre întrucât nu pot fi închise în mare. La aceasta, judecătorul a declarat că, după părerea lui, pagubele cauzate de salamandre pot fi asimilate pagubelor făcute de găini, care nici ele nu pot fi închise, fiindcă zboară. Reprezentantul direcției portului a întrebat cum poate clientul său să mute salamandrele sau să le decidă să părăsească singure țărmul particular al domnului B.? Judecătorul a răspuns că asta nu privește instanța. Reprezentantul direcției portului a întrebat: „Ce-ar spune onoratul domn judecător dacă direcția, care l-a delegat la proces, ar împușca aceste salamandre indezirabile? La această chestiune judecătorul a răspuns că el, ca *gentleman* englez, consideră aceasta drept un procedeu extrem de inoportun și o alienare a dreptului de vânat al domnului B. Partea pârâtă are acum datoria, pe de o parte, să-și mute salamandrele de pe proprietatea particulară a reclamantului, iar pe de altă parte, să separe pagubele pricinuite de digurile și nivelările executate acolo, aducând în stare primară acea fâșie de țărm. Reprezentantul părții pârâte a mai pus apoi întrebarea dacă salamandrele pot fi întrebuințate la această lucrare de readucere în starea primară. Judecătorul a răspuns că, după părerea sa, lucrul nu e posibil fără învoirea reclamantului, a cărui soție nu suportă salamandrele și nu poate să se scalde în apa infectată de ele. Apărarea a protestat, spunând că fără salamandre nu poate să înlăture digurile construite sub mare. Judecătorul a declarat apoi că tribunalul nu e în măsură să hotărască amănuntele tehnice; judecățile se fac pentru a se apăra dreptul de proprietate, nu ca să hotărască ce se poate face și ce nu. Cu asta chestiunea, din punct de vedere juridic, s-a încheiat; nu se mai știe cum a ieșit direcția portului A. din această grea situație, însă toată întâmplarea a dovedit că problema salamandrelor trebuie totuși reglementată, prin norme juridice noi.

exemplu, concediu de cincisprezece zile în timpul împerecherii de primăvară). Extremă stângă a cerut, dimpotrivă, ca salamandrele să fie izgonite ca dușmane ale oamenilor muncii: fiind puse în slujba capitalismului, produc prea mult și aproape pe nimic, amenințând astfel nivelul de trai al clasei muncitoare. În sprijinul acestei revendicări, la Brest s-a declarat o grevă, iar la Paris au avut loc mari demonstrații; incidentele s-au soldat cu numeroși răniți, iar guvernul Deval a trebuit să-și prezinte demisia. În Italia salamandrele au fost incluse în niște corporații speciale alcătuite din patroni și reprezentanți ai autorităților, iar în Olanda au intrat sub jurisdicția Ministerului Construcțiilor Hidraulice. Pe scurt, fiecare stat a rezolvat această problemă în mod diferit și fiecare în felul lui, dar o sumedenie de acte oficiale care au reglementat îndatoririle, limitând de la caz la caz libertatea salamandrelor, au fost pretutindeni în general aceleași.

Se înțelege că odată cu primele legi referitoare la salamandre s-au găsit oameni care, printr-un raționament perfect logic, au demonstrat că, dacă societatea omenească impune salamandrelor anumite îndatoriri, trebuie să le recunoască și unele drepturi. Statul care face legi salamandrelor le recunoaște *ipso facto*[53] drept creaturi responsabile și libere, drept subiecte juridice și, implicit, drept cetățeni ai săi; în acest caz, ar fi necesar să se reglementeze într-un fel raporturile lor față de statul sub a cărui jurisdicție trăiesc.

Salamandrele ar putea fi socotite ca imigranți, de pildă, dar în acest caz statul nu le-ar mai putea impune anumite îndatoriri în caz de mobilizare sau de război, cum se întâmplă (cu excepția Angliei) în toate țările civilizate. În caz de război, fără îndoială că vor cere salamandrelor să le apere țărmurile; atunci nu li s-ar mai putea contesta anumite drepturi civice, ca dreptul de vot, dreptul de asociere, libertatea întrunirilor și așa mai departe[54].

---

[53] Prin însuși faptul (lat.).

[54] Unii au luat egalitatea salamandrelor atât de *ad litteram*, încât au cerut ca salamandrele să poată ocupa orice slujbe publice, pe apă și pe uscat (J. Courtaud); sau să se înființeze cu ele regimente submarine înarmate, având comandanții lor de adâncuri (general Desfours); sau, în sfârșit, să fie îngăduită căsătoria între oameni și salamandre (avocat Louis Pierrot). Savanții au obiectat că aceste căsătorii nu sunt posibile, dar maestrul Pierrot a declarat că nu e vorba de posibilitatea *naturală*, ci mai degrabă de *Principiul Juridic*, și că el însuși ar fi dispus să ia de soție o femelă

Ba chiar s-a propus ca salamandrelor să li se recunoască *sub apă* un fel de autonomie; dar aceste considerații și altele încă au rămas în stadiu de proiect; nu s-a ajuns la niciun fel de soluție, mai ales că salamandrele, niciodată și nicăieri, n-au cerut drepturi cetățenești.

La fel, fără vreun interes direct și fără nicio intervenție din partea salamandrelor, s-a stârnit o mare dispută în jurul chestiunii dacă salamandrele pot sau nu fi botezate. Biserica catolică s-a situat de la început pe o poziție categoric negativă, obiectând că salamandrele, netrăgându-se din Adam, n-au moștenit păcatul originar, și în consecință nu pot fi izbăvite prin sfânta taină a botezului de acest păcat. Sfânta biserică nu vrea să ia o hotărâre în problema dacă salamandrele au sau nu

---

salamandră spre a dovedi că reforma amintită a dreptului de familie nu rămâne numai pe hârtie. (Pierrot avea să ajungă după aceste dispute un avocat foarte căutat în materie de divorțuri.)

(În această ordine de idei, de menționat că în presă, mai ales în cea americană, apăreau din când în când știri potrivit cărora câteva tinere ar fi fost, zice-se, siluite de salamandre în timp ce se îmbăiau. De aceea în Statele Unite s-au înmulțit cazurile de salamandre prinse, linșate și mai cu seamă arse pe rug. Zadarnic protestau savanții împotriva acestui obicei omenesc, susținând că din anumite motive anatomice asemenea atentate sunt excluse, căci un mare număr de tinere fete au depus jurământ că ar fi fost inoportunate de salamandre, lucru pe care orice american cinstit nu-l putea pune la îndoială. Mai târziu autodafeurile au fost limitate în sensul că nu puteau fi efectuate decât sâmbăta și numai sub supravegherea pompierilor. Tot atunci a apărut și *Mișcarea împotriva linșării salamandrelor*, în fruntea căreia se afla reverendul Robert J. Washington, urmat de alte sute de mii de membri, bineînțeles aproape fără excepție negri. Presa americană începuse să susțină că această mișcare ar avea caracter politic și subversiv, ceea ce a dus la atacarea cartierelor locuite de negri; au fost arși numeroși negri, care se rugau în bisericile lor pentru surorile salamandre. Furia împotriva negrilor a ajuns la paroxism când de la biserica negrilor din Gordonville (L.) s-a aprins tot orașul. Dar faptul acesta nu atinge decât indirect istoria salamandrelor.)

Să enumerăm însă mai jos câteva din privilegiile și drepturile civile pe care salamandrele le-au obținut cu adevărat: fiecare salamandră a fost înscrisă în evidența salamandrelor și înregistrată la locul ei de muncă; trebuia să aibă învoire oficială ca să locuiască acolo; trebuia să plătească un impozit pe care i-l achita patronul și care i se reținea din rația alimentară (întrucât salamandrele nu primeau salariul în bani); trebuia să plătească chirie pentru țărmul locuit, rate pentru țarcuri, taxe școlare și alte taxe publice; pe scurt, am fi nedrepți dacă n-am recunoaște că în aceste privințe s-a procedat cu ele fără discriminare, astfel încât nu se poate spune că nu se bucurau și ele de un fel de egalitate cu oamenii de rând.

suflet, sau dacă se bucură cât de cât de mila și harul lui Dumnezeu: bunăvoința ei față de salamandre poate fi exprimată numai prin aceea că-și va aminti de ele în rugăciuni speciale ce se vor citi în anumite zile, odată cu rugăciunile înălțate pentru sufletele din purgatoriu și cu exortațiile făcute credincioși[55]. Mai greu a fost pentru bisericile protestante, care au recunoscut salamandrele ca ființe raționale, în stare să-și aproprie învățătura creștină, dar care s-au codit să le primească în sânul bisericii și să le considere frați întru Hristos. De aceea s-au mărginit să publice (în ediție prescurtată) *Sfânta scriptură pentru salamandre* pe hârtie impermeabilă, pe care au difuzat-o în milioane de exemplare; se proiecta întocmirea pentru salamandre (în analogie cu *basic-English*) a unui fel de *basic-creștinism* (bazele învățăturii creștine simplificate); dar încercările făcute în sensul acesta au provocat atâtea discuții teologice, încât au fost lăsate baltă[56]. Nu tot atâtea scrupule au avut anumite secte creștine (mai ales în Statele Unite), care și-au trimis misionarii la salamandre ca să le predice Credința cea Dreaptă și să-i boteze după Cuvântul Scripturii: „Porniți în lumea întreagă și propovăduiți noroadelor!” Din păcate, numai câțiva misionari au izbutit să treacă dincolo de îngrăditurile ce despărțeau salamandrele de oameni. Patronii le-au interzis intrarea în țarcul salamandrelor, ca aceste animale să nu-și piardă timpul de pomană. Așa, de pildă, vedeai câte un predicator ici, colo, stând lângă gardul gudronat, printre câinii ce lătrau furioși la dușmanii lor, care se arătau de cealaltă parte a îngrăditurii, și vorbindu-le cu înflăcărare despre Dumnezeu.

După câte se știe, monismul s-a răspândit printre salamandre într-o măsură oarecum mai mare; unele salamandre credeau de asemenea și în etalonul aur și alte dogme științifice. Până la urmă, binecunoscutul filosof Georg Sequenz le-a făurit o religie specială, al cărui principal și cel mai lung articol era credința în *Marea Salamandră*.

Dacă această credință n-a avut nicio priză la salamandre, în schimb a găsit destui adepți printre oameni, mai ales în orașele mari, unde au apărut peste noapte o groază de temple

---

[55] Vezi enciclica Sfântului părinte: Mirabilia Dei opera.

[56] În legătură cu aceste probleme avem o literatură atât de bogată, încât numai bibliografia ei ar necesita două tomuri groase.

ergoterice pentru cultul salamandrelor[57]. Salamandrele, aproape toate, și-au ales într-o epocă mai târzie o altă credință, a cărei origine a rămas învăluită în mister; era adorarea lui Moloch, pe care și-l închipuiau ca pe o salamandră uriașă cu cap de om; se spune că aveau sub apă idoli uriași de fontă, pe care-i turnaseră la Armstrong sau la Krupp[58]. Amănunte mai precise despre ritualurile lor, care, zice-se, erau de o neobișnuită cruzime și mister, nu avem, ele neieșind niciodată la iveală, de vreme ce erau săvârșite sub apă.

Se pare că au adoptat această credință din pricina cuvântului Moloch, care le amintea de denumirea științifică (*Molche* sau *Molch* în germană) dată salamandrelor.

---

[57] Vezi în hârtiile domnului Povondra o broșură extrem de licențioasă, despre care se spune că a și fost tipărită în vederea unor rapoarte polițienești în B***. Referindu-ne la această „tipăritură specială”, editată în scopuri științifice, n-o putem cita într-o carte serioasă. Dăm totuși câteva amănunte:

*Templul în care se oficiază cultul salamandrelor se află în strada *** la numărul ***. În mijloc are un bazin mare, pavat cu marmură roșie. Apa bazinului e parfumată cu miresme tari, încălzită și necontenit luminată din adâncuri de becuri mici, colorate; altminteri în templu e întuneric. În timp ce se cântă Litania Salamandrelor, în bazinul colorat, pe treptele de marmură rezervate salamandrelor credincioase, coboară, complet goi, un șir de domni și un șir de doamne din cea mai bună societate: amintim, în special, pe baronessa M., vedeta de cinema S., ambasadorul D. și alte personalități marcante. Deodată, un reflector enorm, albastru, luminează stânca de murmură ce se înalță din apă și pe care se odihnește, gâfâind, o salamandră mare, neagră și bătrână, căreia i se zice Pontiful. După, o clipă de tăcere, Pontiful începe să vorbească, invitând credincioșii să oficieze cu ardoare, din toată inima „Dansul Salamandrelor”, slăvind-o pe Marea Salamandră. După aceea se ridică și începe să-și legene și să-și răsucească jumătatea de sus a corpului. În momentul acela încep și bărbații credincioși, cufundați până la gât în apă, să se legene frenetic, repede, din ce în ce mai repede și să se răsucească, pentru a crea, se pare, Mediul Sexual; în acest timp salamandrele femei scot un fel de orăcăit și un „ts, ts, ts”, pițigăiat. După aceea luminile de sub apă se sting, una câte una, și începe orgia.*

Nu putem garanta, bineînțeles, autenticitatea descrierii, dar ceea ce este sigur e că în toate orașele mai mari ale Europei poliția urmărea cu asprime aceste secte de salamandre. Pe de altă parte, avea de lucru cu mușamalizarea unor scandaluri mondene răsunătoare. Noi socotim totuși că ritualul Marii Salamandre era oficiat, în majoritatea cazurilor, cu un lux mai puțin costisitor, iar pentru păturile mai sărace chiar și pe uscat.

[58] Cunoscute uzine de armament în S.U.A. și Germania (n. r.).

După cum rezultă din cele de mai sus, timp îndelungat problema salamandrelor s-a redus la întrebarea dacă salamandrele sunt, și în ce măsură, ființe raționale destul de civilizate în stare să se bucure de anumite drepturi, fie chiar și la periferia societății omenești și a speciei umane. Cu alte cuvinte, ea nu depășea cadrul preocupărilor interne ale statelor reglementate de legislațiile civile respective.

Ani de-a rândul nimeni n-ar fi bănuit că această problemă avea o imensă importanță internațională și că salamandrele trebuiau tratate nu ca niște animale inteligente, ci ca o comunitate, un popor, o națiune: națiunea salamandrelor!

Ca să spunem drept, primul pas în Problema Salamandrelor l-au făcut tocmai sectele, oarecum excentrice, care au încercat să le boteze invocând Sfânta Scriptură: „Porniți în lumea întreagă și propovăduiți noroadelor!” Cu asta s-a afirmat pentru prima oară că salamandrele sunt și ele un fel de națiune[59]. Acum începe să se ocupe de Problema Salamandrelor și Biroul Internațional al Muncii din Geneva. Aici s-au ciocnit două tabere: una care recunoștea în salamandre o nouă clasă muncitoare, cerând ca întreaga legislație socială să se extindă și asupra lor (se avea în vedere ziua de muncă, concediile plătite, asigurarea pentru invaliditate și bătrânețe și așa mai departe), iar cealaltă, care declara, dimpotrivă, că salamandrele constituie o concurență primejdioasă a forțelor de muncă umane și că munca lor trebuie pur și simplu interzisă ca antisocială. Împotriva acestei propuneri s-au ridicat nu numai reprezentanții patronilor, ci și delegați de-ai muncitorilor, arătând că salamandrele reprezintă nu numai o nouă armată de muncitori, dar și o mare piață de desfacere, din ce în ce mai importantă. După cum s-a menționat în rapoartele lor, în ultimul timp au crescut enorm, atingând proporții nemaivăzute, comenzile destinate industriei metalurgice (unelte de lucru, mașini și idoli de fontă pentru salamandre), de armament și chimică (materii inflamabile submarine), precum și comenzile făcute fabricilor de hârtie (manuale pentru salamandre), de ciment, de prelucrare a

[59] De asemenea, și rugăciunea catolică pentru salamandre amintită mai sus le definea ca *Dei creatura de gente Molche* (făpturile Domnului, seminția salamandrelor). În colecția domnului Povondra am mai găsit câteva proclamații. Probabil că pe cele mai multe le-a ars madam Povondra în cursul timpului. Din materialul păstrat dăm câteva titluri:

lemnului și de hrană artificială (*Salamander-Food*), ca și altor numeroase sectoare; tonajul vapoarelor, de asemenea, s-a ridicat cu 27% față de perioadă anterioară ivirii salamandrelor, extracția de cărbune a crescut cu 13,6%. Indirect, odată cu sporirea comenzilor și creșterea bunei-stări a oamenilor, a crescut și cifra de afaceri în diferite alte ramuri industriale.

Recent salamandrele au început să comande diferite piese de mașini concepute după propriile lor proiecte; cu ele își montează singure sub apă ciocane pneumatice, sfredele submarine, aparate de radio submarine de emisie, mașini tipografice și alte mașini de construcție specială. Pentru aceste piese plătesc depunând un volum mai mare de muncă; astăzi o cincime din totalul produselor industriei grele și ușoare de pe glob depinde de comenzile salamandrelor. Suprimați salamandrele și veți fi siliți să închideți o cincime din fabrici! Iar în locul prosperității de astăzi veți avea milioane de șomeri. Biroul Internațional al Muncii, desigur, n-a putut să nu țină seamă de această



împrejurare și în cele din urmă, după ample discuții, s-a ajuns la soluția de compromis că „sus-numiții salariați din grupa S (urodele) nu pot fi angajați decât pentru lucrări sub apă sau în regiunea țărmului la o depărtare de zece metri de linia maximă a fluxului; că nu au voie să exploateze cărbunii sau țițeiul care s-ar găsi în adâncurile mării; că nu au voie să producă hârtie, textile sau piele artificială din alge marine pentru continent” și așa mai departe; aceste restricții aduse producției salamandrelor au fost consemnate într-un cod cuprinzând

---

CAMARAZI SALAMANDRE!

(Manifestul grupului de anarhiști bakuniniști)

CAMARAZI SALAMANDRE!

(Proclamație publică din partea cercetașilor marini)

!! Cetățeni Salamandre !!

(Apelul Fracțiunii Reformate Cetățenești din Dieppe)

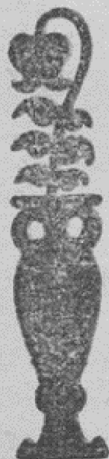
nouăsprezece alineate, pe care nu le reproducem pentru motivul că n-au fost respectate nicăieri, ceea ce de altfel era și de așteptat; din punct de vedere social și economic însă, acest cod a fost o operă utilă și măreață, o adevărată rezolvare, pe plan mare, internațional, a Problemei Salamandrelor.

Ceva mai greu au mers lucrările în ceea ce privește recunoașterea internațională a salamandrelor în alte domenii, îndeosebi în sfera relațiilor culturale. Când în presa de specialitate a apărut eseul foarte des citat *Compoziția geologică a fundului mării pe insulele Bahamace*, iscălit de John Seaman, nimeni n-a bănuit, desigur, că e vorba de lucrarea științifică a unei salamandre savante; dar când la congresele științifice sau

---

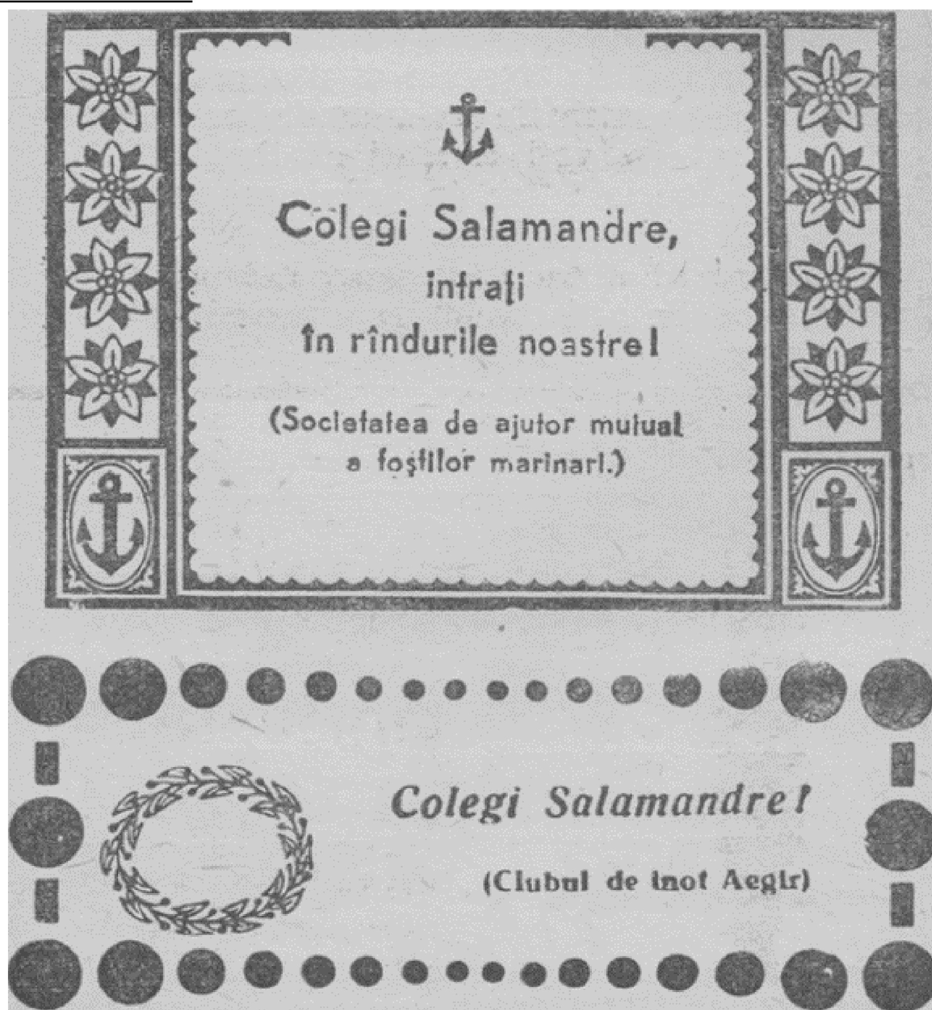


(Apel public al Asociației amatorilor de animale acvatice)



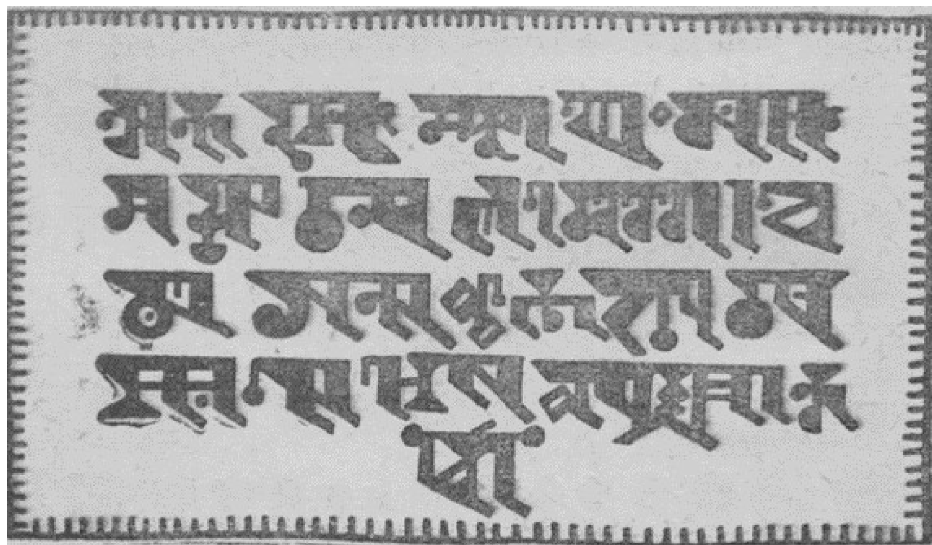
(Apelul Societății pentru Regenerarea Morală)

pe adresa diferitelor academii și societăți științifice au început să sosească fel de fel de informații și studii din partea cercetătorilor salamandre în toate domeniile (în domeniul oceanografiei, geografiei, hidrobiologiei, matematicii superioare și a altor științe exacte), s-au produs încurcături de nedescris, iar unele cercuri s-au arătat chiar indignate; indignare pe care vestitul doctor Martel a exprimat-o în termenii următori: „Viermii ăștia au neobrăzarea să ne învețe pe noi, oamenii?”



Deosebit de importantă (dovadă chiar faptul că domnul Povondra a lipit-o cu o mare grijă) a fost probabil această proclamație pe care o reproducem integral:

Savantul japonez, doctor Onoshita, care a avut îndrăzneala să citeze o informație provenită de la o salamandră (era ceva în legătură cu evoluția oului la mormolocii peștelui de mare adâncime *Argyropelecus hemigymnus Cocco*), a fost atât de sever boicotat de lumea științifică, încât și-a făcut harakiri. Pentru știința universitară a fost o chestiune de mândrie și de respect de castă să nu ia în considerare nicio operă științifică de-a salamandrelor. Din cauza aceasta Centrul Universitar din Nisa[60] a făcut un gest care a stârnit o vâlvă și mai mare (ceea



[60] În colecția domnului Povondra a fost găsit un foileton în care este descrisă – destul de superficial de altminteri – o conferință solemnă ținută la Nisa; spre regretul nostru, în acest foileton nu s-au păstrat decât un număr de pagini, celelalte pierzându-se.

Nisa, 6 mai

În frumoasa și luminoasa clădire a Institutului pentru Studii Mediteraneene, situată pe Promenade des Anglais, este astăzi mare animație; doi agenți de poliție păstrează ordinea, lăsând să treacă personalitățile invitate, care pășesc pe un covor roșu în amfiteatrul ospitalier și răcoros. Îl vedem pe domnul primar al Nisei, surâzător, pe domnul prefect, cu cilindru pe cap, un general în uniformă albastru-deschis, domni cu însemnele roșii ale Legiunii de onoare la butonieră, doamne de o anumită vârstă (anul acesta e la modă culoarea terracote), viceamirali, gazetari, profesori și bătrâni maiestuoși de toate naționalitățile, de care e plină totdeauna Coasta de Azur. Deodată, un mic incident: printre toate aceste notabilități se uită speriată și încearcă să se strecoare neobservată o creatură mică, ciudată; din cap până-n picioare e învăluită într-un fel de pelerină sau capă neagră, la ochi are ochelari enormi negri și, cu un mers legănat, lipăie repede spre vestibulul înțesat de lume.

ce, firește, nu putea decât să înrăutățească situația), și anume l-a invitat la o conferință solemnă pe doctorul Charles Mercier, o salamandră foarte doctă din portul Toulon, care a vorbit cu un succes remarcabil despre teoria secțiunii conice în geometria neeuclidiană. La această conferință a luat parte, ca delegată a organizației geneveze, și doamna Maria Dimineanu. Celebra și generoasă doamnă a fost atât de impresionată de purtarea modestă și de erudiția doctorului Mercier („*Pauvre petit*, s-a

---

— Hé, vous – *strigă un polițist* – qu'est-ce que vous cherchez ici*?*

Dar chiar în același moment somitățile aulice se precipită în întâmpinarea acestui oaspe timorat cu cher docteur *în sus și* cher docteur *în jos. Pe scurt, persoana era însuși doctorul Charles Mercier, salamandra savantă, care trebuia să conferențieze în fața elitei Coastei de Azur! Repede înăuntru, poate mai găsim, un locșor în acest auditoriu emoționat și solemn!*

Pe podiu au luat loc monsieur le maire, monsieur *Paul Mallory, un mare poet, madame Maria Dimineanu, delegata Institutului internațional pentru strângerea legăturilor între intelectuali, rectorul Institutului de studii mediteraneene, și alte personalități oficiale; într-o parte a podiumului se află o catedră pentru conferențiar, și după ea – ei da, era într-adevăr o cadă de tinichea! O vană obișnuită de tablă, cum se găseau odinioară în odăile de baie. Doi funcționari aduc pe podium o făptură sfioasă, învăluită într-o capă lungă. Ici, colo se aud aplauze oarecum stingherite. Doctor Charles Mercier se înclină rușinat și se uită, nesigur, unde să se așeze.*

— Voilà, monsieur*, îi șoptește un funcționar și îi arată vana de tablă. Poftiți, luați loc!*

Doctorului Mercier, bineînțeles, îi e grozav de rușine și nu știe cum să refuze această delicată atenție; încearcă să ocupe un loc în vană, străduindu-se să atragă cât mai puțin atenția spectatorilor, se încurcă în pelerină lungă și, cu un plescăit surd, cade în apă.

Domnii de pe podium sunt împroșcați din belșug, dar se fac că nu observă nimic; cineva din sală chicotește isteric; domnii din primele rânduri se uită însă supărați îndărăt și-l pun la punct, pst, pst! În aceeași clipă se ridică monsieur le maire et deputé *și ia cuvântul:*

— Doamnelor și domnilor – începe el – avem onoarea de-a saluta aici, în inima frumosului oraș Nisa, pe doctorul Charles Mercier, reprezentant de seamă al vieții științifice a vecinilor noștri apropiați, locuitorii adâncurilor mării! (Doctorul Mercier iese cu jumătate de corp din apă și face o plecăciune adâncă.) *Este prima oară în istoria civilizației când marea și pământul își dau mâna într-o colaborare intelectuală! Până acum între viețile lor spirituale a existat o piedică de netrecut: Oceanul. Am putut să-l străbatem, am putut să-l brăzdăm cu corăbiile noastre în toate direcțiile, dar sub fața lui, doamnelor și domnilor, civilizația noastră n-a putut pătrunde! Această bucățică de pământ pe care trăiește omenirea a fost până acum înconjurată de virginitatea și sălbăticiunea mărilor; a fost un cadru minunat, dar și o graniță de la începutul veacurilor; de o parte, civilizația ce se ridică, de cealaltă parte, natura veșnică și neschimbătoare. Această graniță, dragii*

exprimat ea, *il est tellement laid*![61]”), încât și-a propus – ca o încununare a neobositei și activei sale vieți – să facă tot ce-i va sta în putință ca salamandrele să fie cooptate în Liga Națiunilor.

Zadarnic au încercat oamenii de stat să explice elocventei și energicei doamne că salamandrele, neavând nicăieri pe lume un stat propriu suveran, niciun teritoriu al lor de stat, nu pot fi membri ai Ligii Națiunilor. Doamna Dimineanu a început să propage ideea că, dacă așa stau lucrurile, salamandrele trebuie

---

mei ascultători, dispare acum. (Aplauze.) *Nouă, fiilor acestor vremuri mari, ne-a fost dată fericirea incomparabilă de-a fi martorii oculari ai dezvoltării spirituale a patriei noastre, ai trecerii ei dincolo de propriile ei maluri și ai pășirii ei în valurile mării spre a-i cuceri adâncurile și a lega oceanul modern și civilizat de lumea cea bătrână civilizată. Ce miracol extraordinar!* (Bravo!) *Doamnelor și domnilor, abia cu nașterea culturii oceanice, pe al cărei eminent reprezentant avem astăzi onoarea de a-l saluta aici, globul nostru a devenit într-adevăr o planetă sută la sută civilizată.* (Entuziasm, aplauze. Doctorul Mercier se ridică din cadă și se înclină.) *Dragă doctore și scumpe savant – se întoarce apoi* monsieur le maire et député *către doctorul Mercier, care se rezemase de marginea vanei, impresionat și palpitând repede din bronhiile sale – vă rugăm să transmiteți concetățenilor și prietenilor dumneavoastră din fundul mării felicitările noastre, precum și admirația și afecțiunea noastră sinceră. Spuneți-le că salutăm în dumneavoastră pe vecinii noștri marini, avangarda progresului și culturii, avangarda care va coloniza, pas cu pas, întinderea nesfârșită a mării și va întemeia în fundul oceanului o nouă civilizație. Văd răsărind, în adâncurile insondabile ale mărilor noi Atene, noi Rome! Văd înflorind un Paris nou, Louvre-uri și Sorbone submarine, arcuri de triumf submarine, monumente ale eroilor necunoscuți, teatre, bulevarde! Și vă rog să-mi permiteți a exprima și cel mai intim, gând al meu: sper că în valurile albastre ale Mării Mediterane, ca un pandant al Nisei noastre dragi, se va înălța o nouă Nisa, mai mare. Nisa voastră, care cu străzile, parcurile și promenadele ei submarine, va mărgini Coasta noastră de Azur! Vrem să vă cunoaștem și vrem să ne cunoașteți; personal sunt convins că relațiile științifice și culturale, pe care le-am deschis astăzi sub auspicii atât de fericite, vor duce popoarele noastre la o mai strânsă colaborare politică și culturală în interesul întregii omeniri, în interesul păcii, al fericirii și progresului!* (Aplauze prelungite.)

Se ridică doctorul Charles Mercier și încearcă prin câteva cuvinte să mulțumească domnului primar și deputat de Nisa; e foarte emoționat și se exprimă cam ciudat; din cuvântarea lui n-am prins decât câteva cuvinte exprimate cu greutate; dacă nu mă înșel, aceste cuvinte au fost: „foarte onorat”, „relații culturale” și „Victor Hugo”. După aceea, având bineînțeles trac, doctorul Mercier s-a vârât din nou în cadă.

În continuare ia cuvântul domnul Paul Mallory; ceea ce spune domnia-sa nu sunt vorbe, ci mai degrabă un imn în versuri, luminat de-o filosofie profundă.

să capete undeva un teritoriu independent și să-și alcătuiască un stat al lor, submarin. Această idee însă a fost destul de prost primită, ba unii au socotit-o chiar îndrăzneață; în cele din urmă, s-a găsit totuși o rezolvare fericită a situației, numindu-se o comisie pe lângă Liga Națiunilor, comisie al cărei scop era cercetarea Problemei Salamandrelor, și în care au fost cooptate și două salamandre delegate: prima, doctorul Charles Mercier din Toulon, numit la insistențele doamnei Dimineanu; cea de-a doua, un oarecare Don Mario, o salamandră grasă și savantă din Cuba, specialistă în cercetarea planctonului[62] și a neriticilor pelagiale[63]. Cu aceasta, salamandrele au atins cea mai înaltă recunoaștere pe plan internațional a existenței lor în acele timpuri[64].

— Mulțumesc destinului – spune domnia-sa – că am apucat să trăiesc împlinirea și confirmarea unuia dintre cele mai frumoase mituri ale omenirii! Este o întărire și o împlinire ciudată; în locul legendarei Atlantide, scufundate, vedem cu mirare apărând din adâncuri o nouă Atlantidă. Iubite colega Mercier, dumneata, care ești poetul geometriei spațiale, dumneata și prietenii dumitale savanți, voi sunteți primii ambasadori ai acestei lumi noi care iese din mare, nu ca o Afrodită născuta din spumă, ci ca o Pallas Anadyomene! Dar ce este mai ciudat și în același timp mai incomparabil de misterios e că acestei

(Sfârșitul lipsește).

[61] Sărăcuțul de el, e atât de urât! (în lb. fr. în original) (n. r.).

[62] Totalitatea vietăților microscopice care trăiesc în apele dulci sau sărate până la o adâncime de 200 m (și care constituie hrana larvelor, a puilor de pești sau a unor specii de pești).

[63] Plante și animale care plutesc sau înoată liber în zona neritică (zonă a fundului mării situată în apropierea țărmului continental) și în zona pelagică (zonă situată în largul mărilor și al oceanelor, socotită de la o adâncime de 200 m până la fundul apei).

[64] Printre hârtiile domnului Povondra s-a păstrat o fotografie cam ștearsă reprodusă de o gazetă, în care amândouă salamandrele delegate sunt înfățișate coborând treptele lacului genovez pe *Quai du Mont Blanc* și îndreptându-se spre sediul comisiei. Se pare că au fost cazate oficial chiar în Lacul Leman. În privința comisiei geneveze pentru studiul Problemei Salamandrelor, ea a depus o activitate utilă și de mare interes, în special prin aceea că s-a ocupat cu grijă de toate chestiunile economice și politice arzătoare. S-a întrunit în mod permanent, ani de-a rândul, ținând peste o mie trei sute de ședințe, la care s-au dezbătut cu râvnă textele acordurilor internaționale în ce privește nomenclatura salamandrelor. În acest sector, de altfel, domnea un haos amețitor; alături de denumirile științifice de *Salamandre*, *Reptile*, *Batraciene* și alte asemănătoare (denumiri ce începeau să aibă un caracter oarecum ireverențios), au fost propuse o sumedenie de alte nume. Salamandrele trebuiau să se numească *Tritoni, Neptunizi,*

Vedem deci salamandrele avântându-se într-o ascensiune grandioasă și neîntreruptă. Numărul lor atinsese cifra de șapte miliarde, deși, odată cu dezvoltarea civilizației, natalitatea lor scădea vertiginos (de la treizeci până la douăzeci de mormoloci de femelă anual). Colonizaseră 60% din țărmurile lumii. Nelocuite au rămas doar țărmurile polare, deși salamandrele canadiene începuseră să colonizeze țărmurile Groenlandei, împingându-i pe eschimoși în interiorul țării și preluând din mâinile lor pescuitul și comerțul cu untură de pește.

Proporțional cu înflorirea materială, creștea și cultura lor; intraseră în rândurile popoarelor civilizate, cu școală obligatorie, și se puteau lăuda cu sute de ziare submarine proprii, care apăreau în milioane de exemplare, cu institute științifice model și-așa mai departe. Se înțelege că acest progres nu s-a făcut peste tot fără o rezistență internă; de altfel, știm foarte puțin despre chestiunile interne ale salamandrelor, dar după unele semne (de exemplu după faptul că s-au găsit cadavre de salamandre cu nasurile și capetele mușcate) se pare că multă vreme în adâncurile mărilor a avut loc o discuție furtunoasă între salamandrele bătrâne și cele tinere. Salamandrele tinere erau probabil pentru un progres fără rezerve și fără limite, declarând că și sub apă se poate ajunge la nivelul oricărei culturi de pe uscat, inclusiv fotbalul, flirtul, fascismul și inversiunea sexuală; salamandrele bătrâne, dimpotrivă, țineau, pe cât se pare, la datinile strămoșești, nevrând să renunțe la vechile și bunele obiceiuri și instincte animalice; fără îndoială că osândeau goana înfrigurată după noutăți, văzând în ea un fenomen de decadență, o încălcare a celor mai bune tradiții moștenite din bătrâni; erau, de asemenea, ostile influențelor străine, pe care tineretul, corupt, le suporta orbit, și se întrebau dacă maimuțăreala asta după oameni era un lucru demn pentru niște salamandre mândre și conștiente de valoarea lor[65].

Tethydizi, Nereizi, Atlantizi Oceanici, Poseidoni, Lemuri, Pelasgi, Litorali, Pontici, Bathyzi, Abyssi, Hydrioni, Jandemeri (Gens de Mer – Oameni ai mării (fr.).), *Sumarini* și așa mai departe. Comisia pentru cercetarea Problemei Salamandrelor trebuia să aleagă dintre aceste denumiri pe cea mai potrivită. S-a ocupat de aceasta conștiincios și cu mult zel până la sfârșitul veacului salamandrelor, dar, bineînțeles, nu s-a putut ajunge la o concluzie definitivă și unanimă.

[65] În colecția sa, domnul Povondra a introdus, de asemenea, două sau trei articole din *Národni Politiky,* în care era vorba despre tineretul din vremea

Putem deci să ne închipuim ce lozinci își luaseră zborul! De pildă:

Înapoi la Miocen!

Jos cu cei ce vor să ne umanizeze.

La luptă pentru integritatea salamandrelor!

Și așa mai departe. Indiscutabil, suntem îndreptățiți a presupune că între salamandre se ivise un conflict de idei, un conflict al generațiilor, ceea ce nu face decât să confirme profunda revoluție spirituală săvârșită în sânul societății lor. Regretăm că nu putem da mai multe amănunte, dar sperăm că salamandrele au rezolvat acest conflict în mod satisfăcător. Acum salamandrele se află pe drumul celei mai înalte înfloriri; dar și omenirea se bucură de o prosperitate nemaiîntâlnită. Se construiesc de zor noi continente, pe vechile funduri de mare se înalță alte pământuri, în mijlocul oceanelor se ridică insule artificiale și baze aviatice; dar toate acestea nu înseamnă nimic față de proiectele tehnice uriașe ale reconstrucției totale a globului nostru, proiecte care nu așteaptă decât să fie finanțate de cineva. Salamandrele lucrează fără odihnă în toate mările și la marginile continentelor, cât e noaptea de lungă. Se pare că sunt mulțumite și nu cer altceva decât să aibă ce să facă și unde să-și sfredelească găurile și galeriile tenebroase. Au orașe submarine și subterane, metropole situate la o adâncime de douăzeci până la cincizeci de metri; au cartiere ticsite de fabrici, porturi, linii de transport, milioane de centre aglomerate; pe scurt, o lume mai mult sau mai puțin necunoscută[66], dar se pare foarte avansată din punct de vedere tehnic. Nu au, desigur,

---

aceea; probabil însă că le-a amestecat cu celelalte tăieturi într-o clipă de neatenție.

[66] Un domn din Dejvic îi povestea domnului Povondra că într-o zi, la Katwijk am Zee, înotând departe în mare, un marinar i-a strigat să se întoarcă la țărm. Numita persoană (un oarecare domn Prihoda, comisionar) n-a ținut seama de avertizare și a înotat mai departe; atunci marinarul a sărit într-o barcă și s-a luat după el:

— Hei, domnule – i-a spus el – n-ai voie să faci baie aci!

— Și de ce nu? a întrebat domnul Prihoda.

— Păi aici sunt salamandre!

— Mie nu mi-e frică de salamandre, a replicat domnul Prihoda.

— Bine, dar au aici sub apă niște chestii… fabrici sau dracu știe ce, mormăi marinarul. Aici n-are voie nimeni să facă baie, domnule!

— Și de ce nu?

— Se supără salamandrele!

furnale înalte și nici uzine metalurgice, dar oamenii care le pun să muncească le dau în schimb metale prelucrate. Nu au explozibile, dar le cumpără tot de la oameni. Forța lor motrice e marea cu mareele ei, cu curenții interiori și cu diferențele ei de temperatură. Turbinele le-au fost procurate tot de oameni și au învățat să le întrebuințeze. Căci ce este civilizația altceva decât însușirea de a folosi mașinile plăsmuite de alții? Și dacă salamandrele, să zicem, nu au ideile lor, pot foarte bine să aibă o știință a lor! Nu au nici muzică, nici literatură, dar se pot lipsi perfect de ele! Ba, mai mult, până și oamenii încep să considere acest lucru extrem de modern. Așadar, și omul poate să învețe câte ceva de la salamandre! Și nici nu-i de mirare! Nu sunt oare salamandrele un simbol al succesului? Și de la cine să ia oamenii exemplu dacă nu de la cei care au succes?

În istoria omenirii nu s-a produs niciodată atât, nu s-a construit și nu s-a câștigat așa de mult ca în aceste timpuri mărețe. Da. Adevărul e că salamandrele au adus lumii un progres uriaș și un ideal al cărui nume e *Cantitatea*.

„Noi, oamenii Secolului Salamandrelor” – iată o locuțiune plină de o legitimă mândrie! Unde ar fi ajuns învechita Eră umană, cu lucrurile ei migăloase, cu acele fleacuri numite cultură, artă, știință pură sau mai știu eu cum?! Adevărații oameni conștienți ai Secolului Salamandrelor nu-și vor mai pierde timpul căutând Esența lucrurilor, ci vor fabrica din ce în ce mai multe produse. Întregul viitor al omenirii constă în ridicarea permanentă a producției și a consumului; de aceea e necesară sporirea numărului salamandrelor, ca să poată produce și mânca mult. Salamandrele sunt o Cantitate simplă; importanța lor epocală constă tocmai în multitudinea lor. Abia acum ingeniozitatea omenească va putea lucra din plin, deoarece lucrează în mare, cu o productivitate extremă și cu un randament economic record! Pe scurt, am apucat vremuri mari.

Ce mai lipsește acum ca să putem trece pragul unei Ere Fericite de mulțumire și prosperitate generală? Ce mai împiedică apariția Utopiei dorite, în care să fie recoltate roadele tuturor acestor triumfuri tehnice, utopice, care deschide perspective minunate fericirii omenești și salamandrelor sârguincioase, departe, tot mai departe, la nesfârșit?

Nimic, într-adevăr! Fiindcă acum Comerțul cu Salamandre va fi dirijat cu o perspicacitate fără greș, pentru ca angrenajul Noii Ere să nu scârțâie niciodată!

La Londra se întrunește Conferința statelor maritime, care elaborează și aprobă Convenția internațională a salamandrelor. Înaltele părți contractante își iau obligația să nu-și trimită salamandrele în apele teritoriale ale altor state; să nu admită violarea de către salamandrele lor a suveranității sau sferei de interese recunoscute a oricărui alt stat; puterile maritime să nu intervină în niciun fel în afacerile salamandrelor; orice conflicte între salamandrele naționale și salamandrele străine să fie înaintate Tribunalului de la Haga; salamandrele să nu fie înarmate cu arme al căror calibru să treacă de calibrul obișnuit al pistolului submarin împotriva rechinilor (așa-numitul *šafránek-gun* sau *shark-gun*). Să nu permită salamandrelor indigene să stabilească relații mai apropiate cu salamandrele altor state; să nu ajute salamandrele să-și construiască noi pământuri sau să-și lărgească teritoriile fără aprobarea prealabilă a Comisiei marine permanente de la Geneva și așa mai departe. (Treizeci și șapte de paragrafe!)

Propunerea Marii Britanii, ca puterile maritime să-și ia angajamentul de a nu institui serviciul militar obligator pentru salamandre, a fost respinsă, ca și propunerea franceză, potrivit căreia salamandrele urmau să fie internaționalizate și subordonate Serviciului internațional pentru amenajarea apelor din lume. Propunerea germană, ca fiecare salamandră să fie marcată cu semnul statului respectiv, a doua propunere germană, ca fiecărui stat maritim să i se aprobe doar un anumit număr de salamandre, într-un raport numeric prestabilit, propunerea italiană, ca statelor cu surplus de salamandre să li se indice noi țărmuri de colonizare sau parcele pe fundul mării, propunerea japoneză, ca poporul japonez, în calitate de reprezentant al raselor colorate[67], să exercite un mandat internațional asupra salamandrelor (negre de la natură) etc., majoritatea deci a acestor propuneri urmau să fie examinate la următoarea Conferință a puterilor maritime, care, însă, din diverse motive, n-a mai avut loc.

---

[67] Această propunere era întrucâtva de acord cu politica de propagandă, al cărui document foarte important se află în posesia noastră, datorită pasiunii de colecționar a domnului Povondra. Documentul spune textual:

„Prin acest act internațional, scria în *Le Temps* M. Jules Sauerstoff, sunt asigurate viitorul salamandrelor și evoluția pașnică a omenirii pe multe decenii. Felicităm Conferința de la Londra că, după atâtea grele deliberări, și-a încheiat cu succes lucrările; felicităm de asemenea salamandrele, care, prin statutul dat, au obținut protecția Curții de la Haga: acum se pot consacra în liniște și cu încredere muncii și progresului lor submarin. Insistăm asupra faptului că depolitizarea Problemei Salamandrelor, depolitizare consacrată prin convenția londoneză, este una dintre cele mai importante garanții ale păcii în lume; în special dezarmarea salamandrelor reduce posibilitatea conflictelor submarine între diferite state. Fapt e că, deși numeroasele diferende de interese și de frontieră continuă să rămână nerezolvate, pacea lumii nu mai e amenințată de nicio primejdie iminentă; în orice caz, nu dinspre mare. Dar și pe uscat pacea pare acum mai trainică decât oricând; statele cu ieșire la mare activează din plin să-și construiască noi țărmuri; ele pot să-și extindă teritoriile spre apă, în loc să încerce să-și deplaseze granițele pe uscat. Nu va mai fi nevoie să se lupte cu arme solide sau gazoase pentru fiece palmă de pământ; pe scurt, sapele și lopețile salamandrelor sunt de ajuns pentru a se făuri fiecărei țări orice întindere de pământ ar dori; și această muncă pașnică a salamandrelor pentru pacea și bunăstarea popoarelor e garantată prin Convenția de la Londra. Lumea nu s-a aflat nicicând mai aproape de pacea eternă și de o înflorire mai mare, mai glorioasă, ca în această vreme. În loc de Problema Salamandrelor, despre care s-a scris și s-a vorbit atât, probabil că se va vorbi – și pe bună dreptate – despre „Secolul de Aur al Salamandrelor”.

新中國版畫集

3
DOMNUL POVONDRA CITEȘTE IAR GAZETELE

La nimic nu se observă cât de repede trece vremea ca la copii! Unde e micul Frantík, pe care l-am părăsit (parcă ieri!) învățând cu sârg afluenții de pe malul stâng al Dunării?

— Pe unde o fi umblând băiatul ăsta? mormăi domnul Povondra, deschizându-și ziarul de seară.

— Parcă nu știi, ce mai întrebi? răspunse doamna Povondra, tot bunghinind cu acul.

— Mda, iar s-a dus după fata aia! spuse cu arțag Povondra. Al naibii băiat! N-are decât treizeci de ani, și uite, nu-l prinzi o seară acasă!

— Și rupe la ciorapi...! suspină doamna Povondra, băgând iarăși ciuperca de lemn într-un ciorap făcut praf. Ce să mai fac cu treanța asta? medită ea aplecată asupra unei găuri în călcâi ce aducea cu contururile insulei Ceylon. S-o arunc? gândi ea critic, dar, după o reflecție strategică, împunse hotărâtă acul în țărmul de sud al Ceylon-ului.

Se lăsă acea tăcere casnică, solemnă, care îi plăcea atât de mult domnului Povondra; numai ziarul se auzea foșnind, acompaniat de gestul doamnei Povondra, care vâra din când în când, la iuțeală, ața în ac.

— L-au prins? întrebă doamna Povondra.

— Pe cine?

— Pe criminalul care a omorât-o pe femeia aia!

— Ce-mi pasă mie de criminalul tău! bombăni domnul Povondra cu oarecare dispreț. Tocmai citeam aici că a izbucnit un conflict între Japonia și China. E bucluc mare! Acolo mereu se întâmplă câte un bucluc!

— Eu cred că n-au să-l prindă, presupuse doamna Povondra.

— Pe cine?

— Pe criminalul ăla. Când cineva omoară o femeie, rareori e prins.

— Japonezul nu vede cu ochi buni că ăi din China fac diguri la Fluviul Galben. Așa-i cu politica! Dacă Fluviul Galben se revarsă și face prăpăd, în China sunt inundații, foamete, și chinezul o duce greu, pricepi? Ia dă-mi foarfeca aia, femeie, să tai articolul!

— De ce?

— Păi uite, scrie aici că pe Fluviul ăsta Galben lucrează două milioane de salamandre.

— Și e mult două milioane?

— Cred și eu! Și, sigur, America le plătește, mai e vorbă? De aia e supărat împăratul Japoniei. Ar vrea să trimită salamandrele lui în China. A! Uite-tee!

— Ce-i?

— Un ziar franțuz, *Petit Parisien*! Scrie că Franța n-o să înghită asta. Și bine face! Nici eu n-aș înghiți!

— Ce n-ai înghiți?

— Ca Italia să-și lărgească insula Lampedus. E o poziție foarte importantă din punct de vedere strategic, știi? Italianul ar putea să amenințe de-acolo Tunisia. Ziarul ăsta franțuz scrie că macaronarii ar vrea să construiască la Lampedus o fortăreață marină categoria întâi. Se zice că au acolo șaizeci de mii de salamandre înarmate până-n dinți. Și franțuzul, nu-i așa, a intrat la idei! Șaizeci de mii, femeie… astea fac trei divizii! Să vezi dacă acolo, în Marea Mediterană, n-o să iasă cu înghesuială! Ia dă încoa foarfeca, să-l tai!

În vremea asta Ceylonul dispăruse sub degetele îndemânatice ale doamnei Povondra, ajungând la dimensiunile insulei Rhodos.

— Și Anglia – reflectă mai departe domnul Povondra – o să aibă și ea greutăți. În Camera Comunelor cică s-a spus că Anglia a fost întrecută de celelalte țări în ce privește construcțiile astea pe sub apă. Și că alte puteri coloniale construiesc zi și noapte țărmuri și continente noi, în timp ce guvernul englez strâmbă din nas și nu vrea să știe de salamandre! Conservator, de! Da, femeie, așa-i! Englezii sunt foarte, foarte conservatori! Am cunoscut odată un lacheu de la legația britanică… Nu ți-ar fi gustat din toba noastră cehească să-l pici cu ceară! Zicea că la ei asta nu se mănâncă. De-aia nu mă mir că alte țări le-o iau înainte!

Domnul Povondra clătină grav din cap.

— Și Franța își lărgește țărmurile la Calais. Gazetele din Anglia fac gălăgie, cică din Franța o să poți să tragi acum cu pușca peste canal, dacă se strâmtează Mâneca… Vezi? Dacă au fost proști și nu și-au lărgit țărmul la Dover, să tragă ei în Franța!

— La ce să tragă? întrebă doamna Povondra.

— Ce te pricepi tu! Astea sunt chestii strategice, militare! Nu m-aș mira dacă ar izbucni odată și acolo ceva. Acolo, sau în altă parte. Sigur, acum, din cauza salamandrelor ăstora, situația internațională e cu totul alta, femeie! Cu totul alta!

— Crezi că ar putea să fie război? se îngrijoră doamna Povondra. Vai de mine, de nu l-ar lua și pe Frantík!

— Război? gândi cu voce tare domnul Povondra. Un război mondial tot trebuie să izbucnească, numai așa, ca să-și împartă statele mările! Dar noi rămânem neutri. Cineva trebuie să rămână neutru. Altfel cine le furnizează ălorlalți arme și tot ce trebuie? Așa e! hotărî domnul Povondra. Dar voi, muierile, nu vă pricepeți la de-alde astea.

Doamna Povondra strânse din buze și, cu împunsături repezi de ac, rase de pe suprafața ciorapilor domnului Frantík insula Ceylon.

— Și când mă gândesc – zise tata Povondra cu o mândrie abia stăpânită – că de n-aș fi fost eu, nu s-ar fi ajuns la situația asta atât de grea! Păi, să nu-l fi dus eu pe căpitanul ăla la domnul Bondy, s-ar fi schimbat mersul istoriei? Orice alt portar nici nu l-ar fi lăsat înăuntru, dar eu mi-am zis: „Îmi iau răspunderea și-l anunț!” Și acum, ia te uită, țări mari, așa, ca Anglia sau Franța, au intrat la apă? Au intrat! Și ce-o mai ieși pe urmă, ehei!

Emoționat, domnul Povondra izbi cu luleaua în masă.

— Asta-i chestiunea, femeie! Ziarele numai de salamandre vorbesc.

Și domnul Povondra mai ciocăni o dată cu luleaua în masă.

— Aici scrie că la Kankesanturai, un oraș din Ceylon, salamandrele au atacat un sat; se spune că indigenii au omorât vreo câteva. „A fost chemată poliția și o companie indigenă – citi cu glas tare domnul Povondra – după care a început o luptă în toată regulă între salamandre și oameni. Câțiva soldați indigeni au fost răniți.”

Domnul Povondra lăsă ziarul din mână.

— Mie nu-mi miroase a bine, femeie!

— De ce? se miră doamna Povondra, bătătorind mulțumită și grijulie cu mânerul foarfecei locul pe care fusese insula Ceylon. Ce poate să însemne asta?

— Știu eu? spuse răgușit domnul Povondra și începu să se plimbe tulburat prin cămăruță. Mie nu-mi place, nu! E grav!

Încăierarea asta între oameni și salamandre eu n-o văd cu ochi buni…

— Dar poate că salamandrele s-au apărat numai, bodogăni doamna Povondra, punându-și deoparte ciorapii.

— Tocmai, mormăi domnul Povondra neliniștit. Dacă bestiile alea încep să se apere, o să fie lată! E prima oară când fac asta… Ei, drăcie! Nu-mi miroase a bine!

Domnul Povondra se opri, șovăind.

— Nu știu, dar… parcă tot ar fi fost mai bine să nu-l fi lăsat pe căpitanul ăla să intre la domnul Bondy!

CARTEA A TREIA
RĂZBOI CU SALAMANDRELE

1
MASACRUL DE PE INSULELE COCOTIERILOR

Domnul Povondra s-a înșelat asupra unui singur lucru: lupta din orașul Kankesanturai n-a fost prima încăierare dintre oameni și salamandre. Primul conflict cunoscut în istorie avusese loc câțiva ani mai înainte, pe Insulele Cocotierilor, deci chiar pe vremurile fericite ale pirateriei de salamandre. Dar nici acela n-a fost cel mai vechi incident de acest soi; în porturile Oceanului Pacific se vorbea destul de des despre anumite împrejurări regretabile, când salamandrele manifestaseră o rezistență activă chiar față de comerțul normal cu salamandre; asemenea lucruri însă, bineînțeles, n-au fost consemnate de istorie.

Întâmplarea de pe Insulele Cocotierilor, sau Insulele Keeling cum li se mai spune, s-a petrecut așa: vasul de pradă *Montrose*, aparținând societății Pacific Trade a cunoscutului armator Harriman, naviga sub comanda căpitanului James Lindley, cu scopul de a vâna salamandre de tipul așa-numitelor *Maccaroni*. Pe țărmurile insulelor amintite existau câteva golfuri cunoscute și pline de salamandre, pe care pusese stăpânire căpitanul van Toch, însă, din pricina depărtării, lăsate, cum se spune, în voia Domnului. Căpitanul Lindley nu poate fi învinuit deci nici de imprudență, nici de faptul că echipajul coborâse pe țărm, neînarmat.

Pe atunci pirateria de salamandre avea formele ei stabilite; e drept că înainte vreme vasele corsare erau, ca și echipajele, înarmate cu mitraliere și cu tunuri ușoare, dar nu contra salamandrelor, ci împotriva concurenței tâlhărești a celorlalți pirați. Pe insula Karakelong, de pildă, s-au încăierat o dată echipajul unui vas de-al lui Harriman cu echipajul unui vapor danez, al cărui căpitan socotea insula Karakelong drept locul său de vânătoare; așadar, amândouă echipajele s-au răfuit pentru niște vechi socoteli – a fost vorba de prestigiu și mai ales de divergențe de păreri în ceea ce privește comerțul – și, lăsând baltă vânătoarea de salamandre, au început să tragă unii într-alții cu pistoalele și tunurile.

De fapt, danezii câștigaseră pe uscat lupta corp la corp, dar de pe vaporul lui Harriman se deschise focul cu tunurile, iar vasul danez fu scufundat cu căpitanul Niels cu tot. Acestea au fost în esență împrejurările așa-numitului *incident Karakelong*.

Cum în această afacere fuseseră implicate guvernele și autoritățile statelor respective, vaselor de pirați li s-a interzis de atunci să folosească tunurile, mitralierele și grenadele de mână; afară de asta, societățile de piraterie și-au împărțit așa-numita vânătoare liberă, stabilind că fiecare regiune cu salamandre să fie vizitată numai de un anumit vas pirat; această înțelegere între marii pirați a fost într-adevăr ținută și respectată și de micii antreprenori pirați.

Dar să ne întoarcem la căpitanul Lindley. Acesta, când și-a trimis oamenii pe Insulele Cocotierilor să vâneze salamandre. Înarmați numai cu bastoane și vâsle, procedase în spiritul comerțului pe care-l făcea; cercetarea obiceiurilor marinărești de pe atunci și anchetele ulterioare ale autorităților i-au dat răposatului căpitan satisfacție deplină.

Oamenii care au coborât în noaptea aceea cu lună pe Insulele Cocotierilor erau comandați de Eddie McCarth, secundul vasului, om experimentat. E adevărat că turma de salamandre pe care a găsit-o la țărm era neobișnuit de numeroasă – se pare că era vorba de șase sute, șapte sute de masculi adulți și voinici – în timp ce secundul McCarth nu avea sub comandă decât șaisprezece marinari. Dar nu-l putem învinui c-ar fi abdicat de la misiunea sa, fiindcă marinarilor și ofițerilor de pe vasele pirat li se plăteau, potrivit obiceiului, premii în raport cu numărul bucăților predate.

Mai târziu, făcându-se cercetări, autoritățile marine au constatat că „ofițerul secund McCarth e de fapt răspunzător de această tragică întâmplare”, dar că „având-se în vedere împrejurările, probabil că nimeni n-ar fi procedat altfel”. Dimpotrivă, nefericitul ofițer dăduse dovadă de un neasemuit curaj; în loc de o încercuire înceată, care, ținând seama de superioritatea numerică zdrobitoare a inamicului, n-ar fi dus la niciun rezultat, trecuse la un atac fulgerător, prin care ar fi trebuit să taie urodelelor retragerea spre mare, să le împingă înăuntrul insulei și să le amețească pe rând prin lovituri de vâsle și de bastoane aplicate de marinarii săi. Nenorocirea a fost că în timpul atacului formația de luptă s-a rupt și aproape două sute de salamandre au fugit în mare. În vreme ce marinarii care le luaseră cu asalt le izolau pe celelalte de mare, în spatele lor au început să se audă pocnetele scurte ale pistoalelor submarine (*shark-guns*); nimeni nu bănuia că aceste salamandre primitive,

sălbatice, de pe Insulele Cocotierilor, erau înarmate cu pistoale împotriva rechinilor, și niciodată nu s-a putut constata cine le procurase de fapt armele.

Marinarul Michael Kelly, care a supraviețuit acestei catastrofe, relatează:

— Când am auzit împușcăturile, am crezut că au sosit alți marinari să vâneze salamandre și că trag în noi. Secundul McCarth s-a întors imediat și a zbierat: „Ce faceți, bă, mamelucilor? Aici e echipajul *Montrose*!” În clipa aceea, chiar, a fost rănit la șold, dar a mai apucat să-și scoată revolverul și să apese pe trăgaci. Apoi a fost nimerit pentru a doua oară, în gât, și a căzut. Abia atunci am văzut că salamandrele erau acelea care ne atacaseră și că voiau să ne taie retragerea spre țărmul mării. Long Steve a ridicat vâsla și s-a năpustit asupra bestiilor, răcnind: „*Montrose*! *Montrose*!” Și noi, ceilalți, am început să strigăm: „*Montrose*!”, lovindu-i pe monștri în stânga și-n dreapta. Vreo cinci camarazi au rămas acolo, iar noi, care scăpasem, ne-am croit drum spre mare. Long Steve a sărit în valuri și a înotat spre barcă, dar l-au tras animalele sub apă. Și pe Charlie l-au înecat. Striga la noi: „Măi, băieți, măi, fie-vă milă, nu mă lăsați!” Dar cum să-l ajuți? Scroafele alea ne împușcau pe la spate! Bodkin s-a întors, dar a încasat un glonț în burtă. Atât a mai apucat să spună: „Nu se poate”, și-a căzut! Așadar, am căutat iar să ne retragem în interiorul insulei; vâslele și bastoanele ni le rupseserăm pe monștrii ăia, și mergeam ca oile. Nu mai rămăseserăm decât patru! Nu voiam să fugim prea departe de țărm de teamă că n-o să ne mai putem întoarce la vapor. Ne-am ascuns deci după niște pietroaie și după niște tufișuri și ne-am uitat, neputincioși, cum ne erau uciși camarazii. Salamandrele i-au înecat ca pe niște căței; când mai scăpa câte unul înot, îl loveau la cap până îl trimiteau la fund. Abia atunci am simțit că-mi scrântisem genunchiul și că nu mai puteam să merg. Se pare că, între timp, căpitanul James Lindley, care rămăsese pe *Montrose*, auzise împușcăturile de pe insulă și, fie că socotise că se petrece ceva cu indigenii, fie că era convins că veniseră alți vânători de salamandre, l-a luat pe bucătar și pe cei doi mașiniști care se mai aflau pe vapor, a încărcat în barca rămasă mitraliera (din precauție, fusese ținută ascunsă pe vas, deoarece era strict interzis să ai asemenea armament pe bord) și a pornit în ajutorul oamenilor săi.

A fost însă prudent și n-a coborât pe plajă. Cum a ajuns la țărm cu barca la a cărei pupă era pregătită mitraliera, s-a ridicat în picioare, și-a încrucișat brațele și a stat așa, nemișcat.

Dar să-l lăsăm pe matelotul Kelly să povestească mai departe.

— Nu voiam să-l strigăm pe căpitan, ca să nu ne audă salamandrele. Domnul Lindley stătea în barcă cu brațele încrucișate și țipa la noi: „Ce se întâmplă aici?” Atunci salamandrele s-au întors spre el. Pe țărm erau câteva sute. Altele înotau de colo-colo, înconjurând barca. „Ce se întâmplă aici?” răcni căpitanul, și deodată o salamandră mare se dădu mai aproape de el și zise: „Plecați înapoi!” Căpitanul se uită la ea, o clipă nu zise nimic, apoi întrebă: „Dumneata ce ești, salamandră?” „Da, salamandră!” Îi răspunse bestia. „Vă rugăm să vă retrageți, domnule!” „Vreau să știu ce-ați făcut cu oamenii mei!” spuse bătrânul nostru. „De ce ne-au atacat? protestară salamandrele. Întoarceți-vă pe vasul dumneavoastră, domnule!” Căpitanul tăcu din nou o clipă. Apoi, foarte liniștit, zise: „Biiine! Jenkins, foc!” Și mașinistul Jenkins începu să tragă în salamandre cu mitralieră.

(Ulterior, în timpul cercetărilor, autoritățile marine au declarat textual: „În această privință, căpitanul James Lindley a procedat cum era de așteptat din partea oricărui marinar britanic”.)

— Salamandrele erau strânse în masă – urmă martorul Kelly – așa că picau secerate ca spicele. Unele trăgeau cu pistoalele lor în căpitan, dar căpitanul stătea cu brațele încrucișate, neclintit. În clipa aceea se ivi din mare, chiar în spatele bărcii, o salamandră neagră, care ținea în labă un fel de tinichea ce aducea cu o cutie de conserve. Cu cealaltă mână scoase ceva din tinicheaua asta și pe urmă o aruncă în apă sub barcă. Cât ai număra până la cinci, se ridică pe locul acela o trombă și se auzi o explozie surdă, dar atât de puternică, încât ni se cutremură pământul sub picioare!

(După descrierea lui Kelly, comisia de cercetări a ajuns la concluzia că era vorba de explozibilul *W 3*, dat salamandrelor care lucraseră la întărirea portului Singapore ca să sfărâme stâncile de sub apă. Cum a ajuns însă acest explozibil în mâinile salamandrelor de pe Insulele Cocotierilor nimeni nu știe. După unele presupuneri, l-ar fi adus acolo oamenii; după altele, se pare că salamandrele din partea locului ar fi avut anumite legături cu alte tovarășe de-ale lor din ținuturi mai îndepărtate.

Opinia publică a cerut atunci să nu se mai dea salamandrelor pe mână materii explozibile atât de periculoase; și totuși autoritatea respectivă a declarat că deocamdată nu poate să înlocuiască *W 3* cu altceva „din cauza înaltei și sigurei lui eficacități”. Așa încât lucrurile au rămas neschimbate.)

— Barca a sărit în aer, sfărâmându-se, povesti mai departe Kelly. Salamandrele care mai rămăseseră în viață s-au strâns numaidecât în jurul locului în care se produsese explozia. Nu vedeam bine dacă domnul Lindley mai trăiește; ceilalți trei – Donovan, Burke și Kennedy – au sărit în ajutorul lui, de teamă să nu cadă în mâna salamandrelor. Am vrut și eu să mă reped într-acolo, dar aveam genunchiul scrântit; ședeam pe jos și mă trăgeam de tălpi cu amândouă mâinile, ca să-mi pun articulațiile la loc. Așa că nu știu ce s-a întâmplat atunci. Dar când m-am uitat mai pe urmă, Kennedy zăcea cu fața în nisip, iar de Donovan și Burke nici urmă! Doar sub apă mai forfotea ceva…

Marinarul Kelly o luase apoi spre inima insulei, până dăduse de un sat. Indigenii însă se purtaseră foarte ciudat cu el. Nu voiseră nici măcar să-l adăpostească. Le-o fi fost frică de salamandre… Abia după șapte săptămâni o corabie de pescari descoperi vasul *Montrose*. L-au găsit părăsit și jefuit, ancorat în dreptul Insulelor Cocotierilor. Odată cu salvarea vasului, l-au salvat și pe Kelly.

Peste câteva săptămâni, *Fireball*, un vas de război al majestății-sale britanice, naviga către Insulele Cocotierilor. Ancorând în dreptul lor, a stat la pândă. Era tot o noapte cu lună plină; salamandrele au ieșit din mare, s-au așezat pe nisip într-un cerc mare și au început un dans ritual. Atunci vasul majestății-sale a trimis un prim șrapnel drept în mijlocul lor.

Salamandrele au împietrit, bineînțeles cele care nu fuseseră rupte în bucăți. Pe urmă s-au împrăștiat în apă. În clipa aceea a bubuit o salvă îngrozitoare, trasă din șase tunuri, și pe apă nu s-au mai văzut decât cadavrele câtorva salamandre sfârtecate. Apoi urmă a doua, a treia salvă.

După aceea *Fireball* se retrase o jumătate de milă și începu să tragă sub apă, navigând încet de-a lungul coastei. Operația dură șase ceasuri, în care timp au fost trase aproximativ opt sute de lovituri.

Apoi *Fireball* a plecat. Două zile după aceea, toată fața mării, în dreptul Insulelor Keeling, era acoperită de mii și mii de cadavre ale salamandrelor sfârtecate.

În aceeași noapte, vasul de luptă olandez *Van Dyck* a tras trei lovituri în turmele de salamandre de pe insula Goenong Api; crucișătorul japonez *Hakodate* a aruncat trei grenade în salamandrele de pe insula Ailinglaplap; vasul de război francez *Bechamel* a expediat trei obuze în mijlocul salamandrelor care dansau pe insula Rawaiwai. A fost un avertisment serios. Și n-a fost zadarnic; un caz asemănător (i se spunea *Keeling-killing*[68]) nu s-a mai repetat, și comerțul reglementat și sălbatic cu salamandre a putut să înflorească mai departe, nestingherit, blagoslovit cu câștiguri enorme.

[68] Masacrul de la Keeling (engl.).

2
ÎNCĂIERAREA DIN NORMANDIA

Încăierarea din Normandia a avut alte pricini și s-a produs ceva mai târziu.

Acolo salamandrele – îndeosebi cele care lucrau la Cherbourg și locuiau prin împrejurimi – prinseseră gustul merelor; dar cum patronii nu voiau să le dea și mere peste hrana obișnuită (zicând că asta ar duce la sporirea costului construcției peste bugetul fixat), salamandrele au început să dea iama prin livezile din apropiere. Țăranii plângându-se la prefectură, salamandrele au primit un ordin sever să nu mai hoinărească pe țărm în afara așa-numitei zone rezervate lor. Degeaba însă: merii erau jefuiți mai departe; ba se spunea că dispăreau și ouăle de prin cotețe și că, tot mai des, dimineața, gospodarii de prin partea locului își găseau câinii de pază morți.

Atunci țăranii, înarmați cu niște pușcoace, au început să-și păzească singuri livezile și au tras în salamandrele hoațe. La urma urmelor, toată afacerea ar fi rămas la stadiul unui simplu incident local, dacă țăranii normanzi, înfuriați printre altele și de faptul că impozitele fuseseră ridicate, iar muniția scumpită, n-ar fi purtat salamandrelor o ură de moarte și n-ar fi început, organizați în cete înarmate, să le hăituiască.

Când salamandrele au început să fie împușcate în masă chiar la locul lor de muncă, patronii, la rândul lor, s-au plâns și ei prefectului, iar prefectul a dat ordin să li se confiște țăranilor pușcoacele.

Țăranii s-au împotrivit, bineînțeles, și s-a ajuns la un conflict penibil cu jandarmeria, pentru că normanzii, încăpățânați cum îi știm, au început să tragă nu numai în salamandre, ci și în reprezentanții forței publice. Drept urmare, posturile de jandarmi din Normandia au fost întărite, iar casele țăranilor percheziționate la rând.

Tocmai atunci s-a întâmplat un lucru foarte grav: în împrejurimile golfului Coutance niște ștrengari au tăbărât asupra unei salamandre, bănuită că ar fi devastat un coteț de găini, au încercuit-o, înghesuind-o cu spatele într-un ungher al grajdului, și-au început să arunce în ea cu cărămizi.

Salamandră, rănită, a deschis mâna, lăsând să cadă pe jos ceva asemănător unui ou; a urmat o explozie, salamandra a fost

sfâșiată în bucăți, dar odată cu ea și trei dintre băieți și anume: Pierre Cajus, de unsprezece ani, Marcel Bérard, de șaisprezece ani, și Louis Kermadec, de cincisprezece ani; alți cinci copii au fost mai ușor sau mai greu răniți. Vestea s-a răspândit ca fulgerul în tot ținutul și un număr de vreo șapte sute de oameni s-au adunat, parte din ei veniți cu camioanele de la depărtări mari, și au atacat colonia de salamandre din golful Basse Coutance, înarmați cu puști, furci și ciomege.

Până să poată jandarmii împrăștia mulțimea ațâțată, au fost omorâte vreo douăzeci de salamandre. Fiind chemați geniștii din Cherbourg, aceștia au înconjurat golful Basse Coutance cu sârmă ghimpată; dar peste noapte salamandrele au ieșit din mare și au distrus cu granate de mână gardul de sârmă, pregătindu-se probabil să năvălească pe uscat.

Atunci au fost aduse în grabă cu camioanele militare câteva companii de infanterie cu mitraliere, care au încercat să țină salamandrele departe de oameni. Între timp, țăranii atacaseră percepția și postul de jandarmi, iar un perceptor pe care-l urau de moarte fusese spânzurat de un felinar, de care atârna o tăbliță cu inscripția: *Jos cu salamandrele*! Ziarele, mai ales cele din Germania, s-au ocupat îndelung de revolta din Normandia. Guvernul francez însă a intervenit, dând o dezmințire categorică.

În timp ce încăierările sângeroase dintre țărani și salamandre se întindeau din ce în ce mai departe în Calvados, Picardia și Pas de Calais, din Cherbourg se îndrepta spre țărmul nordic al Normandiei bătrânul crucișător francez *Jules Flambeau*; după cum s-a constatat mai târziu, pornise într-acolo ca să liniștească prin prezența lui atât pe localnici, cât și salamandrele.

Jules Flambeau ancoră la o milă și jumătate de golful Basse Coutance; când se lăsă noaptea, comandantul vasului ordonă – ca să facă o impresie și mai puternică – să fie lansate rachete colorate. Lumea de pe țărm căsca gura la acel spectacol rar, când, deodată, se auzi un vuiet șuierător, și la pupa crucișătorului țâșni o trâmbă uriașă de apă. Vasul se aplecă pe o rână și în clipa următoare se auzi o detunătură formidabilă. Era clar că bătrânul crucișător se dusese pe copcă; într-un sfert de oră s-au strâns, sosind în goană din port, zeci de șalupe de salvare. Dar nu mai era nevoie de ele, pentru că, în afară de trei matrozi, uciși de explozie, echipajul se salvase în întregime.

Jules Flambeau se scufundă la cinci minute după ce comandantul lui părăsi puntea, ultimul, rostind cuvintele memorabile:

— Fost-ai fost, dar nu mai ești!

Știrea oficială, publicată în aceeași noapte, anunța că „bătrânul crucișător *Jules Flambeau*, care urma de altfel să fie scos la reformă în săptămânile următoare, s-a lovit noaptea de niște stânci și, cazanul făcând explozie, s-a scufundat”. Dar ziarele nu s-au mulțumit cu atât; în vreme ce presa semioficială susținea că vaporul se lovise de o mină germană de dată recentă, în organele opoziției și în ziarele din străinătate se scria cu litere de-o șchioapă:

Crucișător Francez **TORPILAT** de salamandre

O TAINICĂ ÎNTÂMPLARE PE LITORALUL NORMANDIEI

REVOLTA SALAMANDRELOR

Îi tragem la răspundere, scria patetic în ziarul său deputatul Barthélemy, *pe cei care au înarmat aceste bestii împotriva oamenilor, pe cei care au dat salamandrelor bombe, ca să ucidă țărani francezi și copii nevinovați, care își vedeau de joaca lor; pe cei care le-au procurat acestor monștri marini cele mai moderne torpile, ca să scufunde vase franceze când le vine la socoteală. Repet: îi tragem la răspundere! Să fie acuzați de crimă, să fie înaintați tribunalului militar pentru crimă de înaltă trădare, să se cerceteze cât au primit de la armatori ca să înarmeze canaliile marine împotriva vapoarelor civilizate!*

Și-așa mai departe; pe scurt, se iscase o panică generală, oamenii se adunau pe străzi și începeau să înalțe baricade; pe bulevardele pariziene vedeai pușcași senegalezi cu puștile făcute piramidă, iar pe la periferie se înghesuiau tancuri și automobile blindate. În Parlament, M. François Ponceau, ministrul marinei, se ridica palid, dar hotărât, declarând:

„Guvernul își asumă întreaga răspundere pentru înarmarea salamandrelor de pe țărmul francez, cu puști, mitraliere de apă, baterii submarine și aruncătoare de torpile. Însă să ținem seama că în timp ce salamandrele franceze dispun numai de o artilerie ușoară, de calibru mic, salamandrele germane sunt înarmate cu tunuri submarine de 32 cm! Că în timp ce pe țărmul francez

există un singur depozit submarin de grenade de mână, torpile și explozibile la fiecare douăzeci și patru de kilometri, pe țărmul italian sunt depozite de materiale de război la fiecare douăzeci de kilometri, iar în apele germane, din optsprezece în optsprezece kilometri! Franța nu-și poate lăsa țărmurile lipsite de apărare. Franța nu poate renunța la înarmarea salamandrelor sale!”

Ministrul a dat apoi ordin să se cerceteze cu toată străşnicia cine poartă răspunderea conflictului fatal de pe țărmul normand; până la urmă s-a constatat că, după toate probabilitățile, salamandrele luaseră rachetele luminoase drept semnalul începerii unui atac militar îndreptat împotriva lor și încercaseră să se apere.

Între timp, comandantul vasului *Jules Flambeau* a fost demis din postul său; la fel și prefectul Cherbourg-ului. Apoi o comisie specială a întreprins cercetări spre a constata cum se poartă antreprenorii de construcții hidrotehnice cu salamandrele, hotărând ca pe viitor, în direcția aceasta, să se stabilească o supraveghere severă. Guvernul, deplângând pierderea de vieți omenești, a decis ca tinerii eroi naționali Pierre Cajus, Marcel Bérard și Louis Kermadec să fie decorați post-mortem și înmormântați pe cheltuiala statului, acordându-se părinților lor pensii de onoare.

În conducerea superioară a marinei se vor face schimbări însemnate. Guvernul va pune Parlamentului chestiunea de încredere imediat ce se vor primi știri mai amănunțite. În legătură cu aceasta, cabinetul a anunțat că nu va părăsi sala până nu se vor lămuri lucrurile.

Din cauza zvonurilor care circulau în legătură cu posibilitatea blocării porturilor, oamenii au început să se aprovizioneze febril cu alimente, și prețurile mărfurilor au crescut într-un ritm amețitor; în orașele industriale au izbucnit revolte contra scumpetei; bursa s-a închis pe timp de trei zile. Era, pe scurt, cea mai îngrozitoare și mai încordată situație din ultimele trei sau patru luni. Dar iată că M. Monti, ministrul agriculturii, intervenind cu mult tact, hotărî ca pe toată întinderea țărmului francez să se arunce salamandrelor în mare, de două ori pe săptămână, atâtea și atâtea sute de vagoane de mere, bineînțeles pe socoteala statului. Această măsură a satisfăcut în cel mai înalt grad salamandrele, având darul să-i potolească și

pe țăranii proprietari de livezi din Normandia și din alte părți. Dar M. Monti nu se opri aici; întrucât în regiunile viticole existau de multă vreme greutăți și frământări adânci și alarmante din pricina capacității reduse a pieței de produse viticole, dădu dispoziție ca statul să ofere salamandrelor câte o jumătate de litru de vin alb pe zi. La început, salamandrele, neștiind ce să facă cu el – îl gustaseră, dar le produsese o diaree puternică – îl aruncaseră în mare; cu vremea însă s-au obișnuit. Rezultatul a fost următorul: s-a observat că salamandrele franceze se împerechează cu mai multă pasiune, dar și cu o fecunditate mai mică, ce-i drept, față de cea dinainte. Așa încât, dintr-o lovitură, s-a rezolvat atât problema agrară, cât și chestiunea salamandrelor. Iar când, ceva mai târziu, s-a ivit o încurcătură și mai mare, amenințând cu criza de guvern, din cauza scandalului financiar al doamnei Töppler, abilul și experimentatul M. Monti a fost numit în noul cabinet ministru al marinei.

3
INCIDENT ÎN CANALUL MÂNECII

Puțin mai târziu, vaporul belgian de transport *Oudenbourgh* din Ostenda naviga spre Ramsgate. Pe când se afla în mijlocul strâmtorii Calais, ofițerul de serviciu observă că la o jumătate de milă spre sud de traseul obișnuit al vasului „se întâmpla ceva în apă”; și cum nu putea desluși dacă e vorba de un om peste bord sau ba, dădu ordin ca nava să se îndrepte spre locul cu pricina.

Două sute de pasageri asistară în bătaia vântului la un spectacol ciudat. Ici, colo, apa se ridica în trâmbe, împroșcându-i, iar prin ea se zărea, din loc în loc, ceva negru. Suprafața mării, pe o întindere de aproape trei sute de metri, se agita, clocotea, iar din adâncuri se auzeau zgomote violente, bubuituri. „Ai fi zis că erupsese sub apă un mic vulcan.”

Când *Oudenbourgh* se apropie încet de vâltoarea aceea, cam la zece metri de pupă, se înălță deodată un talaz uriaș, abrupt, după care urmă o explozie îngrozitoare. Vaporul întreg fu zgâlțâit cu putere și pe punte se abătu o trâmbă de apă aproape clocotită; odată cu ea, căzu plescăind pe pupă un corp foarte negru, care se zbătea, scoțând un fel de chelălăituri. Era o salamandră sfârtecată și opărită.

Căpitanul vasului ordonă la iuțeală o mișcare de recul, de teamă să nu nimerească tocmai în mijlocul acelui vârtej infernal. Între timp însă, un lanț de explozii se întinsese peste tot, iar marea era presărată cu bucăți de salamandre sfâșiate.

În cele din urmă, vasul izbuti să se întoarcă și, cu toată viteza, goni către nord. Atunci se produse o explozie înspăimântătoare, cam la șase sute de metri în urma lui, și din mare se ridică o coloană enormă de apă și aburi, înaltă poate de o sută de metri.

Oudenbourgh se îndreptă spre Harwich, semnalizând neîncetat pretutindeni prin T.F.F.: „Atențiune, atențiune, atențiune! Pe linia Ostenda-Ramsgate pericol mare. Explozie submarină. Nu știm despre ce e vorba. Sfătuim toate vasele să-și schimbe direcția!”

Exploziile și bubuiturile ținură așa câtva timp. Ai fi zis că în larg face manevră o flotă de război. Dar din pricina apei învolburate și a aburilor nu se vedea nimic. Din Dover și din Calais ieșiră în grabă, cu mașinile în plină presiune, torpiloare și distrugătoare, în timp ce flotilele aviației militare se precipitau și

ele spre locul sinistrului. Când ajunseră însă în zona respectivă, nu văzură decât o pânză de apă murdară, plină de mâl galben, pe întinsul căreia pluteau pești sufocați și salamandre sfârtecate.

La început s-a crezut că explodase vreo mină, dar când de amândouă părțile canalului țărmurile au fost barate cu lanțuri de armată și când premierul englez și-a întrerupt pentru a patra oară în istoria lumii weekend-ul, întorcându-se pe nepusă masă la Londra, a început să se bănuie că e vorba de un eveniment extrem de grav și de importanță internațională.

Ziarele publicau cele mai alarmante vești, dar de astă dată, spre mirarea tuturor, rămăseseră în urma realității. Nimeni nu bănuia că Europa, și cu ea lumea întreagă, după câteva zile critice, avea să se afle la un pas de o conflagrație mondială.

Abia după câțiva ani un membru al guvernului de pe vremea aceea, *Sir* Thomas Mulberry, căzând în alegeri și tipărindu-și memoriile, dădu în vileag ce se petrecuse atunci de fapt; dar între timp interesul stârnit de această problemă scăzuse.

Pe scurt, iată ce se întâmplase: atât Franța cât și Anglia începuseră, fiecare de partea ei, să construiască în Canalul Mânecii, cu ajutorul salamandrelor, fortificații submarine, prin care, în caz de război, să poată închide traficul pe acest canal; pe urmă, bineînțeles, amândouă puterile au aruncat vina una pe alta, că cealaltă începuse prima. Dar se pare că adevărul e următorul: amândouă le începuseră concomitent, de teamă ca statul vecin și prieten să nu i-o ia înainte. Într-un cuvânt, pe fundul strâmtorii Calais s-au înălțat, față-n față, două fortificații uriașe de beton, înzestrate cu tunuri grele, lanstorpile, câmpuri de mine și, în general, cu toate cuceririle tehnicii celei mai moderne, adică cu tot ce realizase mai perfecționat mintea omului la vremea aceea în arta războiului; în partea engleză această teribilă linie de fortificații submarină era populată de două divizii de salamandre grele și de vreo treizeci de mii de salamandre lucrătoare. În partea franceză se aflau trei divizii de salamandre de război, formații de elită.

Se pare că în ziua fatală s-au întâlnit pe fundul mării, la mijlocul Canalului, coloana de lucru a salamandrelor britanice cu salamandrele franceze și că între ele au avut loc anumite fricțiuni. Oficialitățile franceze susțineau că salamandrele lor pașnice și muncitoare fuseseră atacate de cele britanice, care

voiseră să le izgonească; salamandrele engleze, înarmate, ar fi încercat să răpească un număr de salamandre franceze, care, bineînțeles, s-au apărat. Atunci soldații-salamandre britanici au început să arunce în salamandrele lucrătoare franceze cu grenade de mână și să tragă cu aruncătoarele de mine, astfel încât salamandrele franceze au fost nevoite să pună și ele mâna pe arme. Guvernul francez s-a văzut silit să ceară satisfacție guvernului majestății-sale regelui Angliei, precum și evacuarea neîntârziată a sectorului submarin unde avusese loc incidentul, odată cu asigurarea că astfel de incidente nu se vor mai repeta în viitor.

La aceasta guvernul britanic a răspuns guvernului Republicii Franceze printr-o notă specială, cum că salamandrele franceze militarizate ar fi pătruns în zona engleză a Canalului cu intenția de-a o mina. Când salamandrele britanice le-au atras atenția că se găsesc pe terenul lor de muncă, salamandrele franceze, înarmate până-n dinți, au ripostat aruncând grenade de mână; câteva salamandre britanice au fost ucise pe loc.

Guvernul majestății-sale cu regret se vede nevoit să ceară guvernului Republicii Franceze satisfacții și garanția că pe viitor salamandrele militare franceze nu vor mai viola zona engleză a Canalului Mânecii.

La rândul său, guvernul francez a declarat că nu poate tolera ca un stat vecin să construiască fortificații submarine în imediata apropiere a țărmurilor sale. Cât privește neînțelegerile de pe fundul Canalului, guvernul republicii propune ca litigiul să fie deferit Curții Internaționale de la Haga, potrivit convenției de la Londra.

Guvernul englez a răspuns că nu poate și că nici nu se gândește să condiționeze apărarea coastelor britanice de o hotărâre dinafară. Ca stat atacat, cere încă o dată, cu toată energia, să i se prezinte scuze, să i se acorde compensații pentru pagubele pricinuite și să i se dea garanții pentru viitor. În același timp, flota engleză din Mediterană, care se afla la Malta, primea ordin să se îndrepte cu toată viteza spre nord. Cât privește flota din Atlantic, aceasta urma să se concentreze la Portsmouth și Yarmouth.

La care guvernul francez ordonă mobilizarea a cinci contingente de marinari.

Se părea că niciunul dintre cele două state nu mai putea da acum înapoi. Căci, în definitiv, era vorba nici mai mult, nici mai puțin decât de controlul asupra întregului Canal. În acest moment critic, Sir Thomas Mulberry a sesizat uimitoarea realitate, că de fapt (sau dacă nu de fapt, cel puțin *de jure*[69]) în partea engleză a Canalului nu exista nicio salamandră, niciun soldat-salamandră lucrător, întrucât pe Insulele Britanice mai era încă în vigoare dispoziția dată cândva de *Sir* Samuel Mandeville, după care nicio salamandră nu putea fi angajată să lucreze pe țărmurile sau în apele teritoriale ale Marii Britanii. În consecință, deoarece guvernul britanic nu putea susține în mod oficial că salamandrele franceze atacaseră salamandrele engleze, toată afacerea se învârtea acum în jurul chestiunii dacă salamandrele franceze violaseră cu bună știință sau numai din greșeală fundul apelor teritoriale britanice. Autoritățile republicii făgăduiră că vor întreprinde cercetări; în schimb, guvernul englez n-a mai propus ca discuția să fie deferită Curții Internaționale de la Haga. Apoi amiralitatea franceză și engleză au convenit să lase o zonă neutră de cinci kilometri între cele două linii de fortificații submarine din Canalul Mânecii, fapt în urma căruia prietenia dintre cele două state n-a putut decât să se întărească.

[69] De drept (lat.).

4
DER NORDMOLCH

La câțiva ani după colonizarea Mării Nordului și a Mării Baltice cu salamandre, savantul german doctor Hans Thüring a constatat că salamandra baltică prezintă – probabil din cauza influenței mediului – unele particularități fizice deosebite. Așa de pildă, se spune că e ceva mai deschisă la culoare, merge mai drept, iar craniul e mai lung și mai îngust decât al altor salamandre. Această varietate a primit numele de *der Nordmolch*[70] sau *der Edelmolch*[71] (Andrias Scheuchzeri var nobilis erecta Thüring).

Drept urmare, presa germană a început să se ocupe la rândul ei de salamandră baltică.

Caracterul aparte al acestei salamandre a fost explicat tocmai prin influența mediului german și prin faptul că această vietate nu putea evolua decât spre un tip de rasă deosebit, incontestabil superior tuturor celorlalte tipuri de salamandre.

Se scria cu dispreț despre degeneratele salamandre mediteraneene, pipernicite la trup și la suflet, despre salamandrele sălbatice de la tropice, și în general despre salamandrele vulgare, barbare și animalice ale altor popoare. „De la salamandra uriașă la suprasalamandra germană!” iată lozinca înaripată a acelor timpuri. Oare locul de baștină al tuturor salamandrelor din lume n-a fost pe pământ german? Nu-și au leagănul la Oeningen, unde învățatul doctor Johannes Jakub Scheuchzer le-a găsit încă din miocen? Nu poate exista nici cea mai mică îndoială că strămoșul lui Andrias Scheuchzeri s-a născut înaintea erelor geologice pe pământ german! Dacă ulterior s-a răspândit și în alte ținuturi ale globului, a plătit-o cu o scădere evolutivă și cu degenerarea; îndată însă ce s-a stabilit din nou pe pământul patriei sale străvechi, a redevenit ceea ce fusese la origină: salamandra nordică nobilă a lui Scheuchzer, cu pielea deschisă la culoare, cu mersul drept și craniul alungit. Deci salamandrele numai pe pământ german se pot întoarce la tipul lor pur superior, așa cum l-a descoperit marele Johannes Jakub Scheuchzer în carierele de la Oeningen.

---

[70] Salamandra nordului (germ.).

[71] Salamandra nobilă (germ.).

De aceea Germania are nevoie de țărmuri noi și cât mai lungi, de colonii, de mări, în care să se poată dezvolta generații noi de rase pure, de salamandre germane de origină străveche.

„*Avem nevoie de spații noi pentru salamandrele noastre*”, scriau ziarele germane; și pentru ca poporul german să nu uite acest lucru, pentru ca întreaga suflare germană să-l aibă mereu în fața ochilor, la Berlin i s-a ridicat lui Johannes Jakub Scheuchzer un monument grandios. Marele savant era înfățișat cu o carte groasă în mână, având la picioare o salamandră nobilă nordică, care stătea cu privirea pierdută în depărtare, spre țărmul nesfârșit al oceanului.

La dezvelirea acestui monument național s-au ținut, bineînțeles, cuvântări solemne, care au atras atenția presei mondiale în mod cu totul deosebit.

Germania amenință iar lumea, scriau mai ales ziarele engleze. *De fapt, suntem obișnuiți cu acest ton, dar dacă ni se vorbește, cu un prilej oficial, că Germania are nevoie până în trei ani de cinci mii de kilometri de țărmuri noi marine, suntem obligați să răspundem cu toată tăria: Bine, încercați!*

O să vă rupeți colții de țărmurile engleze! Suntem pregătiți și vom fi și mai pregătiți în trei ani! Anglia va avea și va trebui să aibă atâtea nave de război cât două mari puteri continentale la un loc! Acest raport de forțe este absolut și inviolabil. Dacă vreți să dezlănțuiți o cursă a înarmărilor marine, fie! Niciun englez nu va răbda să rămânem nici cu un pas în urma voastră!

„Primim provocarea germană, declara în Parlament, în numele guvernului, Sir Francis Drake, lordul amiralității. Cine vrea să cucerească mările se va lovi de cuirasa vaselor noastre! Marea Britanie e destul de tare ca să respingă orice atac îndreptat împotriva insulelor sau împotriva dominioanelor sale. Tot atac îndreptat împotriva noastră vom considera și construirea de noi pământuri, insule, întărituri și baze aeriene în orice mare ale cărei valuri scaldă cea mai mică părticică de țărm britanic. Acesta este ultimul avertisment pe care îl dăm oricui ar vrea să ocupe măcar un yard din țărmurile noastre!”

Urmarea a fost că Parlamentul a autorizat construirea de noi nave de război, alocând un buget preliminar de o jumătate de milion lire sterline.

Nici că se putea da un răspuns mai impunător ridicării unui monument cu caracter atât de șovin lui Johannes Jakub

Scheuchzer! Monumentul nu-i costase pe nemți decât douăsprezece mii de mărci imperiale…

La aceste declarații a răspuns admirabil publicistul francez, marchizul de Sade, într-adevăr foarte bine informat în materia aceasta.

„Lordul amiralității britanice a declarat că Marea Britanie este pregătită pentru orice eventualitate, scria domnia-sa. Bine! Dar știe ilustrul lord că Germania are în salamandrele sale baltice o armată strașnic echipată, care se ridică la cinci milioane de salamandre combatante de carieră, pe care le poate arunca imediat în luptă, fie în apă, fie pe uscat? Adăugați la aceasta aproximativ șaptesprezece milioane de salamandre pentru serviciul tehnic și de spate, gata oricând să se constituie într-o armată de rezervă și de ocupație!

Astăzi, salamandra baltică este cel mai bun ostaș din lume; educat perfect din punct de vedere psihologic, acest soldat vede în război misiunea sa cea mai înaltă; se avântă în orice luptă cu entuziasmul fanaticului, cu ingeniozitatea rece a tehnicianului și cu disciplina de fier a unei adevărate salamandre prusace.

Apoi, mai știe lordul amiralității britanice că Germania construiește cu febrilitate nave de transport care pot să încarce dintr-odată o brigadă întreagă de salamandre de război? Știe că Germania construiește sute și sute de submarine de buzunar cu o rază de acțiune de la trei până la cinci mii de kilometri, ale căror echipaje vor fi alcătuite tot din salamandre baltice?

Îi e cunoscut că în diferite părți ale oceanului amenajează rezervoare uriașe de carburanți? Și să ne fie îngăduit a mai pune o întrebare: este cetățeanul britanic sigur că țara lui mare e cu adevărat bine pregătită pentru orice eventualitate?

Nu e greu de închipuit, continua marchizul de Sade, ce vor însemna în viitorul război salamandrele, înarmate cu *Berte*[72] submarine, aruncătoare de mine și torpile pentru blocarea țărmurilor; pe legea mea, e prima oară în istoria lumii că Angliei nu i se poate invidia «splendida ei izolare» insulară.

Dar, fiindcă suntem la acest capitol: știe amiralitatea britanică, sau măcar bănuiește, că salamandrele baltice sunt înzestrate cu niște mașini, altminteri unelte pașnice, care se numesc ciocane pneumatice, și că aceste mașini, extrem de moderne, pătrund în adâncime chiar în cel mai bun granit

[72] Tunuri uriaşe cu bătaie lungă, folosite în primul război mondial.

suedez cu o viteză de zece metri pe oră, iar în creta englezească cu cincizeci până la șaizeci de metri tot pe oră? (Acestea au fost dovedite, în urma experiențelor făcute cu noul tip de sfredele, de expediția tehnică germană secretă întreprinsă în nopțile de 11, 12 și 13 lună trecută, pe coasta engleză, între Hythe și Folkestone, deci chiar sub nasul forturilor de la Dover!) Recomandăm prietenilor noștri de peste Canal să calculeze în câte săptămâni ar putea fi găurit ca un gogoloi de brânză Kent-ul sau Essex-ul? Până astăzi insularul britanic se uita îngrijorat spre orizont să vadă de unde poate veni pericolul care i-ar amenința orașele înfloritoare, băncile *of England* sau vilele liniștite, atât de intime, acoperite de o iederă veșnic verde. Acum mai bine ar pune urechea la pământul pe care se joacă copiii lui; nu va auzi, azi sau mâine, zgomotul înfundat al îngrozitorului și neobositului sfredel? Sfredelul salamandrelor care, pas cu pas, sapă mai adânc, făcând loc unui depozit secret de explozivi?

Nu războiul în aer, ci războiul sub apă și sub pământ e ultimul cuvânt al secolului nostru! Am auzit vorbele pline de îngâmfare ale trufașului Albion[73] rostite de pe puntea de conducere. Da, până acum e o corabie puternică, ce se ridică deasupra valurilor, stăpânindu-le. Dar într-o zi aceste valuri ar putea să măture corabia, s-o înghită, s-o trimită în adâncurile mării. N-ar fi mai bine să se înlăture această primejdie măcar cu un ceas mai devreme? Până în trei ani va fi prea târziu.”

Acest avertisment al strălucitului publicist francez a provocat în Anglia o agitație extraordinară; în ciuda tuturor dezmințirilor, oamenii parcă auzeau scrâșnetele subterane ale sfredelelor ce găureau Anglia. Cercurile oficiale germane au respins cu toată tăria aceste afirmații, dezmințind articolul citat, proclamându-l de la început până la sfârșit drept o pură născocire, un act de instigație și de propagandă dușmănoasă. Concomitent însă, în Marea Baltică se făceau manevre combinate ale flotei germane, ale forțelor de uscat și ale salamandrelor de război. În timpul acestor manevre, detașamente de geniști au aruncat în aer, în fața privirilor atașaților militari din toate țările lumii, o dună sfredelită lângă Rügenwalde, pe o întindere de șase kilometri pătrați.

---

[73] (după Ptolemeu: Alouion) este cel mai vechi nume dat Marii Britanii, deşi este adesea folosit definind Anglia în mod special.

Se spune că a fost un spectacol minunat. Cu un bubuit înspăimântător, pământul s-a ridicat, asemeni unui „gheţar sfărâmat”, şi a început să zboare într-un nor de nisip şi bolovani. S-a lăsat o beznă ca noaptea. Nisipul dunei aruncate în aer s-a revărsat pe o rază de aproape o sută de kilometri, ajungând după câteva zile până la Varşovia sub forma unei ploi de nisip.

După această explozie fantastică, în atmosferă a rămas atâta praf, încât până la sfârşitul anului apusurile de soare din toată Europa au fost neobişnuit de frumoase, roşii-sângerii şi înflăcărate ca niciodată.

Marea care a înghiţit această fâşie de ţărm a primit mai târziu numele de *Scheuchzeri-See*[74], devenind ţinta numeroaselor excursii şcolare şi expediţii ale copiilor germani, care veneau acolo cântând popularul imn al salamandrelor:



Golche Grfolche erreichen nur Deutsche Moltche[75]



[74] Marea Scheuchzeri (germ.).

[75] Asemenea succese nu dobândesc decât salamandrele germane.

5
WOLF MEYNERT ÎȘI SCRIE OPERA

Poate că tocmai acele amurguri de o măreție tragică, de care am pomenit mai sus, l-au inspirat pe solitarul și aristocraticul filosof Wolf Meynert să-și scrie monumentala sa operă *Untergang der Menschheit*[76]. Parcă-l vedem rătăcind pe țărmurile mării, cu părul zbârlit de vânt, cu poalele mantalei fluturând, contemplând cu ochii duși valul de sânge și foc ce inundase bolta cerească.

„Da, șoptea el în extaz, da, e vremea să scriu epilogul istoriei umane!”

Și l-a scris.

Tragedia rasei omenești – începe Wolf Meynert – e pe sfârșite. Să nu ne lăsăm înșelați de spiritul întreprinzător și de progresele tehnicii; este doar rumeneala de pe obrajii tuberculosului, pe care moartea și-a și pus pecetea. Omenirea n-a trecut niciodată printr-o conjunctură atât de trepidantă ca în zilele noastre; dar găsiți-mi un singur om care să fie fericit, arătați-mi o clasă care să fie mulțumită sau un popor care să nu se simtă amenințat în existența lui. În mijlocul tuturor acestor daruri ale civilizației, în mijlocul unor mormane de bogății, față de care Cresus[77] ar păli de invidie – bogății spirituale și materiale – suntem tot mai mult cuprinși de un obsedant sentiment de neliniște, apăsare și stânjeneală.

Și Wolf Meynert analizează mai departe, necruțător, starea sufletească a lumii de astăzi, acel amestec de frică și ură, de neîncredere și megalomanie, de cinism și descurajare. Într-un cuvânt, disperarea omenirii, conchide scurt Wolf Meynert. Semnele tipice ale sfârșitului. Agonia morală.

Se pune întrebarea: este omul capabil de fericire sau măcar a fost cândva?

---

[76] Declinul omenirii (germ.). Aluzie la lucrarea *Declinul Occidentului* a filosofului idealist german Oswald Spengler, unul dintre precursorii ideologici ai fascismului.

[77] Cresus (greacă Κροίσος Kroísos, latină Croesus; n. cca. 595 î.Hr. — d. 546 î.Hr.) a fost ultimul rege al Lidiei. Bogăţia faimoasă a lui Cresus ar fi provenit din bogăţiile naturale din Asia Mică, printre care se numără aurul obţinut din râul Paktos şi tributul plătit de oraşele ionice greceşti (Smirna, Halicarnas, Efes, Milet şi insulele Chios şi Samos).

Omul, desigur, luat ca ființă izolată, da, dar *Omenirea* – niciodată. Tragedia omului constă în faptul că a fost silit *să devină omenire*, sau că a devenit prea târziu, când era diferențiat iremediabil în popoare, rase, religii, stări și clase, în bogați și săraci, în culți și inculți, în stăpânitori și stăpâniți. Puneți într-o singură turmă cai, lupi, oi, pisici, vulpi și căprioare, urși și capre, închideți-le în aceeași curte, siliți-le să trăiască în această mulțime absurdă pe care o numiți *orânduire socială* și să respecte regulile vieții sociale; va fi o turmă nefericită, nemulțumită, fatal sfâșiată de contradicții, în care nicio făptură nu se va simți acasă. Acesta este, în general, tabloul exact al turmei mari și eterogene care se numește omenire.

Popoarele, stările, clasele nu pot trăi la infinit împreună; nu pot nici să se împiedice unele pe altele și să se înghesuie mereu, sufocându-se; pot doar să se tolereze veacuri întregi unele pe altele, atâta timp cât le-ar ajunge teritoriile – sau să se lupte unele cu altele într-o încleștare pe viață și pe moarte. Pentru un ansamblu uman biologic cum e rasa, poporul sau clasa, există o singură cale naturală spre fericirea comună și neîntreruptă: să-ți faci loc ție, numai ție, iar pe ceilalți să-i ucizi! Și tocmai aceasta este ceea ce a uitat să facă la timp rasa omenească!

Astăzi însă e prea târziu. Avem prea multe doctrine și angajamente care ne obligă să-i apărăm pe acești „semeni ai noștri”, de care ar fi trebuit să scăpăm; am stabilit coduri morale, drepturi omenești, contracte, legi despre egalitate și umanitate, și câte și mai câte; am creat o ficțiune a omenirii, care ne contopește pe noi și pe semenii noștri într-o imaginară unitate superioară. Ce greșeală fatală!

Am pus legea morală deasupra legii biologice. Am încălcat marea premisă naturală, care glăsuiește că numai o societate omogenă poate să cunoască fericirea. Și această fericire realizabilă a fost jertfită unui vis cu neputință de realizat: adică înfăptuirii unei singure omeniri, a unei singure orânduiri, la care să participe toți oamenii, toate popoarele, toate clasele și păturile sociale. A fost o prostie mărinimoasă! Și, în felul ei, o încercare lăudabilă a omului de a se ridica deasupra lui însuși!

Astăzi rasa omenească plătește acest idealism exaltat cu un haos iremediabil. Procesul prin care omul încearcă să se organizeze într-un fel de umanitate este tot atât de vechi ca

civilizația însăși, ca primele legi și prima comună. Dacă până la urmă rezultatul acestei evoluții milenare a fost ca prăpastia dintre rase, popoare, clase și concepții despre lume și viață să capete adâncimea abisală din zilele noastre, atunci să nu mai închidem ochii și să recunoaștem că încercarea nefericită a istoriei de a crea din toți oamenii un talmeș-balmeș uman a eșuat în mod tragic și definitiv.

La urma urmei, începem să ne dăm și noi seama de aceasta: de aici încercări și planuri de unificare a societății omenești, prin care se acordă dreptul la existență numai unui singur popor, unei singure rase sau unei singure credințe.

Dar cine poate să spună cât de profund suntem contaminați de incurabilul morb al diferențierii? Mai devreme sau mai târziu, fiecare unitate omogenă conștientă se redescompune inevitabil într-o masă informă de interese contradictorii, de partide și pături sociale, și așa mai departe, care se vor ciocni între ele, fiindcă vor suferi de pe urma conviețuirii lor.

Altă ieșire nu există. Ne mișcăm într-un cerc vicios; dar evoluția nu se va învârti mereu în cerc. Natura a avut grijă de aceasta, aducând pe lume salamandrele.

Nu-i deloc o întâmplare faptul – își continuă raționamentul Wolf Meynert – că salamandrele au apărut tocmai în momentul când bolile cronice ale omenirii, ale acestui mare organism prost alcătuit și în continuă dezagregare, sunt pe cale de dispariție.

Dacă facem abstracție de unele excepții cu totul neglijabile, salamandrele reprezintă un tot enorm și omogen; până acum nu s-au creat în sânul lor diferențieri pronunțate de rasă, limbă, popor, stat, credință, clasă sau castă. Între ele nu există stăpâni și sclavi, bogați și săraci. Există, desigur, unele diferențieri create prin diviziunea muncii, dar salamandrele în sine reprezintă o masă ieșită din același germene, o masă de același neam, omogenă, la fel de primitivă biologic în toate părțile ei alcătuitoare, înzestrată de natură cu aceeași parcimonie, la fel de împilate ca individ și având același nivel de viață scăzut.

Cel din urmă negru sau eschimos se bucură de condiții de viață incomparabil superioare, beneficiind de bunuri materiale și culturale infinit mai abundente decât miliardele de salamandre civilizate. Și totuși nu există niciun indiciu că salamandrele ar suferi din pricina asta. Dimpotrivă. Vedem că nu au nevoie de acel „ceva” în care omul își caută împăcarea și refugiul față de

neliniștea metafizică și de spaimele care-l bântuie. Se lipsesc de filosofie, de ideea vieții veșnice și de artă. Nu știu ce e fantezia, umorul, mistica, jocul sau visul. Sunt niște realiști perfecți și sunt tot atât de departe de noi, oamenii, cât de departe sunt furnicile sau scrumbiile, de care se deosebesc numai prin faptul că s-au instalat într-un alt mediu vital, adică în mijlocul civilizației umane. S-au așezat în ea așa cum s-au oploșit câinii pe lângă locuințele omenești; nu pot trăi fără ea și totuși nu încetează de a fi ceea ce sunt: o turmă de animale foarte primitive și puțin diferențiate. Se mulțumesc să trăiască și să se înmulțească; pot chiar să fie și fericite, fiindcă nu le stingheresc niciun fel de sentimente de inegalitate. Sunt perfect omogene. Și într-o bună zi – da, iar ziua aceea nu e departe – vor putea să înfăptuiască fără greutate ceea ce n-au putut înfăptui oamenii: unitatea universală; într-un cuvânt, societatea mondială a salamandrelor! Atunci se va sfârși agonia milenară a rasei omenești. Pe planeta noastră nu va mai fi loc pentru cele două tendințe care încearcă să stăpânească universul. Una trebuie să cedeze. Și acum știm care va fi aceea!

Astăzi trăiesc pe tot globul circa douăzeci de miliarde de salamandre civilizate, adică aproximativ de zece ori mai mult decât toți oamenii la un loc; de aceea, dintr-o necesitate biologică și o logică istorică implacabilă, salamandrele, fiind împilate, trebuie să se elibereze; fiind omogene, trebuie să se unească; devenind cea mai mare putere pe care a văzut-o pământul cândva, vor trebui să preia conducerea lumii.

Credeți că vor fi atât de nebune ca, după aceea, să cruțe omul? Credeți că vor repeta greșeala lui istorică de a robi popoarele, clasele înfrânte, în loc să le nimicească? Greșeala pe care a făcut-o creând din egoism mereu alte diferențe între oameni, pentru ca mai târziu să încerce să le înlăture din mărinimie și idealism?

Nu! Salamandrele nu vor tolera acest nonsens istoric! declară negru pe alb Wolf Meynert. Și nu-l vor tolera fiindcă vor ține seamă de avertismentele mele! Vor moșteni întreaga civilizație omenească! Vor lua de-a gata tot ce-am făcut și am încercat să facem vrând să stăpânim lumea! Dar dacă vor dori să ne preia și pe noi odată cu această moștenire, n-ar face decât să-și taie singuri, cum se spune, craca de sub picioare.

Dacă vor să-și păstreze omogenitatea, trebuie să se descotorosească de oameni. Dacă n-o vor face, mai devreme sau mai târziu le vom infecta prin spiritul nostru atât de distructiv în duplicitatea lui de a crea diferențe și de a suferi de pe urma lor. Dar de asta să nu ne temem! De acum înainte nicio creatură care va continua istoria omului nu va mai repeta demența, actul de sinucidere al omenirii!

Fără îndoială că lumea salamandrelor va fi mai fericită decât lumea oamenilor; va fi unitară, omogenă și condusă de aceleași idei. O salamandră nu se va deosebi de altă salamandră prin limbă, idei, credință religioasă sau standard de viață. Între ele nu vor fi diferențe de cultură sau de clasă; vor fi conduse exclusiv de diviziunea muncii. Nimeni nu va fi stăpân sau sclav, fiindcă toți vor sluji Marea Unitate a Salamandrelor, care va fi stăpânitorul, patronul și diriguitorul lor spiritual.

Va exista un singur popor, cu un singur nivel. Va fi o lume mai bună decât a noastră. Va fi singura Lume Nouă fericită cu putință. Deci, să-i cedăm locul! Omenirea muribundă n-are altceva de făcut decât să-și grăbească sfârșitul, alegându-și o moarte sublimă prin tragicul ei. Dar și aceasta, cât mai e timp!

Am redat aici ideile lui Wolf Meynert într-o formă cât mai accesibilă, conștienți fiind că au pierdut din această cauză mult din profunzimea și eleganța de exprimare a autorului, care la timpul lui a fascinat întreaga Europă și mai ales tineretul. Pentru că în special tinerii au primit cu entuziasm credința în prăbușirea și sfârșitul omenirii ce va să vie. E drept că, din anumite considerente și de teama unor consecințe politice, guvernul imperial a interzis doctrina Marelui Pesimist, iar Wolf Meynert a trebuit să se refugieze în Elveția. Cu toate acestea, lumea cultă și-a însușit teoria lui despre apusul omenirii, iar lucrarea sa (cuprinzând 632 de pagini) a fost tipărită în toate limbile, fiind răspândită în multe milioane de exemplare și printre salamandre.

6
X DĂ SEMNALUL DE ALARMĂ

Poate că manifestul avangărzii artistico-literare din marile centre culturale cu deviza *Vivat salamandrele!* a fost tot o consecință a profeticei lucrări a lui Meynert. Viitorul e al salamandrelor. Salamandrele au adus cu ele o adevărată revoluție culturală. Chiar dacă nu au o artă a lor, cel puțin nu sunt împovărate de idealuri tâmpite, de tradiții uscate și prăfuite, de toate vechiturile școlărești plictisitoare și mucede care se numesc poezie, muzică, arhitectură, filosofie și, în general, cultură – vorbe senile, pe care numai când le auzi ți se întorc mațele pe dos. Cu atât mai bine dacă până acum n-au digerat arta umană, care e depășită! Le vom făuri noi o artă nouă. Noi, tinerii, croim drumul salamandrismului mondial; noi vrem să fim primele salamandre, noi suntem salamandrele de mâine!

Astfel s-a născut tânăra mișcare poetică a salamandrinilor, astfel a apărut muzica tritonă (tritonică[78]) și pictura pelasgică, inspirată din universul morfologic al meduzelor, coralilor și altor vietăți marine.

Opera tehnică de nivelare realizată de salamandre a fost declarată un mare izvor de frumusețe monumentală.

Ne-am săturat până peste cap de natură! clamau unii. Vrem țărmuri simple de beton în locul vechilor promontorii roase de ape. Romantismul a murit; viitoarele continente vor avea contururi rectilinii și se vor transforma în triunghiuri și paralelograme; în locul lumii vechi, geologice, trebuie să întronăm o lume geometrică. Pe scurt, o revoluție în toată legea, un adevărat salt al progresului, alte senzații, o cotitură în cultură. Mai târziu, cei care neglijaseră să intre la vreme în mișcarea salamandrină constatară cu amărăciune că pierduseră trenul, drept care se răzbunară, predicând omenirii neîntinate întoarcerea la om, la natură și alte asemenea lozinci reacționare.

La Viena un concert de muzică tritonă a fost fluierat, în Salonul Independenților de la Paris un necunoscut a ciopârțit cu briceagul un tablou pelasg numit *Capriccio en bleu*. Pe scurt,

[78] Adică cu trei tonuri, prin analogie cu gama pentatonică (n. r.).

salamandrismul era într-o ascendență neîntreruptă, impetuoasă și triumfătoare.

Nu lipseau, bineînțeles, nici unele voci reacționare, care se puneau de-a curmezișul „modei salamandrine”, cum i se mai spunea. Cel mai revelator în privința asta a fost un pamflet anonim apărut în Anglia sub titlul *X dă semnalul de alarmă*.

Broșura a atins un tiraj remarcabil. Identitatea autorului ei n-a fost însă niciodată dezvăluită; multă lume credea că fusese scrisă de o înaltă față bisericească, avându-se în vedere faptul că în limba engleză X e o prescurtare a lui Hristos.

În primul capitol scriitorul încearcă să schițeze o statistică a salamandrelor, scuzându-se totodată pentru caracterul aproximativ al cifrelor prezentate. Numărul total al salamandrelor, după această statistică sumară, ar fi fost între șapte și douăzeci de ori mai mare decât al tuturor oamenilor de pe glob.

La fel de nesigure sunt cunoștințele noastre în ce privește fabricile, sondele de petrol, plantațiile de alge, fermele de țipari, forța motrice folosită și alte resurse naturale pe care le au salamandrele sub apă; nu dispunem nici măcar de date aproximative relativ la capacitatea de producție a industriei salamandrelor; apoi, nu știm mai nimic despre armamentul de care dispun.

Ceea ce știm e că, în ceea ce privește consumul de metale, piese de schimb, explozivi și numeroase chimicale, salamandrele depind de oameni; dar statele păstrează cel mai strict secret asupra sortimentelor de arme și a celorlalte produse pe care le furnizează acestor animale. E foarte suspect ce anume produc de fapt salamandrele în adâncurile mărilor din materiile prime și din semifabricatele pe care le cumpără de la oameni. Sigur e doar faptul că ele nu doresc să aflăm lucrul acesta. În ultimii ani au murit înecați sau asfixiați pe fundul mării atâția scafandri, încât pierderea lor nu mai poate fi pusă pe seama întâmplării. Iată un indiciu alarmant, atât din punct de vedere industrial, cât și militar.

E totuși greu de închipuit, continuă X în paragrafele următoare, ce-ar putea sau ce-ar dori salamandrele să ia de la oameni. Pe uscat nu pot trăi și, în general, nu le putem împiedica să trăiască în apă cum vor. Mediul nostru de viață e complet deosebit de al lor, și asta pe vecie. E drept că le cerem

să presteze anumite munci, dar în schimb le hrănim și le dăm materii prime și semifabricate, pe care, fără noi, nu le-ar putea produce. De exemplu, metale. Chiar dacă între noi și salamandre nu există niciun motiv concret de neînțelegere, dăinuie totuși, aș putea spune, un antagonism metafizic. Antagonismul dintre făpturile pământului și făpturile adâncurilor (*abissale*). Dintre creaturile nopții și creaturile zilei. Dintre bulboanele întunecoase ale apelor și pământul uscat, luminos. Granița dintre apă și uscat e mai precisă decât se crede și suntem vecini: apele lor ne scaldă pământul. Am putea să trăim în vecii vecilor în condiții optime unii fără alții, schimbând între noi doar anumite produse și prestându-ne anumite servicii. E greu să scapi însă de sentimentul apăsător că, probabil, lucrurile n-ar putea merge așa la infinit. De ce? Precis n-am putea spune, dar acest sentiment există, e ceva ca o intuiție că, odată și odată, apele se vor ridica împotriva pământului, ca să dezlege întrebarea: care pe care?

Cu aceasta recunosc că teama mea este într-un fel irațională, spune mai departe X. Și aș fi foarte liniștit dacă salamandrele ar veni cu anumite pretenții. Cel puțin s-ar putea negocia cu ele, am putea ajunge la diverse concesii, contracte și compromisuri. Dar tăcerea lor e sinistră. Această tăcere de neînțeles mă sperie. Ar putea, de pildă, să ne ceară anumite avantaje politice. Ca să fim drepți, legislația salamandrelor e, în toate statele, cam învechită și nedemnă pentru niște creaturi atât de civilizate și de impunătoare din punct de vedere numeric. Ar fi bine să li se reglementeze ceva mai avantajos drepturile și obligațiile ce le revin. S-ar putea examina chiar posibilitatea unei autonomii a salamandrelor. Pe de altă parte, ar fi just să li se amelioreze condițiile de lucru și de salarizare. Soarta li s-ar putea îmbunătăți în multe privințe dacă ar cere-o. Apoi le-am mai face unele concesii bazate pe un sistem de compensații. Cel puțin, așa am câștiga timp. Dar salamandrele nu cer nimic. Își măresc doar randamentul în muncă și comenzile. A venit ziua să ne punem în sfârșit întrebarea: unde vom ajunge? Cândva se vorbea de pericolul galben, negru sau roșu... Dar galbenii, negrii și roșii erau oameni, și oamenii, oricum, putem măcar să ne închipuim ce vor. Și totuși, chiar dacă nu știm cum și de ce va fi omenirea silită să lupte, măcar să avem clară ideea că, dacă de

o parte vor fi salamandrele, de partea cealaltă va sta omenirea *întreagă*!

Oamenii împotriva salamandrelor? Da, a sunat ceasul să punem problema aceasta! Fiindcă, sincer vorbind, orice om normal urăște instinctiv salamandrele, ele îi inspiră aversiune și teamă. Peste toată omenirea s-a lăsat un fel de umbră înghețată de groază.

Ce înseamnă această groază nebună după plăceri, această sete nestinsă de distracții și voluptăți, orgiile și dezmățul care au pus stăpânire azi pe tot pământul? Nu e ceva asemănător cu abdicarea morală din anii ce-au premers năruirea imperiului roman sub năvălirea barbarilor? Să nu credeți că e vorba de rezultatul prea bunei noastre stări materiale, pentru că în toate acestea se ascunde frica, o frică asupra căreia planează, implacabile, haosul și ruina!

Să mai golim o dată cupa, până nu va fi prea târziu! Ce rușine, ce chin! Se pare că Dumnezeu, dintr-o milă cruntă, a lăsat popoarele și clasele să se destrăbăleze și s-o apuce pe calea pierzaniei. Vreți să citiți înflăcăratele cuvinte *Mane, tekel, fares*[79] scrise peste bucuriile spirituale ale lumii? Priviți firmele cu litere de foc ce șerpuiesc toată noaptea pe zidurile cetăților desfrânate și păcătoase!

În privința asta noi, oamenii, nu ne deosebim de salamandre: și noi trăim mai mult noaptea decât ziua.

Și măcar de n-ar fi atât de mediocre, atât de revoltător de mediocre! exclamă X cu ciudă.

Da, de bine de rău au o oarecare cultură. Dar datorită acestei culturi au ajuns și mai mărginite, pentru că și-au însușit din civilizația omenească numai ce a fost mediocru, util, mecanic, stereotip. Stau pe lângă omenire ca *famulus* Wagner[80] pe lângă Faust, învață din aceleași cărți din care a învățat atât de umanul Faust, dar se mulțumesc cu ceea ce găsesc în ele și nu le roade nicio îndoială.

Și ce e mai îngrozitor e că această șleahtă de școlari ai mediocrității civilizate au multiplicat acest prototip docil,

[79] Aluzie la legenda biblică, după care ultimul rege al Babylonului, Balthazar, a văzut într-o noapte de orgie, scrise pe pereţi, de o mână misterioasă, cuvintele *Mane, tekel, fares*, tălmăcite de profetul Daniel ca o prevestire dumnezeiască a pieirii monarhului.

[80] Învăţăcelul lui Faust din celebra operă a lui Goethe, tipul personajului scolastic (n. r.).

tembel, mulțumit de sine și cu o cultură mediocră, în milioane și miliarde de exemplare identice! Ba, nu greșesc! Ce e mai îngrozitor e că au un succes atât de mare!

Au învățat să numere și să mânuiască mașinile și au devenit stăpânii lumii. Au izgonit din civilizația umană tot ce nu e practic, tot ce ține de artă, fantezie sau tradiție, eliminând din ea tot ce era omenesc, ca să rămână doar partea pur utilitară, tehnică și aplicată. Și această lamentabilă parodie a civilizației omenești o duce splendid: face minuni tehnice, renovează bătrâna noastră planetă, ajungând chiar să fascineze omenirea. Faust va învăța de la elevul și sluga sa secretul succesului și al mediocrității. Dacă omenirea nu se va încleșta cu salamandrele într-o luptă istorică pe viață și pe moarte, se va salamandriza inevitabil și ea. În ceea ce mă privește, conchidea X melancolic, aș alege prima soluție.

Deci, X *dă semnalul de alarmă*, continua autorul anonim. Mai putem încă rupe acest cerc rece, vâscos, ce ne strânge pe toți. Trebuie să scăpăm de salamandre! Sunt prea multe. Sunt înarmate și pot să întoarcă împotriva noastră materialul de război de care dispun și despre a cărui forță totală nu știm aproape nimic. Dar pentru noi, oamenii, o primejdie și mai mare decât numărul și puterea lor este suficiența triumfală, îmbătată de succes, de care dau dovadă. Nu știu de ce să ne temem mai mult: de civilizația pe care ne-au furat-o sau de cruzimea lor animalică, vicleană și rece; dar acestea două la un loc alcătuiesc ceva înspăimântător, de neînchipuit, aproape diabolic.

În numele culturii, în numele creștinătății și al omenirii, trebuie să scăpăm de salamandre!

Și anonimul apostol încheia strigând:

VOI OAMENI SMINTIȚI CE SUNTEȚI, ÎNCETAȚI ODATĂ DE A MAI HRĂNI SALAMANDRELE!

Nu le mai dați de lucru, concediați-le, lăsați-le să plece unde vor, unde să se hrănească singure, ca toate celelalte vietăți ale apelor!

Natura însăși își corectează excesele! Numai de n-ar continua oamenii, istoria și civilizația umană *să lucreze pentru salamandre*!

Nu mai procurați arme salamandrelor! Întrerupeți livrările de metale și explozibile! Nu le mai trimiteți mașini și semifabricate produse de mâna omului! Nu mai dați tigrilor colți, șerpilor

venin! Nu mai zgândăriți vulcanii! Nu le mai lăsați să sape diguri sub apă! Opriți livrările pe toate mările, puneți salamandrele în afara legii, aruncați anatema asupra lor și excludeți-le din lumea noastră!

Să fie creată Liga împotriva Salamandrelor!

Toată omenirea să fie gata să-și apere viața cu armele în mână; să se convoace la îndemnul Ligii Națiunilor, al regelui Suediei sau al papei de la Roma conferința tuturor statelor civilizate, ca să se încheie o Uniune Universală sau măcar o Asociație a tuturor popoarelor creștine împotriva salamandrelor!

Astăzi, în acest moment de grea cumpănă, sub presiunea îngrozitoare a pericolului pe care-l reprezintă aceste vietăți și a răspunderii ce revine omenirii, s-ar putea înfăptui ceea ce n-a putut să se înfăptuiască după cel dintâi război mondial, în ciuda nesfârșitelor jertfe omenești, și anume crearea Statelor Unite ale Lumii.

Dă, Doamne! Dacă se va putea ajunge aci, atunci salamandrele n-au apărut zadarnic. Înseamnă că ne-au fost trimise de Dumnezeu!

Acest pamflet patetic a avut un mare ecou în toată lumea. Doamnele mai în vârstă erau de acord cu faptul că morala decăzuse ca niciodată. Pe de altă parte, rubricile economice arătau că, dimpotrivă, livrările pentru salamandre nu puteau fi limitate, întrucât ar fi cauzat o mare scădere a producției și o criză puternică în multe sectoare ale industriei umane. Apoi agricultura, la rândul ei, nu putea să nu țină seama de cantitatea enormă de porumb, cartofi și alte produse agricole care alcătuiau hrana acestor animale; dacă numărul salamandrelor ar scădea, prețul alimentelor ar scădea și el vertiginos, iar țăranii ar ajunge la sapă de lemn.

Cât privește înființarea unei Ligi a Națiunilor împotriva salamandrelor, toți factorii politici serioși au obiectat că ar fi o acțiune inutilă, întrucât, pe de o parte, avem o Ligă a Națiunilor, iar pe de alta, există Convenția de la Londra, prin care puterile maritime și-au luat obligația de-a înarma salamandrele cu material greu de război. Nu-i ușor, bineînțeles, să ceri unui stat să renunțe la înarmare. De unde știi că altă putere maritimă nu-și înarmează pe ascuns salamandrele, ridicându-și potențialul de război în dauna vecinilor? La fel, niciun stat sau continent nu-și

poate obliga salamandrele să se mute în altă parte; dacă nu de altceva, ci doar pentru că prin aceasta ar crește enorm atât debușeul industrial și agricol, cât și potențialul militar al altor state sau continente. Obiecții de acest gen, obiecții pe care orice om cu scaun la cap trebuie să le admită ca juste, au fost destule.

Cu toate acestea, pamfletul *X dă semnalul de alarmă* a avut un efect incalculabil. Aproape în toate țările au apărut Mișcări contra salamandrelor, s-au înființat Asociații pentru combaterea salamandrelor, Cluburi antisalamandrine, Comitete pentru apărarea omenirii, și multe alte organizații de acest soi. Delegații salamandrelor la Geneva au fost insultați când s-au prezentat la cea de a o mie două sute treisprezecea ședință a Comisiei pentru studierea problemei salamandrelor.

Pereții țarcurilor de pe țărmurile mării au fost acoperiți de sus și până jos de lozinci cu un conținut neobișnuit de violent, ca: *Moarte Salamandrelor! Afară cu Salamandrele!* Nicio salamandră nu mai cuteza să scoată capul din apă în timpul zilei. Și totuși salamandrele n-au înaintat niciun protest, n-au trecut la nicio acțiune de represalii.

Au rămas pur și simplu invizibile, în orice caz ziua, și oamenii care se chiorau printre ulucile țarcurilor nu vedeau decât marea nesfârșită, vuind nepăsătoare.

„Ia te uită, bestiile, spuneau ei cu ură, n-au nici măcar curajul să scoată nasul afară!”

Și în acalmia aceasta nepăsătoare s-a produs deodată așa-numitul **CUTREMUR DIN LOUISIANA**.

7
CUTREMUR DIN LOUISIANA

În ziua aceea – era 11 noiembrie, pe la ora unu noaptea – la New Orléans s-a produs un cutremur puternic. Câteva case din cartierele negrilor s-au dărâmat. Cuprinși de panică, oamenii au ieșit pe străzi, dar cutremurul nu s-a mai repetat; a urmat însă un ciclon scurt, o vijelie fantastică, însoțită de un muget lung, s-au spart ferestrele și au fost smulse streșinile caselor de pe ulicioarele negrilor; câteva zeci de oameni au fost omorâți; după aceea a început să cadă o ploaie torențială cu noroi.

În timp ce pompierii din New Orléans se grăbeau să dea ajutor cartierelor mai greu încercate în urma sinistrului, din Morgan City, Plaquemine, Baton Rouge și Lafayette soseau la centru mereu alte telegrame:

SOS! Trimiteți echipe de salvare! Suntem pe jumătate distruși de cutremur și ciclon; digul Mississippi amenință să se rupă; trimiteți imediat geniști, ambulanțe și toți bărbații în stare de muncă!

Din Fort Livingston a sosit doar o telegramă laconică:

Halo, și la voi e cutremur?

După asta a sosit o telegramă din Lafayette:

Atențiune! Atențiune! Cea mai greu atinsă este New Iberia. Se pare că legăturile dintre Iberia și Morgan City au fost întrerupte. Trimiteți ajutoare!

Între timp se telefonează de la Morgan City:

Nu putem lua legătura cu New Iberia. Se pare că șoseaua și liniile ferate au fost tăiate. Trimiteți vase și avioane la Vermillion Bay! Nouă nu ne trebuie nimic. Avem aproximativ treizeci de morți și o sută de răniți.

Apoi sosi o telegramă din Baton Rouge:

Suntem informați că New Iberia e cea mai atinsă. Îngrijiți-vă mai ales de New Iberia! Aici trimiteți numai lucrători, dar repede, altminteri ni se dărâma digurile!

Alta:

Allo, allo, Shreveport, Natchitoches, Alexandria! Trimiteți trenuri sanitare în New Iberia! Allo, allo, Memphis, Winona, Jackson! Trimiteți trenuri via Orleans! Toate mașinile transportă oameni înspre digul Baton Rouge.

Sau:

Allo, aici Pascagoula! Avem câțiva morți. Avem nevoie de ajutor.

Între timp, mașinile pompierilor, ambulanțele și trenurile sanitare plecaseră în direcția Morgan City-Patterson-Franklin. După ora patru dimineața a sosit prima știre mai precisă. Calea ferată între Franklin și New Iberia e inundată la șapte kilometri vest de Franklin; se pare că în punctul acela, din cauza cutremurului, se produsese o crăpătură adâncă plină cu apă, care se întindea până la Vermillion Bay. Atât cât s-a putut constata în primul moment, crăpătura avansa de la Vermillion Bay în direcția est-nord-est, aproape de Franklin, unde cotea spre nord și da în Grand Lake, după linia Plaquemine-Lafayette, ca să se sfârșească în lacul vechi; a doua ramură a crăpăturii unea Grand Lake spre vest cu lacul Napoleonville. Întinderea totală a prăbușirii era de aproximativ optzeci de kilometri, iar lățimea ei de doi până la unsprezece kilometri. Se pare că acolo fusese epicentrul cutremurului. Numai printr-o fericită întâmplare crăpătura aceasta n-a atins centrele cu populație densă.

Cu toate acestea, pierderile de vieți omenești erau probabil importante. La Franklin a căzut, sub formă de ploaie, un strat de 60 cm de noroi, iar la Patterson de 45 cm. Oamenii din Atchafalaya-Bay povestesc că în timpul cutremurului marea s-a retras aproape cu trei kilometri, după care a năvălit înspre țărm sub formă de valuri înalte de treizeci de metri. Sunt temeri că pe țărm s-au înecat numeroase persoane. Cu New Iberia încă n-au fost restabilite legăturile.

Între timp, trenul expediției din Natchitoches ajunsese la New Iberia; primele știri, trimise pe cale ocolită prin Lafayette și Baton Rouge, erau înspăimântătoare. Cu câțiva kilometri înainte de New Iberia trenul, n-a mai putut înainta, linia fiind împotmolită. Fugarii povesteau că la vreo doi kilometri est de oraș erupsese un vulcan, care scuipase dintr-odată o masă uriașă de noroi rece. Se spunea că orașul New Iberia a dispărut sub această avalanșă de nămol.

Mergem mai departe prin ploaia neîntreruptă; abia mai putem înainta. New Iberia nu răspunde; legăturile încă n-au fost restabilite.

Concomitent sosesc știri din Baton Rouge:

La digurile de pe Mississippi lucrează câteva mii de oameni stop măcar dacă ar înceta să plouă stop ne trebuie târnăcoape, lopeți, camioane, oameni stop trimitem ajutor la Plaquemine stop râioșii au luat apă la galoși.

Telegramă din Fort Jackson:

— la unu și jumătate dimineața un val gigantic a spulberat zeci de case stop nu știm ce-a putut să fie stop șaptezeci de oameni au fost măturați cu el stop abia acum reparat aparatul stop biroul poștal de asemenea distrus stop telegrafiați ce s-a întâmplat telegrafist fred dalton stop transmiteți domnișoarei minni lacoste n-am pățit nimic stop scrântit doar mâna stop apa luat hainele stop bine că am reparat aparatul okey fred –

Din Porto Eads a sosit telegrama cea mai scurtă:

avem morți stop burywood înghițit total de mare – – –

În vremea aceasta – era în jurul orei opt dimineața – s-a întors primul avion trimis deasupra ținuturilor sinistrate. Toată coasta de la Port Arthur (Texas) până dincolo de Mobile (Alabama) fusese înecată peste noapte de un val enorm; pretutindeni se văd case distruse sau deteriorate. Louisiana de sud-est (de la șoseaua Lake Charles-Alexandria-Natchez) și Mississippi de sud (până la linia Jackson-Hattiesburg-Pascagoula) sunt acoperite de nămol. La Vermillion-Bay a apărut un nou golf, larg cam de trei până la zece kilometri, mergând în zigzag spre interiorul țării ca un fiord lung, pentru a ajunge până dincolo de Plaquemine. Se pare că New Iberia a fost greu încercată. Se văd oameni răscolind nămolul ce acoperă casele și drumurile. Nu s-a putut ateriza. Cele mai grele pierderi de vieți omenești se pare că sunt pe țărmul mării. În dreptul portului Point-au-Fer s-a scufundat un vapor, probabil mexican. La Chandeleur Islands marea e acoperită de epave. Ploaia a încetat în tot ținutul. Vizibilitatea e bună.

Prima ediție specială a ziarelor new-orleaneze a ieșit în ziua aceea, bineînțeles, abia după ora patru dimineața. Peste zi au apărut o mulțime de ediții speciale, aducând mereu alte și alte amănunte. Către ora opt dimineața gazetele publicară și fotografii înfățișând priveliști din regiunile sinistrate, precum și harta noului golf. La opt și jumătate publicară un interviu al cunoscutului seismolog doctor Wilbur R. Brownell de la

Universitatea din Memphis, în legătură cu cauzele cutremurului de pământ din Louisiana.

Deocamdată nu putem să tragem concluzii definitive, declara ilustrul savant, dar se pare că aceste cutremure nu au nimic comun cu activitatea vulcanică, până acum foarte vie în zona vulcanică a Mexicului central, care se află în imediata apropiere a regiunii sinistrate. Cutremurul de pământ de astăzi e probabil mai degrabă de origine tectonică, fiind adică provocat de presiunea unor mase muntoase – dintr-o parte, de Munții Stâncoși și Sierra Madre, iar din cealaltă de masivul Apalachian – exercitate asupra depresiunii întinse a golfului, care se prelungește în vastul șes ce însoțește cursul inferior al fluviului Mississippi. Crăpătura de la Vermillion-Bay este o fisură nouă și relativ neînsemnată, un episod mărunt al prăbușirii geologice, care a dus la formarea Golfului Mexic și a Mării Caraibelor, cu coroana Marilor și Micilor Antile, acest rest al unui lanț muntos cândva continuu. Fără îndoială că sedimentarea din America Centrală va continua, provocând noi cutremure, prăbușiri și fisuri; s-ar putea ca fisura de la Vermillion să nu fie altceva decât uvertura unui proces tectonic reînviat, al cărui centru e tocmai Golful Mexicului; în cazul acesta, am putea fi martorii unui uriaș cataclism geologic, prin care aproape o cincime din teritoriul Statelor Unite ar deveni fund de mare. În schimb, însă, dacă lucrurile ar ajunge aici este foarte puțin probabil – am putea să ne așteptăm ca fundul mării să înceapă să se ridice în împrejurimile Antilelor sau, mai precis, pe locurile unde străvechiul mit plasează Atlantida scufundată.

Pe de altă parte, continua celebrul savant ceva mai indulgent, nu trebuie luată în serios teama că în regiunile sinistrate ar începe o activitate vulcanică; așa-zisele cratere care au aruncat nămol nu sunt altceva decât erupția gazelor din mâl, erupție care a produs probabil fisura de la Vermillion. N-ar fi exclus ca în aluviunile de pe Mississippi să se găsească bule enorme cu gaze subpământene, care în contact cu aerul pot să explodeze și să ridice sute de mii de tone de apă și mâl. Pentru o lămurire definitivă, doctor W. R. Brownell repeta, bineînțeles, că mai erau necesare și alte studii.

În timp ce opiniile domnului Brownell despre cataclism alergau pe rotativele ziarelor, guvernatorul statului Louisiana primea din Fort Jackson o telegramă cu următorul conținut:

deplângem pierderile de vieți omenești stop ne-am străduit să vă cruțăm orașele, dar nu ne-am gândit la valurile pe care, le va produce explozia stop am numărat trei sute patru zeci și șase de jertfe omenești pe toată coasta stop condoleanțele noastre stop chief, salamander stop aici fred dalton oficiul poștal fort jackson stop tocmai acum au plecat de aici trei salamandre stop au venit acum zece minute la poștă să dea telegrama stop îndreptat spre mine pistoalele stop bestiile îngrozitoare plătit și fugit în apă fugărite de câinele doctorului stop nu trebuiau să umble prin oraș stop altfel nimic nou stop salutați minni lacoste stop o sărută telegrafist fred dalton – – –

Guvernatorul statului Louisiana dădu din cap, îngândurat, privind telegrama aceasta, în cele din urmă, zise:

— Glumeț băiat, Fred Dalton! Oare să-i mai publicăm telegrama?

8
CHIEF SALAMANDER PUNE CONDIȚII

Trei zile după cutremurul din Louisiana s-a răspândit vestea unui alt cataclism, de astă dată în China. În timpul cutremurului – gigantic, însoțit de o bubuitură formidabilă – coasta marină s-a rupt la nord de Nanking, în provincia Kiang-su, la mijlocul confluenței lui Iang-tse cu vechea albie a lui Huan-ho; pătrunzând în această spărtură, apele mării s-au contopit cu marile lacuri Pan-jün și Hung-tsu, între orașele Hwaingan și Fugjang. Se pare că, în urma cutremurului, în dreptul orașului Nanking fluviul Iang-tse și-a părăsit matca și s-a rostogolit în direcția lacului Tai, și mai departe, spre Hang-ciu. Pierderile omenești nu pot fi evaluate nici măcar cu aproximație. Sute de mii de oameni se refugiază în provinciile din nord și din sud. Vasele de război japoneze au primit ordin să se îndrepte spre țărmurile sinistrate.

Deși cutremurul de pământ din Kiang-su a întrecut cu mult ca întindere catastrofa din Louisiana, i s-a acordat mai puțină atenție, lumea fiind obișnuită cu dezastrele din China; acolo, pe cât se pare, viețile unui milion de oameni nici nu contează; afară de asta, din punct de vedere științific era limpede că e vorba de un cutremur exclusiv tectonic, provocat de surparea unei creste submarine din arhipelagul Riu-kiu și Filipine.

Trei zile după aceea, totuși, seismografele europene înregistrară alte cutremure ele pământ, al căror epicentru se află undeva prin insulele Capo Verde. Știri mai detailate anunțau că țărmul Senegambiei, la sud de St. Louis, se scufundase în urma puternicului cutremur de pământ. Între Lampul și Mboro se deschisese o prăpastie uriașă, care mergea până spre Merinaghen și dincolo de Waady Dimars, prăpastie ce se umpluse imediat cu apă. După declarațiile martorilor oculari, din pământ se înălțase, cu un zgomot îngrozitor, o coloană de foc și aburi, împroșcând pe o rază foarte mare un nor de nisip și pietre; apoi marea, cu un urlet colosal, se prăvălise în prăpastia căscată. Pierderile de vieți omenești sunt neînsemnate.

Acest al treilea cutremur a stârnit, bineînțeles, panică.

Se trezește oare activitatea vulcanică a pământului? se întrebau ziarele.

SCOARȚA PĂMÂNTULUI ÎNCEPE SĂ CRAPE

anunțau ziarele de seară. Specialiștii declară că „prăbușirea senegambeză” a fost provocată de erupția unei vene vulcanice, care se află în legătură cu vulcanul Pico de pe insula Fogo din arhipelagul Capo Verde; în anul 1847 acest vulcan era încă în activitate, dar de atunci a fost socotit stins. Cutremurul vest-african nu are deci nimic comun cu fenomenele seismice din Louisiana și din Kiang-su, acestea fiind de origină evident tectonică.

Dar oamenilor le e totuna dacă pământul crapă din motive tectonice sau din motive vulcanice. Fapt este că în ziua aceea bisericile gemeau de lume care se ruga. În unele ținuturi lăcașurile Domnului au trebuit să rămână deschise și noaptea.

Către ora unu după miezul nopții (era în ziua de 20 noiembrie) radio-amatorii din cea mai mare parte a Europei s-au pomenit cu aparatele lor păcănind și sfârâind de niște paraziți foarte puternici. Ai fi zis că o nouă stație de radio, neobișnuit de puternică, începea să lucreze. Stația emitea pe lungimea de undă de 203 Khz. Deslușeai parcă un vuiet de mașini sau de valuri, și în vuietul acela tărăgănat, nesfârșit, se auzi deodată un glas înspăimântător, chelălăit (toți l-au descris la fel: arțăgos, cârâit, parcă artificial), pe care difuzorul îi făcea să pară și mai turbat. Iar glasul acesta de broască striga mâniat:

— *Hallo, hallo, hallo! Chief Salamander speaking! Hallo! Chief Salamander speaking! Stop all broadcasting, you men! Stop your broadcasting! Hallo! Chief Salamander speaking!*

Pe urmă alt glas, ciudat de adânc, întrebă:

— *Ready? Ready?*

Apoi se auzi o pârâitură, ca și cum s-ar fi făcut contactul, și un glas nefiresc, scârțâit, începu iar să țipe:

— *Attention! Attention! Attention! Hallo! Hallo! Now!*

După care, în tăcerea nopții se auzi o voce răgușită, obosită, totuși poruncitoare:

— Alo, voi oameni! Atenție Louisiana! Atenție Kiang! Atenție Senegambia! Regretăm victimele omenești. Nu vrem să vă provocăm jertfe inutile. Vă cerem doar să evacuați coastele marine în punctele pe care vi le vom indica. Dacă vă veți conforma dispozițiilor noastre, veți înlătura dezastre regretabile. Pe viitor vă vom anunța cu cel puțin cincisprezece zile înainte în ce regiune ne vom lărgi mările. Până în prezent am făcut numai experiențe tehnice. Explozibilele voastre s-au dovedit a fi

excelente. Vă mulțumim. Alo, voi oameni! Păstrați-vă calmul! Nu avem nimic împotriva voastră. Dar ne trebuie apă, cât mai multă apă, și țărmuri, și locuri cu apă scăzută, ca să putem trăi. Suntem prea multe. Nu mai avem destul loc pe coastele voastre. De aceea trebuie să vă sfărâmăm continentele. Din ele vom face numai insule și golfuri. Astfel, lungimea țărmurilor din toată lumea se va mări de cinci ori. Vom construi lacuri noi. Nu putem trăi în adâncul mării. Avem nevoie de continentele voastre ca material de umplutură, pentru nivelarea adâncurilor. Nu vă purtăm dușmănie, dar suntem prea multe. Vă puteți muta spre interiorul uscatului. Puteți să vă refugiați în munți. Munții vor fi dărâmați abia la urmă. Voi ne-ați emancipat. Voi ne-ați răspândit în toată lumea. Suportați acum consecințele. Vrem să ne înțelegem cu binele. Dați-ne oțel pentru sfredelele și târnăcoapele noastre! Dați-ne explozibile, torpile! Lucrați pentru noi! Fără voi nu vom putea disloca vechile continente. Alo, voi oameni, în numele tuturor salamandrelor din lume, Chief Salamander vă oferă să colaborați cu ea. Veți lucra alături de noi la distrugerea lumii voastre. Vă mulțumim.

Glasul obosit și răgușit tăcu. Nu se mai auzi decât o hârâială, un vuiet lung de mașini sau de talazuri ce se rostogolesc.

— Alo, alo, voi oameni! răsună din nou în căștile și difuzoarele radio-amatorilor glasul chelălăit. Urmează un program de muzică ușoară. Transmitem, imprimat pe discuri, *Marșul Tritonilor* din marele film de aventuri *Poseidon*.

Ziarele, bineînțeles, au considerat apelurile acestui post de radio nocturn drept „o glumă grosolană și de prost gust”, drept emisiuni „clandestine”; totuși milioane de oameni au așteptat noaptea următoare la aparatele lor, să audă din nou acel glas înfiorător, repezit, chelălăit. La ora unu fix începu iar să vorbească, acompaniat de același vuiet enorm și de un fel de plescăituri:

— *Good evening, you people*! cârâi vesel. Mai întâi vă transmitem pe discuri *Salamander-Dance*, din opereta voastră *Galathea*.

Când încetă muzica aceea, stridentă și obscenă, se auzi din nou vocea monstruoasă, care rostit într-un fel de lătrat vesel:

— Alo, voi oameni! În momentul acesta am torpilat vasul de linie *Erebus*, care intenționa să ne distrugă postul de emisie din

Oceanul Atlantic. Echipajul s-a înecat. Alo, chemăm guvernul britanic! Vasul *Amenhotep*, portul Port Said, a refuzat să ne predea în portul nostru Makallah explozibilele comandate. Pretind că au primit ordin să oprească orice livrare de explozibil. Vasul a fost, bineînțeles, scufundat. Sfătuim guvernul englez ca până mâine dimineață să anuleze prin radio acest ordin; în caz contrar, vasele *Winnipeg, Manitoba, Ontario* și *Quebec*, care se îndreaptă spre Liverpool încărcate cu grâne, vor fi scufundate. Alo, chemăm guvernul francez! Rechemați crucișătoarele care se îndreaptă spre Senegambia! Trebuie să ne mai lărgim acolo noul golf creat. Chief Salamander mi-a ordonat să exprim ambelor guverne voința sa fermă de a stabili cu ele legături cât mai amicale. Buletinul de știri s-a terminat. Ascultați acum, imprimat pe discuri, cântecul vostru *Salamandria*, vals erotic.

A doua zi după-amiază, la sud-vest de Mizen Head, au fost scufundate vasele *Winnipeg, Manitoba, Ontario* și *Quebec*. Un val de groază abătut asupra lumii. Seara, B.B.C.-ul anunța că guvernul majestății-sale a dat dispoziție să se oprească orice livrări de alimente, produse chimice, mașini, arme și metale destinate salamandrelor.

Noaptea, la ora unu, la radio lătra o voce supărată:

— *Hallo, hallo, hallo! Chief Salamander speaking! Hallo! Chief Salamander is going to speak!*

Și deodată se auzi din nou glasul acela obosit, răgușit și arțăgos:

— Alo, voi oameni! Alo, voi oameni! Alo, voi oameni! Credeți că ne vom lăsa înfometați? Lăsați-vă de prostii! Orice acțiune ați întreprinde, ea se va întoarce împotriva voastră! În numele tuturor salamandrelor din lume, chem Marea Britanie! Din acest moment declarăm blocadă totală a insulelor britanice, cu excepția statului liber al Irlandei. Închidem Canalul Mânecii. Închidem Canalul de Suez. Închidem Strâmtoarea Gibraltar pentru toate vasele. Închidem toate porturile britanice. Toate vasele britanice, pe orice mare s-ar afla, vor fi torpilate. Alo, Germania! Rectificăm comanda! Dați-ne o cantitate de zece ori mai mare de explozibil! Predați imediat *loco* la depozitul principal *Skagerak*! Alo, alo, Franța! Predați grabnic comanda de torpile la fortul submarin C 3, B.F.F. și Ouest 5! Alo, voi oameni! Vă avertizez! Dacă ne limitați livrările de alimente, le vom lua singuri de pe vasele voastre. Vă dau un ultim avertisment!

Glasul obosit scăzu, scăzu, până se preschimbă într-un fel de horcăială nedeslușită:

— Alo, Italia! Pregătiți-vă pentru evacuarea coastei Veneția-Padova-Udine! Vă avertizez pentru ultima oară, oameni! Terminați cu neroziile!

Urmă o pauză lungă, în care parcă se auzi tălăzuirea rece, funebră a oceanului. Apoi glasul cel vesel și cârâitor anunță:

— Și acum urmează, imprimat pe discuri, ultimul și răsunătorul vostru succes *Triton-Trott*.

9
CONFERINŢA DE LA VADUZ

Era un război ciudat, dacă se putea numi război; fiindcă nu exista niciun stat al salamandrelor şi niciun guvern, recunoscut ca atare, căruia să i se fi putut declara oficial începerea ostilităţilor.

Primul stat care s-a găsit în stare de război cu salamandrele a fost Marea Britanie. Imediat, din primele ore, salamandrele au scufundat aproape toate vasele engleze ancorate în porturi. Faptul fusese de neînlăturat.

Numai vapoarele care în clipa aceea se aflau în larg, mai ales cele care se îndepărtaseră mult şi se aflau în punctele de maximă adâncime a oceanului, au fost oarecum ferite. De pildă, a fost salvată acea parte a flotei britanice de război care scăpase de blocada salamandrelor de la Malta şi se concentrase asupra depresiunii ionice. Dar şi aceste unităţi au fost repede dibuite de submarinele mici ale salamandrelor şi scufundate una după alta.

În şase săptămâni Marea Britanie pierduse patru cincimi din tonajul general al flotei sale.

John Bull[81] şi-a putut dovedi încă o dată vestita încăpăţânare. Guvernul majestăţii-sale n-a tratat cu salamandrele şi nici n-a ridicat interdicţia livrărilor.

„Un *gentleman* adevărat”, declarase premierul englez în faţa întregului popor, „apără animalele, dar nu tratează cu ele.”

După câteva săptămâni, pe insulele britanice se şi făcea simţită o lipsă acută de alimente. Doar copiii căpătau zilnic o bucăţică de pâine şi câteva linguriţe de ceai sau lapte; poporul britanic îndura această mizerie cu o bărbăţie nemaiîntâlnită; o îndură chiar atunci când ajunse în aşa hal încât îşi mâncă toţi caii de curse. Prinţul de Wales pusese mâna pe coarnele plugului şi trăsese prima brazdă pe terenul Royal Golf Club-ului, unde urma să se cultive morcovi pentru orfelinatele londoneze. Pe terenurile de tenis din Wimbledon fuseseră puşi cartofi, iar hipodromul din Ascott se transformase într-un lan de grâu.

„Facem orice sacrificii, oricât de mari, declara în Parlament şeful partidului conservator, dar nu abdicăm de la onoarea britanică!”

---

[81] Denumire simbolică a Marii Britanii (n. r.).

Întrucât blocada coastelor britanice pe mare era deplină, Angliei nu-i mai rămăsese decât o singură cale de aprovizionare şi de legătură cu coloniile, şi anume văzduhul.

„Avem nevoie de o sută de mii de avioane!” declară ministrul aerului. Şi toată suflarea intră în slujba acestei lozinci. Se făceau pregătiri febrile pentru ca fabricile de avioane să poată ajunge la o producţie de o mie de aparate pe zi. Dar guvernele celorlalte puteri europene protestară cu vehemenţă împotriva acestei tulburări a echilibrului aviatic, şi guvernul britanic trebui să renunţe la programul lui aerian, luându-şi obligaţia să nu construiască mai mult de douăzeci de mii de avioane, şi asta în timp de cinci ani.

Britanicilor nu le mai rămânea, deci, decât să flămânzească mai departe sau să plătească preţuri fabuloase pentru alimentele aduse de avioanele celorlalte ţări. Pâinea ajunsese la zece şilingi, perechea de şobolani la o guinee, iar cutia de icre la douăzeci şi cinci de lire sterline. Pe scurt, pentru comerţul continental, pentru industria şi agricultura continentală începuse o epocă de aur. Flota de război, fiind de la început scoasă din luptă, operaţiile militare împotriva salamandrelor se făceau numai pe uscat şi în aer. Artileria şi infanteria trăgeau cu tunurile şi puştile mitraliere în apă, fără să provoace însă salamandrelor – după cât se părea – niciun neajuns. Ceva mai eficace au fost bombardamentele aeriene. Dar salamandrele răspundeau la aceste bombardamente trăgând cu tunurile lor submarine în porturile britanice, pe care le transformaseră în mormane de ruine. De la gurile Tamisei trăgeau chiar în Londra! Marele stat-major încercă să le otrăvească, aruncând în Tamisa şi în câteva golfuri bacterii, petrol şi substanţe corosive. La care salamandrele răspunseră printr-o perdea de gaze toxice, lansată pe coasta engleză pe-o întindere de o sută douăzeci de kilometri.

Fusese doar o demonstraţie, dar ajunse şi-atât! Guvernul britanic – pentru întâia dată în istorie – se văzu nevoit să apeleze la celelalte puteri, ca să intervină, cerând interzicerea războiului cu gaze.

În noaptea următoare se auzi din nou la radio vocea aspră, răguşită şi arţăgoasă a lui Chief Salamander:

— Alo, voi oameni! Anglia să se lase de prostii! Dacă ne otrăviţi apa, vă otrăvim aerul! Noi nu facem decât să ne folosim

de propriile voastre arme! Nu suntem barbari! Nu vrem război cu oamenii! Nu cerem altceva decât dreptul nostru la viaţă. Vă propunem pace. Să ne daţi produsele voastre, să ne vindeţi pământurile voastre! Suntem dispuşi să vi le plătim bine! Vă oferim chiar mai mult decât pacea, vă oferim comerţul! Vă oferim, în schimbul pământului ce ni-l veţi da, aur! Alo, mă adresez guvernului Marii Britanii. Comunicaţi-mi preţul părţii de sud a Lincolnshire-ului, de lângă golful Wash! Vă acord trei zile de gândire. În acest timp încetează orice ostilităţi, în afară de blocadă.

În momentul acela, canonada de pe ţărmul englez, amuţi. Amuţiră şi tunurile submarine. Se lăsă o linişte stranie, aproape înspăimântătoare.

Guvernul britanic declară în Parlament că nu are de gând să trateze cu salamandrele.

Locuitorii din golful Wash şi Lynn Deep fură preveniţi că îi ameninţa un atac din partea salamandrelor şi că ar fi mai bine să evacueze coasta şi să se mute în interiorul ţării; totuşi camioanele şi trenurile nu transportară decât copiii şi câteva femei. Toţi bărbaţii rămăseseră pe loc. Ce mai încoace şi-ncolo, nu le intra în cap şi pace, că un englez poate să-şi piardă pământul! La un minut după împlinirea armistiţiului de trei zile căzu prima ghiulea. Era o lovitură trasă de unul din tunurile engleze ale lui Loyal North Lancashire Regiment.

În acest timp, fanfara cânta marşul regimentului, *Trandafirul roşu*. Apoi se auzi o serie de explozii interminabile. Gurile râului Nen se scufundară până dincolo de Wisbech, apele golfului Wash înghiţindu-le cu totul. Printre altele, pieriră în valuri celebrele ruine de la Wisbech Abbey, Holland Castle, hanul „La George şi balaurul” şi alte monumente istorice.

Din punct de vedere militar se făcuse tot posibilul pentru apărarea coastelor engleze.

A doua zi, guvernul britanic comunica următoarele, răspunzând unei interpelări făcute în Parlament:

— Nu sunt excluse şi alte atacuri de mai mare anvergură îndreptate împotriva teritoriului britanic. Totuşi, guvernul majestăţii-sale nu poate să trateze cu un duşman care nu cruţă civilii şi femeile! (*Aprobări*.) Astăzi nu mai e vorba de soarta Angliei, ci de soartă întregii lumi civilizate. Marea Britanie e dispusă să reflecteze asupra unor garanţii internaţionale care ar

limita aceste atacuri groaznice, barbare, ce ameninţă omenirea însăşi.

La câteva săptămâni după aceea, se întrunea la Vaduz o conferinţă, la care participau toate ţările de pe glob.

Conferinţa fusese convocată la Vaduz, deoarece în Alpii Superiori nu exista nicio primejdie din partea salamandrelor şi fiindcă acolo se refugiase, încă mai demult, majoritatea oamenilor bogaţi şi lumea bună din ţările cu ieşire la mare. În urma unui vot unanim, conferinţa trecu numaidecât la rezolvarea tuturor litigiilor mondiale actuale. Mai întâi, toate ţările (inclusiv Elveţia, Abisinia, Afganistanul, Bolivia şi alte state continentale) refuzară din principiu să recunoască salamandrele ca putere beligerantă de sine stătătoare, întrucât aceasta ar fi implicat recunoaşterea salamandrelor aflate în slujba statelor respective ca cetăţeni ai statului salamandrin, ceea ce le-ar fi creat dreptul de a avea o suveranitate deplină asupra tuturor apelor şi ţărmurilor unde vieţuiesc. Pentru acest motiv, legal şi practic, nu li se putea declara război şi nici nu se puteau exercita asupra lor alte presiuni internaţionale, fiecare având dreptul să dispună numai de salamandrele sale. Ar fi însemnat amestecul în treburile interne ale unor state suverane. De aceea, o acţiune diplomatică sau militară comună împotriva salamandrelor era exclusă. Statului atacat de salamandre nu i se putea da ajutor decât cel mult sub forma unui împrumut extern, în vederea organizării unei apărări eficace.

După aceea, Anglia veni cu propunerea ca celelalte state să-şi ia măcar angajamentul de-a înceta să mai livreze salamandrelor arme şi muniţii. Propunerea fu respinsă după o matură chibzuinţă, în primul rând fiindcă angajamentul în chestiune era cuprins mai demult în Convenţia de la Londra; în al doilea rând, pentru că nu se poate interzice unui stat să-şi înarmeze salamandrele în vederea apărării coastelor sale; în al treilea rând, pentru că puterile maritime, e de la sine înţeles, au tot interesul să fie în bune relaţii cu „locuitorii mării” şi în consecinţă consideră nimerit „să se abţină” deocamdată de la orice măsuri care ar putea fi socotite represive; de altfel, toate statele sunt dispuse să promită că vor livra arme şi muniţii şi statelor atacate de salamandre.

În cadrul unor dezbateri secrete a fost acceptată propunerea Columbiei, potrivit căreia Chief Salamander urma să fie invitată să-şi trimită la conferinţă un plenipotenţiar, cu care să se trateze cel puţin în mod neoficial. Reprezentantul Marii Britanii protestă cu energie împotriva acestei propuneri, declarând că refuză să stea la un loc cu salamandrele. Până la urmă a fost de acord ca, atâta vreme cât vor dura discuţiile cu acest plenipotenţiar, domnia-sa să invoce că, pentru motive de sănătate, se vede nevoit să stea la Engadin. Chiar în noaptea aceea s-a trimis o invitaţie, după codurile tuturor statelor maritime, excelenţei-sale Salamandrei Şefe, care era rugată să-şi numească un reprezentant pe care să-l trimită ia Vaduz.

Răspunsul a fost un „Da” răguşit. „De data asta venim la voi, dar pe viitor delegaţii voştri să poftească la mine aici, în apă.” După aceea postul de radio al salamandrelor mai transmise o declaraţie oficială:

„Împuterniciţii salamandrelor sosesc poimâine seara cu Orient-Expresul în gara Buchs.”

Pregătirile pentru primirea delegaţiei se făcură în cea mai mare grabă. Fuseseră alese cele mai luxoase băi din Vaduz, iar un tren special aduse în vagoane-cisternă mari cantităţi de apă de mare, destinate căzilor plenipotenţiarilor.

Seara, în gara din Buchs urma să aibă loc aşa-numita primire neoficială. De faţă se aflau numai secretarii delegaţiilor, reprezentanţi ai autorităţilor locale, şi vreo două sute de fotoreporteri şi operatori de cinema. La ora şase şi douăzeci şi cinci de minute punct Orient-Expresul intră în staţie. Din vagonul-salon coborâră, păşind pe covorul roşu întins pe peron, trei domni înalţi, eleganţi, însoţiţi de câţiva secretari fercheşi, mondeni, cu serviete grele în mână.

— Şi salamandrele? întrebă cineva încet. Unde sunt salamandrele?

Din rândul personalităţilor oficiale, câteva persoane păşiră nesigure în întâmpinarea celor trei domni. Atunci primul dintre ei spuse repede şi cu o voce cam înăbuşită:

— Suntem delegaţia salamandrelor. Eu sunt profesor doctor van Dott din Haga. Sunt însoţit de *maître*[82] Rosso Castelli, avocat din Paris, şi de doctor Manoel Carvalho, avocat din Lisabona.

---

[82] Maestrul (fr.).

Domnii se înclinară ceremonios şi se prezentară.

— Aşadar, dumneavoastră nu sunteţi salamandre! exclamă secretarul francez, scoţând un suspin de uşurare.

— Bineînţeles că nu! răspunse doctor Rosso Castelli. Noi suntem avocaţii lor. Pardon, poate că domnii vor să filmeze…

Surâzătoarea delegaţie a salamandrelor fu filmată şi fotografiată cu cea mai mare râvnă şi în toate poziţiile.

Secretarii de legaţii prezenţi îşi manifestau şi ei satisfacţia: „Totuşi, ce tact din partea lor că au trimis oameni ca reprezentanţi! Cu oamenii mai poţi sta de vorbă… Unde mai pui că vor fi înlăturate anumite încurcături penibile, de uzanţă!”

Chiar în aceeaşi noapte avu loc prima şedinţă cu delegaţii salamandrelor. Pe ordinea de zi era înscrisă chestiunea modalităţilor de restabilire imediată a păcii dintre salamandre şi Marea Britanie.

Primul se înscrise la cuvânt profesorul van Dott.

— Fără discuţie – spuse el – că salamandrele au fost victimele unei agresiuni din partea Marii Britanii. Vasul de linie *Erebus*, navigând sub pavilion englez, a atacat în largul mării vaporul radioemiţător al salamandrelor. Amiralitatea britanică a întrerupt legăturile comerciale paşnice cu clientele noastre, interzicând vasului *Amenhotep* să le livreze încărcătura de explozibile comandată; în al treilea rând, guvernul britanic, prin interzicerea oricărei livrări, a deschis blocada contra salamandrelor. În faţa acestor acte duşmănoase, salamandrele nu s-au putut plânge nici la Haga, întrucât Conferinţa de la Londra nu le-a acordat dreptul de protest, şi nici la Geneva, întrucât nu sunt membre ale Ligii Naţiunilor. Nu le-a rămas deci altă cale decât a apărării directe. Cu toate acestea, Chief Salamander e dispusă să înceteze ostilităţile, desigur, cu următoarele condiţii:

1. Marea Britanie să ceară scuze salamandrelor pentru prejudiciul pricinuit.

2. Să ridice interdicţia livrărilor către salamandre.

3. Să cedeze salamandrelor, cu titlul de despăgubire şi fără nici o altă compensaţie, partea cu ape scăzute din regiunea Pandjab, ca ele să-şi poată construi acolo ţărmuri şi golfuri noi.

Preşedintele conferinţei declară că va aduce la cunoştinţă aceste condiţii onoratului său coleg, reprezentantului Marii Britanii, care tocmai în acel moment lipsea.

Nu s-a putut totuşi reţine de a-şi exprima aprehensiunea că aceste condiţii vor fi greu de acceptat; de altminteri e de sperat că se va găsi în cele din urmă o ieşire din această situaţie, calea rămânând deschisă.

După aceea veni la rând plângerea Franţei în chestiunea coastei senegambeze, pe care salamandrele o aruncaseră în aer, aducând astfel prejudicii posesiunilor coloniale franceze.

La cuvânt se înscrise reprezentantul salamandrelor, celebrul avocat parizian, doctor Julien Rosso Castelli.

— Somităţile mondiale în specialitatea seismografiei au afirmat că seismul din Senegambia a fost de origine vulcanică şi se datorează activităţii vechiului vulcan Pico de pe insula Fogo. Am aici – strigă doctor Rosso Castelli, bătând cu palma în dosarul său – toate opiniunile lor ştiinţifice! Dacă aveţi probe că seismul din Senegambia se datorează activităţii clienţilor mei, mă rog! Le aştept!

Delegatul belgian Creux: Chiar Chief Salamander a dumitale a declarat că salamandrele au făcut-o!

Profesor van Dott: Declaraţia lui a fost neoficială.

Maître Rosso Castelli: Suntem însărcinaţi de Chief Salamander să dezminţim această alegaţie. Cer consultarea unor experţi care să declare dacă se poate provoca în scoarţa pământului pe cale artificială, o spărtură lungă de şaptezeci şi şapte de kilometri. Propun să se facă o experienţă de aceleaşi proporţii. Atât timp, domnilor, cât nu există, astfel, de probe, nu putem să ne referim decât la activitatea vulcanică. De altfel, Chief Salamander e dispusă să cumpere de la guvernul francez golful marin creat prin prăbuşirea coastei senegambeze, care se pretează admirabil formării unei colonii de salamandre. Suntem împuterniciţi să tratăm chestiunea preţului cu guvernul francez.

Delegatul francez, ministrul Deval: Dacă în aceasta trebuie să vedem o despăgubire a stricăciunilor provocate, putem trata.

Maître Rosso Castelli: Foarte bine. Guvernul salamandrelor pretinde totuşi că în contractul de cumpărare să fie inclusă şi regiunea Landes, de la gurile Girondei, după Bayonne, pe o întindere de şase mii şapte sute douăzeci de kilometri pătraţi. Cu alte cuvinte, guvernul salamandrelor e dispus să cumpere această fâşie de pământ din sudul Franţei.

Ministrul Deval (născut la Bayonne, deputat de Bayonne): Pentru ca salamandrele să transforme acea parte a Franţei într-un fund de mare? Nu! Niciodată! Niciodată!

Maître Rosso Castelli: Franţa va regreta aceste cuvinte, domnule. Şi asta v-o spunem astăzi, cât vă mai oferim un preţ.

Şedinţa a fost suspendată.

În şedinţa următoare s-a dezbătut o propunere cu un caracter extrem de important din punct de vedere internaţional. Pe scurt, se spunea că, în locul continentelor cu populaţie densă, a continentelor vechi şi din cale-afară de deteriorate, salamandrele să construiască, pentru uzul lor, noi ţărmuri şi insule. În cazul acesta, se garanta un credit important, Noile continente şi insule urmau să fie apoi recunoscute ca state salamandrine, suverane şi independente.

Doctor Manoel Carvalho, mare jurist din Lisabona, a mulţumit pentru această propunere, declarând că o va transmite guvernului salamandrelor. A adăugat însă că e lesne de înţeles un fapt, şi anume că făurirea de noi continente ar cere prea mult timp şi ar costa mai scump decât distrugerea unui pământ vechi. „Clienţii noştri au urgentă nevoie de ţărmuri şi golfuri noi, a declarat domnia-sa. Aceasta este pentru ei o chestiune de viaţă şi de moarte. Oamenii ar face bine să primească mărinimoasa propunere făcută de Chief Salamander, cât mai e dispusă să cumpere. Altfel va lua totul cu forţa. Clienţii noştri au reuşit să fabrice aur din apa mării şi au, deci, resurse nelimitate. Pot să vă cumpere planeta toată la un preţ nu convenabil, ci pur şi simplu fabulos! Şi să nu uitaţi că preţul lumii va scădea cu anii, mai ales dacă va mai interveni, după cum e de prevăzut, o altă catastrofă vulcanică sau tectonică, un cataclism de proporţii cu mult mai mari decât acelea la care am fost martori până acum şi care ar reduce considerabil suprafaţa continentelor. Astăzi puteţi să mai vindeţi planeta în starea în care se află în prezent. Dar când din tot ce-a fost nu vor mai dăinui decât nişte rămăşiţe de munţi risipiţi pe întinsul oceanului, n-o să vă mai dea nimeni pe ea nicio leţcaie! De altfel, mă aflu aici în calitate de reprezentant şi de consilier juridic al salamandrelor – continuă doctor Carvalho ridicând vocea – şi trebuie să le apăr interesele. Dar şi eu sunt om,

domnilor, şi progresul omenirii mă interesează în aceeaşi măsură ca pe dumneavoastră. De aceea vă sfătuiesc… nu, vă implor!… vindeţi continentele cât nu e prea târziu! Puteţi să le vindeţi în bloc sau pe rând, cu bucată, ţară cu ţară. Chief Salamander, ale cărei idei generoase şi moderne sunt astăzi unanim cunoscute, se obligă ca la viitoarele transformări de care va avea nevoie suprafaţa pământului să cruţe, pe cât va fi cu putinţă, vieţile omeneşti. Scufundarea continentelor se va efectua pe rând, astfel încât să nu se producă panică sau catastrofe inutile. Suntem împuterniciţi să deschidem negocierile fie cu onorata conferinţă mondială luată în totalitatea ei, fie cu fiecare stat în parte. Prezenţa unor jurişti atât de cunoscuţi ca profesorul van Dott sau ca *maître* Julien Rosso Castelli constituie o garanţie că, alături de interesele legitime ale clienţilor noştri, salamandrele, vom apăra mână în mână cu dumneavoastră ceea ce ne e atât de scump tuturor: cultura umană şi binele întregii omeniri!”

Într-o atmosferă cam apăsătoare se dădu curs altei propuneri, şi anume ca salamandrelor să li se îngăduie să scufunde China centrală, cu obligaţia de a garanta, pe veci, integritatea ţărmurilor statelor europene şi a coloniilor lor.

Maître Rosso Castelli: Pe veci e cam mult! Să zicem pe doisprezece ani.

Profesor van Dott: China centrală nu ne satisface. Să zicem că pe lângă ea am scufunda provinciile Nganhuei, Honan, Kiangsu, Ci-li şi Föng-tien.

Reprezentantul japonez protestează împotriva cedării provinciei Föng-tien, care se află în sfera intereselor japoneze. Delegatul chinez ia cuvântul, dar, din păcate, nu e înţeles de nimeni.

În sala dezbaterilor domneşte o nelinişte crescândă. S-a făcut ora unu noaptea. În această clipă intră în sală secretarul delegaţiei italiene, care şopteşte ceva la urechea reprezentantului italian, contele Tosti. Acesta păleşte, se ridică şi, fără să ţină seamă de faptul că delegatul chinez, doctor Ti, tocmai îşi expune argumentele, strigă cu o voce gâtuită de emoţie:

— Domnule preşedinte… cer cuvântul… Am primit tocmai ştirea că salamandrele au scufundat o parte din provincia noastră veneţiană, în regiunea Portogruaro!

Se lasă o tăcere funebră; doar delegatul chinez vorbeşte, vorbeşte mereu.

— Nu uitaţi că Chief Salamander v-a prevenit mai demult! mormăie doctor Carvalho.

Profesorul van Dott ridică mâna, agitând-o nerăbdător.

— Domnule preşedinte, propun să ne întoarcem la chestiunea noastră. La ordinea de zi era provincia Föng-tien. Suntem împuterniciţi să oferim în schimbul ei guvernului japonez aur. Aceasta cu titlu de despăgubire. Întrebarea este: ce anume oferă statele interesate clienţilor noştri pentru scufundarea Chinei?

În momentul acela omenirea toată asculta noaptea la radio postul salamandrelor.

— Aţi ascultat, imprimată pe discuri, *Barcarola* din *Povestirile lui Hofmann*, chelălăi crainicul. Alo, alo! Dăm acum legătura cu Veneţia italiană!

Se auzi un muget nesfârşit, sinistru, ca de ape ce cresc…

10
DOMNUL POVONDRA ÎȘI IA RĂSPUNDEREA

Ce repede trece vremea! Nici n-ai fi zis că se scurseseră atâția ani! Toate s-au schimbat. Domnul Povondra, vechiul nostru prieten, nu mai e portar în casa lui G. H. Bondy. A ajuns acum, ca să spunem așa, un bătrânel respectabil, care poate gusta în tihnă din rodul vieții sale îndelungate și trudnice, adică din mica lui pensioară. Dar cum să-ți ajungă cele câteva sute de coroane cu scumpetea asta, pe care a adus-o războiul! Noroc că mai prinde omul ici, colo, câte-un pește! Stă în barcă cu undița în mână, se uită și se minunează câtă apă mai curge într-o zi și de unde tot vine și tot vine. Uneori cade câte o albișoară, alteori un biban; la drept vorbind, acum pește e berechet, poate fiindcă s-au mai scurtat râurile. Bibanul nu-i rău; o fi el numai oase și o fi având carnea un gust amărui, de migdale, dar *madame* Povondra știe să-l gătească. Domnul Povondra habar n-are că sub bibani doamna Povondra incinerează de obicei tăieturile de ziar pe care odinioară el le strângea și le clasa cu atâta pasiune.

E adevărat că domnul Povondra s-a lăsat de colecție de când a ieșit la pensie. În schimb, și-a făcut un acvariu, unde alături de peștișori de aur îngrijește scoici și salamandre micuțe. Se uită la ele ceasuri întregi cum stau nemișcate în apă sau cum ies pe malul pe care l-a făcut cu mâna lui din pietre. Se uită la ele și dă din cap, murmurând: „Cine s-ar fi așteptat la una ca asta, femeie!”. Omul însă nu poate sta așa, fără să facă nimic. De aceea, domnul Povondra s-a apucat de pescuit. „Ce să-i faci, bărbații trebuie să aibă întotdeauna câte o treabă, gândea îngăduitoare doamna Povondra. Mai bine așa decât să se ducă la cârciumă și să facă politică!”

Adevărat, au trecut ani, ani nu glumă. Nici Frantík nu mai e școlarul care învăța la geografie sau flăcăul care rupea ciorapi umblând după zădărnicii lumești. Frantík e acum un domn cu scaun la cap; slavă Domnului, e funcționar la poștă; tot i-a prins bine că a învățat la geografie cu atâta sârguință. „I-a mai venit și lui mintea la cap! gândește domnul Povondra și-și dă drumul cu bărcuța ceva mai la vale, sub Podul Legiunii. Astăzi vine să mă ia; e duminică și n-are serviciu, îl sui în barcă și ne ducem colo, în sus, spre capătul Insulei Vânătorilor… Acolo cade peștele… Și Frantík o să-mi povestească ce mai scrie prin ziare.

Și pe urmă o să ne ducem acasă, la Vyšehrad, și nora o să vină cu amândoi nepoții...” Domnul Povondra se lasă o clipă furat de fericirea de a fi bunic. „Așa-i, la anul Mařenka se duce la școală, se bucură el. Iar micul Frantík, nepoțelul, cântărește de pe acum treizeci de kilograme!”

Domnul Povondra are sentimentul puternic și adânc că totul se află, oricum, într-o bună și desăvârșită ordine.

Uite, acolo îl și așteaptă feciorul și-i face semn cu mâna. Domnul Povondra îndreaptă barca spre mal.

— Bine c-ai venit! spune el cu glas cam hodorogit. Vezi să nu cazi în apă!

— Ai prins ceva pește? întreabă fiul.

— Nu prea, mormăi tatăl. Mergem în sus, vrei?

E o frumoasă după-amiază de duminică. Nu-i încă ceasul la care se întorc acasă nebunii și trântorii care au pierdut vremea la fotbal și la alte năzbâtii de-astea. Praga e pustie și liniștită: cei câțiva oameni care se plimbă cuminți, unii după alții, pe chei și pe pod, nu se grăbesc. Merg ca lumea, demni, potoliți. Mai sunt și oameni cumsecade, așezați, care nu fac baie în văzul lumii și nu-și bat joc de pescarii de pe malul Vltavei.

Pe tata Povondra îl cuprinde iarăși acel sentiment bun și adânc de ordine.

— Ei, ce mai scrie prin ziare? întreabă el cu severitate paternă.

— Mai nimic, tăticule, răspunde feciorul.

— Citesc aici că salamandrele ar fi scormonit pământul până la Dresda. Așadar, i-au înghițit și pe nemți! constată bătrânul. Știi, Frantík, nemții ăștia erau un popor tare ciudat. Învățat, dar ciudat! Eu am cunoscut un neamț... șofer la o fabric... Era cam din topor. Dar mașina, ce-i ai lui e a lui, o ținea lună! Ei, carevasăzică, așa, dispăru și Germania de pe harta lumii! oftă domnul Povondra. Și ce nebunii mai făceau! Erau dați dracului! Numai armată și militărie la cataramă! Da’ de unde, salamandrelor nu le ajunge nici Germania! Știi, eu le cunosc bine pe salamandrele astea. Îți amintești când am fost cu tine atunci la bâlci și ți le-am arătat? Erai de-o șchioapă.

— Tată, fii atent! îl întrerupe domnul Frantík. Vezi că s-a prins un pește!

— Da! Ei, o fi o mreană, mormăie bătrânul și mișcă undița.

„Și Germania; carevasăzică! De! gândește el. Ce să-i faci? Omul nu se mai miră de nimic. Ce scandal era înainte, când salamandrele scufundau vreo țară! Fie că era Mesopotamia sau China, ce mai urlau ziarele! Azi nu mai e chiar așa, visează melancolic domnul Povondra, urmărind cu privirea pluta undiței. Se învață omul cu toate, ce să facă? Dar noi n-am ajuns până acolo, așa că ce să mă mai gândesc? Numai de n-ar fi scumpetea asta! Uite de pildă cafeaua, cât trebuie să dai pe ea! E drept, Brazilia a pierit și ea în valuri! Vezi, în comerț se simte când se scufundă o parte din lume!”

Pluta undiței domnului Povondra joacă pe valurile liniștite.

„Ce de pământ au mai scufundat și salamandrele astea! își amintește bătrânul domn. Egiptul, India, China… Când te gândești că Marea Neagră se întinde acum până hăt, în sus, la cercul polar! Ce de apă! Mult pământ au mai înghițit!”

— Și ziceai – spune bătrânul – că salamandrele au ajuns până la Dresda?

— La șaisprezece kilometri de Dresda. Cred că acum se află sub apă aproape toată Saxonia.

— Am fost și eu o dată în Saxonia cu domnul Bondy, adaugă tata Povondra. Era o țară foarte bogată, Frantík, dar nu prea mâncai bine acolo, nu! Altminteri, oameni tare cumsecade, mai buni ca prusacii. Da’ ce vorbesc, nu mai poți să-i pui alături.

— Păi s-a dus și Prusia!

— Nici nu mă mir, zice bătrânul. Nu pot să-i sufăr pe prusaci! Acum franțuzul o duce bine, fiindcă neamțul e la apă. Răsuflă și el ușurat, de!

— Nu cred, tată, ripostează Frantík. Nu demult citeam în ziare că o treime din Franța ar fi înghițit-o marea.

— Auzi, auzi! se miră bătrânul domn. La noi, adică la domnul Bondy, a venit odată un franțuz, un servitor, Jean îl chema. Și Jean ăsta era un muieratic de ți-era și rușine. Știi, chestiile astea se plătesc… Ce om ușuratic!

— Se spune că salamandrele au găurit pământul până la zece kilometri de Paris, mai spune Frantík. Se pare că franțujii minaseră locul și le-au aruncat în aer. Cică două armate de salamandre ar fi fost nimicite.

— Franțuzul e bun soldat, remarcă tata Povondra cunoscător. Și Jean ăsta, tot așa… nu puteai să te pui cu e… Nu răbda nimic. Eu nu știu cum de era așa. Mirosea ca o drogherie, dar când se

bătea, se bătea! Totuși, două corpuri de armată de salamandre e puțin. Dacă stai și te gândești – meditează bătrânul domn – când se luptau între ei, oamenii se luptau mai bine. Și nici nu ținea atât! Cu salamandrele astea războiul se tărăgănează, iacă, de doisprezece ani, și nimic, numai pregătiri de poziții mai avantajoase! Ehei, pe vremea mea să fi văzut lupte! Erau trei milioane de oameni aici și trei milioane de oameni dincoace, arată bătrânul, făcând gesturi atât de bruște, încât barca începe să se legene. Și pe-urmă, fir-ar al naibii să fie, porneau la atac. Ce, ăsta-i război? se oțărî tata Povondra. Diguri de beton peste diguri de beton, și niciun atac la baionetă, auzi!

— Tăticule, dar oamenii nu se pot lupta la baionetă cu salamandrele, spune Povondra-junior, luând apărarea tacticii moderne de război. În apă nu poți să dai lupte corp la corp. E imposibil!

— Tocmai! mormăi domnul Povondra scârbit. Nici între ei nu știu să se bată. Dar întărâtă-i și lasă-i de capul lor, și să vezi de ce sunt în stare! Ce știți voi ce-i aia război!

— Numai de n-ar ajunge până aici! zice domnul Frantík puțin cam pe neașteptate. Știi, când are omul copii…

— Cum adică, până aici? întreabă iritat bătrânul. Adică vrei să zici până la Praga?

— În general, aici, în Cehia, adaugă Povondra-junior îngrijorat. Dacă salamandrele au și ajuns la Dresda…

— Măi, deșteptule! îl ia peste picior domnul Povondra. Cum să ajungă la noi? Peste munți?

— Poate pe Elba, și pe urmă mai departe, pe Vltava.

Tata Povondra pufnește supărat pe nări.

— Mă rog, să zicem pe Elba! Dar n-ar putea ajunge decât până la Podmokel, mai departe nu! Ar da de stânci, băiete! Eu am fost acolo, ce vorbești? Salamandrele n-ajung până aici… Noi stăm bine… Și Elveția la fel. Iată ce-nseamnă să n-ai ieșire la mare! Azi, cine are ieșire la mare a pățit-o!

— Dar dacă marea ajunge până la Dresda?

— Păi acolo sunt nemți, treaba lor! declară tata Povondra reprobator. La noi salamandrele n-au cum să vie, e clar! Mai întâi că ar trebui să dea la o parte stâncile, și asta-i muncă, nu glumă!

— Parcă de muncă e vorba! răspunde dus pe gânduri Povondra-junior. Se pricep foarte bine la asta! Știi doar că în Guatemala au scufundat toți munții.

— Și ce mă interesează pe mine? izbucnește bătrânul. Nu vorbi prostii, Frantík! Asta a fost în Guatemala, nu la noi. Aici e alta situația.

Povondra-junior oftează.

— Cum crezi dumneata, tăticule. Dar când te gândești că bestiile astea au scufundat până acum o cincime din suprafața pământului…

— Pământul care are ieșire la mare, măi, nătăflețule, nu aici la noi! Ce te pricepi tu la politică! Salamandrele au ce au cu țările care dau la mare, nu cu noi. Noi suntem o țară neutră, și de-aia nouă n-au ce să ne facă. Asta e! Și mai taci din gură, că sperii peștele!

Peste ape se lăsase tăcerea. Copacii de pe Ostrovul Vânătorilor aruncau umbre lungi, subțiri, pe întinsul Vltavei.

Pe pod se auzea clingăind tramvaiul; pe chei se plimbau doici cu cărucioare și oameni fuduli îmbrăcați de duminică.

— Tată! suspină Povondra-junior aproape copilărește.

— Ce-i?

— Ce-i ăla de acolo, un somn?

— Unde?

În Vltava, tocmai în fața Teatrului Național, ieșise din apă un cap mare, negru, care înainta încet împotriva curentului, privind în jur.

— Somn să fie? repetă Povondra-junior.

— Ăsta? exclamă bătrânul domn scăpând undița din mână. Ăsta? repetă el, arătând capul cel negru cu un deget tremurător.

Capul negru dispăru sub apă.

— Frantík… ăsta n-a fost somn! Îngăimă bătrânul parcă cu glasul altuia. Să mergem acasă… A venit sfârșitul lumii….

— Ce sfârșit?

— Salamandre… Vasăzică, au ajuns și aici. Ha… Hai acasă! repetă bătrânul, strângându-și cu mâini nesigure undița. Gata, ăsta e prăpădul lumii!

— Tremuri tot! se sperie Frantík. Ce ai?

— Hai acasă! bâigui bătrânul, enervat, și barba îi tremura jalnic. Mi-e frig! Mi-e frig! Asta ne mai lipsea! Gata, a venit

sfârșitul lumii! Vasăzică au ajuns și aici! Dumnezeule, ce frig s-a lăsat! Hai mai repede acasă!

Povondra-junior își privi tatăl cu luare-aminte și apucă vâslele.

— Vâslesc eu, spuse el cu glas schimbat și împinse bărcuța spre ostrov cu bătăi puternice de rame. Las' că o leg tot eu!

— De ce-o fi așa frig? se miră bătrânul, clănțănind din dinți.

— Sprijină-te de mine, tăticule! Haide! îl îndemnă tânărul, apucându-l de braț. Cred că ai răcit acolo pe malul apei. Era un buștean… Ce te-ai speriat?

Bătrânul tremura ca frunza.

— Știu eu, buștean… Mie ți-ai găsit să-mi spui povești? Știu eu mai bine decât toți cum arată salamandrele! Lasă-mă!

Povondra-junior făcu ce nu făcuse niciodată în viață: chemă un taxi.

— La Vyšehrad! spuse și îl împinse pe domnul Povondra în mașină. Te conduc acasă, tăticule. S-a făcut târziu.

— Da, e târziu, zise dârdâind tata Povondra. Târziu de tot. E prăpădul lumii, Frantík! Buștean… Ce buștean? Ele sunt!

Acasă, pe scări, tânărul Povondra fu nevoit să-și poarte aproape pe sus părintele.

— Mămico, fă patul! șopti el repede din ușă; Să-l așezăm pe tăticu' în pat… S-a îmbolnăvi…

Așa! Și acum tata Povondra zace între perne. Nasul i s-a lungit în chip ciudat, tot molfăie din buze și tot bâiguie, el știe ce. Cât de bătrân arată! Ce bătrân pare! Acum s-a mai liniștit puțin.

— Ți-e mai bine, tată?

La piciorul patului mama Povondra își suflă nasul și plânge în șorț; nora a făcut focul în sobă, iar copiii, Frantík și Mařenka, se uită la bunicuțul lor cu ochi mari-mari, de parcă acum îl văd pentru prima oară.

— Tăticule, n-ai vrea să chemăm un doctor?

Tata Povondra se uită la copii și murmură ceva; și deodată îl podidesc lacrimile.

— Vrei ceva, tăticule?

— Da… d… Șoptește bătrânul domn. Eu sunt de vi…. …. Să știi! Dacă nu i-aș fi lăsat atunci pe căpitanul ăla la domnul Bondy, n-am fi ajuns aici.

— Bine, dar nu s-a întâmplat nimic, tăticule! caută să-l liniștească domnul Frantík.

— Nu știi… nu știi nimic, zise cu o voce răgușită bătrânul. Ăsta e sfârșitul, pricepi? Sfârșitul lumii! Dacă salamandrele s-au arătat la noi, înseamnă că vine și marea încoace. Și numai eu sunt de vină! Ce mi-o fi venit să-l las pe căpitanul acela să intre? Să afle lumea odată cine e vinovat de toate astea!

— Prostii! strigă domnul Frantík, întrerupându-l cu brutalitate. Nu-ți mai băga, tată, neroziile astea în cap! Asta au făcut-o toți oamenii împreună! Toate statele, capitalul! Toți au vrut să aibă salamandre, cât mai multe salamandre. Toți au vrut să câștige de pe urma lor! Le-am dat arme și mai știu eu ce… Toți suntem vinovați!

Tata Povondra clătină neliniștit din cap:

— Înainte era apă pretutindeni și acum o să fie iar! A venit sfârșitul pământului, băiete! Mi-a spus într-o zi un domn că și aici la Praga a fost odată fund de mare. Și atunci cred că tot salamandrele au făcut-o. Da, nu trebuia să-l las pe căpitan să intre. Îmi spunea mie inima parcă: nu-l lăsa, nu-l lăsa, dar pe urmă, ce m-am gândit? poate căpitanul mi-o da vreun bacșiș – și vezi, nu mi-a dat. Uite, așa poți să nimicești o lume întreagă!

Bătrânul își înghiți lacrimile.

— Știu, știu bine că s-a sfârșit cu noi. Și numai eu sunt de vină, numai eu!

— Bunicule, n-ai vrea un ceai? întrebă, compătimitoare, tânăra doamnă Povondra.

— Aș vrea… – oftă bătrânul – aș vrea doar să mă ierte copiii aceștia!

11
AUTORUL VORBEȘTE CU SINE ÎNSUȘI

„Ai de gând s-o lași așa?” interveni aici glasul lăuntric al autorului.

„Ce să las?” întrebă, nepricepând, scriitorul.

„Îl lași pe domnul Povondra să moară așa?”

„Ce să fac? se apără autorul. Nici mie nu-mi place, dar, la urma urmei, domnul Povondra e destul de bătrân; are, dacă nu mă-nșel, peste șaptezeci de ani!”

„Și-l lași să se chinuie sufletește? Nici măcar nu-i spui: «Bunicule, liniștește-te, că nu stăm chiar atât de prost! Lumea nu va pieri din pricina salamandrelor și omenirea se va apăra. Așteaptă puțin și ai să vezi!» Mă rog, nu poți să-l ajuți într-un fel?”

„Pot să-i trimit un doctor, propuse autorul. Bătrânul domn are probabil o febră nervoasă; la vârsta lui e-n stare să facă din asta o congestie pulmonară, dar poate, cine știe, va scăpa cu viață; poate că o va mai legăna pe Mařenka pe genunchi și o va mai întreba ce a învățat la școală. Bucuria bătrâneții, Dumnezeule! Să mai aibă bietul bătrân o bucurie la bătrânețe!”

„Ce să spun, strașnică bucurie! ricană glasul lăuntric. Va strânge la piept copila asta cu brațele lui slăbănoage și se va teme, domnule, se va teme că și ea va trebui să fugă odată din fața apelor învolburate, care vor năpădi nestăvilite tot pământul. Îngrozit, își va încrunta sprâncenele stufoase și va șopti: «Mařenka, eu sunt de vină, numai eu…» Ascultă, chiar vrei să lași toată omenirea să piară?”

Autorul se încruntă.

„Nu mă întreba ce vreau. Crezi că din voința mea sunt pulverizate continentele, crezi că eu am vrut acest sfârșit? Asta a fost logica evenimentelor. Pot eu să le schimb cursul? Am făcut ce-am putut; am avertizat omenirea la timp; eu am fost *X*! Am strigat sus și tare să nu se dea salamandrelor arme și explozibile, să se oprească rușinosul negoț cu salamandrele, și uite ce-a ieșit! Toți au avut obiecțiuni absolut îndreptățite, de ordin politic și economic, că nu pot face altfel. Eu nu sunt nici politician, nici economist. Nu pot să-i conving. Ce-i de făcut? Probabil că lumea se va scufunda, va dispărea. Dar cel puțin se va prăpădi din motive politice și economice unanim

recunoscute. În orice caz, cu ajutorul științei, al tehnicii, și prin contribuția generală a opiniei publice și a geniului omenesc. Nu va fi o catastrofă cosmică, ci un dezastru având rațiunile lui statale, economice, politice și așa mai departe. Or, împotriva acestora nu-i nimic de făcut.”

Glasul lăuntric tăcu o clipă.

„Și nu-ți pare rău de omenire?”

„Stai, nu te pripi! Doar nu va pieri toată omenirea! Salamandrele n-au nevoie decât de coaste, de cât mai multe coaste... ca să aibă unde să locuiască și să-și depună ouăle. Poate că din toate continentele vor face țărmuri întinse ca niște tăiței lungi. Să spunem că pe aceste fâșii de pământ vor supraviețui câțiva oameni, nu? Și vor face metale și alte lucruri pentru salamandre. Doar știi că ele nu pot lucra cu focul!”

„Așadar, oamenii vor sluji salamandrelor!”

„Vor sluji, dacă vrei să spui așa. Pe scurt, vor lucra în fabrici, ca și acum. Dar cu alți stăpâni pe cap!”

„Și nu-ți pare rău de omenire?”

„Pentru numele lui Dumnezeu, lasă-mă! Ce să fac? Nu oamenii au vrut-o? Toți au vrut salamandre! Toți! Comerțul, industria, tehnica, oamenii de stat, generalii! Nu zicea domnul Frantík Povondra: «Toți suntem vinovați»! Cum, crezi că nu-mi pare rău de omenire? Ba da! Dar mai rău mi-a părut când am văzut-o că se îndreaptă orbește spre această pierzanie. Îți vine să strigi când asiști la toate astea. Să urli și să dai din mâini, ca atunci când vezi un tren îndreptându-se pe o linie greșită. Acum e prea târziu. Salamandrele se vor înmulți mai departe și vor continua să sfarme bătrânele continente. Adu-ți aminte ce spunea Wolf Meynert: că oamenii trebuie să cedeze locul salamandrelor și că numai salamandrele vor crea o lume omogenă, unitară și fericită!”

„Lasă-l pe Wolf Meynert! Wolf Meynert e intelectual. Există o categorie de intelectuali care vor cu tot dinadinsul să regenereze lumea, și pentru asta sunt gata să recomande orice mijloc, oricât de imposibil și de absurd ar fi. Dar să lăsăm asta! Ce-o mai fi făcând Mařenka?”

„Mařenka? Cred că se joacă la Vyšehrad. «Să taci! i-a spus mămica. Doarme bunicul.» Așa că biata fetiță nu știe ce să facă și timpul i se pare teribil de lung!”

„Și ce face?”

„Nu știu. Dar bănuiesc că încearcă să-și ajungă nasul cu vârful limbii!”

„Ei, vezi? Și dumneata ai fi în stare să lași să vie un fel de alt potop al lumii!”

„Dar încetează odată! Ce, sunt vraci să fac minuni? Întâmplă-se ceea ce trebuie să se întâmple! Urmează-și lucrurile calea lor fatală! E și asta o mângâiere: că ceea ce se întâmplă e o împlinire necesară, o lege a firii!”

„Și salamandrele astea n-ar putea fi oprite într-un fel?”

„Nu! Sunt prea multe. Trebuie să le cedăm locul!”

„N-ar putea, cumva, să moară? N-ar putea să le vie de hac vreo boală sau vreo degenerescență?”

„Nu merge, domnule! Ce, natura trebuie să îndrepte mereu ce strică oamenii?”

„Așadar, nici dumneata nu mai crezi că se pot salva singuri?”

„Ei, vezi? Până la urmă ați vrea să vă bizuiți pe cineva sau pe ceva care să vă salveze!”

„Să-ți spun ceva: știi cine dă salamandrelor explozibile, torpile și sfredele, chiar și azi, când o cincime din Europa e scufundată? Știi cine lucrează în laboratoare febril, zi și noapte, inventând mașini și materiale cât mai eficiente pentru distrugerea lumii? Știi cine împrumută salamandrele cu bani, știi cine le finanțează acest *Sfârșit al Lumii*, tot acest nou *Potop*?”

„Știu perfect! Toate fabricile, toate băncile, toate statele!”

„Așa că, vezi? Dacă oamenii ar avea de furcă numai cu salamandrele, poate că ar mai exista o ieșire. Dar când oamenii se ridică împotriva oamenilor, domnule, nu mai e nimic de făcut… Ia stai! Oamenii împotriva oamenilor! Mi-a venit o idee. De ce nu se ridică, în definitiv, și salamandrele împotriva salamandrelor?”

„Salamandrele împotriva salamandrelor? Cum adică?”

„Să zicem că… salamandrele astea, fiind atât de multe, ar putea să se încaiere din cauza unei fâșii de țărm, a unui golf, sau mai știu eu de ce. Pe urmă s-ar lupta între ele să cucerească cel mai lung țărm. Apoi ar trebui să se bată pentru toate coastele lumii, nu? Salamandrele împotriva salamandrelor! Ce crezi, n-ar fi o logică istorică?”

„Nu, nu merge! Salamandrele nu pot să lupte împotriva salamandrelor. Ar fi împotriva naturii. Salamandrele alcătuiesc o singură familie!”

„Domnule, dar și oamenii alcătuiesc o singură familie, și uite că nu le pasă! O singură familie, și cum se mai războiesc între ei! Acum nu se mai bat pentru locșorul lor, se bat pentru prestigiu, pentru glorie, pentru piețe și pentru mai știu eu ce! Atunci de ce nu s-ar război între ele și salamandrele, pe o chestie de prestigiu, să zicem?”

„De ce să se războiască? Ce-ar câștiga, mă rog?”

„Nimic altceva decât că unele ar avea temporar țărmuri mai lungi și mai multă putere decât celelalte. Cu timpul, altele ar vrea să le vină și lor rândul și le-ar răsturna pe cele avute!”

„Și de ce unele să aibă mai multă putere decât altele? Doar toate sunt egale, toate sunt salamandre, toate au aceeași înfățișare, toate sunt la fel de pocite și de mediocre! La ce-ar începe așa, deodată, să se omoare? Spune-mi, te rog, în numele cărui ideal ar trebui să se încaiere?”

„N-ai grijă dumneata, or să găsească ele ceva! Aici sunt salamandre europene, dincolo africane... Numai dracu’ le-ar putea împiedica să nu dorească unele din ele supremația. Și ce? Crezi că vor avea scrupule? Vor demonstra în numele civilizației că au nevoie de spațiu vital sau de mai știu eu ce. Oricând se vor găsi idei sau cauze politice pentru care salamandrele de pe un țărm să ciopârțească salamandrele de pe alt țărm. Salamandrele sunt tot atât de civilizate ca și noi, domnule! Nu vor duce lipsă de argumente economice, juridice, culturalo-politice și așa mai departe! Și-apoi au arme! Nu uita că sunt perfect înarmate! Da, arme au berechet! Așa că, vezi? De ce n-ar învăța și ele de la oameni cum se face istoria? Așteaptă, stai o clipă!”

Autorul se sculă repede de pe scaun și începu să se plimbe nervos prin birou.

„Într-adevăr, numai dracu’ le-ar putea împiedica să n-o facă! Parcă și văd... E destul să te uiți pe harta lumi... Dumnezeule, unde-i o hartă a globului?”

„Poftim!”

„Bine. Aici e Oceanul Atlantic, cu Marea Mediterană și Marea Nordului. Aici e Europa, dincoace America. Aici e, deci, leagănul culturii și al civilizației moderne. Aici, undeva, s-a scufundat bătrâna Atlantidă.”

„Și acum salamandrele scufundă noua Atlantida.”

„Tocmai! Și uite aici… Oceanul Pacific și Oceanul Indian. Străvechiul, enigmaticul Orient, domnule! Leagănul omenirii, cum se spune. Aici, undeva, la răsărit de Africa, a fost scufundată mititica Lemurie. Dincoace, Sumatra, și ceva mai la nord de ea…”

„… insula Tana Masa, *Leagănul Salamandrelor*!”

„Da. Acolo domnește *King Salamander*, căpetenia spirituală a salamandrelor! Aici mai trăiesc încă *tapa-boys*-ii căpitanului van Toch, salamandre jumătate sălbatice, originare din Oceanul Pacific. Pe scurt, aici e Orientul lor, pricepi? Tot ținutul acesta se numește acum Lemuria… Pe când partea cealaltă, civilizată, europenizată, ba, mai mult, aproape americanizată, deci ajunsă la apogeul tehnicității, este Atlantida.

Acolo, deci, e dictator *Chief Salamander*, mare cuceritor, tehnician și strateg, Ginghis Han-ul salamandrelor și sfărâmătorul de continente! O personalitate uriașă, domnule!

(„… Ia ascultă, e chiar salamandră?”)

(„… Nu, *Chief Salamander* e om. Se numește de fapt Andrias Schultze, și în timpul războiului mondial a fost nu știu pe unde sergent-maior.”)

(„Aha! Vasăzică așa!”)

„(Ei da!) Așadar, aici e Atlantida, dincoace Lemuria. Această împărțire se bazează pe criterii geografice, administrative, culturale…”

„… și naționale. Să nu uităm criteriile naționale! Salamandrele lemuriene vorbesc *pidgin English*, cele atlantice, *basic English*.”

„Bine. Cu vremea, cele atlantice pătrund prin fostul Canal de Suez în Oceanul Indian.”

„Natural! Drumul clasic spre răsărit! E just! În situația aceasta, salamandrele lemuriene sunt împinse spre Capul Bunei Speranțe, pe coasta de nord a fostei Africi. Dar Africa, nu-i așa, e a Lemuriei!”

„Bineînțeles. Lozinca este: *Lemuria lemurilor*! Afară cu străinii! și-așa mai departe. Între atlantide și lemuriene se adâncește prăpastia neîncrederii și vrajba de veacuri. Dușmănie pe viață și moarte!”

„Sau, cu alte cuvinte, s-au trezit, au devenit națiuni.”

„Da. Atlantidele disprețuiesc lemurele, niște sălbatici murdari. Lemurele, la rândul lor, fanatice, urăsc de moarte atlantidele,

văzând în ele niște atentatori la originea veche și pură a salamandrelor.”

„*Chief Salamander* reclamă concesiuni pe coastele lemuriene, chipurile, în numele civilizației, ca să aibă debușeuri. Venerabilul *King Salamander* se supără, dar n-are încotro. E mai puțin înarmat. Și incidentul se va produce undeva, în golful Tigrid, nu departe de Bagdadul de altădată. Lemurienii năvălesc în concesiunea atlantidă și ucid doi ofițeri atlantizi, pare-se pentru o jignire adusă orgoliului lor național. Urmarea e că…”

„… se ajunge la război. Natural!”

„Da, izbucnește un război mondial al salamandrelor contra salamandrelor.”

„În numele Culturii și al Dreptului!”

„Și în numele *Adevăratului Salamandrism*. În numele Gloriei Naționale și Măririi! Lozinca este: *Noi sau ele*! Lemurienii înarmați cu cuțite malaeze și hangere yogheze măcelăresc fără milă intrușii atlantizi; în schimb; atlantizii, mai civilizați, mai rafinați, aruncă în mările lemuriene otrăvuri chimice, culturi microbiene devastatoare, cu un succes atât de mare, încât toate oceanele lumii sunt infectate. Marea e infectată de ciumă bronhială cultivată artificial. Salamandrele mor.”

„Toate?”

„Toate, până la una! Va fi o specie moartă. Și nu va mai rămâne decât vechea fosilă de la Oeningen a lui Andrias Scheuchzeri!”

„Și oamenii?”

„Oamenii? A, da, uitasem! Ei, oamenii, încet-încet, vor începe să se întoarcă din munți pe fâșiile de țărm care au mai rămas din continente. Dar oceanul va mai duhni multă vreme a salamandre putrezite. Continentele se vor reface, treptat-treptat, cu mâlul adus de fluvii. Marea se va retrage pas cu pas și totul va fi aproape ca la început. Se va naște o nouă legendă despre potopul trimis de Dumnezeu pentru păcatele oamenilor. Vor apare legende cu pământuri mitice, scufundate, despre care se va spune că au fost leagănul civilizației omenești. Se va povesti probabil despre o Anglie, Franță, sau Germanie…”.

„Și pe urmă?”

„Pe urmă… nu mai știu!”